

Gerilla günlüğü

Che Guevara

W. Woche · Zinstage 277-03

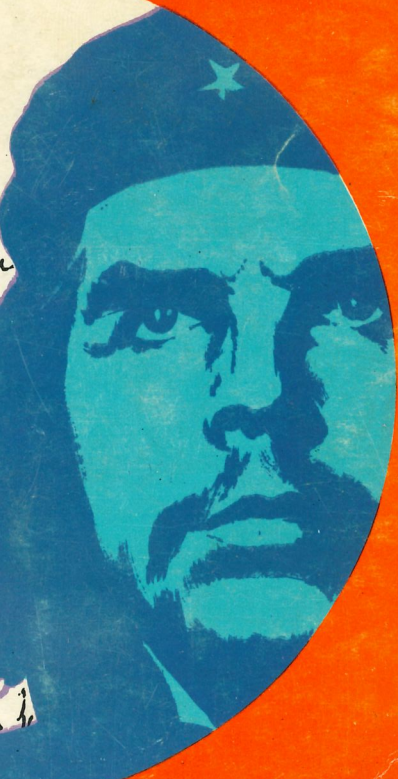
Sonnabend

7

OKTOBER

29
23 30
24
18 25

de cumpleaños de 11 me
en su cumpleaños teníamos
a las 12 se hora en que se
un chival entró en el salón
de do y hubo me apuraba. En
una noticia fidedigna ya había
de todo que no sabía que
solo de información sobre
el día de la vieja se desprecia
vuela a una leyra de la
de fusión. A las 11.30.
ora de la vieja que tiene con
na, el le dió un vo pro
ella ni una palabra.
emple de pro de sus
me luna muy pequeña
vuelto mucho contra lo
no ten

Ernesto Che Guevara

**GERİLLA
GÜNLÜĞÜ**

Türkçesi: Hüseyin GÜNEŞ

ANT YAYINLARI 5

Orijinal adı :
DIARIO DE BOLIVIA

İlk yayını :
EDICIONES UNION
Havana, 1968

Türkiye Yayını :
ANT YAYINLARI
İstanbul, Ağustos 1968

Kapak :
AYHAN ERER

Dizgi :
YÖNET MATBAASI

Baskı :
SEBAT MATBAASI

Fidel Castro'nun Önsözü

Gündelik gözlemlerini, günlüğe not etmek âdetini, Che, bütün gerillacılık hayatı boyunca sürdürmüştü. Kâh sarp ve engebeli yollarda, kâh rutubetli ormanlarda yapılan uzun yürüyüşlerden sonra sırt çantalarının, silahlarının ve mühimmatlarının ağırlığı altında ezilmiş adamlar dinlenmek için mola verdikleri veya bitirici bir günün sonunda kamp yaptıkları sırada, Che'nin ufak bir cep defteri çıkararak kargacık burgacık, bir doktorunkini andıran okunmaz yazısıyla gözlemlerini kaleme aldığı görülürdü.

Bu notlarından saklayabildikleri, sonraları, ihtilalci, pedagojik ve insancıl pasajlarla dolu, Küba İhtilal Savaşı ile ilgili anılarını yazmasına yaramıştı.

Bu defa da hiçbir zaman vazgeçmediği bu huyu sayesinde, Bolivya'da geçirdiği kahramanlıklarla dolu son bir kaç ayı ile ilgili geniş, son derece doğru ve paha biçilmez bilgilere sahip olma imkânını elde ediyoruz.

Aslında yayınlanmak için yazılmamış olan bu notlar, onun, devamlı şekilde olayları, içinde bulunduğu durumları ve insanları değerlendirmesine yardımcı, çoğu zaman ince bir nüktedanlığın renklendirdiği gözlemci ve tahlilci zekâsını ortaya koyuyor. Notlar son derece sade olarak kaleme alınmış olup, baştan sona kadar ahenkli bir bütün meydana getirmektedir.

Bu notların çok kısa istirahat anlarında, insanüstü, hattâ destan kahramanlarınınkini andıran fizik güçlerin harcandığı sıralarda, bir gerilla birliğinin başkanı olmanın insana yüklediği mahvedici mecburiyetler arasında, inanılmaz derecede güç maddi şartlar içinde geçen bir mücadelenin başlangıç safhasında kaleme alındıklarını unutmamak gerekir. Bu da onun çalışma tarzını ve sarsılmaz arzularını bir kere daha ortaya koymaktadır.

Che, bu günlükte, her günün olaylarını derinlemesine inceleyerek, ihtilalci bir gerilla savaşını ni-telleyen hataları, tenkitleri ve ithamları ortaya koymaktadır.

Bu tip tenkitler, özellikle henüz bir çekirdek teşkil ettiği devrelerde, bir gerilla müfrezesi için şans sayılmalıdır. Zira, bu müfrezeye o günlerde son derece aleyhte maddi imkânlarla ve sayıca çok üstün bir düşmana karşı koymak zorunluğundadır. En ufak bir ihmalin, en basit bir hatanın bedeli ölümdür. Bu sırada şef, her zaman daha fazlasını istemek zorundadır. Aynı zamanda da, her olaydan, son derece anlamsız görünse dahi, bütün yan unsurlardan, savaşçıları ve gelecekteki gerilla müfrezelerinin çekirdeklerini eğitmek yönünden faydalanmak zorundadır.

Bir gerilla grubunun meydana gelmesi, o grup-

taki her insanın şerefine ve vicdanına yakından bağlıdır. Che, ihtilalcilerin en hassas noktalarına hitap etmeği çok iyi bilirdi.

Che tarafından defalarca azarlanan ve ayıplanan Marcos, çeteden şerefsiz bir şekilde uzaklaştırılmak tehlikesiyle karşı karşıya kalınca «**Önce, beni kurşuna dizin!**» diye bağırmıştı. Daha sonraları da, hayatını kahramanca vermesini bilmmişti.

Önceleri itimat gösterip, daha sonra da, şu veya bu nedenle suçladığı kişilerin hepsi aynı şekilde hareket etmişlerdi. İnsanca ve kardeşçe hareket eden bir şef olmasına rağmen, icabında sert olmağı ve çok şey istemeğı de çok iyi biliyordu. Fakat, diğerlerinden çok ve hattâ en ileri derecede, kendisine karşı sertti. Che, disipline temel olarak gerillacının manevi cephesini ve kendi örneğindeki kuvveti alırdı.

Günlüğünde sık sık Debray'den bahsetmektedir : Bu da, Aprupa'da görevlendirdiğı bu yazarın yakalanmasının ve tutuklanmasının onda yarattığı büyük endişeyi ortaya koymaktadır. Gerçekte, onun çete içinde kalmasını çok arzulardı. Bu yüzden de, kendi tutumu üzerinde de sık sık şüpheye düşmektedir.

Che, Debray'in, tenkil kuvvetlerinin pençesinde yaşadığı destanı ve kendisini hapsedip, türlü işkenceler yapanlar karşısındaki metin ve cesur tutumunu öğrenmek fırsatını elde edemedi.

Bununla birlikte Debray'in yargılanmasının yarattığı son derece önemli siyasi durumu değerlendirdi. Nitekim, ölümünden 6 gün önce, 3 Ekim günü, son derece gergin ve tatsız bir hava içerisinde günlüğüne şunları yazıyordu : «Kendisini tahrik ederek sorguya tabi tutan bir kişinin karşısında, Debray'in

yaptığı son derece cesur bir konuşmayı öğrendik.» Bu satırlar onun yazarla ilgili olarak yazdığı son sözlerdir.

Bu günlükte, sık sık Küba İhtilali ile gerilla harekâtı arasındaki bağlantıya temas edildiğinden bazıları, bizim bunu kitap halinde yayınlamakla, ihtilalin düşmanlarına, emperyalist Yankee'lere ve onların müttefiklerine, Latin Amerika'nın oligarşi taraftarlarına, Küba'yı tecrit ve istilâ etme tasavvurları kuvvetlendirmek yönünden deliller verebilecek bir tahrik hareketine kendimizi kaptırdığımızı iddia edebilirler.

Olayları bu şekilde değerlendirenlere şunu hatırlatalım ki, dünyanın neresinde olursa olsun, kötülüklerini sahneye koymak için Yankee emperyalizminin bahanelere ihtiyacı yoktur. Yine hatırlatalım ki, emperyalizmin kuvvetleri, ülkemizde yayınlanan ilk ihtilalci kanunla birlikte harekete geçmişlerdir. Üstelik emperyalizm, dünyadaki gerici hareketin jandarması, karşı ihtilalciliğin sistemli âmili, yeryüzünde mevcut en gerici ve en insanlık dışı kuruluşların müdafiidir.

İhtilalci hareketle olan dayanışma bir bahane olabilir, fakat hiç bir zaman Yankee istilalarına sebep teşkil edemeyecektir. Bu bahanenin doğuşuna yol açmamak için, uluslararası tesanüdü, inkâr etmek, zamanımızdaki sosyal ihtilallerin uluslararası karakterine tamamen yabancı, tehlikeyi görmeği reddeden gülünç bir siyaset olacaktır. İhtilalci hareketle dayanışmaya son vermek, Yankee emperyalizminin bahanelerini reddetmek olmayacaktır; aksine, olayların gelişiminde, emperyalizmle ve onun dünya-

ya hükmetme ve dünyayı kendi emelleri için kullanma siyasetiyle dayanışma haline gelmek olacaktır.

Sömürgecilik ve emperyalizm tarafından asırlar boyu hükmedilen ve sömürülen her ülke gibi, Küba da, az gelişmiş küçük bir ülkedir. Birleşik Amerika'dan 90 mil uzaklıktadır ve anavatan toprakları üzerinde Yankee'lerin bir de deniz üssü bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik gelişimi iyiye götürebilmek uğruna bir çok güçlülere göğüs germiştir. İhtilalin zafere ulaşmasından sonra, vatanımızın üzerinde bir çok tehlikeler dolamıştır. Fakat, hiçbir zaman emperyalizm onu hükmü altına almağa muvafak olamayacaktır. Sağlam bir ihtilalci tutumun bizi karşı karşıya bırakacağı güçlüklerden hiç bir zaman yılmayacağız.

İhtilalcilik açısından bakıldığında, Che'nin Bolivya Günlüğü'nün yayınlanması tereddüt kabul etmez. Che'nin günlüğü Barrientos'un eline geçmiş, o da hemen bunun birer kopyasını CIA'ya, Pentagon'a ve Amerikan Hükümetine vermiştir. CIA'ya bağlı gazeteciler bu belgelere büyük ilgi göstermişler ve şimdilik yayınlamayacaklarına dair taahhütte bulunmalarına rağmen, Bolivya'da dahi fotokopilerini çıkarmışlardır. Barrientos yönetimi ve onun en büyük askerî şefleri, bu günlüğü yayınlamamakta haklıdır. Zira bu günlük, onların ordularının güçsüzlüğünü ve bir kaç haftalık bir savaş süresince 200 den fazla silahlarını ellerinden alan imanlı çetecilerin kendilerine indirdiği ağır darbeleri ortaya koymaktadır.

Üstelik, Che bu günlükte Barrientos ve rejimini o kadar gerçekçi bir görüşle tasvir etmektedir ki

bu tanıtımı tarihten söküp atmanın imkânı yoktur.

Kendi açısından emperyalizmin de hakkı vardır. Che ve ortaya koyduğu akıl almaz misal, bütün dünyada, her geçen gün biraz daha kuvvet kazanmaktadır. Fikirleri, kişiliği ve adı ezilenlerin ve sömürülenlerin savaşına bayrak olmuştur ve bütün dünya aydınları ve öğrencileri arasında çok büyük bir ilgi uyandırmaktadır.

Birleşik Amerika'da dahi, **Siyah İktidar** ve sayıları her geçen gün biraz daha artan ilerici öğrenciler Che'yi bütünüyle benimsemişlerdir. Medeni haklar ve Vietnam istilâsını protesto için yapılan en mücadeleli gösterilerde dahi fotoğrafları birer mücadele timsali olarak ortaya çıkmaktadır. Tarihte, bir kişinin, bir ismin, bir örneğin, bu kadar kısa bir zamanada ve bu derece büyük bir aşkla uluslararası bir hüviyet kazandığı ya çok nadirdir, ya da hiç görülmemiştir. Bu, Che'nin, en basit şekli içinde dahi, bugünün ve her geçen gün biraz daha artan bir hızla yarının dünyasını niteleyen uluslararası düşünceyi temsil etmesinden doğmaktadır.

Geçmişte sömürgeci güçler tarafından ezilen, bugünse Yankee emperyalizmi tarafından en büyük adaletsizlik, gerilik ve az gelişmişlik içinde tutularak sömürülen bir kıtadan, uluslararası bir soluk gibi, ihtilalci mücadeleyi emperyalist ve sömürgeci anavatanlara kadar götüren bu nadir kişi doğmuştur.

Emperyalistler bu örneğin gücünden ve onu tanıtabacak herşeyden korkmaktadırlar. Onları günlüğü yayınlamaktan alıkoyan, onun temeldeki kuvvetidir: fevkalâde bir kişinin canlı tanıtımı, barut fıçıkları arasında korkunç bir sıcak ve günlük gerilim arasında yazılmış çetecilik dersi, kiralık ordularıyla milletleri esir yapanların karşısında Latin

Amerika'nın çaresiz kalmayacağını gösteren gerçek bir ispat...

Bu arada, emperyalistler, kendilerini marksist veya komünist olarak kabul eden veya kendilerine başka terimlerle başka sıfatlar bulan ve Che'nin basit bir maceraperest olduğunu, yanlış olduğunu söylemekte tereddüt etmeyen palavracı - ihtilalcilerin, oportünistlerin ve diğer şarlatanların tanınmamasında fayda görmeleri de mümkündür. Bunlar «Tecrübeli bir çeteci ve kendi fikirlerinin en büyük müdafii olan Che, bir gerilla savaşında öldüğüne ve mücadelesi de Bolivya'yı kurtaramadığına göre, bu durum onun ne derece hatalı hareket ettiğini ortaya koymaktadır,» demektedirler. Bu zavallılardan kaç tanesi, muhakeme tarzlarının, emperyalizmin ve en ateşli oligarşi taraftarlarınıninkilerle tamamen aynı paralelde olduğu düşüncesi karşısında kızarmadan Che'nin ölümüne sevinebilmişlerdir?

Bu tipler, başka bir hareket tarzları olamayacağından ötürü esas gayeleri gerilla gruplarını yok etmek, ihtilalci hareketi yavaşlatmak ve kendi utanç verici, uzlaştırıcı siyasi fikirlerini kabul ettirmek olduğu halde, bir ara çetecilerle birlikte silahlı mücadele oyununa dahi katılan hain yöneticileri işte bu şekilde haklı göstermektedirler. Aynı tipler, bir ulusun kurtuluşu için çarpışmak istemeyen ve hiçbir zaman çarpışmayacak olanları, ihtilalci fikirleri kitlelere hiçbir şey söylemeyen dogmatik bir afyon haline sokarak karikatürize edenleri, ulusun mücadele kuruluşlarını, ulusun gerçek çıkarlarıyla hiçbir ilgisi olmayan politikacıları müdafaa unsuru, iç ve dış sömürücülerle anlaşma kuruluşları haline getirenleri bu şekilde haklı göstermeğe çalışmaktadırlar.

Che, mücadele sırasında ölümünü son derece tabii ve ihtimal dahilinde görüyordu ve özellikle son yazılarında, ölümünün, Latin Amerika'daki önüne geçilmez ihtilalci hareketi hiçbir şekilde durdurmayacağı gerçeği üzerinde durmuştu. **Tricontinentale'** e gönderdiği mesajda da bu fikrini bir kere daha tekrarlamıştır :

«Ölüm nereden ve nasıl gelirse gelsin... Savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa ve silahlarımız elden ele geçecekse ve başkaları mitralyöz sesleriyle ve de savaş naralarıyla cenazelerimize ağıt yakacaksa, ölüm hoş geldi, safa geldi.»

Kendisini ihtilalin bir askeri olarak görüyor ve ihtilalden sonra yaşamak için hiçbir çaba göstermiyordu. Bolivya'daki mücadelesini de onun fikirlerinin başarısızlığa uğradığı görüşünde olanlar, eserlerinin sonuna varamayan ve sağlıklarında asil çabalarının meyvalarını seyredemeyen marksizmin kurucuları dahil, bütün ihtilalci düşünür ve mücadelecilerin fikirlerinin sağlamlığını da inkâr edebilirler.

Küba'da, Marti ve Maceo'nun mücadele sırasında ölmeleri, daha sonra, kurtuluş savaşının sonunda, Yankee'lerin müdahaleleri sırasında, emperyalizmin hizmetindeki ajanlar tarafından öldürülen Julio Antonio, Mella gibi, sosyalist ihtilalin hayranlık uyandıran müdafilerinin ölümü, yüz yılı önce başlayan bir hareketin başarıya ulaşmasına engel olmamıştır. Ve hiç kimse, bu insanların mücadele ettikleri gayenin doğruluğu ve de Küba ihtilalcilerini her zaman etkileyen fikirlerinin sağlamlığı konusunda şüphe uyandıramaz.

Che'nin günlüğü, burada zikrettiği gözlemler sayesinde, başarıya ulaşma imkânlarının ne derece

gerçek, gerillanın birleştirici gücünün ne derece muhteşem olduğunu takdir etmek imkânını vermektedir. Bolivya'daki rejimin çabuk çürüme ve aciz belirtileri karşısında şunları yazmaktadır : «Yönetim büyük bir hızla çürüyor. Şu anda 100 tane daha adamımızın olmaması ne kadar esef verici.»

Che, Küba'daki denemeleri sırasında, küçük çeteci grubumuzun kaç defa yokolma tehlikesiyle karşı karşıya geldiğini biliyordu. Böyle bir durum meydana gelseydi, bunun sebebi sadece tesadüfler ve harbin önceden hesaplanamayan tarafları olacaktı. Fakat aynı durum, herhangi bir kimseye hareket tarzımızın hatalı olduğu düşüncesine saplanma ve bunu ihtilali ümitsizliğe düşürme, milletlere güçsüzlük duygusunu aşılama misali olarak kullanma hakkı verir miydi?

Tarih, başlangıçları başarısızlıktan kurtulamamış ihtilal hareketleriyle doludur. Nitekim, Küba'da da, ulusun silahlı mücadelesinin kesin başarıya ulaşmasından hemen 6 yıl önce Moncada olayında da aynı durumla karşı karşıya gelmemiş miydik?

Santiago'daki, Moncada kışlasına taaruz tarihi 26 Temmuz 1953 ile, Granma çıkarmasının tarihi olan 2 Aralık 1956 tarihleri arasında geçen süre boyunca, bir çokları, modern bir orduya karşı yürütülen ihtilalci hareketin her türlü perspektiften uzak, büyük ölçüde yanılan bir avuç idealistin ve garip fikirli adamın hülyası olduğu konusunda hemfikirdi. 5 Aralık 1956'da, tecrübesiz gerilla müfrezesinin uğradığı ağır yenilgi sonunda tamamen ortadan kalkması da bu bedbin kehanetleri doğrular gibi gözüktü. Fakat, sadece 25 ay sonra, çeteden geri kalanlar, bu orduyu mahvetmek için gerekli kuvveti ve tecrübeyi edinmişti.

Her devirde ve her türlü şart altında dövüşmemek için bir sürü bahane uydurulabilir ve bu da hürriyeti elde edememenin tek yoludur. Che, fikirlerinin gerçekleştiğini göremedi, fakat onları kanıyla sulayarak kuvvetlendirdi. Kendisini tenkit eden yalancı ihtilâlcilere gelince: onlar siyasi alçaklıkları ve bitmez tükenmez hareket yoksunluklarıyla, şahsi sersemlikleriyle birlikte yaşayacaklardır.

Latin Amerika'da her geçen gün biraz daha karakteristik hale gelen bu ihtilâlcı tiplerin eşantiyonlarından birinin, ileride günlükte de görüleceği üzere, kendisine Bolivya Komünist Partisi sekreterliği ünvanını yakıştıran Mario Monje'nin, Che'ye, hareketin siyasi ve askeri yönü üzerinde münazara teklif etmiş olması oldukça mânâlıdır. Gaye uğruna terketmeğe hazırlandığını ileri sürdüğü parti içindeki mevkii işgal etmiş olmak, kendi kanısınca, ona bu tip bir imtiyazı talep etme hakkını veriyordu.

Oysa, pek tabiidir ki, Mario Monje'nin çetecilik konusunda hiçbir tecrübesi yoktu ve hiçbir zaman çarpışmamıştı. Kendisini bir komünist olarak kabul etmiş ve birinci bağımsızlığın mücadelecilerinin, yaratıcılarının aksine, kendisini hiçbir zaman, içinde bulunduğu alçakça şovenizmi aşmakla yükümlü görmemişti.

Bu kıtada emperyalizme karşı yürütülecek mücadele hakkında böyle bir görüşe sahip olan bu tip komünist şefler, Avrupa müstemlekeçilerinin istila devrinde onlara yenilen yerli topluluklardan daha aşağı bir seviyede kalmışlardır.

İşte Bolivya denilen ve başkenti, her ikisi de Venuzuella'lı olan ilk kurtarıcılarının adını taşıyan bir ülkenin Komünist Partisi'nin şefi. Ülkesinin ke-

sin kurtuluşu için, gayesi hiçbir şekilde bu ülkenin dar, suni ve hattâ haksız hudutlarıyla sınırlanmayan hakiki bir ihtilalci devin siyasi ve askeri tecrübesine güvenebilirdi. Oysaki o, sadece çetenin yönetimini ele geçirmek için utanç verici, gülünç ve haksız bir takım isteklerde bulunmaktan başka hiç bir şey yapmadı.

Denizle bağlantısı bulunmayan bir ülke olan Bolivya'nın, gaddarca bir ablukayla karşı karşıya kalmak istemiyorsa, herşeyden önce, ihtilalin komşularında başarıya ulaşmasına ihtiyacı vardır. Ve Che'nin son derece büyük prestiji, yeteneği ve tecrübesi, onu bu hareketi çabuklaştırmak için biçilmiş kaftan kişi haline getiriyordu.

Bolivya Komünist Partisi'ndeki bölünmenin meydana gelişinden çok daha önce, Che, bu parti- nin bazı yöneticileri ve mensuplarıyla temas kurmuş ve kendilerinden Latin Amerika'daki ihtilal hareketine yardımcı olmalarını istemişti. Bunlardan bazı- ları, partinin izniyle, yıllar boyu, çeşitli görevlerde Che ile birlikte çalışmışlardı.

Parti içindeki bölünme özel bir durumun doğ- masına yol açtı: Che ile birlikte çalışan Bolivya Ko- münist Partisi mensupları da, parti içindeki grup- laşmaya katılmışlardı. Bununla birlikte Che, Boliv- ya'daki mücadeleyi münferit bir olaydan çok, bütün Güney Amerika'ya yayılmakta gecikmeyecek ihti- lalci kurtuluş hareketinin bir parçası olarak görü- yordu. Onun gayesi her türlü tarafgirlikten uzak, Bolivya'da ve bütün Latin Amerika'da, emperya- lizm tarafından istismar edilen bütün ülkelerin kur- tuluşu için çarpışmak isteyen her insanın katılaca- ğı bir hareket yaratmaktı. Fakat gerilla birliğinin hazırlanış safhasında, daha sonraları parti içindeki

bölünme sırasında, Monje'nin safına geçen bir grup cesur ve sır saklamasını bilen kişilerin yardımına muhtaçtı. Hattâ, herhalde onların şahsına karşı duyduğu hürmetten dolayı, şahsi hiç bir sempati beslememesine rağmen, Monje'yi konakladığı yere davet etti ve kendisiyle görüştü. Daha sonra da, maden işçileri sendikasının başkanı ve aynı zamanda da siyasi bir lider olan ve yeni bir teşkilât kurmak için partiyle bağlarını kopardıktan sonra Oscar Zamora ile aralarında beliren anlaşmazlık yüzünden ortalıktan çekilen Moises Guevara'yı da davet etti ve onunla da görüştü. Oscar Zamora, başlangıçta, Boliviya'da silahlı mukavemet hareketini teşkilâtlandırmak için Che'ye söz vermiş, fakat sözünü tutacağı yerde, harekete geçme saati gelince alçakça bir tutumla köşesine çekilip oturmuştu. Üstelik, Che'nin ölümünden sonra da, marksizm - leninizm adına, onu en zehirli bir şekilde tenkit edenler arasında yer aldı.

Moises Guevara'ya gelince, kendisi, Boliviya'ya gelişinden önce de söz verdiği üzere, Che'ye yardımcı koşmakta, ona katılmakta tereddüt etmedi. Onu destekledi ve ihtilalci gaye için hayatını kahramanca vermesini bildi.

O zamana kadar, Monje'nin emri altında kalmış olan Boliviya'lı gerillacılar grubu da aynı şekilde kahramanca hareket etti. Daha sonra doğruluklarını ispat eden İnti ve Coco Peredo tarafından yönetilen bu cesur insanlar Parti'den ayrıldılar ve bütün güçleriyle Che'yi desteklediler. Fakat bu sonuçlar Monje'yi hoşnutsuz kıliyordu. Nitekim, çetecilere katılmağa giden, son derece iyi eğitim görmüş komünist mücahitleri La Paz'da alıkoyarak hareketi sabote etti ve kendisini bu tip sabatajlara adadı. Bu

da, bize ihtilalcilerin saflarında mücadeleye bütünüyle hazır kişiler olduğu kadar, beceriksiz, şarlatan yöneticilerin caniyane manevraları sonucu yollarından uzaklaştırılan kişiler de bulunduğunu gösterir.

Che, hiçbir zaman yönetici olmak, bundan ötürü şan şeref kazanmak gibi bir tutkuya saplanmamıştır. Fakat, ihtilalci gerilla savaşında (ekonomik, politik ve toplumsal şartları göz önüne alındığında, kıtanın hemen hemen bütün ülkelerinin kurtuluşu için temel hareket tarzı) siyasi ve askeri kumandanın tek elde toplanması ve şehirdeki konforlu ve bürokratik merkezler yerine, mücadelenin bizzat gerillacılar tarafından yönetilmesi konusunda münakaşa kabul etmez bir görüşü vardı. Bu noktada, katiben görüşünden fedakârlık etmiyor ve ileride hararetlendiği zaman, Güney Amerika ölçüsünde mücadele verecek olan bir gerilla teşkilâtı nüvesinin kumandasını, tecrübesiz, şoven ve dar görüşlü bir kafaya emanet etmeği kabul edemiyordu. Che, Güney Amerika ihtilalcileri arasında çoğu zaman hüküm süren şovenizmi tutucu, gülünç ve kısır bir hareket olarak görüyor ve ona karşı mücadele edilmesini istiyordu. **Tricontinentale**'e gönderdiği mesajında bu konuya şöyle temas ediyordu : «Hakiki bir proleter enternasyonalizmini geliştirmek gerekiyor... Öyle ki, altında çarpışılan bayrak, insanlığın kurtuluşunun gayesi haline gelebilsin... Öyle ki, Vietnam, Venezuela, Laos, Gine, Bolivya için ölünebilsin... Aynı zamanda bir Amerika'lı, bir Asya'lı, bir Afrika'lı ve hattâ bir Avrupa'lı için arzu edilir ve şeref verici olsun. Bayrağı altında hayata gelmediğiniz bir ülkenin toprakları üzerine dökülen her damla kan, orada çarpışan insanın, ileride kendi ülkesinin kur-

tuluşunda faydalanacağı bir tecrübedir. Ve kurtulan her millet, diğer bir milletin kurtuluşu için verilecek savaşta katedilen bir merhaledir.»

Che, aynı zamanda, gerilla grubu içinde bütün Latin Amerika ülkelerinden insanların bulunması ve Bolivya'daki gerilla savaşının, çarpışmalar sırasında ihtilalcilerin çıraklık devrelerini geçirecekleri bir okul olması gerektiği inancındaydı. Aynı zamanda, bu görev sırasında beraberinde, Bolivya'lılarla birlikte, tecrübeli gerillacılardan meydana gelen ufak bir grubun da bulunmasını istiyordu. Bunların hemen hepsi, Küba İhtilali sırasında Sierra Maestra'da arkadaşları olmuşlardı ve hepsinin yeteneklerini, kıymetlerini ve fedakârlık hislerini yakından tanıyordu. Bunlardan hiçbiri yaptığı çağrı karşısında tereddüt etmedi, onu terketmedi ve kendisini satmadı...

Che Bolivya'daki mücadelesini, hepsi çok daha önceden darbimesel halini almış olan bir inatçılık, ustalık, sabır ve örnek bir tutum içinde yürüttü. Giriştiği hareketin önemini müdrik olarak, her saniye, büyük bir sorumluluk duygusu içinde hareket etti. Çete herhangi bir ihmal gösterdiği vakit, derhal kendilerini uyararak, bu ihmalin sonuçlarını giderecek ilaçları buldu. Aynı zamanda bütün bunları da günlüğüne not etti.

Birbirlerine tamamen zıt, inanılmayacak derecede çok bir faktör topluluğu kendisine karşı harekete geçmişti. Çetenin, içlerinden bazıları hasta veya nekahat devresinde olan, ancak çok kıymetli insanlardan meydana gelen bir koluyla bir kaç gün için kararlaştırılan ayrılık aylar boyu sürmüştü. Ve Che.

bütün bu süreyi adamlarını aramağa hasretti. Zira, son derece engebeli bir arazi yüzünden iki grup arasında temas kurulamıyordu. Che, nefes darlığından mustarıptı ve her zaman hastalığını çok basit ilaçlarla teskin ediyordu. Ancak, bu ilaçlar olmadığı zaman hastalık onun için büyük bir felâket halini alıyordu. Nitekim, o günlerde çete için yığınak yaptığı ilaçlar düşmanın eline geçti ve ansızın bastırın hastalık Che'yi perişan etti. Üstelik, Ağustos sonunda, irtibat kaybettiği çetecilerin yok edilmesi de olayların gelişiminde büyük bir rol oynadı. Fakat Che, fizikî acıyı demirden bir iradeyle yendi ve mücadeleyi kısıtlamadığı gibi, cesaretini de hiçbir zaman kaybetmedi.

Bolivya köylüleri ile bir çok kere temasta bulundu. Bu insanların son derece tedbirli ve katiyen itimat etmeyen karakterleri Che'yi asla şaşırtmadı. Zira, daha önce bazı vesilelerle kendilerini tanımak fırsatını elde etmiş olan Che, onların düşünüş şeklini çok iyi biliyordu. Bu köylüleri kendi dâvasının hizmetine çekmek için Che, uzun, zor ve sabırlı bir çalışmanın gerektiğini biliyordu. Fakat bu konuda ergeç muvaffak olacağından şüphesi yoktu. Olayların akışı dikkatli bir şekilde takip edildiğinde, ölümden bir kaç hafta önce, Eylül ayında, adamlarının sayısı son derece azaldığı halde, çetenin henüz hareket kabiliyetini kaybetmediği, İnti Kardeşler ve Coco Peredo gibi bazı Bolivya'lıların kendilerini iyiden iyiye göstermeğe başladıkları ve şef olmağa adaylıklarını koydukları görülür. Higuera'sdaki pusu, ordunun, Che'nin yönettiği gruba karşı giriştiği ve muvaffak olduğu tek harekettir. Burada Che'nin öncü kuvveti öldürülmüş ve adamlarından bir çoğu yaralanmıştır. Bu olay, gerillaların, gün-

düz saatlerinde, köylülerin daha medeni oldukları bir bölgeye doğru yol aldıkları sırada cereyan etmiştir. (Bu olay günlükte yer almamasına rağmen bize, hayatta kalabilenler tarafından anlatılmıştır.) Nitekim, bu pusu onları içinden çıkılması imkânsız bir duruma sokmuştur. Günlerden beri aynı yol üzerinde devam eden, ve ister istemez kendilerini ilk defa geçtikleri bu bölgenin sâkinleriyle sıkı bir teması sokan ve belirli bir zamanda düşmanın yollarını kesmesine sebep olacağı muhakkak olan bu gündüz yürüyüşü şüphesiz son derece tehlikeliydi. Che bunu çok iyi biliyordu, fakat son derece kötü bir durumda olan Doktor'a yardım etmek için bu riski göze almağa karar vermişti.

Pusudan hemen önce günlüğüne şunları yazıyor : «Pujio'ya vardık. Fakat orada, sabahleyin bizi aşağıda gören bazı kişiler vardı. Başka bir deyimle Bemba Radyosu (1) mevcudiyetimizi haber verdi. Katırlarla seyahat etmek son derece tehlikeli bir hal alıyor. Fakat Doktor'un en iyi şartlar altında seyahat etmesi için bu duruma katlanıyorum. Zira, her geçen gün biraz daha zayıflıyor.» Ertesi gün ise şunları yazıyor : «Jaguey'e varmağa çalışmak ve orada Doktor'la katırlar hakkında bir karara varmak için öncü kuvvet saat 13'de hareket etti.» Demek oluyor ki, Che, bu yolu terketmek, gerekli tedbirleri almak için hasta konusunda bir çözüm yolu arıyordu. Fakat aynı gün öğleden sonra, öncü kuvvetin Jaguey'e varmasından önce, müfrezeyi içinden çıkılmaz bir hale sokan pusu olayı cereyan etti. Ve bir kaç gün sonra, Yuro geçidinde, çembere alınmış bir vaziyette Che, son savaşını veriyordu.

1) Bemba Radyosu : Küba'da çok yaygın olan ve halk arasındaki dedikodulara verilen isim.

Bu bir avuç ihtilalci tarafından gerçekleştirilen başarı son derece duygulandırıcıdır. Kendilerini çevreleyen tabiata karşı verilen savaş dahi bir kahramanlık sayfası meydana getirmektedir. Tarihin hiçbir safhasında sayıca bu kadar az bir insan topluluğu bu derece büyük bir görevi yüklenmemiştir. Latin Amerika ülkeleri halklarındaki büyük ihtilalci gücün uyandırılabilceği konusundaki büyük iman ve kanaatları, kendilerine olan itimatları ve kendilerini gayelerine hasredişlerindeki kararlılık bize bu insanların gerçek çaplarını vermektedir.

Bir gün Bolıvyada Che ihtilalcilere şunları söyledi : «Bu tip mücadele bize ihtilalci olmak ve insan cinsinin en yüksek seviyesine ulaşmak imkânını veriyor. Fakat, aynı zamanda da bize insan olmak fırsatını sağlıyor. Kendilerinde bu iki merhaleye ulaşacak gücü bulamayanlar bunu açıkca söylesinler ve çeteyi terketsinler.»

Onunla birlikte son ana kadar mücadele edenler bu şerefli sıfatlara hak kazanmışlardır. Onlar, bugün tarihin hakikaten güç ve çetin bir göreve çağırıldığı insanları ve ihtilalcileri temsil ediyorlar. Bu görev, Latin Amerika'nın ihtilalci gelişimidir.

Hürriyet için girişilen ilk mücadelenin kahramanlarının karşılaştıkları düşman, gücü devamlı şekilde azalan sömürgeci iktidardır. Bugünün ihtilalcilerinin karşısında ise, en modern teknik ve endüstriyel imkânlarla teçhiz edilmiş emperyalist kampın en güçlü kalesi düşman olarak yer almaktadır. Bu düşman, halkın eski orduyu tamamen mahvettiği bu ülkede Bolıvyada ordusunu yeniden kurmuş ve teşkilâtlandırmıştır. Gerillaya karşı savaşmak üzere ona

silah yardımı yapmış, askeri müşavirler göndermiştir. Aynı şekilde, kıtanın bütün gerici kuvvetlerine askeri ve teknik yardımda bulunmaktadır. Bütün bunlar yeterli olmadığı zaman, Santa - Domingo'da olduğu gibi kendi birlikleriyle duruma müdahale etmektedir.

Bu tip bir düşmana karşı mücadele etmek için Che'nin bahsettiği tipte ihtilalcilere ve adamlara ihtiyaç vardır. Onların yaptıklarını yapmağa hazır insanlar ve ihtilalciler, en büyük tehlikelerin üzerine gitme cesareti, onları her an takip eden ölümü kabullenme kararı, dâvalarının haklılığı konusundaki sarsılmaz inançları ve halkların yenilmezliğine iman olmadıkça, askeri, teknik ve iktisadi kaynakları bütün dünyaya yayılmış olan Yankee emperyalizmi karşısında bu kıtanın halklarını kurtarmak mümkün olmayacaktır.

Kuzey Amerika halkı dahi, ülkelerinde hüküm süren son derece gösterişli siyasi kuruluşun, bu ülkenin kurucularının bundan iki yüz yıl kadar önce ortaya attıkları saf burjuva cumhuriyeti olmadığını farkına varmaktadır. Amerika halkı, gittikçe, mantık ve insanlık dışı, vahşi bir sistemin barbarlığına maruz kalmaktadır. Aynı sistem gittikçe, daha fazla sayıda Amerika'lıyı, istilâ savaşlarının, siyasi suçlarının, ırkçı hatalarının ve dörtte üçü aç olan bir dünyada askeri mekanizmasının ekonomik, ilmi ve insanî kaynakları skandal yaratacak şekilde yağma etmesinin kurbanı yapmaktadır.

Birleşik Amerika halkına, bu emperyalizmle hesaplaşma hakkını, sadece ve sadece Latin Amerika'nın ihtilalci değişimi verecektir. Ve aynı zamanda, Amerikan halkının, emperyalist politikaya karşı giriştiği mücadelenin gelişmesi, latin - amerikan

ihtilal hareketi için nihai bir müttefik sağlayacaktır.

Yarı kürenin bu kısmı, derin bir ihtilâlcî değişim geçirmelidir. Aksi halde, bu asrın başında çabucak endüstrileşen, gerek sosyal ve gerekse ekonomik kuvvetinin zirvelere doğru götürdüğü bir dev ülke ile kıtanın diğer milletleri arasındaki dengesizlik ve uçurum büyüyecektir. Bu dengesizlik ve uçurum, sadece aradaki ekonomik, ilmî ve teknik fark yüzünden değil, fakat bundan 20 yıl sonra emperyalizmin Latin Amerika ülkelerine gittikçe artan bir hızla yapacağı baskı yüzünden bugünkünden daha korkunç bir hal alacaktır.

Bu yolu takip ettiğimiz takdirde, her geçen gün biraz daha fakirleşmeğe, biraz daha zayıflamağa, biraz daha bağımlı hale gelmeğe ve bu emperyalizmin esirleri haline gelmeğe mahkûmuz. Bu karanlık görünüş, aynı ölçüde Asya ve Afrika ülkeleri için de mevcuttur.

Bütün Ortak Pazar'larına ve ilmî kuruluşlarına rağmen Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri dahi, geride kalmaktan ve Yankee emperyalizminin ekonomik sömürgeleri haline gelmekten korkuyorlarsa, istikbal Latin Amerika ülkeleri için ne vaad edebilir?

Uluslarımızın kaderi üzerinde karşı koyulmaz bir şekilde sallanan bu gerçek, çürütülmesi imkânsız tablo karşısında, herhangi bir liberal, reformcu bir burjuva veya hareketten yoksun, şarlatan bir sahte - ihtilâlcî, sanâyileşmiş dünyaya ve özellikle Birleşik Amerika'ya nazaran iktisadî, ilmî ve teknik yönden geri kalmışlığımızı yok edecek bir çözümlü gösterebilir mi? Bu çözümlü, dünyanın bu kısmındaki insanları ileriye götürmek için manevî, maddî ve kişisel kuvvetleri bir araya toplayan kök-

lü ve âcil bir ihtilalci değişimden başka bir şey olabilir mi? Şayet içlerinden birisi böyle bir formülü, bizi o noktaya götürecek sihirli yolu gösterebilecekse ve bu yol Che'nin, oligarşileri, despotları ve politikacıları, yani Yankee uşaklarını ve onların tekelini silip süpüren yolundan başka bir yolsa, bunu mümkün olduğu kadar çabuk yapsın ve Che'yi fikir olarak çürütmek üzere ayağa kalksın.

Fakat, gerçekte, hiç kimse, Latin Amerika halkını meydana getiren ve ezici çoğunluğu ümitsizlik derecesinde fakir olan 300 milyon insana bir umut sağlayacak şerefli cevaba malik değildir. Üstelik bu nüfus 25 yıl içinde 600 milyona ulaşacaktır; ve maddî hayat, eğitim ve medeniyetten faydalanmak hepsinin hakkıdır. Yoksa, Che'nin ve fikirlerini cecaretle korumak için onun yanında toprağa düşenlerin jesti karşısında susmak daha mı doğru olacaktır? Zira, bu kıtayı kurtarmak idealiyle hareket eden bu bir avuç insanın yarattıkları destan, insan kahramanlığının, arzusunun ve büyüklüğünün neler yapabileceğinin en canlı delili olarak kalacaktır. Onların yarattıkları örnek, vicdanları aydınlatacak ve Lâtin Amerika uluslarının mücadelesine rehber olacaktır. Zira, Che'nin kahramanca çağrısı, uğruna hayatını verdiği fakirler ve sömürülenler tarafından duyulacaktır. Ve, silahları kavrayıp nihai hürriyetlerini kazanmağa uzanacak ellerin sayısı ne kadar çok olacak...

7 Ekim günü Che son satırlarını yazdı. Ertesi gün saat 13'de, etrafındaki çemberi yarmak için geceyi beklediği dar bir boğazda sayıca çok üstün bir düşman kuvveti kendilerine saldırdı. O günlerde

müfrezeyi meydana getiren çok az sayıdaki insan, etrafın kararmasına kadar, kendilerine saldıran sayıca çok üstün düşmana karşı, kâh çağlayanın yatağında, kâh yukarı sırtlarda ve çoğu zaman tek başlarına kahramanca savaştılar. Che'ye en yakın gruptan artık hayatta kalan yoktu. Her şey, o esnada, sağlık durumu son derece ağır olan Doktor ve aynı derecede yorgun olan Peru'lu bir çeteciyle beraber olan Che'nin, arkadaşlarının daha emin bir yere çekilmelerini sağlamak için elinden geleni yaptığını ortaya koymaktadır. Bu da onun yaralanmasının nedenini açıklamaktadır. Doktor, bu çarpışma sırasında değil, fakat birkaç gün sonra, Boğaz'a çok yakın bir yerde ölmüştür. Kayalık ve son derece engebeli arazi zaman zaman çetecilerin kendi aralarında görüş teması dahi kurmalarına engel oluyordu. İçlerinde İnti Peredo'nun da bulunduğu ve Che'den bir kaç yüz metre ileride, boğazın diğer girişini müdafaa edenler, ortalık kararınca kadar, saldırıya başarıyla karşı koydular. Daha sonra, düşmandan uzaklaşmağa ve daha önceden kararlaştırılmış toplanma noktasına doğru yola koyulmağa muvaffak oldular.

Che'nin, yaralandıktan sonra da, namlusuna çarpan bir kurşun M-2 tüfeğini kullanılmaz hale getirinceye kadar çarpıştığını kesin olarak öğrenmiş bulunuyoruz. Üzerindeki tabancanın da mermisi kalmamıştı. Bu inanılmaz sebepler onun canlı olarak ele geçmesinin nedenini ortaya koyuyor. Ayaklarındaki yaralar onu yürümekten alıkoymakla birlikte öldürücü değildi.

Higueras köyüne götürüldükten sonra tahminen 24 saat daha hayatta kaldı. Kendisini yakalayanlarla tek kelime dahi konuşmadı ve kendisine

hakaret etmeğe çalışan sarhoş bir subay da tam suratının ortasına bir tokat yedi.

La Paz'da toplanan Barrientos, Ovando ve diğ-er askerî şefler büyük bir cüretle kendisini öldürmeğe karar verdiler. Higuera köyünün okulunda bu alçakça kararın nasıl uygulandığı en ufak detaylarına kadar biliniyor. Yankee'lerin yetiştirmesi olan Binbaşı Miguel Avoroa ve Albay Andrés Selnich, Assubay Mario Terzan'a cinayet için gerekli aletleri verdiler. Fital gibi sarhoş olan assubay okula girdiği sırada, Che, biri Bolivya'lı, diğeri Peru'lu olan iki çetecinin işlerini bitiren silah seslerini duymuştu. Celladının tereddüt ettiğini görünce, son derece sakin bir şekilde «Hadi korkma, ateş et.» dedi. Assubay gerisin geriye dönüp dışarı çıktı. Tekrar içeri girip bir makineli tüfeği Che'nin belinin altına yukarıdan aşağıya boşaltması için, âmirleri olan Ayoroa ve Selnich'in emri tekrarlamaları gerekti. Daha önce, Che'nin çarpışmadan bir kaç saat sonra öldüğü söylentileri yayılmış olduğundan, cellâtları, hemen ölmemesi için başına ve kalbine ateş edilmesini emretmişlerdi. Che'nin can çekişmesi zalimcesine uzatıldı ve bu durum, sarhoş bir çavuşun sol tarafına tabanca ile ateş etmesine kadar devam etti. Bu durum, Che'nin esir ettiği bir çok Bolivya'lı subay ve askerın hayatlarına gösterdiği ihtimamla tam bir tezat teşkil etmektedir.

Muhakkak ki, düşmanlarının ellerinde geçirdiği son saatleri son derece acı olmuştur. Fakat, hiç kimse böyle bir denemeye Che kadar hazırlıklı değildi.

Bu günlüğün elimize geçiş şekli şimdilik açık-

lanamaz. Maddî hiç bir karşılığın rol oynamadığını söylemek yeterlidir. Che'nin Nacahuasu'ya varış tarihi olan 7 Kasım 1966'dan Yuro Boğazı'ndaki çarpışmanın bir gün öncesi olan 7 Ekim 1967'ye kadar olan bütün notları kapsamaktadır. Halihazırda sadece bir kaç sayfa elimize geçmiş değildir. Ancak, bu tarihlerde pek önemli bir olay cereyan etmediğinden hikâyenin bütününe tesir etmemektedir.

Her ne kadar bu belgelerin doğruluğu konusu şüphe götürmüyorsa da, hem bu doğruluğu kontrol etmek, hem de metinde başkaları tarafından yapılan, ufak da olsa bazı küçük değişiklikler varsa bunları tesbit edebilmek için fotokopiler üzerinde çok titiz bir inceleme yapılmıştır. Öte yandan, olaylar halen hayatta bulunan bir diğer çetecinin günlüğüyle de karşılaştırılmış ve iki belgenin her noktada birbirinin aynı olduğu görülmüştür. Hayatta kalmağa muvaffak olan diğer bazı çetecilerin tanıklığı da bu doğrulamada rol oynamıştır. Bu şekilde, bahis konusu fotokopilerin Che'nin günlüğüne ait oldukları konusunda tam bir kesinliğe ulaşılmıştır.

Çok güç okunan bu ufacak yazı tarzını gözlemek son derece eziyetli bir çalışmayı gerektirmiştir. Bu çalışma Che'nin hayat arkadaşı olan Aleida March de Guevara'nın yardımıyla gerçekleştirilebilmiştir.

Bu günlük, Fransa'da Maspero yayınevi, İtalya'da Feltrinelli yayınevi, Federal Alman Cumhuriyeti'nde Trikont Verlag, Birleşik Amerika'da Ramparts dergisi, Fransa'da, İspanyolca olarak Ruedo Ibérico yayınevi, Şili'de Punto Final dergisi ve diğer bazı ülkelerde aynı zamanda yayınlanacaktır. Her zaman, zafere kadar.

(Mayıs 1968)

Gerilla Günlüğü

1 | Kasım 1966

7 Kasım

Bugün yeni bir merhale başlıyor. Çiftliğe geceyarısı vardık. Yolculuk oldukça iyi geçti. Cochabamba'nın kıyafetlerimizi değiştirmesinden sonra ben ve Pachungo (Aynı zamanda Pacho adıyla da anılacak) gerekli temaslara kurduk ve iki jiple iki günlük yola koyulduk.

Çiftliğe yaklaştığımızda vasıtaları durdurduk ve teşebbüsümüzün asıl gayesinin kokain imal etmek olduğu dedikodusunu etrafa yayan civardaki bir mülk sahibinin şüphesini çekmemek için oraya kadar tek bir jiple gittik. Garip olay. Tarifî imkânsız bir kişiliğe sahip olan Tumaini (Daha sonra Tuma adıyla tanınacak) gurubun kimyageri olarak kabul ediliyor. İkinci seyahatimizde, biz yolumuza devam ederken kimliğini yeni farkedilen Bigotes (Loro ve Jorge adıyla da anılır) sel yatağına yuvarlanacağı sırada jipi uçurumun kenarında durdurmuş. Yolumuza bu şekilde devam ettik ve partinin üç gönül-

lüsünün bulunduğu çiftliğe vakit gece yarısını geçtikten sonra vardık.

Parti ne yaparsa yapsın, Bigotes bizimle çalışmaya hazır görünüyor; bununla birlikte çok sever ve hürmet eder gözüktüğü Monje'ye karşı da bağlılığını muhafaza ediyor. Ona göre, Rodolfo ve Coco da aynı eğilimde ama, partinin mücadele kararı vermesini sağlamak için teşebbüse geçmek gerekiyor. Kendisinden, halihazırda Bulgaristan'da seyahat etmekte olan Monje gelinceye kadar partiyi durumdan haberdar etmemesini istedim. Geldiği zaman Monje'nin bize yardım edeceğini söyledim. Bu iki nokta üzerinde anlaştık.

8 Kasım

Bütün günü evden 100 metre kadar uzaklıkta, çağlayanın yanındaki makilerde geçirdik. İnsanı sokmamakla birlikte son derece rahatsız eden sivrisinekler hepimize musallat oldu. Şimdiye kadar rastladığımız böcek çeşitleri yaguasa, jejen, marigui, sivrisinek ve sakırgalar. Bigotes, Arganaraz'ın da yardımıyla jipini dışarı çıkardı ve Arganaraz'ı, domuz ve tavuk satın almak için kendisiyle birlikte gitmeğe ikna etti. Bilgi olarak, seyahatin heyecanlı olaylarını yazmak niyetindeydim. Fakat bunu, ikinci grubun bize iltihakını ümid ettiğimiz önümüzdeki haftaya bıraktım.

9 Kasım

Hiçbir yenilik yok. Çevreyi tanımak için Tumahanı ile birlikte, Nacahuasu ırmağı (aslında bir çağlayan) boyunca gezindik; fakat kaynağına kadar çıkmadık. Yatağının her iki yanı oldukça sarp ve görünüşe bakılırsa, insanların oldukça nadir uğra-

dığı ıssız bir yer. Büyük bir intizam sağlandığı takdirde burada uzun süre kalınabilir. Öğleden sonra şiddetli bir yağmur bizi makilerden çıkarak eve dönmeğe mecbur etti. Vücudumdan altı tane sakırğa çıkardım.

10 Kasım

Pachungo ve Pombo, Serafin adındaki Bolivya'lı bir arkadaşıyla birlikte keşfe çıktılar. Bizden biraz daha ileriye uzanmış ve ırmağın ikiye ayrıldığı noktayı bulmuşlar. Burası, oldukça iyi bir sel yatağı... Daha sonra da evin civarında bir süre dolaşmışlar ve alışverişten dönecek adamları almağa giden Arganaraz'ın şoförü kendilerini görmüş. Kendilerini çok şiddetli bir şekilde azarladım ve hemen yarın, evden ayrılıp, kesin bir kamp kurmak için makilere taşınmağa karar verdik. Kendisini daha önceden tanıdıkları için Tumaini kendisini göstermeğe devam edecek ve çiftliğin yeni işçilerinden biri olduğunu söyleyecek. Durum büyük bir süratle bozuluyor. Bakalım bu bize, herşeye rağmen adamlarımızı getirtme imkânı verecek mi? Onlarla daha rahat ve sakin olacağım.

11 Kasım

Evin öbür tarafında kurduğumuz ve bir süre uyuduğumuz yeni bir kampta, hiçbir yeni olay cereyan etmeden geçen bir gün.

Tumaini Arganaraz'ı ziyarete gitti ve kendisinden tavuk ve hindi satın aldı. Görünüşe bakılırsa, halihazırda hiçbir şeyden şüphe etmiyor.

12 Kasım

Hiçbir yenilik olmadan geçen bir gün. İkinci grubun altı adamı geldiği zaman kamp kuracağı-

mız araziyi hazırlamak için kısa bir keşif yürüyüşüne çıktık. Seçtiğimiz bölge, yiyecekleri ve diğer eşyaları saklamak için mahzenler yapabileceğimiz bir tepeliğin ve bataklığın yanında, ve mezarlığın başlangıcının yüz metre kadar ilerisinde. Halihazırda, takımı meydana getiren ikişer kişilik üç gruptan birincisinin buraya varmak üzere olması gerekiyor. Bu haftanın sonunda çiftliğe varmış olmaları lâzımdı. Seyrek olmalarına rağmen saçlarım uzuyor ve başımdaki beyaz saçlar sararak azalıyor. Sakalım da uzuyor. İki aya varmadan eski halime döneceğim.

13 Kasım

Bugün Pazar. Aslında Arganaraz'ın ırgatları olan bir kaç avcı kampımızın yakınından geçiyorlar. Bunlar genç ve bekâr dağ adamları. Silah altına almak için ideal kişiler ve patronlarından da büyük ölçüde nefret ediyorlar. Bize, çağlayanı takip ettiğimiz takdirde buradan 8 fersah ötede evler bulacağımızı söylediler. Ayrıca bu ırmağın, içinde su bulunan bir kaç sel yatağı da varmış. Bunun dışında yeni bir şey yok.

14 Kasım

Kamp kuralı bir hafta oldu. Pachungo'nun üzüntülü ve çevreye alışmamış bir havası var. Fakat kendisini toparlaması lâzım. Bugün tehlike arzeden her şeyi saklamak için bir tünel inşa etmek amacıyla kazıya başladık. Bu tüneli, dallarla mümkün olduğu kadar saklamağa ve rutubetten korumağa çalışacağız. Bir buçuk metre çapındaki çukur çoktan kazıldı ve tünel inşaatı başlıyor.

15 Kasım

Tünelde çalışmağa devam ettik. Sabahleyin

Pombo ve Pachungo, öğleden sonra da Tumaini ve ben çalıştık. Saat 6'da iş bıraktığımızda tünelin derinliği iki metreye ulaşmıştı. Yarın, onu bitirmediği ve şüphe uyandırabilecek herşeyi oraya koymağı düşünüyoruz. Geceleyin yağmur beni ıslanan hamağım-dan çıkmak zorunda bıraktı, zira plastik örtü çok kısa. Başka hiçbir yenilik yok.

16 Kasım

Tünel bitti ve kamufle edildi. Yapılacak tek şey yolun üzerini kapatmak. Eşyaları tünele taşıyacak ve yarın girişini ağaç parçaları ve balçıkla kapatacağız. Tünelin 1 numarayı taşıyan planı 1 numaralı evrakin içinde mevcut. Yeni hiçbir şey yok ve yarından itibaren La Paz'dan gelecek haberleri serinkanlılıkla bekliyoruz.

17 Kasım

Tünel, evdekiler yönünden tehlike arzedecek eşyalar ve konservelerden meydana gelen az bir yiyeceklerle dolduruldu. Oldukça da iyi bir şekilde kamufle ettik.

La Paz'dan hiçbir haber yok. Evin içindekiler, alışveriş yaptıkları Arganaraz'la konuştular. Arganaraz, kendilerine bizim kokain imal edeceğimiz konusundaki inancını tekrarladı.

18 Kasım

La Paz'dan yine hiçbir haber yok. Pachungo ve Pombo akarsu çevresinde yaptıkları keşiften döndüler. Fakat, buranın kamp için ideal yer olduğu fikrine karşılar. Pazartesi, bir de Tumaini ile birlikte giderek durumu göreceğiz. Arganaraz, yolu düzeltmek için akarsudan taş çıkarmağa geldi ve uzun bir süre bu işle uğraştı. Bizim buradaki varlığımız-

dan şüphelendiğini gösterir hiçbir emare yok. Her şey tam bir monotonluk içinde geçiyor. Sivrisinek ve sakırgalar mikrop kapmış ısırıklarda yaralar açılmasına sebep olmağa başladılar. Sabahları şafak sökerken soğuk hissediliyor.

19 Kasım

La Paz'dan yine bir haber yok. Buralarda da yeni bir şey yok. Bütün günü içeriye kapanık olarak geçiriyoruz. Zira, günlerden Cumartesi ve avcılar etrafta kol geziyor.

20 Kasım

Marcos ve Rolando öğle üzeri geldiler. Şimdi altı kişi olduk. Derhal seyahatin detayları üzerinde konuştuk. Bu kadar geç kalmalarına sebep, haberin kendilerine sadece bir hafta önce ulaştırılmış olması. Bunlar Sao Paulo yolunu takip ettiklerinden oldukça süratli bir şekilde seyahat edebilmişler. Diğer dört kişinin gelecek haftadan önce gelmelerine imkân yok.

Rodolfo onlarla birlikte gelmiş; üzerimde çok olumlu bir intiba bıraktı. Mevcut her şeyle bağlarını koparmağa Bigotes'den daha fazla hazır görünüyor. Papi, talimatlara rağmen, ona ve Coco'ya benim mevcudiyetimi bildirmiş. Papi'nin sorularına cevap veren ve Manila'ya (Ç. N. — Che, günlüğünde Küba'dan «Manila» diye bahsetmektedir) bazı tavsiyelerde bulunan bir mektup yazdım. Rodolfo, şafakla birlikte geriye döndü.

21 Kasım

Genişleyen grubun ilk günü. Oldukça çok yağmur yağdı ve yeni yerimize taşınmamız iliklerimize kadar ıslanmamıza mal oldu. Artık yerleştik. Çadırımız, su alan bir kamyon örtüsü... Yine de bir par-

ça koruyor. Naylon örtüsüyle birlikte bir hamağımız var. Yeniden bazı silahlar geldi. Marcos'un bir Garand'ı var şimdi. Rolando'ya depodan bir M-1 vereceğiz. Jorge bizimle birlikte, fakat evde kalıyor. Çiftliğin ıslahı ile ilgili işleri yönetecek. Rodolfo'dan, bana itimat edilir bir tarım uzmanı bulmasını istedim. İşin mümkün olduğu kadar uzamasını sağlamak için bu yola başvuracağız.

22 Kasım

Şelaleyi incelemek amacıyla, ben, Tuma ve Jorge nehri takip ederek araziye taradık. Bir gün önceki yağmur dolayısıyla nehir tanınmaz bir hale gelmişti, istediğimiz yere varmakta çok güçlük çektik. Ağız son derece dar ince bir akarsu. Gerektiği şekilde hazırlandığı takdirde elverişli bir kamp yeri olabilir. Saat dokuzu geçerken geriye döndük. Burada, yeni hiçbir şey yok.

23 Kasım

Herhangi bir teftiş veya sıkıcı bir ziyareti önceden haber almak için çiftliği gözetlemek amacıyla bir rasat yeri kurduk. Aramızdan iki kişi keşif yapmağa gideceğinden geriye kalanların üç saat nöbet tutması gerekiyor. Pombo ve Marcos, kampın civarındaki araziye şelaleye kadar karış karış gezmişler.

24 Kasım

Pacho ve Rolando şelaleyi ve akarsuyu incelemeye gittiler. Yarın geri dönmeleri gerekiyor.

Akşamın sonuna doğru, Arganaraz'ın adamlarından ikisi bize beklemediğimiz bir ziyaret yaptılar. Aslında gayritabii bir şey yoktu. Fakat, keşif grubuyla birlikte olan Antonio ile evin sakinleri arasında gözüken Tuma ortada yoktu. Bahane de av.

Aliocha'nın doğum yıldönümü.

25 Kasım

Gözetleme mahallinden bize, içinde 2 veya 3 kişi bulunan bir jipin geldiğini haber verdiler. Daha sonra bunun bir sıtma ile mücadele ekibi olduğu anlaşıldı. Pacho ve Rolando gece, çok geç saatte geri döndüler. Haritada gösterilen akarsuyu bulup incelemişler. Üstelik, ırmağın ana kolunu takip ederek, terk edilmiş tarlalara rastlayınca kadar yollarına devam etmişler.

26 Kasım

Bir tarafa çekilmiş vaziyette duruyoruz. Zira, günlerden Cumartesi. Jorge'den atına atlayıp, dere yatağının nereye kadar uzandığını öğrenmeğe gitmesini istedim. Atı burada değildi, 20 - 25 kilometrelik bir yolu yaya katederek Don Remberto'dan bir at istemeğe gitti. Akşam olduğunda henüz dönmemişti. La Paz'dan hiçbir haber yok.

27 Kasım

Jorge hâlâ görünmedi. Bütün gece nöbet tutulması için emir verdim. Fakat saat 9'da La Paz'dan ilk jip geldi. Coco'yla birlikte Joaquin ve Urbano, bir de bizimle kalmak için gelen bir Bolivya'lı vardı. Bu Ernesto adında bir tıp öğrencisiydi. Coco bir seyahat daha yaptı ve beraberinde Ricardo, Braulio, Miguel ve İnti adındaki başka bir Bolivya'lıyı getirdi. O da burada kalacak. Şimdi 12 ihtilalci olduk. Bir de çiftliğin patronu rolündeki Jorge var. Coco ve Rodolfo gerekli temasları sağlama görevini yüklediler. Ricardo can sıkıcı bir haber getirdi: El Chino Bolivya'da. Beni görmek ve bize 20 adam göndermek istiyor. Bunun bir çok mahzurları var. Zira, böyle bir durum, Estanislao'ya (Aynı zamanda El Negro, Mario ve sadece Monje adıyla da tanınır. Fa-

kat kendisini, El Negro takma adıyla tanınan ve Joaquin grubuna dahil olan diğer bir çeteciyle karıştırmamak gerekir.) danışmadan, mücadeleye uluslararası bir nitelik verecek. Sonunda onun Santa Cruz'a gönderilmesi ve Coco'nun oraya gidip kendisini buraya getirmesi konusunda anlaşmaya vardık. Şafak sökerken Coco, öbür jipi alarak La Paz'a kadar gidecek olan Ricardo ile birlikte hareket etti. Coco, Remberto'ya da uğrayarak Jorge'nin akibeti hakkında bilgi alacak.

Kendisiyle yaptığımız ilk konuşmalardan birinde İnti, kendi kanısınca, Estanislao'nun çeteye iltihak etmeyeceğini söyledi. Fakat kendisinin her türlü bağı koparmağa karar vermiş bir hali var.

28 Kasım

Bu sabah, Jorge hâlâ ortalıkta görünmemiş ve Coco da geriye dönmemişti. Daha sonra her ikisi de çıkageldiler. Jorge'nin ortalıktan kaybolma sebebi Remberto'nun evinde kalmış olmasıydı.

Biraz sorumsuzca bir hareket. Öğleden sonra, Peru'luların 20 adam gönderme teklifi konusunda fikirlerini almak için Bolivya'lılar gurubunu topladım. Hepsi gelmelerine taraftar. Fakat, bunun hareket başladıktan sonra olmasını istiyorlar.

29 Kasım

Nehrin topografik durumu ile ilerideki kamp yerimiz olan şelaleyi incelemeğe gittik. Grup, Tumaini, Urbano, İnti ve benden meydana geliyordu. Nehir çok emin, fakat aynı zamanda da çok kasvetli. Buradan bir saat mesafede olması gereken bir diğerini bulmağa gideceğiz. Tumaini düştü ve görünü-

şe bakılırsa ayağının tarak kemiğini kırdı. Nehri ölçtükten sonra gün batarken kampa döndük. Burada yeni hiçbir şey yok. Coco, El Chino'yu beklemek için Santa Cruz'a hareket etti.

30 Kasım

Marcos, Pacho, Miguel ve Pombo, daha uzakta bulunan bir nehri incelemek görevini alarak hareket ettiler. İki gün kadar burada bulunmayacaklar. Yağmur çok kötü yağdı. Evde de yeni hiçbir şey yok.

AYIN TAHLİLİ

Her şey oldukça yolunda gitti. Her şeyden önce ben, hadisesiz bir şekilde geldim. Geç kalmış olmalarına rağmen aynı şey, burada bulunanların yarısından fazlası için de söylenebilir. Bu tecrit edilmiş bölgede her şey iyi gidiyor ve burada, gerekli gördüğümüz kadar kalabileceğimizi gösteriyor. Projelerimiz şunlar : geride kalan adamların gelişini beklemek, Bolivya'lıların sayısını hiç olmazsa yirmiyeye yükseltip harekete başlamak. Monje'nin tepkisinin ne olacağını ve Guevara'nın adamlarının nasıl hareket edeceklerini görmek lâzım.

2 | Aralık 1966

1 Aralık

Gün, hiçbir yenilik olmadan gelip geçti. Akşam üzeri, dağdan dağa ve önceden tahmin edilenden çok daha uzun bir yol kateden Marcos ve arkadaşları geldiler. Sabahın ikisinde bana, Coco'nun beraberinde bir arkadaş olduğu halde geldiğini bildirdiler. Bunu sabaha bıraktım.

2 Aralık

El Chino erkenden geliyor ve bol bol içini döküyor. Günü gevezelik etmekle geçiriyoruz. Özeti şu : Küba'ya gidecek ve durum hakkında şahsen bilgi verecek. İki aya kadar grubumuza 5 Peru'lu-yu dahil etmek imkânı olacak. Yani harekete geçtiğimiz zaman. Şimdilik sadece iki Peru'lu gelecek. Bir kaç ay bizimle kalacak olan bu iki kişiden biri bir radyo teknisyeni, diğeri de bir doktor. Benden silah talep etti ve kendisine bir BZ, bir kaç mavzer ve biraz da elbombası verdim. Ayrıca onlar için M-1 ler satın almayı da kabul ettim. Ayrıca, Puno ya-

kınlarındaki bir yerden Titicaca'ya silah geçirmek için temas kurmak üzere 5 Peru'luya yardım edeceğime de söz verdim. Bana, Peru için duyduğu endişelerden ve Calixto'yu kurtarmak için çok cüretli bir plandan bahsetti. Fakat bu bana biraz hayal gibi geldi. Çeteden sağ kalan birkaç kişinin bölgede faaliyet gösterdiğini sanıyor, fakat bundan tam mânasıyla emin değiller. Zira henüz bu bölgeye varmağa muvaffak olamamışlar.

Konuşmanın geri kalan kısmı bir sürü hikâyeyle doluydu. La Paz'a dönmek üzere, aynı heyecan içinde izin istedi. Beraberinde fotoğraflarımızı da götürdü. Coco, Sanchez'le temas kurmak emrini aldı. Aynı şekilde, İnti'nin kayınbiraderi olan ve bize bazı bilgiler vermeği teklif eden Cumhurbaşkanlığı İstihbarat Şefi ile de temas kuracak. Kuracağımız ağ henüz ilk adımlarını atıyor.

3 Aralık

Hiçbir yenilik yok. Cumartesi olduğundan hiçbir keşif yapamıyoruz. Çiftliğin işçilerinden üçü Lagunillas'a alışveriş yapmağa gidiyorlar.

4 Aralık

Hiçbir yenilik yok. Pazar olduğundan herkes sakin bir gün geçirdi. Yeni gelecek Bolivya'lılar ve savaş karşısındaki tutumumuz üzerine bir konuşma yaptım.

5 Aralık

Hiçbir yenilik yok. Niyetimiz dışarı çıkmaktı, fakat bütün gün yağmur yağdı. Loro'nun, haber vermeden attığı birkaç el ateş yüzünden ufak bir alarm vermek mecburiyetinde kaldık.

6 Aralık

Birinci şelalede ikinci bir mahzen kazmak için çıktık. İnti, Urbano, Apolinar (Aynı zamanda Polo olarak da adlandırılıyor.) ve ben varız. Miguel, düşükten sonra henüz toparlanamayan Tuma'nın yerini almağa geliyor. Apolinar, çeteye katılmağı göze alıyor. Fakat La Paz'a gidip şahsi meselelerini yoluna koymak istiyor. Kendisine olumlu cevap verildi, fakat bir süre beklemesi gerekiyor. Saat 11'e doğru şelaleye vardık. Önce kamufle edilmiş bir keçi yolu, daha sonra da mahzen için elverişli bir yer bulmak için civarın keşfini yaptık. Fakat arazi taşlardan meydana gelme ve bazı yerlerde kurumuş olan nehir daha ileride sarp yamaçlar ve çakıllar arasında akışına devam ediyor. Keşfin geri kalan kısmını yarına bırakacağız. İnti ve Urbano avlanmağa gidiyorlar; zira gıdamız azalıyor ve Cuma gününe kadar elimizdekiyle yetinmek zorundayız.

7 Aralık

Miguel ve Apolinar elverişli bir yer buldular ve tünel inşaatına başladılar : âletler hiçbir işe yaramıyor. İnti ve Urbano hiçbir şey avlayamadan döndüler. Fakat, akşam üzeri, Urbano, M-1 tüfeğiyle dişi bir vahşi tavuskuşu vurdu. Fakat daha önce yemek yemiş olduğumuzdan onu yarına sakladık.

Aslında, bugün, tam bir aydan beri buradayız. Fakat daha rahat olması için, her ayın sonunda bir sentez yapacağız.

8 Aralık

İnti ile birlikte, şelaleye ve ırmağa hâkim bir dolma sete kadar gittik. Miguel ve Urbano çukur kazmağa devam ettiler. Öğleden sonra, Apolinar

Miguel'in yerine geçti. Gece olurken Marcos, Pombo ve Pacho geldiler. Fakat Pacho son derece yorgun ve âdeta sürükleniyor. Marcos benden, iyileşmediği takdirde kendisini ön hizmetten çekmemizi istedi. 11 numaralı planda yer alan mahzenin yolunun şekli üzerinde konuştum. Onlara, orada buldukları sürece yapılacak en önemli işleri söyledim. Miguel onlarla birlikte kalacak ve biz yarın yeniden geleceğiz.

9 Aralık

Sabahleyin yavaş yavaş geliyoruz ve öğleye doğru varıyoruz. Pacho, grup tekrar geldiğinde orada kalma emrini aldı. 2 numaralı kampa varmağa çalıştık ama muvaffak olamadık. Yeni hiçbir olay yok.

10 Aralık

Evde pişirilen ekmeğin dışında, gün hiçbir yenilik olmadan geçti. Jorge ve İnti ile birlikte acil bazı meseleler üzerinde konuştum. La Paz'dan hiçbir haber yok.

11 Aralık

Gün hiç bir yenilik olmadan geçti. Fakat akşama doğru Coco, beraberinde Papi olduğu halde çıkageldi. Birlikte Alejandro, Arturo ve Carlos adındaki bir Bolivya'lı da vardı. Öbür jip, her zamanki gibi yol üzerinde kalmıştı. Daha sonra doktor Moro'yu, (Daha ileride Morogoro, Muganga ve Doktor isimleriyle de görülecektir.), Benigno ve iki Bolivya'lıyı getirdiler. Bunların ikisi de Bolivya'nın doğu bölgesindendiler. Her zamanki gibi gece, seyahatin anlatılması ve şimdiye kadar çoktan burada olmaları gereken Antonio (veya Olo) ile Felix'in (Diğer

bölümlerde El Rubio adıyla anılacaktır.) gözükmemelerinin yorumuyla geçti. Papi ile bir münazara yapıldı ve Renan (İvan) ile Tania'yı getirmek üzere iki seyahat daha yapmasına karar verildi. Evler ve depolar tasfiye edilecek ve Sanchez'e bin dolarlık bir yardım yapılacak. O kamyoneti muhafaza edecek, biz jiplerden birini Tania'ya satacağız, diğerini saklayacağız. Geriye silahlar için yapılacak bir seyahat kalıyor. Papi'ye bütün silahları bir jipe yüklemesi ve bunların fark edilmesine yol açacak aktarmalardan kaçınması emrini verdim. El Chino, görünüşte çok heyecanlı bir şekilde Küba'ya hareket etmiş ve dönüşünde buradan geçmeği düşünüyormuş. Coco, Camiri'ye yiyecek almağa gitmek için burada kaldı ve Papi, La Paz'a hareket etti. Tehlikeli bir olay cereyan etti : Valle Grande avcılarlarından biri ayak izlerimizi gördü. Pombo'nun kaybettiği bir eldiven tekini de bulmuş olmalı. Bu planlarımızı değiştirdi. Artık çok dikkatli olmamız gerekiyor. Pombo yarın Antonio ile birlikte giderek vahşi hayvanlar için kurduğu tuzakların yerlerini gösterecek. İnti bana, Küba'lıların bu harekete müdahalesi konusunda münakaşaya girişen ve daha önce de, parti katılmağa karar vermediği takdirde makilerde mücadeleye katılmayacağını söylemiş olan Carlos adındaki öğrenci ile ilgili görüşlerini nakletti. Rodolfo ise «Canı cehenneme!» dedi.

12 Aralık

Bütün gruba hitap ettim ve kendilerine savaşın gerçekleri konusunda ders verdim. Tek elden kumanda ve disiplin konuları üzerinde ısrarla durdum. Özellikle Bolivya'lıların dikkatini, başka bir gruba katılıp partilerinin disiplinini bozmakla yük-

lendikleri mesuliyet üzerine çektim. Bu arada bazı tayinler de yaptım. Buna göre Joaquin (Daha ileride Vilo adıyla da görülecek.) ikinci askeri şef, Rolando ve İnti komiser, Alejandro harekât şefi, Pombo levazım şefi, İnti malî şef, Nato ikmal ve silahlanma şefi, Moro şimdilik tıbbî servis şefi oluyorlardı. Rolando ve Braulio, Valle Grande avcısı tuzaklarını yerleştirene veya gidene kadar uslu durmalarını gruba bildirmek üzere gittiler. Akşam üzeri geriye döndüler. Tuzak pek uzakta değildi. Akşam üzeri geriye dönen avcıyı, içirdikleri bir şişe singaniyle sarhoş etmişlerdi. Coco, Caranavi'den gerekli iase maddelerini alarak döndü; fakat, kendisi, aldıklarının çokluğu karşısında hayrete düşen bazı Lagunillas'lar tarafından görülmüştü.

Daha sonra da Marcos Pombo ile birlikte geldi. Bir ağaç dalını yontarken kaşının üzerinde açtığı yara kendisine çok ıstırap veriyor. Kaşını iki yerden diktik.

13 Aralık

Jaoquin, Carlos ve Doktor, Rolando ve Braulio ile buluşmak üzere gittiler. Pombo da, aynı gün dönmek şartıyla onlara refakat ediyordu. Yolun ağzını tıkattım ve aynı yerden hareketle nehir üzerine açılan başka bir yol yaptırdım. Bunda o derece muvaffak olduk ki, Pombo, Miguel ve Pacho, geriye dönerken yollarını şaşırdılar.

Evinde birkaç gün geçirmek üzere Viacha'ya gidecek olan Apolinar ile konuştuk. Kendisine ailesi için para verdik ve ağzını çok sıkı tutmasını tembihledik. Coco, bu gecelik izin aldı. Fakat gece saat 3'de köpeğin havlaması, bazı gürültüler ve ısıklık ses-

lerinin duyulması üzerine alarm verdik. Sonunda Coco'nun ormanda yolunu kaybettiği anlaşıldı.

14 Aralık

Hiçbir yeni olay olmadan geçen bir gün. Valle Grande'li avcı kurduğu tuzakları görmeğe giderken eve uğradı. Zira, daha önce söylediklerinin aksine tuzakları dün kurmuştu. Şüpheyi çekmemek için, Antonio'ya, ormanda açılan yolu gösterdik ve kendisini oradan geçirmesini istedik.

15 Aralık

Hiçbir yenilik yok. Temelli olarak 2 numaralı kampa yerleşmek üzere bir çıkış yapmağı kararlaştırdık.

16 Aralık

Bu sabah Pombo, Urbano, Tuma, Alejandro, Moro, Arturo, İnti ve ben herşeyi yüklenerek hareket ettik. Yolu üç saatte aldık. Rolando bizimle birlikte kaldı. Jaquin, Braulio, Carlos ve Doktor geriye döndüler. Carlos iyi bir yürüyüşçü ve çok çalışkan bir insan olduğunu ispat etti. Moro ve Tuma, ırmağın, oldukça büyük balıklarla dolu olan bir köşesini keşfettiler. Bu balıklardan 17 tane yakalandı ve çok iyi bir yemek teşkil etti. Moro, büyük bir balığı yakalamak isterken elinden yaralandı. Birincisi bittiğinden ikinci mahzeni inşa edebileceğimiz bir yer aradık ve çalışmalarımızı yarına kadar durdurduk. Moro ve İnti yabani hayvan avlamak için pusuya yattılar.

17 Aralık

Moro ve İnti sadece yabani bir tavuskuşu avlamağa muvaffak oldular. Biz, Tuma, Rolando ve ben, yarına kadar bitirmeği düşündüğümüz ikinci

mahzeni kazmakla meşgulüz. Arturo ve Pombo önce radyoyu yerleştirecek bir yer aradılar, daha sonra da, oldukça bozuk olan yolu düzeltmeğe çalıştılar. Akşam üzeri yağmur yağmağa başladı ve sabaha kadar dinmedi.

18 Aralık

Yağmur bütün gün devam etti. Fakat mahzeni kazmaktan vazgeçemedik. Gerekli olan 2,5 metreye ulaşmak için çok az bir şey kaldı. Radyo teşkilatını yerleştirmek için bir tepeyi inceledik. Görünüşte çok iyi ama, bunu tatbikatta da doğrulamak gerekiyor.

19 Aralık

İnsanda, gezmek arzusu bırakmayan yağmurlu bir gün daha. Fakat, saat 11'e doğru Braulio ve Nato gelerek bize, derin olmasına rağmen ırmağın kullanılabilir halde olduğu haberini getirdiler. Tam çıkacağımız sırada, Marcos'la öncülerinin gelerek yerleşmeğe başladıklarını gördük. Yönetimi elinde tutacak. Kendisine, imkânlarına göre, 3 ilâ 5 adam göndermesini emrettik. Yolu, 3 saatten biraz daha fazla bir zamanda katettik.

Gece, saat 12'ye doğru Ricardo ve Coco, beraberlerinde Antonio ile El Rubio ve tamamen yerleşmek üzere gelen Apolinar olduğu halde çıkageldiler. (Perşembe günü bilet bulmağa muvaffak olamamışlardı.) Bunun dışında İvan da bir sürü işi yoluna koymak için geldi.

Hemen hemen uykusuz bir gece geçirdik.

20 Aralık

Bazı noktalar üzerinde münakaşa edildi ve, 2 numaralı kampın grubu, Alejandro'nun yönetiminde geldiğinde, bütün emirler verilmişti. Yeni gelen-

ler bize, yol üzerinde, silahla ateş edilerek öldürülmüş ve ayağında bir kement bulunan bir av hayvanıyla karşılaştıklarını söylediler. Joaquin aynı yerden bir saat önce geçmiş ve hiçbir şey söylememiştir. Valle Grande avcısının onu sürükleyerek oraya kadar getirdiği, daha sonra da, şu veya bu sebepten ötürü bırakarak kaçtığı görüşü paylaşıldı. Biraz daha geriye bir nöbetçi konuldu ve görüldüğü takdirde alıp getirmeleri için avcının peşine iki adam gönderildi. Biraz sonra da, av hayvanının çoktan ölmüş olup, leşinin kurtlarla dolu bulunduğu öğrenildi. Nitekim, daha sonra da, Joaquin onu görmüş olduğunu hatırladı. Bu arada Coco ve Loro da avcıyı getirip hayvanı gösterdiler. Avcı, bahis konusu hayvanı bir kaç gün önce yaralamış olduğunu söyledi. Olay da bu şekilde kapandı.

Şu işleri yapmağı kararlaştırdık : Coco'nun ihmal ettiği, enformasyon dairesindeki adamla temas kurmakta acele etmek, Megia ile konuşup İvan ve enformasyon dairesindeki adamlar arasında irtibat ajanı olmasını sağlamak. İvan, ismi henüz açıklanmayan parti temsilcisi ile Megia, Sanchez ve Tania ile olan irtibatını muhafaza edecek. Parti temsilcisinin Villiamontes'li biri olması mümkün. Fakat bunu ispat etmek gerekiyor. Manila'dan, Monje'nin güney yoluyla gelmekte olduğunu bildiren bir telgraf aldık.

Onlar bir irtibat sistemi buldular. Fakat bu beni tatmin etmiyor. Zira, arkadaşlarının Monje'ye karşı olan itimatsızlıklarını açıkça ortaya koyuyor.

Sabah, saat 1'de, Monje'nin hareket edip etmediği bize La Paz'dan bildirilecek. İvan'ın birçok işi halletme imkânı var. Fakat, kötü düzenlenmiş pasaportu buna imkân vermiyor. Gelecek sefer bu pa-

saportu daha iyi bir şekle sokmak gerekiyor. Aynı zamanda İvan'ın Manila'ya mektup yazarak arkadaşlarının, işleri daha süratli halletmelerini sağlaması gerekiyor.

Bir dahaki sefer Tania, talimat almak için gelecek. Herhalde, onu Buenos Aires'e göndereceğim.

Sonunda, Ricardo, İvan ve Coco'nun Camiri'den uçakla hareket etmelerini ve jipin burada kalmasını kararlaştırdık. Geri döndüklerinde Lagunillas'a telefon ederek, orada olduklarını bildirecekler.

Akşam üzeri Jorge gidip haberleri öğrenecek ve olumlu bir şey varsa onları alıp getirecek. Saat 1'de La Paz'dan hiçbir şey elde edemedik. Şafakla birlikte Camiri'ye hareket ettiler.

21 Aralık

Buradan Yaqui'ye kadar ne tip bir yol olduğunu hâlâ bilmiyordum. Çünkü, El Loro, keşif kolunun yaptığı planları bana bırakmamıştı. Sabahleyin hareket ettik ve eziyetsiz bir yolculuk yaptık. Noel arifesi olan ayın 24'üne kadar her şeyin hazır olması gerekiyor. Yolda, radyo grubunu şarj etmeğe giden Pacho, Miguel, Benigno ve Camba ile karşılaştık. Öğleden sonra saat 5'de Pacho ve Camba geldiler. Çok ağır olduğundan radyo grubunu beraberlerinde getirmemiş, ormanda saklamışlardı. Yarın, buradan 5 kişi onu getirmek için hareket edecek. Eşyaları yerleştireceğimiz mahzenin inşaatı sona erdi. Yarın radyo grubu için mahzen kazmağa başlayacağız.

22 Aralık

Radyo mahzenini kazmağa başladık. Başlangıçta, toprak yumuşaktı ve işler çok iyi gidiyordu. Fakat, daha sonra, taşlık bir tabakaya rastladık ve

ilerlememize imkân kalmadı. Radyo grubunu getirdiler. Ancak, elimizde benzin olmadığından deneyemedik. Bilgileri kağıda dökmek sakıncalı olduğu için Loro kart göndermeyeceğini bildirdi. Yarın kendisi bizzat getirecek.

23 Aralık

Pombo, Alejandro ve ben sol taraftaki yığma toprağı incelemeğe gittik. Burada bir yol açmak gerekiyor; fakat burada yol almanın, oldukça rahat olacağı kanısı var bizde. Joaquin iki arkadaşı ile gelerek El Loro'nun gelemeyeceğini bildirdi. Bir domuzu kaçmış, o da onu aramağa gitmiş. Lagunillas'ların koyuldukları yoldan hiçbir haber yok.

Öğleden sonra domuz geri geldi. Oldukça etli. Fakat içki yok. Loro'nun bu tip şeyler bile bulmağa kabiliyeti yok.

24 Aralık

Bu günü Noel arifesini kutlamağa tahsis ettik. İçimizde iki defa yolculuğa çıkan ve gecikenler var. Fakat sonunda hepimiz bir araya geldik ve Noel'i çok iyi bir şekilde kutladık. Hattâ içimizden bazıları oldukça ileri gitti. Loro, Lagunillas'lı adamın yolculuğunun beklenen neticeyi vermediğini bildirdi. Sa-
dece, hiçbir şey göstermeyen bir harita elde edebilmiş.

25 Aralık

Yeniden işe koyulduk. Eski kampa dönmedik. Boliviya'lı doktorun teklifi üzerine oraya C 26 adını verdik. Marcos, Benigno ve El Camba, sağdaki dolma araziye doğru yola koyuldular. Akşam, oldukça geç döndüler. İki saat kadar ileride, çıplak bir ova farkettilerini anlattılar. Oraya yarın gidecekler. Camba, hasta ve ateşi çıkmış bir vaziyette geri dön-

dü. Miguel ve Pacho, sol tarafta, şaşırtma işlerinde kullanılacak bir kaç yolla, radyo mahzenine giden bir yol çizdiler. İnti, Antonio, Tuma ve ben, radyo mahzenini kazmağa devam ettik. Fakat zemin taş olduğundan kazmak çok güç oluyor. Artçı kuvvet, kendi kampını kurmak ve nehrin her iki ucunu da görebilecek bir gözetleme noktası bulmakla görevlendirildi. Buldukları yer son derece iyi.

26 Aralık

İnti ve Carlos, harita üzerinde Yaki diye adlandırılan yere kadar bir keşif gezisine çıktılar. Bu gezi tahminen iki gün kadar sürecek. Rolando, Alejandro ve Pombo, son derece güç ilerleyen mahzen kazısında çalıştılar. Pacho ve ben Miguel'in yapmış olduğu yolları teftişe gittik. Fakat, doldurulmuş topraktan meydana gelen sahaya ulaşması gereken yolu yapmak zahmete değmez. Mahzene giriş yolu fena değil; üstelik bulunması da oldukça güç. Dün bir, bugün de iki tane engerek yılanı öldürdük. Burada bunlardan epeyce var. Tuma, Arturo, El Rubio ve Antonio avlanmağa gittiler. Braulio ve Nato, öteki kampta nöbetçi olarak kaldılar. Loro'nun arabasının döndüğünü anlattılar ve Monje'nin geleceğini bildiren pusulayı verdiler. Marcos, Miguel ve Benigno, dolma toprağın yolunu genişletmeğe gittiler, fakat akşam olduğunda geri dönmemişlerdi.

27 Aralık

Tuma ile birlikte Marcos'u aramağa gittik. 2 saat yürüdük ve sonunda, sol kıyıdan sağa doğru inen bir akarsu yatağıyla karşılaştık. Oradan izleri takibe başladık ve oldukça dik yamaçlardan indik. Ben bu yoldan kampa varmağı düşünüyordum ama, saatler boyunca yürümemize rağmen buna muvaf-

fak olamadık. Öğleden sonra saat 5 de, 1 numaralı kampın 5 kilometre aşağısında, ve ana kampa 7 saat uzaklıktaki Nacahuasu'ya vardık. Orada, Marcos'un önceki geceyi bu civarda geçirdiğini öğrendik. Marcos'un, beraberindekileri, benim tarafımdan takip edilmesi ihtimal dahilinde olan yola doğru yönelttiğini düşünerek kimseye bir şey söylemedim. Oldukça harap vaziyette bulunan jipi gördük. Loro, Camiri'ye, yedek parça almağa gitmişti. Nato'ya göre, direksiyonda uyumuştu.

28 Aralık

Kampa gitmek üzere dışarı çıkacağımız sırada, beni arayan Urbano ve Antonio geldiler. Marcos, dolma topraktan kampa kadar uzanan yolun yapımına devam etmek için Miguel'le birlikte kalmış ve bu yüzden gelememişti. Benigno ve Pompo, bizim takip ettiğimiz aynı yoldan, beni aramağa çıkmışlar. Kamptan ayrılırken, buraya kadar gelemedikleri için, geceyi dışarıda geçiren Marcos ve Miguel'le karşılaştım. Miguel, bana karşı yapılan muameleden şikâyet etti. Bana öyle geliyor ki, şikâyetler Joaquin, Alejandro ve Doktora yöneltiyor. İnti ve Carlos döndüler. Gittikleri yerde hiç kimseye rastlamamışlar ve sadece boş bir ev bulmuşlar. Anlaşılan buranın haritada Yaki diye gösterilen yerle ilgisi yok.

29 Aralık

Durum hakkında daha iyi bir fikir sahibi olabilmek için Marcos, Miguel, Alejandro ile birlikte çıplak tepeye doğru gittik. Zannımca burası Pampa del Tigre'nin başlangıcı. 1500 metre yüksekliğinde, çıplak zirvelerden meydana gelen bir dağ silsilesi. Nacahuasu'ya doğru bir eğri meydana getirdiğinden soldaki dolma toprağı dinamitle atmak gerekiyor.

Daha sonra yeniden inişe geçtik ve bir saat 20 dakika sonra kampa vardık. Eşyaları almak üzere 8 kişi gönderdik, fakat hepsini taşıyamadılar. El Rubio ile Doktor, Braulio ile Nato'nun yerlerini aldılar. Nato, gelmeden önce yeni bir yol açtı. Bu yol, birkaç taşla akarsudan çıkıyor ve öbür taraftan ormanın derinliklerine dalıyor. Baştanbaşa çakıllarla kaplı olduğundan ayak izi bırakmak diye bir tehlike yok. Mahzenin kazılmasına devam edildi. Loro Camiri'ye hareket etti.

30 Aralık

Derenin yükselmesine sebep olan yağmura rağmen, dört kişi, 1 numaralı kampın artıklarını yok etmeğe gittiler. Artık orada şüpheyi çekecek hiçbir şey yok. Dışarıdan hiçbir haber yok. 6 kişi mahzene iki sefer gidip geldiler ve saklanması gereken ne varsa sakladılar. Balçık çok yumuşak olduğundan fırın bitirilemedi.

31 Aralık

Saat 7.30 da, Doktor, Monje'nin geldiğini bildirdi. İnti, Tuma, Urbano ve Arturo ile birlikte bulunduğu yere gittim. Karşılaşma kalpten, fakat gergin oldu; çünkü Monje'nin cevaplandırması gereken bir soru vardı: «Ne istiyorsun?». Beraberinde, bize yeni katılan Pan Divino (Başka bölümlerde Pedro adı ile de anılacak), talimat almağa gelen Tania ve bundan böyle burada kalacak olan Ricardo vardı.

Monje ile konuşmamız başlangıçta genel konuları kapsıyordu. Fakat çabucak, onun tarafından ortaya atılan üç temel şartta özetlenebilecek asıl problemlere geçtik;

1) Parti yöneticiliğinden ayrılacak, fakat aynı zamanda da partinin hiç olmazsa tarafsız kalmasını

sağlayacaktı. Bu arada partinin bazı unsurları da, müddeleye katılmak için istifa edeceklerdi.

2) İhtilal, Bolivya topraklarında devam ettiği sürece hareketin askerî ve politik yönetimi ona verilecekti.

3) Kurtuluş hareketlerini desteklemelerini sağlamak amacıyla diğer bazı Güney Amerika ülkelerinin partileriyle temas kuracaktı. (Örnek olarak Douglas Bravo'yu verdi.)

Monje'ye, parti sekreteri olarak, birinci maddenin uygulanmasının tamamıyla kendisine bağlı olduğunu, ancak tutumunu korkunç derecede hatalı bulduğunu söyledim. Belirsiz, her an anlaşmaya hazır bir tutumu vardı. Monje, sakat tutumları yüzünden tarih önünde hüküm giymek zorunda bulunanların rolünü oynamak eğiliminde. Zaman, benim haklı olduğumu gösterecek.

Üçüncü noktaya gelince, bunu yapması için hiçbir mahzur göremiyorum. Fakat böyle bir teşebbüsün sonucu başarısızlık olacaktır. Codovila'dan, Douglas Bravo'yu desteklemesini istemek, ondan, kendi partisi içinde meydana gelecek bir ayaklanmayı istemekle aynıdır. Zaman, burada da hakem rolünü oynayacaktır.

İkinci noktaya gelince, bunu hiç bir şekilde kabul edemezdim. Askerî şef ben olacağım ve bu noktada en ufak anlaşmazlık istemiyorum. Münakaşa burada sona erdi ve bir çıkmaza girdi.

Bu konuda düşünmesi ve meseleyi bir kere de Bolivya'lı arkadaşlarıyla görüşmesi hususunda anlaştık. Birlikte yeni kampa gittik ve Monje orada bütün arkadaşlarla meseleyi konuşarak, kendilerinden iki şıktan birini tercih etmelerini istedi: burada kalmak veya partiyi desteklemek. Hepsi kalmağı

tercih etti. Sanırım bu durum onu çok etkiledi. Öğle üzeri, şerefe kadeh tokuşturduk, bu sırada günün tarihî önemine değindi. Ben de onun sözlerinden yararlanarak, bu anın, Murillo tarafından Kıta İhtilali için yapılmış bir çağrı olduğunu belirttim ve hayatlarımızın ihtilal karşısında hiçbir önemi olmadığını söyledim.

AYIN OLAYLARININ TAHLİLİ

Küba'lılar grubu başarıyla tamamlandı. Çocukların morali iyi ve ufak tefek problemlerden başka bir şey yok. Az olmalarına rağmen Bolivya'lılar da iyi durumda. Monje'nin tutumu, gerillanın gelişmesini geciktirebilir. Fakat, bir bakıma da beni, politik tavizlerden kurtaracağı için gelişmeye yardımcı olabilir. Diğer Bolivya'lıların gelişini beklemenin dışında, önümüzdeki günlerdeki teşebbüslerimiz, Guevara ve bir de, Mauricio (El Pelao ve Carlos adları altında da görülecek.) ve Jozami adlarındaki Arjantin'lilerle konuşmak olacak.

3 Ocak 1967

1 Ocak

Bu sabah, konuyu benimle hiç tartışmadan, Monje, yola çıkmak üzere olduğunu ve 8 Ocak tarihinde parti'ye istifasını vereceğini söyledi. Kendi kanısınca görevi bitmiş. Darağacına giden bir insanın psikolojisi içinde yola koyuldu. Kanaatimce, stratejik konuları kimseye bırakmamağa kararlı olduğumun farkına vardı ve bizden kopmak için bu noktaya yüklendi. Çünkü gitmek için gösterdiği gerekçeler çelişiyordu.

Öğleden sonra herkesi topladım ve Monje'nin tutumu hakkında bilgi verdim. Kendilerine, ihtilal yapmak isteyen herkesle birleşebileceğimizi, bizleri zor, Bolivya'lıları ise üstelik manevi ıstırap dolu günlerin beklediğini önceden açıkladım. Meseleleri, komiserler ve hep birlikte yapacağımız münazaralarla halledeceğiz.

Tania'nın, Mauricio ve Jozami ile karşılaşmak ve onları buraya çağırarak için Arjantin'e yapacağı

seyahatle ilgili bilgi verdim. Sanchez'le birlikte, ona ne biçim görevler düşebileceğini gözden geçirdik ve şimdilik Rodolfo, Loyola ve Humberto'yu La Paz'da bırakmağı kararlaştırdık. Camiri'de Loyola'nın bir kızkardeşi, Santa Cruz'da ise Calvimento var. Mito, yerleşebileceği yeri tesbit etmek için Sucre bölgesine bir seyahat yapacak. Loyola, mali işlerin kontroluyla görevli olacak. Kendisine 80 bin peso gönderiyoruz. Bunun içinden 20 binini Calvimonte'nin satın alacağı bir kamyonu harcayacak. Sanchez, bir görüşme yapmak üzere Guevara ile temas kuracak. Coco, Santa Cruz'a gidecek ve Carlos'un kardeşlerinden biriyle, Havana'dan gelecek 3 kişiyi karşılaması için görüşecek. Fidel'e, belgeler arasında C ZO 2 numaraya tekabül eden mesajı yazdım.

2 Ocak

Bütün sabah mektubu şifrelemekle geçti. Sanchez, Coco ve Tania, öğleden sonra, Fidel'in nutku biter bitmez gittiler. Fidel bizden öyle bir şekilde bahsediyor ki, hepimiz davaya daha fazla bağlanıyoruz. Tabii bundan daha fazlasına imkân varsa...

Kampta, sadece mahzende çalışıldı. Diğerleri ilk kampta kalanları getirmeğe gittiler. Marcos, Miguel ve Benigno, Kuzey'e doğru bir keşfe çıktılar. İnti ve Carlos, insanlara rastlayıncaya kadar Nacahuasu bölgesinde dolaştılar. Belki de hakikaten Yaki'ye kadar gittiler. Joaquin ve Doktor kaynağını bulana veya adamlara rastlayıncaya kadar Yaki'de keşif yapacaklar. Hepsinin en çok beş gün müddeti var.

Kamptakiler Loro'nun, Monje'den ayrıldıktan sonra geri dönmediği haberini getirdiler.

3 Ocak

Bir tavan inşa etmek için mahzende çalışıyoruz ama, pek başarılı olamıyoruz. Yarın bunu bitirmeliyiz. Eşyaları taşımak için sadece iki kişi gitti. Dönüşlerinde de herkesin dün gece gittiği haberini getirdiler. Arkadaşların geri kalan kısmı mutfağın damını yaptılar.

6 Ocak

Sabahleyin, Marcos, Joaquin, Alejandro, İnti ve ben kel tepeye gittik. Orada şu karara vardım: Marcos'la birlikte Camba ve Pacho, sağ tarafı takip ederek, kendilerini kimseye göstermeden Nacahuasu'ya varmağa çalışacaklar. Miguel, Braulio ve Aniceto, merkez yolu yapmak için dolma toprakta bir geçit arayacaklar. Joaquin, Benigno ve İnti ile haritaya göre, akışı Nacahuasu'nunkine paralel olan Frias Irmağına doğru bir geçit arayacak.

Öğleden sonra, Loro, beraberinde iki bin peso'ya satın aldığı iki katırla çıkageldi. İyi alışveriş. Sakin ve kuvvetli hayvanlar. Loro'nun yarım hareket edebilmesi için Pacho ve Braulio'yu çağırttık. Carlos ve Doktor, onların yerlerini aldılar.

Kurstan sonra, bir gerillanın nitelikleri ve daha sıkı disiplinin gerekliliği üzerinde bir konuşma yaptım. Görevimizin her şeyden önce çelik kadar sert bir çekirdek meydana getirmek olduğunu söyledim. İlerisi için incelemeler yapmanın gerekliliğini belirttim. Daha sonra grubun sorumluları olan Joaquin, Marcos, Alejandro, İnti, Rolando, Pombo, Doktor, Nato ve Ricardo'yu bir araya topladım. Kendilerine Joaquin'in ikinci şef olarak seçilmesinin nedenini, yani, Carlos'un devamlı olarak yaptığı bazı hataları anlattım. Yılbaşında, Miguel'le aralarında

geçen olay sırasında Joaquin'in takındığı tavrın tenkidini yaptım. Teşkilatımızı daha iyi bir hale getirebilmek için yapılması gerekenleri anlattım. Daha sonra Ricardo Tania'nın önünde, İvan ile aralarında geçen bir olayı anlattı. Birbirlerine küfür etmişler ve sonunda Ricardo, İvan'a, jipi terketmesini emretmiş. Arkadaşlar arasındaki bu tip tatsız olaylar çalışmamızı berbat ediyor.

7 Ocak

Keşfe çıkacak olanlar gitti. Gondola (Bolivya halkı arasında otobüse verilen ad. Burada, eşyaları taşımak için mekik dokumak anlamına geliyor) sadece Alejandro ve Nato'dan ibaretti. Diğerleri ise içerde çalışmaya koyuldular. Radyo grubu ve Arturo'nun bütün eşyaları getirildi. Mahzen için ikinci bir tavan yaptık. İrmak üzerine inşa ettiğimiz küçük bir köprüyle su kuyularının durumu sağlamlaştırıldı.

10 Ocak

Eski kampın daimi nöbetçileri değiştirildi. Rubio ile Apolinar, Carlos'la Doktor'un yerlerine geçtiler. Su seviyesinin inmesine rağmen ırmak hâlâ taşkınlığını devam ettiriyor. Loro, Santa Cruz'a gitti ve henüz geri dönmedi.

Doktor (Moro), Tuma ve Antonio ile birlikte Pampa del Tigre'ye tırmandık. Orada, Antonio'yu, bizim kampın batısında olması gereken bir akarsuyu bulmakla görevlendirdim ve kendisine bu konuda bilgi verdim. Daha sonra, buradan hareketle Marcos'un eskiden kullandığı yola ulaşmağa çalıştık ve bunu kolayca başardık. Gece olurken, keşfe çıkanlardan altısı döndü. Miguel'le birlikte Braulio ve Aniceto; Joaquin'le birlikte Benigno ve İnti. Miguel ve

Braulio, dolma toprağı kesen ırmağı açılan bir geçit bulmağı muvaffak olmuşlar. Daha sonra da Nacahuasu olması gereken diğerk bir ırmakla karşılaşmışlar. Joaquin de, Frias olması gereken ırmağı kadar inmeğı başarmış ve bir süre de ırmak boyunca ilerlemiş. Fakat bunun daha çok diğerklerinin de takip ettikleri ırmak olması muhtemel. Bu da haritalarımızın çok kötü yapılmış olduğunu gösteriyor. Zira haritalarda, bu iki ırmak birbirlerinden bir dağ kütlesi ile ayrılmış ve ayrı ayrı Grande'ye açılıyor. Marcos hâlâ dönmedi.

Havana'dan, El Chino'nun beraberinde bir doktor ve radyo teknisyeni olduğu halde ayın 12'sinde, Rea'nınsa 14'ünde hareket edeceklerini bildiren bir mesaj aldık. Fakat mesajda diğerk arkadaşlarımızla ilgili hiçbir bilgi yok.

11 Ocak

Antonio, beraberinde Carlos ve Arturo da olduğu halde civardaki ırmağın keşfini yapmağı gitti. Akşam üzeri geri döndü. Elde edebildiğı tek olumlu bilgi, akarsuyun, avlandığımız çayırılığın karşısında, Nacahuasu'ya döküldüğü.

Alejandro ve Pombo, Arturo'nun mahzeninde harita çizmeğı uğraştılar. Bir ara da gelip kitaplarının ıslanmış olduğunu söylediler. İçlerinden bazıları yırtılmış, bu arada radyo irtibat noktaları da ıslanmış ve paslanmıştı. Buna bir de iki radyonun kırıldığı eklenirse, karşımıza Arturo'nun kabiliyetlerinin hazin bir tablosu çıkar.

Marcos akşam üzeri geldi. Bulduğumuz yerden çok gerilerde Nacahuasu'ya ulaşmağı başarmıştı. Ancak vardığı yer o kadar gerimizdeydi ki, nehrin, Frias olduğu tahmin edilen diğerk nehirle kesiş-

tiği yere bile varamamıştı. Haritalara hiç güvenemiyorum.

Boro (Isırdığı sırada yumurtalarını da bırakan bir cins sinek) günü. Marcos, Carlos, Pombo, Antonio, Moro ve Joaquin'in yaralarından sinek yumurtaları topladık.

12 Ocak

Eski kampta kalanları toplayıp getirmeleri için adam gönderdik. Loro hâlâ gelmemişti. Irmağımızın etrafındaki tepelere tırmanma antrenmanları yaptık. Yamaçlara tırmanmak iki saatten fazla sürdüğü halde, merkeze tırmanmamız sadece 7 dakika aldı. Demek oluyor ki, müdafaa hattımızı burada kuracağız.

Joaquin bana, geçen gün yaptığımız konuşmada hatalarına temas etmemin Marcos'u kırdığını söyledi. Onunla konuşmam gerekiyor.

13 Ocak

Marcos'la konuştum. Kendisi hakkındaki tenkitleri Boliviya'lıların da bulunduğu bir sırada yapmış olmamdan şikâyet ediyor. İleri sürdüğü deliller hiçbir temele dayanmıyor. Sadece heyecanlı hali dikkate değer. Gerisinin önemi yok.

Alejandro'nun kendisi hakkında bir sürü kötü söz söylediği fikrine saplanmış. Meseleyi Alejandro ile görüşüp aydınlığa çıkardık. Herhalde önemli bir şey olmamış. Marcos biraz sakinleşti.

İnti ve Moro avlanmağa gittiler. Fakat hiçbir şey elde edemediler.

Bazıları, katırların gelebilecekleri en son noktada bir mahzen yapmağa gittiler. Fakat, bu konuda hiçbir sonuca ulaşamadı ve sonunda topraktan bir kulübe yapmağı kararlaştırdık.

Alejandro ve Pombo, kampa karşı girişilecek bir hücum karşısında müdafaanın nasıl yapılabileceği konusunda çalıştılar ve bazı siper yerleri tesbit ettiler. Yarın aynı işe devam edecekler.

El Rubio ile Apolinar geri geldiler ve Braulio ile Pancho eski kampa gittiler. Loro'dan hiçbir haber yok.

14 Ocak

Marcos, beraberinde, Benigno hariç, öncü kuvveti de olduğu halde, toprak kulübeyi yapmak için ırmağın alt tarafına gitti. Akşamdan önce dönmesi gerekiyordu. Fakat yağmur yüzünden öğle üzeri dönmek zorunda kaldı.

Joaquin, siperleri kazmağa başlayan bir grubun yönetimiyle ilgilendi.

Moro, İnti, Urbano ve ben, ırmağın sağındaki dolma toprakta, bulunduğumuz yeri çevreleyen bir yürüyüşe çıktık. Fakat başlangıç noktamızı iyi seçmemiş olduğumuzdan, oldukça tehlikeli uçurumlar boyunca ilerlemek zorunda kaldık. Öğle üzeri yağmur yağmağa başladı ve bütün çalışmalar durdu.

Loro'dan yine bir haber yok.

15 Ocak

Şehirdeki adamlarımıza talimat yazmak için kampta kaldık. Pazar olduğundan sadece yarım gün çalıştık. Öncü kuvvetle birlikte Marcos toprak kulübenin inşaatında, artçı ve merkez kuvvetler de siperlerin kazılmasında, Ricardo, Urbano, ve Antonio, çünkü yolu daha iyi bir hale getirmeğe uğraştılar. Fakat, nehire inen tepe ile dolma toprak arasında dik bir kayalık olduğundan bunu başaramadılar.

Eski kamp yerine gidip gelen olmadı.

16 Ocak

Hâlâ bitmeyen siper çalışmalarına bugün de devam ettik. Marcos hemen hemen işinin sonuna geldi ve oldukça iyi küçük bir kulübe inşa etti. Doktorla birlikte Carlos, Braulio ile Pedro'nun yerlerini aldılar. Braulio ile Pedro, Loro'nun geri döndüğünü, katırlarla birlikte buraya gelmekte olduğunu bildirdiler. Fakat henüz gözükmedi.

Alejandro, sıtma emareleri gösteriyor.

17 Ocak

Oldukça hareketsiz bir gün. Birinci hattın siperlerini ve küçük toprak evi bitirdik.

El Loro gelip seyahatinin hesabını verdi. Niçin seyahata çıktığını sorduğumda da, bana bunun önceden kararlaştırılmış olduğunu sandığını söyledi. Sonunda, nikâhsız olarak oturduğu bir kadını görmeğe gittiğini itiraf etti. Katır için koşum getirmiş, fakat dere yatağında taşımağa muvaffak olamamış.

Coco'dan haber yok. Endişelenmeğe başlıyorum.

18 Ocak

Gün oldukça bulutlu bir gökyüzüyle başladı. Ben de siperlerin teftişini yaptım. Urbano, Nato, Doktor (Moro), İnti, Aniceto, Braulio mal taşımak için bir sefer yaptılar. Kendisini rahatsız hissettiğinden Alejandro çalışmadı.

Şiddetli bir yağmur yağmakta gecikmedi. Şiddetli yağmura rağmen gelen Loro bize, Arganaraz'ın Antonio ile konuştuğunu ve pek çok şeyden haberi varmış gibi bir havası olduğunu bildirdi. Kokain dahil hangi konuda olursa olsun, bizimle işbirliği yapmağı teklif etti. Bu da onun başka bir şeyden de

şüphelendiğini gösteriyor. Loro'ya, kendisini, pek fazla açılmadan tarafımıza çekmesi için emir verdim. Sadece jipiyle mal taşıyacaktı. Loro'ya, bize ihanet ettiği takdirde öldürüleceğini kendisine bildirmesini de söyledim. Sağanağın şiddetini göz önünde bulunduran Loro, ırmağın taşmasından önce geçebilmek için gitti.

Saat 8'de mal taşımağa gidenler henüz dönmemişti. Bunun üzerine mal taşımağa gidenlerin yemeğinin diğerleri tarafından yenilmesi için izin verdik. Yemekler birkaç dakika içinde yok oldu. Birkaç dakika sonra Braulio ve Nato gelerek, kabaran sular tarafından gafil avlandıklarını bildirdiler. İlerlemeği denemişler, fakat İnti suya düşmüş ve tüfeğini kaybetmişti. Üstelik her tarafı da yara bere içinde kalmıştı. Diğerleri geceyi orada geçirmeği kararlaştırmışlar, sadece iki tanesi binbir güçlükle geri gelebilmişlerdi.

19 Ocak

Gün mutad savunma ve kampın daha mükemmel bir hale getirilmesi çalışmalarıyla başladı. Miguel, tipik sıtma arazları gösteren bir ateşle kavruyor. Kendimde bütün gün bir kırıklık hissettim, ama hiç bir hastalık arazi başgöstermedi.

Sabahın sekizinde, gecikmiş olan 4 kişi de, beraberlerinde yeteri kadar tatlı mısır olduğu halde geldiler. Geceyi bir ateş yakıp etrafında çömelerek geçirmişler. Suya düşen tüfeği bulup çıkarmak için ırmağın alçalmasını bekleyeceğiz.

Öğleden sonra saat dört sularında, Rubio ile Pedro'nun, öbür kampa bulunan iki kişiden nöbeti devralmak için hareketlerinden hemen sonra, Doktor nefes nefese geldi. Polislerin öbür kampa geldik-

lerini bildirdi. Beraberinde dört tane de sivil polis bulunan Fernandez adındaki polis şefi, kiralık bir jiple kokain fabrikasını basmağa gelmiş. Sadece evde arama yapmışlar ve örneğin, lambalarımız için aldığımız ve henüz mahzene yerleştirmedığımız karbür gibi bazı acayip şeyler dikkatlerini çekmiş. Loro'nun tabancasını almışlar, fakat mavzeriyle 22'liğini kendisine bırakmışlar. Buna karşılık, hiç bir şekilde gizleme ihtiyacı duymadan Arganaraz'ın 22'liğini almışlar ve bunu bilhassa Loro'ya da hissettirmişler. Daha sonra herşeyden haberleri olduğunu ve kendilerini göz hapsinde bulduklarını söyleyerek gitmişler. Tabancaya gelince, polis şefi Fernandez bu konuda şunları söylemiş: Loro, etrafı telaşa vermeden Camiri'ye gelip kendisiyle görüşür ve tabancasını geri isteyebilirmiş. Brezilyalı hakkında da bazı bilgiler sormuş.

Bu konuda casusluk ve hafiyelik yapan, Arganaraz'la birlikte Valle Grande'liler olmalı. El Loro'ya kendilerini korkutması ve tabancasını geri istemek bahanesiyle Camiri'ye gidip Coco'yla temas kurması için talimat verdim. (Hapiste olmasından korkuyorum.) Mümkün olduğu kadar ormanlarda yaşamaları gerekiyor.

Mevkileri teftiş ettim ve dün gece anlatılan savunma planının gerçekleştirilmesi için gerekli emirleri yazdırdım. Plan, ırmağa yakın bir bölgenin en seri şekilde savunması esasına dayanıyor. Bu bölge, artçı kuvvetlerin bulunduğu yere açılan ve öncülerden bir kaçının da katılmasıyla, ırmağa paralel yollardan karşı hücumla geçilmesini sağlayan diğer bir bölgeyle doğrudan doğruya ilgili.

Vaziyete göre belirecek çeşitli durumlar için bir çok denemeler yapacaktık. Fakat eski kampta

durum gittikçe kötüye gidiyor. Zira, orada, elinde bir M - 2 tüfeği bulunan ve salvo atışları yapan bir gringo belirdi. Bu Arganaraz'ın dostlarından biri ve onun evinde on gün tatil yapmağa gelmiş. Bazı keşif grupları gönderilecek ve Arganaraz'ın evinin daha yakınında olmak için kampın yeri değiştirilecek. Fakat bölgeyi terketmeden önce kıyamet koparsa kendisine varlığımız hissettirilecek.

Miguel'in hâlâ ateşi yüksek.

21 Ocak

Bazı noktaları aksayan bir çarpışma denemesi yaptık. Fakat genellikle iyi oldu. Denemenin aksayan noktalarından biri olan geri çekilme konusu üzerinde iyice durmak gerek.

Daha sonra, çeşitli görevler verilen gruplar hareket ettiler. Bir kişi, batıya doğru dereye paralel bir yol açacak olan Braulio, bir diğeri de aynı işi doğuya doğru yapacak olan Rolando ile birlikte gitti. Pacho, bir dinleme istasyonu kurmak maksadıyla karşiki tepeye hareket etti. Marcos'la Aniceto da, Arganaraz'ı gerektiği gibi gözetleyebilecek bir yol aramağa çıktılar. Marcos hariç, hepsinin saat 2'den önce dönmesi gerekiyordu. İstenilen yollar yapıldı, aynı şekilde telsiz dinleme denemeleri de oldukça başarılı geçti. Yağmur her türlü görüş imkânını ortadan kaldırdığından Marcos erkenden döndü.

Pedro, beraberinde Coco ve 3 yeni gönüllü olduğu halde yağmur altında geldi: Benjamin, Eusebio ve Walter. Küba'dan gelen birincisi, silahlar hakkında bilgisi olduğundan öncülere katılacak. Diğer ikisi de artçılara. Mario Monje Küba'dan gelen 3 kişiyle konuşmuş ve kendilerini çeteye katılmak-

tan vazgeçirmeğe çalışmış. Parti yöneticiliğinden istifa etmediği gibi, Fidel'e de D IV numaralı belgeyi göndermiş. Tania'dan hareketini ve İvan'ın hastalığını bildiren bir not aldım.

Akşam üzeri bütün grubu topladım ve kendilerine belgeyi okuyarak A ve B noktalarındaki hataları belirttim. Bazı tenkitler yaptım. Bu tenkitler gerekli etkiyi yaptı kanısındayım. Yeni gelen üç kişiden ikisinin sağlam ve akli başında bir halleri var. En gençleri çok sıhhatli bir köylü.

22 Ocak

Pedro ve El Rubio'nun nöbetlerini devralacak Braulio ve Walter'in dışında 13 kişilik bir taşıma grubu yola çıktı. Her şeyi getirmeğe muvaffak olmadan öğleden sonra geriye döndüler. Orada her şey oldukça sakin. Geriye dönerken El Rubio son derece komik bir şekilde düşmüş, fakat birşey olmamış.

Hem posta kutusu vasıtasıyla mektup göndermeği denemek, hem de durumu anlatmak için Fidel'e 3 numaralı belgeyi yazdım.

Bu mektubu, ayın 25'inde Camiri'deki randevusuna geldiği takdirde Guevara ile La Paz'a göndermek mecburiyetindeyim.

Şehirlerdeki kadromuz için yazılı bir talimat hazırlıyorum. Eşya taşımaya gidenler yüzünden kampta fazla bir faaliyet olmadı. Miguel biraz daha iyi, fakat şimdi de Carlos, çok şiddetli bir ateşten mustarip. İki yabancı tavuskuşu avladık. Hayvanlardan biri de tuzığa düşmüş. Fakat tuzak ayağını koparmış, o da kaçmayı başarmış.

23 Ocak

Kamptaki bazı işler ve keşifler için görev da-

ğıtımı yaptık. İnti, Rolando ve Arturo, muhtemel bir yaralıyla Doktorun saklanması için yarayacak bir yer aramağa gittiler. Marcos, Urbano ve ben de, karşiki tepeye, Arganaraz'ın evini gözetliyebilecek bir yer bulmağa gittik. Oldukça iyi bir yer bulabildik.

Carlos'un ateşi devam ediyor: tipik sıtma.

24 Ocak

7 kişiden meydana gelen bir ekip eşya taşımağa gitti ve erkenden eşyalar ve mısırlarla birlikte döndü. Bu defa da, iyi bir banyo yapan ve tüfeğini kaybeden Joaquin olmuş. Fakat hemen sonra bulunmuş. Loro geriye döndü ve hemen gizlendi. Coco ile Antonio hâlâ dışarıdalar. Yarın veya öbür gün Guevara ile birlikte gelmeleri gerekiyor.

Bu mevkiileri savunma zorunda kaldığımız takdirde, düşman askerlerini çevirmeğe yarayacak bir yolu daha da mükemmelleştirdik. Gece, geçen günkü denemenin izahı yapıldı ve bazı hatalar düzeltildi.

25 Ocak

Marcos'la birlikte, bize tecavüz edecek herhangi bir kuvvetin artçılarının bulunduğu yere açılan bir yolun keşfini yapmağa gittik. Oraya varmamız bir saat kadar sürdü, fakat yer çok güzel.

Aniceto ve Benjamin, Arganaraz'ın evini gözetlediğimiz tepeden itibaren bir nakliye hattı kurmağa gittiler. Fakat yolda kaybolduklarından hiç bir şey yapılamadı. Denemeyi tekrarlamak gerekiyor. Şahsi eşyalar için yeni bir mahzen kazmağa başladık. Loro geldi ve öncü kuvvetlere katıldı. Arganaraz'la konuşmuş ve benim öğrettiklerimi söylemiş. Arganaraz, Valle Grande'li adamı, bizi gözetlemesi için

gönderdiğini itiraf etmiş, fakat ihbarda bulunduğunu inkâr etmiş. Arganaraz tarafından casusluk etmek için gönderilmiş olduğundan, Coco, Valle Grande'liyi yanından kovdu. Manila'dan, herşeyi aldığını ve Kalle'nin Simon Reyes'in kendisini beklediği yere gitmek üzere olduğunu bildiren bir mesaj aldık. Fidel kendilerini dinleyeceğini ve onlara karşı çok sert davranacağını bildiriyor.

26 Ocak

İkinci mahzende yeni çalışmaya başlamıştık ki, Guevara ile Loyola'nın geldiğini haber verdiler. Ortadaki kamptaki küçük eve gittik. Öğlende vardılar.

Guevara'ya şartlarımı söyledim: grubun dağıtılması, kimseye rütbe verilmemesi, siyasi teşkilat kurulmaması, millî veya uluslararası eğilimler etrafından yapılacak polemiklerden kaçınılması. Her şeyi büyük bir rahatlıkla kabul etti. Soğuk bir başlangıçtan sonra Bolıvyalılarla ilişkilerimiz çok samimî bir durum aldı.

Loyola üzerimde çok olumlu bir etki yaptı. Çok genç ve tatlı bir kız. Fakat onda, büyük bir kararlılık göze çarpıyor. Kadın teşkilatının gençlik kolundan kovulmak üzereymiş, ama istifa ettirmeğe uğraşıyorlarmış. Kendisine kadrolarla ilgili talimat ve diğer bir belge verdim. Ayrıca kendisine toplamı 70 bin pesoya ulaşan ve çeşitli işler için harcanan parayı da verdim. Para konusunda ihtiyatlı davranacağız.

Doktor Pareja'yı sebekenin başkanlığına getireceğiz. Rodolfo 15 gün içinde bize katılacak.

İvan'a bazı talimatlar ihtiva eden bir mektup gönderiyorum.

Coco'ya jipi satması, bununla birlikte çiftlikle olan irtibatı da garantiye alması emrini verdim.

Akşam, saat 7'ye doğru birbirimizden izin istedik. Yarın akşam hareket edecekler ve Guevara, Şubat ayının 14'ünde gelecek 4 kişiyle birlikte geri dönecek. Bazı temaslar yüzünden daha önce gelemiyor. Üstelik halihazırda bayram olduğundan adam bulmasına da imkân yokmuş.

Daha güçlü radyo vericileri gelecek.

27 Ocak

Hemen hemen herşeyi getiren güçlü bir taşıma ekibi gönderdik. Fakat yine de bazı eşyalar kaldı. Coco ve haberciler gece gitmek zorunda kaldılar. Haberciler Camiri'de kalacak, Coco ise jipi satmak için Santa Cruz'a gidecek.

Mahzeni kazmağa devam ettik. Seyahat için gerekli erzak ve cephanenin hazırlıklarını bitirmek üzereyiz. Prensipten olarak Coco'nun gelişinden sonra hareket edeceğiz.

28 Ocak

Taşıma ekibi eski kampın kalıntılarını temizliyor. Valle Grande'li avcının mısır tarlası etrafında dolaşırken kıştırıldığını, fakat kaçmağa muvaffak olduğunu anlatıyorlar. Her şey, çiftlik konusunda bir karara varmanın zamanı geldiğini gösteriyor.

Erzak ve cephane ikmali tamamlandı. On günlük bir yürüyüşe yetecek kadar var. Hareket tarihi tehir edildi: Coco'nun gelişinden bir iki gün sonra veya 2 Şubat.

29 Ocak

Aşçılar, avcılar ve nöbetçiler haricinde herkes için tam bir başboşluk günü.

Öğleden sonra Coco geldi. Santa Cruz'a değil de Camiri'ye gitmiş. Loyola, uçakla La Paz'a, Moises de otobüsle Sucre'ye hareket etmiş. Temas günü olarak Pazar günlerini seçmişler.

Hareket tarihi olarak 1 Şubat tesbit edildi.

30 Ocak

Taşıma grubu 12 kişiden kuruldu ve yiyeceklerin büyük kısmını getirdi. Sadece 5 kişilik bir yük kalıyor. Avdan hiç bir şey elde edemedik.

Özel eşyalarımız için yapılan mahzeni bitirdik. Fakat iyi olmadı.

31 Ocak

Kampta son gün. Taşıma ekibi eski kampı boşalttı ve nöbetçiler geri çekildi. Antonio, Nato, Camba ve Arturo kaldılar. Kendilerine verilen talimat, «en fazla her üç günde bir irtibat kurmak.» Dört kişi kaldıkları sürece içlerinden ikisi silahlı olacak, nöbetçiler en ufak bir dikkatsizlik yapmayacaklar. Yeni gelenler genel kaidelere göre bilgi sahibi kılınacaklar. Fakat sadece çok gerekli bazı şeyleri bilecekler. Kamp yeri bütün şahsi eşyalardan temizlenecek ve silahlar kılıflara sarılı olarak ormanlara saklanacak. İhtiyat para devamlı olarak kampta, birisinin üzerinde bulunacak. Civardaki akarsular ve daha önceden yapılmış olan yollar gözden geçirilecek. Ani bir geri çekilme halinde, Arturo ile Antonio, Arturo'nun mahzenine gidecekler. Nato ve Camba ise ırmak tarafından geri çekilecek ve içlerinden biri, yarın kararlaştıracağımız bir yere haberi ulaştırmağa gidecek. Dört kişiden fazla olduğu takdirde, içlerinden bazıları ihtiyat malzeme mahzeniyle ilgilenecek.

Gruba hitap ettim ve yürüyüşle ilgili son talimatları verdim. Coco'ya da son talimatları verdim.

AYIN TAHLİLİ

Tahmin ettiğim gibi, Monje önce kaytardı, daha sonra da ihanet etti.

Parti bize karşı silahlı bir grup hazırlıyor. Bunun nereye kadar gideceğini kestiremiyorum. Fakat bu durum bizi yavaşlatmayacak. Olabilir ki, sonunda bizim işimize de yararlar. (bundan hemen hemen eminim). Vicdanî bocalama geçirseler dahi, sonunda en şerefli ve en muharipleri bizimle birlik olacaklar.

Guevara şimdiye kadar iyi hareket etti. Onun ve adamlarının ilerde ne şekilde hareket edeceklerini de göreceğiz.

Tania gitti ama, ne ondan ne de Arjantin'lilerden bir haber yok. Gerilla hareketi asıl şimdi başlıyor. Takımı deneyeceğiz. Takımın neler verebileceğini ve Bolivya ihtilalinin imkânlarını zaman gösterecek.

Önceden yaptığımız planların içinde en uzun süreli Bolivya'lı savaşçıların iltihakı oldu.

4 | Şubat 1967

1 Şubat

Birinci merhale katedildi. Çocuklar biraz yorulular, fakat bütünüyle iyi geçti.

Yolun kenarındaki bir ağacın altına, bir şişenin içine oturttuğumuz alarm sistemini yerleştirdik.

Artçı kuvvetlerde Joaquin, yükünün ağırlığı altında homurdanıp durdu ve bütün grubu geç bıraktı.

2 Şubat

Eziyetli ve ağır bir gün. Doktor yürüyüşü biraz yavaşlatıyordu. Fakat genel tempo da yavaş. Saat 4'de son su kavşağına varıp kamp kuruyoruz. Öncüler, ırmağa kadar gitme emrini aldılar. Fakat onların da temposu iyi değil. Bütün gece yağmur yağdı.

3 Şubat

Ortalığın aydınlanmasıyla birlikte yağmur yenden başladı. Biz de hareketimizi saat 8'e kadar

geri bıraktık. Yürüyüşe geçmek üzere olduğumuz sırada Aniceto elinde halatla çıkageldi ve bize zor geçitlerde yardımcı oldu. Kısa bir süre sonra da yeniden yağmur yağmağa başladı. Saat 10'da, sıırıslık-lam bir vaziyette çağlayana vardık. Bugün için yo-la devam etmemeğe karar verdik. Bu çağlayan Frias olamaz. Haritada yok.

Yarın, öncü kuvvet Pacho'yla birlikte tepeye doğru yola çıkacak. Her saat başı temas kuracağız.

4 Şubat

Sabahın erken saatlerinden, 4'e kadar yürüdük. Sadece öğlende yemek yemek için 2 saatlik bir ara verdik. Yol Nacahuasa'yı takip ediyor. Yol nisbeten iyi, fakat kunduraları perişan ediyor. Arkadaşlar-dan çoğu daha şimdiden yalınayak.

Takım yoruldu ama, çocukların hepsi iyi dayan-dılar. Ben bir kaç kilo verdim. Bazen sırt ağrısı çe-kilmez hale geliyorsa da kolaylıkla yürüyebiliyo-rum. Nehir boyunca, herhangi birisinin karşıya geç-tiğini gösteren ize rastlamadık. Fakat, haritaya ba-kılırsa, ergeç meskûn yerlere rastlayacağız.

5 Şubat

Sabahleyin, beş saatlik bir yürüyüşten sonra, hiç beklemediğimiz bir sırada öncüler hayvanlara rastladıklarını bildirdiler. (Bir kısrakla bir de tay). Derhal durduk ve meskûn bir yere girmemek için civarda bir keşif hareketi düzenledik... Bütün mesele İripiti'de mi, yoksa haritada gösterildiği gi-bi, Saladillo nehrinin birleştiği noktada mı olduğumuza anlamakta. Biraz sonra Pacho geriye döndü ve ileride Nacahuasu'dan çok daha büyük bir nehir bulunduğunu ve bu nehri geçmenin imkânı olmadığını söyledi. Derhal oraya gittik ve hakiki Rio Gran-

de'nin karşımızda olduğunu anladık. Burada eskiden kalma hayat izleri vardı ve yollar, artık üzerinde hiçbir geçiş izi olmayan çayırıklarda kayboluyordu.

Sudan faydalanmak için, Nacahuasu nehri yakınında kötü bir yerde kamp kurduk. Yarın nehrin doğu ve batı yakalarında keşif yapacağız. İçimizden bir grup da nehri geçmeğe çalışacak.

6 Şubat

Sakin, kuvvetimizi yeniden toparlamamıza imkân veren bir gün. Joaquin, Walter ve Doktor, yatağını takip ederek Rio Grande'yi keşfe gittiler. Sekiz kilometre yürümelerine rağmen nehir üzerinde hiç bir geçide rastlayamamışlar. Sadece, suyu tuzlu bir çayla karşılaştılar. Marcos akıntıya karşı oldukça güç ilerliyor. Frias'a varamadı. Aniceto ve Loro ona eşlik ediyorlardı. Alejandro, İnti ve Pacho nehri yüzerek geçmeğe teşebbüs ettilerse de muvaffak olamadılar. Bize gelince, daha iyi bir yer bulmak için bir kilometre kadar gerilere gittik. Pombo biraz hasta.

Yarın bir sal hazırlayıp nehri geçmeğe çalışacağız.

7 Şubat

Marcos'un nezareti altında bir sal yapıldı. Çok büyük ve hantal. Saat 1.30'da nehri geçeceğimiz yere doğru yola çıktık. Saat 2.30'da da geçiş başladı. Öncüler iki seferde geçtiler ve üçüncü seferde, benim elbiselerimle birlikte merkez kuvveti teşkil edenlerin yarısı karşıya geçti. Fakat sırt çantam bu tarafta kaldı. Merkez grubundan arta kalanları karşıya geçirmek için geri geldikleri sırada El Rubio manevra yaptı ve akıntı salı sürükledi. Kullanılamayacak derecede bozuldu sal. Joaquin der-

hal yeni bir sal yapmağa başladı. Gece saat 9'da bitirdi. Ancak, yağmur kesildiğinden nehir alçalmağa devam etti. Bu durumda da gece geçmeği denememiz için bir sebep kalmadı. Merkezdeki kuvvetlerden Tuma, Urbano, İnti, Alejandro ve ben kalmıştık.

10 Şubat

Kendimi, İnti'nin yardımcısı gibi gösterip köylülerle konuşmağa gittim. Fakat İnti'nin sıkılganlığı yüzünden oynadığımız oyunun etkili olduğu söylenemez.

Köylüler koyun gibi. Bize yardım etmenin kendileri için yaratacağı tehlikeleri sezmekten uzak. Bu yüzden de son derece tehlikeli. Nitekim köylülerden biri bize köy ve köylüler hakkında bir sürü bilgi verdi. Fakat, itimat edemediğimizden tam bir fikre sahip olamadık.

Doktor, köylü çocuklarını tedavi etti. Birisinin barsakları kurtlarla doluydu. Birisini de kısarak tepmişti. Daha sonra, ayrılmak üzere, köylülerden izin istedik.

Öğleden sonrayı ve akşamı huminta (un ve mısırla yapılıp, fırında pişirilen ekmek) hazırlamağa hasrettik. Daha sonra, toplanan arkadaşlara, önümüzdeki 10 günle ilgili bazı açıklamalarda bulundum. Prensip olarak, bütün arkadaşların askerleri görmeleri için, daha on gün boyunca Masicuri'ye doğru yol alacağım. Ondan sonra da, başka bir yol bulmak için Frias'ı geçmeğe çalışacağız. (Köylünün adı Rojas)

11 Şubat

Nehir kenarında, oldukça belirli yolu, hemen hemen geçilmez hale gelinceye kadar takip ettik.

Yol arasına kesiliyordu. Bu da buradan, uzun zamandan beri kimsenin geçmediğini gösteriyor. Öğlene doğru, yolun büyük bir nehir kenarında tamamen sona erdiği bir yere geldik. Bu nehrin Masicuri olup olmadığını keşfe çalıştık. Marcos ve Miguel nehrin kaynak tarafına, İnti ile Carlos da aşağı tarafına doğru keşfe çıktılar. Onlar keşif yaparken biz de mola verdik. Nitekim yapılan keşif sonunda bu nehrin hakikaten Masicuri olduğu ve ilk geçidin de biraz daha aşağıda bulunduğu anlaşıldı. Burada keşfe çıkanlar atlarını yükleyen bazı köylüleri de uzaktan görmüşlerdi. Herhalde bu adamlar da bizim izlerimizi gördüler. Bundan böyle son derece sıkı tedbirler almak gerek. Köylüye göre Arenales'den bir veya iki fersah ötede bulunuyoruz.

Yükseklik 760 metre.

12 Şubat

Öncülerin dün geçtiği iki kilometrelik yol çabuk katedildi. O andan itibaren de, yürüyüş oldukça başladı. Öğleden sonra saat 4'te doğru -dürüst bir yola vardık. Bu bizim aradığımız yolu çok andırıyor. Nehrin öbür kıyısında bir ev vardı. Fakat, nehrin bu kıyısında, Rojas'ın tavsiye ettiği, Montano'nun evini bulmak için, bu evden vazgeçmeğe karar verdik. İnti ve Loro oraya gittiler. Rastladıkları her şeyin, aranılan evi bulduklarını kanıtlanmasına rağmen orada kimseyi göremediler.

Saat 7.30'da, arkadaşlara bilmedikleri ne varsa gösterme fırsatı yaratan bir gece yürüyüşüne çıktık. Tahminen saat 10 sularında, İnti ve Loro, hiç de iç açıcı olmayan haberlerle eve döndüler. Adam sarhoştü. Hiç de misafirperver değildi. Elinde de sadece mısır vardı. Nehrin geçit verdiği yerin karşı

kıyısında oturan Caballero'nun evinde sarhoş olmuştuk. Yakındaki bir ormanlıkta uyumağa karar verdik. Korkunç derecede yorulmuştum. Pişirdiğimiz ekmekler iyi olmamış ve bu yüzden de bütün gün hiç bir şey yememiştim.

13 Şubat

Gün ağarırken şiddetli bir yağmur boşandı. Bütün gün devam etti ve nehrin yükselmesine sebep oldu. Bu arada biraz daha iyi haberler aldık. Ev sahibinin oğlu olan Montano tahminen 16 yaşında. Babası burada değil. Bir haftadan önce de geri gelmeyecek. Köyün, buradan bir fersah kadar uzağında olan alt kısmı hakkında çok net bilgiler verdi. Sola doğru giden bir yol var ama, oldukça küçük. O tarafta da Perez'in bir kardeşi oturuyor. Perez'in kızı da Bolivya ordusundan biriyle nişanlı...

Akarsu ile mısır tarlası civarında olan yeni bir kamp yerine taşındık. Marcos ve Miguel yola doğru uzandılar.

Yükseklik 650 metre, hava fırtınalı.

14 Şubat

Kampta geçen sakin bir gün. Evin oğlu üç kere geldi ve bir defasında da, bazı şahısların, domuzlarını aramak için nehrin öbür yakasına geçtiklerini haber verdi. Mısır tarlasında meydana gelen zarar için kendisine gerekenden biraz daha fazla para ödedik.

Arkadaşlar bütün gün hiçbir eve rastlamadan yol üzerindeki çalılarla dikenleri kestiler. Hesaplarına göre 6 kilometrelik bir yol açmış oluyorlar ki, bu da, yarın katedeceğimiz yolun yarısı ediyor.

Havana'dan gelen uzun bir mesajı deşifre ettik. Mesajın özü Kalle ile yapılan bir görüşme. Kalle yap-

tığımız işi bütün kıtayı sardığından bugüne dek haberi olmadığını, bunu öğrendiğine göre bizimle işbirliği yapmağa hazır bulunduğunu söylemiş. Simon Rodriguez ve Ramirez'le birlikte, benimle şartları görüşmeye geleceğini bildirmiş. Bu arada mesajda, parti ne karar alırsa alsın, Simon'un bize yardıma karar verdiği de bildiriliyor.

Mesajda bize verilen bir diğer bilgi de, pasaportlu seyahat eden Fransız'ın, ayın 23'ünde La Paz'a varacağı ve ya Pareja'nın, yada Rea'nın evine yerleşeceği. Şimdilik mesajın ufak bir kısmını deşifre edemedik.

Bu şulh taarruzunu bakalım nasıl karşılayacağız. Diğer haberler ise şunlar: Merci, soyulduğunu ileri sürerek beş kurusuz gelmiş. Daha kötü bir ihtimali hesap dışı etmemekle birlikte yolsuzluktan şüpheleniyoruz. Lechin para bulmağa gidecek.

15 Şubat

Hildita'nın yıldönümü

Oldukça sakin bir yürüyüş günü. Sabah saat 11'de çalılık ve dikenlerin yolunduğu yere vardık. Bundan sonraki yürüyüş yavaş bir tempo içinde geçti. Öğleden sonra saat 5'de ekilmiş tarlalar görüldüğü bildirildi. Bunu ancak saat 6'da doğrulayabildik. İnti, Loro ve Aniceto'yu köylüyle konuşmağa gönderdik. Michel Perez'in zengin bir köylü olan Nicolás'ın kardeşi olduğunu öğrenmişler. Fakat kendisi fakir ve kardeşi tarafından sömürülüyor. Bu yüzden de bizimle işbirliği yapmağa hazır. Vakit geç olduğundan akşam yemeği yemedik.

16 Şubat

Köylünün kardeşinin tecessüsünden kurtulmak için biraz daha yürüdük ve 50 metre kadar aşağıda

bulunan nehre hakim bir tepede kamp kurduk. Herhangi bir sürprizden korunmak için iyi, fakat rahatsız bir yer. Rosita'ya kadar olan dağ silsilesini aşmak için yeteri kadar yiyecek hazırlamağa başladık.

Öğleden sonra başlayıp, bütün gece boyunca da devam eden şiddetli ve inatçı bir yağmur planlarımızı tehlikeye düşürdü. Aynı zamanda da ırmağın yükselmesine yol açtığından yeniden tecrit edildik. Domuz satın alıp yetiştirmesi için köylüye bin dolar borç vereceğiz. Kapitalistçe arzuları var.

17 Şubat

Yağmur bütün sabah yağmağa devam etti, netice olarak 18 saat boyunca yağmur... Her şey ıslandı, nehir çok yükseldi. Miguel ve Braulio ile birlikte Marcos'u Rosita'ya doğru ilerlemek için bir yol bulmağa gönderdim. 4 kilometre yol yürüdükten sonra ikinci vakti geri döndü. Pampa del Tigre'ye benzeyen çıplak bir tepe gördüğünü söyledi.

İnti kendini iyi hissetmiyor. Herhalde fazla yemek yedi.

Yükseklik 720 metre, anormal hava şartları.

18 Şubat

Josefina'nın yıldönümü (33)

Kısmî başarısızlık. Yol üzerindeki çalılık ve dikenleri kesenlerin temposuna uyarak yavaş yavaş yürüdük. Fakat saat 2'de artık ayıklamayı gerektirmeyen bir düzlüğe geldiler. Biz biraz geç kaldık. Saat 5'de bir su kenarına gelerek kamp kurduk. Ümidimiz karşı tepeyi aşmaktı. Sabahleyin Marcos ve Tuma etrafı keşfe çıktılar ve son derece kötü haberlerle döndüler. Tepenin etrafı, inilmesine imkân

olmayan dik yamaçlarla çevriliydi. Geldiğimiz yere dönmekten başka çıkar yol kalmıyor.

Yükseklik 980 metre.

19 Şubat

Kaybedilmiş bir gün. Oradan tekrar yukarı çıkmak amacıyla, akarsuyu bulana kadar tepeden aşağıya indik. Fakat buna da imkân olmadı. Miguel ile Aniceto'yu, karşımıza çıkan yeni dağ silsilesine tırmanıp öbür tarafa geçmeyi denemeleri için gönderdim. Fakat sonuç alamadık. Bütün günü onları beklemekle geçirdik. Geri döndüklerinde, bu tarafın da, geçite imkân vermeyen aynı tip kayalık ve dik yamaçlarla kaplı olduğunu söylediler.

Yarın, ırmaktan sonraki en son tepeden tırmanmayı deneyeceğiz. Bu tepe batıya doğru açılıyor (diğerleri güneye açılıyordu).

Yükseklik 760 metre.

20 Şubat

Oldukça hadiseli ve yavaş yürüdüğümüz bir gün. Mısır tarlasının yakınındaki akarsuya varmak için Miguel ve Braulio eski yolu izleyerek gittiler. Fakat yollarını kaybetmiş ve akarsuya ancak ortalık kararırken varmışlar. İkinci akarsuya varırken Rolando ile Pombo'yu, uçurumu bulana kadar etrafta bir keşif yapmağa gönderdim. Ancak saat 3'de döndüler. Bu arada biz de, onları beklemeleri için Pedro ve El Rubio'yu geride bırakıp, Marcos'un belirlemekte olduğu yolu izleyerek ilerledik. Mısır tarlası yakınındaki sel'e saat 4.30 sularında vardık ve derhal kamp kurduk. Keşfe gidenler henüz dönmedi.

Yükseklik 720 metre.

21 Şubat

Yavaş bir yürüyüşle akarsu boyunca ilerlemeğe başladık. Pombó ve Rolando geri geldiler ve öbür akarsuyun geçit verdiğini söylediler. Durumu Marcos da inceledi, aynı kaniya vardı. Saat 11'de hareket ettik. Saat 13.30'da son derece soğuk ve geçit vermez derinlikteki su birikintileriyle karşılaştık. Loro'yu keşfe gönderdik. Oldukça uzadı bu keşif. Nihayet Braulio ve Joaquin'i artçılarla buluşmağa gönderdim. Biraz sonra da Loro geri döndü ve akarsuyun daha aşağılarda biraz genişlediğini ve daha kullanışlı hale geldiğini söyledi. Bu arada, Joaquin'in alacağı sonucu beklemeden yola devama karar verildi. Saat 6'da, kamp yapmağa hazırlandığımız sırada, Joaquin geri geldi ve dolma toprağı tırmanın imkânsız olduğunu, fakat kullanılabilir bir sürü yola rastladığını bildirdi.

İnti hasta... Midesi gaz yapıyor. Bir hafta içinde ikinci defa oluyor bu...

Yükseklik 860 metre.

22 Şubat

Bütün günümüzü, makilerle kaplı sarp tepelere tırmanmağa hasrettik. Son derece yorucu bir günden sonra bir de baktık ki kamp kurma saati gelmiş. Hedefe varmadan önce, Joaquin'le Pedro'yu, oraya yalnız gitmeği denemeleri için gönderdim. Saat 7'de geri döndüler. Daha en azından üç saat süreyle yol üzerinde çalı çırpıyı kaldırmak gerektiğini bildirdiler.

Yükseklik 1180 metre. Masicuri'ye dökülen akarsuyun kaynağının biraz güneyindeyiz.

23 Şubat

Benim için kasvetli bir gün. Son derece yorgun

olduğumdan oldukça sinirliydim. Sabah, erken saatlerde Marcos, Braulio ve Tuma yolu hazırlamağa gittiler. Biz de kendilerini kampta bekliyorduk. Bu arada, benim mesajımın «Fransızca mektuplar kutusu»na vardığını bildiren bir mesajı deşifre ettik. Öğlende, taşları çatlatasıya korkunç bir sıcak altında yola çıktık. Gerçekten öyle bir sıcak vardı ki, en yüksek tepenin zirvesine vardığımızda bir cins baygınlık geçirdim. O andan itibaren de kendimi zorlayarak yürümeyi başardım. Çevrenin en yüksek noktası 1420 metre. Buradan Rio Grande, Nacahuasu'nun döküldüğü yeri ve Rosita'nın bir kısmını kapsayan geniş bir bölge görülüyor. Ne var ki, topografya, haritada gösterilenden değişik. Çok belirli bir sınır çizgisinden sonra bir ucunda Rosita nehri aktığı, 8-10 kilometre genişliğinde ağaçlarla kaplı bir düzlüğe dikine iniliyor. Daha sonra, halihazırda üzerinde bulunduğumuz yükseklikleri andıran bir dağ silsilesi yükseliyor ve nihayet ova görülüyor. Çok dik olmasına rağmen kullanışlı, aynı zamanda bizi önce Rio Grande'ye, oradan da Rosita nehrine götürecektir bir yerden inişe geçmeği kararlaştırdık. Haritadaki aksine, bu yolun kenarında ev yok gibi gözüküyor. Öldürücü ve su bulunmayan bir yolu takip ederek, ortalık kararırken 900 metre yükseklikte kamp kurduk. Dün gece Marcos'un bir arkadaşına bela okuduğunu duydum. Bu sabah da aynı şeyi bir başkası için yaptı. Onunla konuşmam gerekiyor.

24 Şubat

Ernestico'nun yıldönümü (2)

Çok hareketli ve aynı derecede de yorucu bir gün... Çok yavaş ilerliyoruz, suyumuz yok. Takip

ettiğimiz dere kurumuş. Öğle üzeri, bitkin bir hale gelen ot kesicileri değiştirdik. Öğleden sonra saat 2.30'da biraz yağmur yağdı ve mataraları doldurduk. Biraz sonra da ufak bir su başı bulduk ve saat 5'de suyun yakınındaki bir düzlükte kamp kurduk. Marcos ve Urbano etrafı keşfe devam ettiler. Biraz sonra Marcos, nehrin iki kilometre kadar uzakta olduğunu bildirdi. Fakat ne var ki, akarsuyu takiben gidilecek yol son derece kötüydü. Biraz ilerde bataklığı andırır bir şekil alıyordu.

Yükseklik 680 metre.

25 Şubat

Kötü bir gün. Oldukça yavaş ilerliyoruz. Bu da yetmiyormuş gibi Marcos yolu şaşırıp, günün yarısının boş geçmesine sebep oldu. Miguel ve Loro'yla birlikte gitmişti. Öğle üzeri, radyoyla irtibat kurmamızı ve kendisini bu görevden almamızı istedi. Braulio, Tuma ve Pacho, onun bulunduğu yere gittiler. Saat 2'de Pacho geri döndü. Marcos'un kendisini, radyo mesajlarının duyulamaz hale geldiğini bildirmesi için gönderdiğini söyledi. Saat 4.30'da Benigno'yu Marcos'a gönderdim. Altı saat içinde nehri bulamadığı taktirde geri dönmesini söyledim. Benigno gittikten sonra Pacho beni çağırıp, Marcos'la tartıştığını açıkladı. Anlattığına göre, Marcos ona, yerine getirilemeyecek emirler vermiş, itaat etmeyince de machetesıyla tehdit edip, Pacho'nun suratına vurmuş. Bunun üzerine Pacho artık radyo yayını yapmayacağını bildirmiş. Marcos da onu gene tehdit etmiş, elbiselerini yırtmağa kalkışmış, hayli kötü muamele yapmış.

Olayın ciddiyeti karşısında, İnti ve Rolando'yu çağırdım. Onlar da, Marcos'un karakteri yüzünden

öncüler arasında kötü bir hava estiğini doğruladılar. Ancak, Pacho'nun bazı suçlamalarını da reddettiler.

26 Şubat

Sabahleyin Pacho ve Marcos'la meseleyi ko-
muştum. Marcos'un, Pacho'ya kötü davrandığına,
küfrettiğine kanaat getirdim. Hattâ Pacho'yu mac-
hetesiyle tehdit de etmiş ama suratına vurmamış.
Pacho'da ona küfretmiş, kabadayılık taslamış. Da-
ha önce de buna benzer olaylar geçmişti. Bu yüzden
herkesin bir araya gelmesini bekleyip, onlara Ro-
sita'ya varmak için harcadığımız çabaların anlamı-
nı, bu tip fedakârlıkların, ileride karşılaşacağımız
güçlüklerin sadece bir başlangıcı olduğunu anlattım.
Ayrıca, intibaksızlık yüzünden iki Kübalı arasında
olduğu gibi, bazı utandırıcı olaylar cereyan ettiğini
de söyledim. Marcos'un tutumunu yerdim. Pacho'-
ya da, bir daha bu tip bir olaya sebep olduğu tak-
dirde, şerefsiz bir şekilde çeteden kovulacağını bil-
dirdim. Pacho, radyo ile yayına devamı reddettiği
gibi, buraya geldiğinde bana meseleyi açmamış, bü-
yük bir ihtimalle de, Marcos'un kendisine vurduğu
yalanını kıvırmıştı.

Bolivya'lılara da, tereddüde düştükleri an, du-
rumu bana bildirmelerini söyledim. İstedikleri za-
man gerilla grubumuzdan ayrılabilirlerdi.

Rio Grande'ye varmak ve bundan böyle de onun
akışını takip ederek yolumuza devam etmek için
yeniden yürüyüşe koyulduk. Nihayet nehre vardık
ve bir kilometre kadar kıyışını izledik. Sonra kaya-
lara tırmanmak zorunda kaldık. Zira, bu noktada
bir uçurum yüzünden nehri geçmek imkânsızdı.

Bitkin bir hale gelen ve bu arada sırt çantasıy-

la da başı derde giren Benjamin geride kalmıştı. Bize yettiği zaman kendisine yola devam etmesini emrettim. Benjamin 50 metre kadar tırmanmıştı ki, kaygan bir kayaya rastladı. Bunun üzerine ani bir hareket yaptı ve dengesini kaybederek suya düştü. Yüzmek bilmiyordu. Akıntı o kadar şiddetliydi ki, ayağının yerde olmasına rağmen onu sürükledi. Yardıma koştuk. Fakat tam suya dalacağımız sırada bir girdapta kayboldu. Rolando, bulunduğu yere kadar yüzüp dalmağı denedi. Fakat akıntı onu da uzaklara sürükledi. Beş dakika sonra bütün ümidimizi yitirmiştik. Zayıf ve son derece beceriksiz bir çocuktuk Benjamin. Buna rağmen güçlükleri yenmek için büyük çaba harcıyordu. Ama bu defa güçlüğü yenememişti... Ve şimdi Rio Grande'nin kenarında, anlamsız bir ölümün yasını tutuyorduk. Öğleden sonra saat 5'de Rosita'ya varmadan, kamp kurduk. Son fasulye istihkakımızı yedik.

27 Şubat

Nehir boyunca kayalara tırmanmakla geçen eziyetli bir günden sonra Rosita'ya vardık. Bu Nacahuasu'dan daha büyük, fakat Masicuri'den daha küçük bir nehir. Suları kırmızıya çalıyor. Son yiyeceklerimizi de yedik. Yolların ve meskûn yerlerin civarında bulunmamıza rağmen etrafta hiç bir hayat emaresi yok.

Yükseklik 600 metre.

28 Şubat

Yarım bir dinlenme günü. Çayla geçiştirdiğimiz bir kahvaltıdan sonra, Benjamin'in ölümü üzerine kısa bir konuşma yaptım ve Sierra Maestra ile ilgili bazı hikâyeler anlattım. Daha sonra civarda keşiflere başladık. Miguel, İnti ve Loro'ya, Rosita'

yı takip ederek 3,5 saat yürümelerini emrettim. Bu süre Abaposo ırmağına varmak için yeterliydi. Fakat yol olmadığından, sanıldığından çok fazla zaman kaybedildi. Civarda insanlar olduğunu gösteren yeni izler bulamadık. Joaquin ve Pedro karşımızdaki dağlara tırmandılar. Fakat hiçbir şey göremediler, hattâ bir keçi yolu bile... Alejandro ve El Rubio ise, nehrin karşı yakasında üstünkörü bir arama yaptılarsa da, onlar da bir yol izine rastlayamadılar. Marcos sal yapma işini yönetti. Sal hazır olur olmaz, Rosita'nın döküldüğü yere yakın bir kıvrımda karşıya geçiş işlemine başladık. 5 kişinin sırt çantalarını karşıya geçirdik. Fakat bir de baktık ki, bu kıyı da kalan Miguel'in çantası karşıya götürülmüş, karşıya geçen Benigno'nunki ise burada kalmıştı. Üstelik de Benigno ayakkabılarını kaybetti. Bir de sal akıntıya kapılmaz mı! Tabii yakalayamadık. İkincisi ise henüz inşa edilmemişti. Bu yüzden geçişi yarına bıraktık.

AYIN ÖZETİ

Kampta olup bitenleri bilmememe rağmen, kaçınılması imkânsız bazı istisnalar dışında her şey yolunda...

Takımı tamamlamam için bana gönderilecek olan iki kişiden hiçbir haber yok. Fransız çoktan La Paz'a varmıştır. Bugün yarın kampa gelir. Ne Arjantin'liler, ne de El Chino'dan bir haber yok. Telsiz temasları iyi gidiyor. Partinin kararsız tutumu süregeliyor. En hafif tabiriyle ikili oynuyor denebilir. Fakat kesin hükme yeni heyetle konuştuğum zaman varabileceğim.

Benjamin'in hayatına mal olan kaza hariç, yürüyüş oldukça iyi geçti. Adamlar henüz güçsüz ve

Bolivya'lıların işi sonuna kadar götürebileceklerini sanmıyorum. Açlıkla geçen son günler adamların içindeki şevk ve heyecanın azaldığını ortaya koydu. Dargınlıkların devamı da bunun diğer bir delili. Küba'lılardan Pacho ve El Rubio tecrübesiz olduklarından henüz kendilerini gösteremediler. Alejandro iyi bir imtihan verdi. Eskiler arasında Marcos devamlı endişe yaratıyor. Ricardo ise yapabileceği kadarını yapmıyor. Diğerleri iyi hareket ediyorlar. Bundan sonraki aşama çarpışma olacak. Ve bu kesin bir aşamadır.

5 | Mart 1967

1 Mart

Sabahın altısında yağmur yağmağa başladı. Karşıya geçiş için yağmurun dinmesini beklemeğe karar verdik. Fakat yağmur hızlanıp öğleden sonra saat 3'e kadar sürdü. O saatten itibaren de nehir yükselmeğe başladığından, karşıya geçmenin tedbirli bir hareket olmayacağını düşündük. Nehir hayli kabarmış vaziyette. Kolay kolay da alçalacağına benzemiyor.

Yağmurdan korunmak için terkedilmiş bir kulübeye taşındım. Orada yeni bir kamp kurdum. Joaquin olduğu yerde kaldı. Akşam üzeri Polo'nun süt, Eusebio'nun ise süt ve sardalya kutularını yürüttüklerini öğrendim. Ceza olarak süt ve sardalya istihkaklarını kesmek gerek. Kötü bir alâmet.

2 Mart

Günün ilk ışıklarıyla birlikte yağmur da başladı. Başta ben olmak üzere, hepimizin gücü tükenmişti. Nehir daha da yükseldi. Yağmur diner din-

mez kampı terkedip, geri dönmeğe karar verdik. Öğlende hareket ettik. Asıl yolu terkedip bir patikaya saptık. Bir de baktık ki patika sona eriverdi. Bu yüzden saat 4.30'da durmak zorunda kaldık.

Öncülerden hiç bir haber yok.

3 Mart

Büyük bir şevkle, oldukça hızlı bir tempoyla yürüyüşe koyulduk. Ama zamanla hızımızı kaybettik. İleride, Benjamin'in suya düştüğü yerde yeni bir kaza olmasından korktuğum için yolu değiştirmek zorunda kaldım. Yarım saatten az bir zamanda indiğimiz yolu geri dönmek için 4 saat harcadık. Saat 6'da akarsuyun kenarına vardık ve kamp kurduk. Burada sadece iki palmiye vardı. Önce Miguel ile Urbano, daha sonra da Braulio, oldukça uzaklara, palmiye aramağa gittiler. Gece saat 9'da geri döndüler. Hindistan ceviziyle, korojo adlı yemişler imdadımıza yetişti. Yemeğimizi gece yarısına doğru yiyebildik.

4 Mart

Miguel ile Urbano erkenden gidip, bütün gün yol üzerindeki çalı çırpıları yoldular. Öğleden sonra saat 6'da döndüler. 5 kilometre ötede geçide imkân verebilecek bir ova görmüşler. Fakat kamp kuracak yer yokmuş. Onların yolu açmağa uğraştıkları sürece biz de burada beklemeğe karar verdik. Ava çıkanlar iki ufak maymun, bir papağan, bir güvercin vurdular.. Bu av hayvanları ve bu bölgede çok bol bulunan hindistan cevizi ile karnımızı doyurduk.

Moralimiz oldukça bozuk ve sıhhi durumumuz da her geçen gün biraz daha kötüye gidiyor. Ayaklarımda bir ödem başlangıcı var.

5 Mart

Joaquin'le Braulio yağmur altında yol üzerindeki çalı-çırpıları yolmağa gittiler. Ama ikisi de sırlıklam ve ilerliyecek halleri yok. 12 palmiyenin meyvalarını topladık. Birkaç da kuş avladık. Bu da bize konservelerimizi bir gün daha saklayabilmek ve 2 günlük hindistan cevizi stoku yapmak imkânını verdi.

6 Mart

Öğleden sonra saat 5'e kadar kısa fasılalarla yürüdük. Miguel, Urbano ve Tuma önde yürüyüp, macheteleriyle yolu açıyorlar. Az bir süre ilerledikten sonra, ileride Nacahuasu civarındakiler olması gereken bazı tepelere rastladık. Sadece ufak bir papağan avlayabildik ve onu da gerideki kuvvetlere verdik. Bugün etle, hindistan cevizi yedik. Son derece az porsiyonlardan meydana gelen 3 öğün yemeğimiz kaldı.

7 Mart

4 ay geçti. Çocuklar, erzak sona ermek üzere olmasına rağmen yolun halen bitmek bilmediğini görerek cesaretlerini gittikçe kaybediyorlar. Bu gün nehir kenarında 4-5 kilometre kadar yürüdük. Nihayet bizi oldukça ümitlendiren bir yola çıktık. Yemeğimiz ise 3,5 küçük kuş ve sadece hindistan cevizi. Yarından itibaren ise adam başına sadece bir konservenin üçte biri düşüyor. Daha sonra da süt. O da bitince geriye hiçbir şey kalmıyor. Nacahuasu'ya kadar iki veya üç günlük yolumuz kalmış olmalı.

8 Mart

Bugün çok az yol aldık. Daha çok sürprizler ve gerginlikle dolu bir gün oldu bu.

Avda olan Rolando'yu beklemeden, sabahın ikisinde kamptan ayrıldık. Bir buçuk saat kadar yürüdüktan sonra yol açmağa uğraşan Urbano, Miguel ve Tuma ile yiyecek temin etmek için avlanan Chinchu ile Doktor'a rastladık. Bir sürü papağan avlamış, daha sonra da bir su başı bularak duraklamışlardı. Bir kamp yeri tayin etmek için etrafı doluştım ve bu sırada bir petrol sondaj istasyonu gördüm. İnti ile Ricardo kendilerini suya attılar. Avcı rolü oynamaları gerekiyordu. Suyu elbiseleriyle atladılar ve arka arkaya karşıya geçtiler. İnti az daha boğuluyordu. Ricardo ona yardıma koştı. Sonunda öbür kıyıya ulaştılar ama herkesin de dikkatini çektiler. Tehlike anları için kararlaştırmış olduğumuz sinyali kullanmadan ortadan kayboldular. Karşıya geçmeğe saat 12'de başlamışlardı ve saat 15.15'de hayatta olduklarını bildiren hiç bir işaret alamadan hareket ettim. Bütün öğleden sonra beklememe rağmen gözükmediler. Saat 21'de sonuncu nöbet kolu da yeni bir işaret vermede çekildi. Çok endişeliydim. İki cesur yoldaş tehlikedeydi. Bense, ne olup bittiğini bilmiyordum. En iyi yüzenlerimizden Alejandro ile Rolando'nun yarın olup biteni anlamak için nehri geçmelerini kararlaştırdık.

Hindistan cevizimizin olmamasına rağmen, Rolando'nun avladığı iki maymun ve papağanların bolluğu yüzünden diğer günlere nazaran daha iyi bir yemek yedik.

9 Mart

Erken saatlerden itibaren karşıya geçiş için hareket ettik. Bir sal yapmak gerekti. Bu da oldukça zamanımızı aldı. Nöbettekiler, karşı kıyıda

yarı çıplak adamlar gördüklerini bildirdiler. Saat 8.30'du, geçişi durdurduk. Öbür tarafa kavuşan bir yola girdik. Burası ıssız ama gene de görülebiliriz. Bu yüzden, nehrin sisinden faydalanmak için şafak sökerken geçmek gerekiyor.

Saat 10.30'dan beri devam eden ümitsiz bir gözetleme sonunda saat 16'da İnti ve Chinchu'nun suya atlayıp bize doğru yüzdüklerini gördük. Beraberlerinde bir domuz, ekme, piring, şeker, kahve ve mısırla birlikte birkaç da konserve getirdiler. Ufak bir kahve ve ekme kümbüşü yaptık. Aynı zamanda, reçel haline getirilmiş sütözünün de yenilmesine izin çıktı.

Kendilerini göstermek için her saat başı dışarı çıktıkları halde bizimkilerle ilgili hiçbir şey elde edemediklerini söylediler. Marcos'la adamları üç gün önce geçmişlerdi. Anlaşılan Marcos bir sürü saçmalık yaparak sonunda silahları da göstermişti. Petrol sondajlarında çalışan mühendisler Nacahuasu'ya kadar kaç kilometre kaldığını tam olarak bilmiyorlar. Fakat şöyle böyle 5 günlük yol olduğunu tahmin ediyorlar. Şayet bu doğruysa erzakımız bize yeter.

10 Mart

Saat 6.30'da hareket ettik ve macheteleriyle yol açan arkadaşlara yetişinceye kadar 45 dakika yol yürüdük. Saat 8'de yağmur yağmağa başladı. Saat 11'e kadar devam etti. Yaklaşık olarak 3 saat yürüdük. 5'de kamp kurduk. Nacahuasu olmaları muhtemel birkaç tepe görülüyor. Braulio etrafı keşfe çıktı. Biraz sonra geriye dönerek bir patika bulduğunu ve nehrin de batıya doğru dümdüz aktığını haber verdi.

11 Mart

Gün iyi şartlar altında başladı. Bir saatten fazla, çok iyi şekilde devam eden, fakat sonra kaybolan bir yolda ilerledik. Braulio machetesini eline aldı. Bir kumsala varabilmek için çok zorlukla yol açmağa başladı. Gerekli yolu açmaları için onu ve Urbano'yu beklemeğe koyulduk, fakat tam yolumuza devam edeceğimiz sırada yükselen sular önümüzü kesti. Çok kısa bir zamanda nehir iki metre kadar yükseldi.

Bu şekilde, yol açan arkadaşlardan ayrı kaldık ve ormanda yürümeğe mecbur olduk. Saat 13.30'da durduk. Miguel ile Tuma'yı, Nacahuasu veya başka bir kamp yeri aramak üzere gönderdim. Bulamadıkları takdirde, öncülerle de temas ederek geri dönmelerini emrettim. Saat 18'de geri döndüler. 3 kilometre yol almış ve dimdik inen bir uçurumla karşılaşmışlardı. Hazırız artık. Fakat nehrin seviyesi alçalmadığı takdirde son günlerimiz zorluklarla dolu olacak. Nehrin alçalmaması da büyük bir ihtimal. 4 - 5 kilometre kadar yol yürüdük.

Tatsız bir olay geçti. Artçıların şekeri kalmamış. İnsanın aklına iki soru takılıyor : onların payı daha mı az ayrıldı, yoksa Braulio mu bir suistimal yaptı? Bu meseleyi onunla konuşmak gerek.

12 Mart

Dün öncülerin katettiği yolu 1 saat 10 dakikada aştık. Vardığımızda, daha önceden hareket eden Miguel ile Tuma diklemesine inen bir uçurumu aşacak yer bulabilmek için etrafı keşfe çıkmışlardı bile. Bu keşif bütün gün sürdü. Yaptığımız başlıca iş 4 tane küçük kuş avlamak oldu. Onları da pişir-

diğımız pirinçle birlikte yedik. İki öğün yemeğımız kalıyor.

Miguel karşı tarafta kaldı ve görünüşe bakılırsa Nacahuasu'ya doğru bir geçit buldu. 3 veya 4 kilometre kadar yürüdük.

13 Mart

Sabah saat 6.30'dan öğleye kadar, Miguel'in çizdiği yolu izleyerek son derece tehlikeli kayalara tırmandık. Şimdiye kadar çoktan Nacahuasu'ya varmış olmayı düşünüyorduk. Fakat son derece kötü birkaç geçitle karşılaştık. 5 saatte çok az yol alabildik. Saat 17'de hafif geçen bir sağnak altında mola verdik. Çocuklar oldukça yorulmuş ve moralleri de yeniden bozulmuştu. Bir tek öğün yemek kaldı. Büyük bir fayda sağlamadan 6 kilometre kadar yol yaptık.

15 Mart

Nehri geçtik ama sadece merkezini. El Rubio ve Doktor bize karşı sahilden yardım ettiler. Nacahuasu'nun ağzına varmağı ümit ediyorduk. Ama beraberimizde yüzme bilmeyen üç kişi vardı. Üstelik yüklerimiz de çok fazlaydı. Akıntı bizi bir kilometre kadar sürükledi ve sal artık ilerliyemiyordu. 11'imiz de nehrin bu kıyısında kaldık. Yarın Doktor ve El Rubio ile yeniden aynı işe başlayacağız. Avladığımız dört atmaca bizim için, düşündüğümüzden de mükemmel bir akşam yemeği teşkil etti. Her şey ıslandı. Hava hâlâ yağmurlu. Çocukların moralini bozuk. Miguel'in ayakları şişti. Onun durumunda olan daha bir sürü insan var.

16 Mart

Beygiri kesip yemeğe karar verdik. Çünkü gıdasızlıktan sağlığımız bozuluyordu. Miguel, İnti,

Urbano ve Alejandro'da bunun bir sürü arazi görülyordu. Ben çok zayıfladım. Bir hesap hatası yaptık. Joaquin'in nehri geçebileceğini tahmin etmiştik. Ama düşündüğümüz gibi olmadı. Doktor'la El Rubio onlara yardım etmek için nehri geçmeği denedilerse de akıntı kendilerini uzaklaştırdı ve onları gözden kaybettiler. Joaquin de geçmek için izin istedi fakat o da onları kaybetti. Pombo ile Tuma'yı kendilerine yetismeleri için gönderdim. Fakat bulamadılar ve akşam olurken geri döndüler. Saat 17'den sonra kendimize bir beygir ziyafeti çektik. Tabii neticesini yarın göreceğiz. Rolando'nun bugün kampa varacağını tahmin ediyorum.

Bol miktarda glikoz ve parazitlere karşı ilaçla birlikte bizlere katılacak bir Bolivya'lının gelişini bildiren 32 numaralı mesajı tamamen çözdük. Şimdiye kadar, hiç bu tip malzememiz olmamıştı.

17 Mart

Daha doğuşmeğe bile başlamadığımız halde ikinci bir facia. Joaquin öğle üzeri geldi. Miguel'le Tuma onu aramağa gitmişlerdi. Başlarından oldukça ciddi bir macera geçmiş. Hakim olamadıkları sal bir girdaba yakalanıncaya kadar sürüklenmiş ve söylediklerine bakılırsa, bir kaç defa da devrilmiş. Sonuç olarak da kaybımız bir çok sırt çantası, hemen hemen bütün kurşunlarımız, 6 tüfek ve Carlos. Carlos, Braulio ile birlikte bir girdaba yakalanmış. Fakat Braulio kıyıya ulaşmayı başarmış. Hiç bir mukavemet gösteremeyen Carlos girdaba kapılmış. Joaquin, daha önceden bütün adamlarıyla birlikte ileriye gitmişti. Carlos'un geçtiğini görmemiş. Şevki, disiplini ve ciddi tutumu sayesinde artçılardaki Bolivya'lılar arasında en kıymetli adamımızdı Carlos.

Kaybolan silahlar şunlar: Braulio'nun Brno'su, Carlos ve Pedro'nun M-1'leri, Abel, Eusebio ve Polo'nun mavzerleri. Joaquin, El Rubio ile Doktoru karşı sahilde gördüğünü ve kendilerine bir sal yaparak geri dönmelerini emrettiğini söyledi. Çektikleri bütün sıkıntılar ve büyük maceralardan sonra, saat 14'de geldiler. İkisi de çıplaktı. Üstelik El Rubio'nun ayakkabıları da yoktu. Daha ilk girdapta sal paramparça olmuş. Hemen hemen bizim çıktığımız yerde sahile yanaşmışlar.

Yarın sabah erkenden hareket etmeği kararlaştırdık. Joaquin öğleye doğru hareket edecek. Yarından itibaren, gün boyunca yeni haberler almağı ümit ediyorum. Joaquin'in emrindeki adamların morali iyi.

18 Mart

Sabah erkenden hareket ettik. Joaquin'e, kendini toparlar toparlamaz hareket etmesini emrettik. Yarısını yediğimiz atın geriye kalan kısmını da parçalayıp, taşınabilir hale getirecekti.

İhtiyat olarak bir parça et saklanması için epeyce mücadele ettim. Zira çocuklar hepsini yemek istiyorlardı. Öğleye doğru Ricardo, İnti ve Urbano'nun geç kaldığını farkettilik. Harekete geçtiğimiz kamp yerinde dinlenme teklifine rağmen, onları beklemek zorunda kaldık. Ne olursa olsun iyi yol alamıyoruz. 14.30'da, Urbano, Ricardo'nun avladığı bir dişi geyiği getirdi. Bu bize, oldukça iyi bir ziyafet olduğu gibi, bir miktar da at pırzolasını saklama imkânı verdi. 16.30'da kısa bir mola vereceğimiz yere vardık ve hemen uyuduk. Kötü huylu ve devamlı geç kalan bir sürü adam var. Mesela Chinchu, Urbano ve Alejandro.

19 Mart

Sabahleyin, başlangıçta iyi yürüdük ve önceden kararlaştırdığımız şekilde 11'de mola verdik. Bu defa Alejandro da dahil olmak üzere, Ricardo ve Urbano yine geride kaldılar. 13'de beraberlerinde Joaquin de olduğu halde, avladıkları bir dişi ge-yikle geldiler. Joaquin ve El Rubio arasında bir ağız dalaşı başladı. Haksız olup olmadığını bilmediğim halde El Rubio'yu feci şekilde başladım.

Akarsuya doğru yola devamı kararlaştırdım. Bölge üzerinde ufak bir uçak uçuyordu. Doğrusu bu da pek iyiye alamet değildi. Üstelik, merkezden de haber alamıyorduk. Yolun daha uzun süreceğini tahmin ediyordum. Bununla birlikte, çocukların gevşekliğine rağmen saat 17.30'da vardık. Peru'lu doktor, El Chino, El Negro ve radyo teknisyeni tarafından karşılandık. Bizi Benigno'nun akşam yemeğine beklediğini, Guevara'nın iki adamının kaçtığını ve polislin çiftliğe baskın yaptığını söylediler. Benigno, beraberinde yiyecek olduğu halde bizi karşılamaya çıktığını, üç gün önce de Rolando ile karşılaştığını söyledi. Rolando iki günden beri buradaydı. Fakat, 3 günden beri bu civarda dolaşan küçük uçağa bakarak, ordunun nehir boyunca ilerlediği ihtimalini göz önünde bulundurup daha fazla ilerlemeğe cesaret edememişti. El Negro, çiftliğin 6 kişinin saldırısına uğradığına şahit olmuştu. Ne Antonio, ne de Coco orada değillerdi. Coco, Guevara'nın adamlarından bir grubu getirmek için Camiri'ye hareket etmişti. Antonio ise, Guevara'ya, adamlarından ikisinin kaçtıklarını bildirmeğe gitmişti. Marcos'tan maceralarını kendine has bir şekilde anlatan uzun bir açıklama aldım. Bu konuda yaptığım

bütün yasaklamalara rağmen çiftliğe gitmişti. Antonio'dan da durumu anlatan iki açıklama geldi.

Halen üs'de, Fransız, El Chino ile arkadaşları, El Pelao, Tania ve grubunun ilk kısmıyla birlikte Guevara var. Dişi geyik eti ve barbunya fasulyalı pilavdan meydana gelen bolca bir yemek yedik. Sonra Miguel, hâlâ yollarda avare bir şekilde dolaşan Chinchu'yu bulamayan Joaquin'i çağdırmaya gitti. Miguel, Ricardo ile birlikte döndü. Daha sonra da Joaquin meydana çıktı ve bu şekilde hepimiz bir araya geldik.

20 Mart

Saat 10'da hızlı bir şekilde yola koyulduk. Benigno ve El Negro ilerimizde yürüyorlardı. Onlarla, Marcos'a, idari işleri Antonio'ya bırakmasını ve sadece müdafaa ile ilgilenmesini bildiren bir mesaj yollamıştım. Joaquin, akarsuyun girişindeki ayak izlerini sildikten sonra yola koyuldu. Fakat kendisini hiç sıklıyordu. Ayakkabısız üç adamımız var. Saat 13'de, uzunca bir mola verdiğimiz sırada, Pachho, Marcos'un bir mesajıyla döndü. Gönderdiği mesaj daha önce Benigno'nun bana söylediklerine tıpatıp uyuyordu. Fakat şimdi işler daha da güçleşmişti. Zira, 60 kadar düşman askeri Valle Grande yolu üzerinde mevzilenmiş ve bu arada bizim habercilerden birini de ele geçirmişlerdi. Bu Guevara'nın adamlarından biri olan Salustrio'ydu. Ayrıca bir katırımızı da ele geçirmişler ve jiplerimizden birisi kaybolmuştu. Kulübede nöbet tutmakta olan Loro'dan da hiç bir haber yoktu. Her ne şekilde olursa olsun «Ayı» kampına varmağı kararlaştırdık. Miguel'le Urbano'yu, akşam yemeğini hazırlamaları için gönderdik. Biz de onların bulunduğu yere akşam

geç saatte vardık. Kampta, Tania, erzağımız, eski kampın boşaltılması işlerinden kullanılan bir grup Bolivya'lının dışında Danton, El Pelao ve El Chino vardı. Bir bozgun havası esiyordu. Rolando'yu, geride kalan bütün eşyaların getirilmesi işini düzenlemek üzere gönderdik. Biraz sonra grubumuza yeni katılan Bolivya'lı doktor geldi. Rolando'ya bir mesaj getirmişti. Bu mesajda, Marcos ve Antonio'nun, Rolando'yu bir subaşında bekledikleri bildiriliyordu. Aynı haberciye Rolando'ya, bir harbin silahla kazanılacağını, derhal kampa doğru çekilmeleri ve beni orada beklemeleri haberini gönderdim. Herşey karmakarışık. Kimse ne yapacağını bilmiyor.

El Chino'yla bir ön konuşma yaptım. 10 ay boyunca, her ay kendisine 5 bin dolar verilmesini talep ediyor. Havana bu konuyu benimle görüşmesini söylemiş. Ayrıca, beraberinde, çok uzun olduğundan, Arturo'nun deşifre edemediği bir mesaj da getirmiş. Altı ay içinde fiilen mücadeleye katılması şartıyla kendisiyle mutabık olduğumu bildirdim. Mücadeleye, beraberinde 15 adamı olduğu halde Ayacucho bölgesinde katılmayı düşünüyor. Kendisine, başlangıçta beş kişi, daha sonra da, mücadeleye hazırlayıp silahlarıyla birlikte göndereceğimiz 15 adam vereceğimizi bildirdik. Bana ayrıca normal takatta (40 mil) iki radyo vericisi gönderecek. Kararlaşacağımız bir kodla devamlı temas halinde kalacağız. Oldukça hevesli bir hali var.

21 Mart

Bütün günü, El Pelao, Tania ve Fransız'ın da bulunduğu bir mecliste, El Chino ile bazı konuları münakaşa etmekle geçirdim. Fransız, Monje, Kolle

ve Simon Reyes hakkında daha önceden de bildiğimiz bazı bilgiler verdi. Fransız bizimle birlikte kalmak için gelmiş. Fakat kendisine Fransa'ya dönüp orada bize destek sağlamasını söyledim. Tabii bu arada Küba'ya da uğramasını... Evlenip, bir çocuk sahibi olmak istediğinden bu onun da işine geliyor. Bolivya kurtuluş hareketine bir yardım kampanyası açmaları için Bertrand Russel ve Sartre'a birer mektup yazmam gerekiyor. Bunun dışında, özellikle para, ilaç ve elektronik aletler konusunda yardımcı sağlayabilecek bir yoldaşla da konuşmak lazım. Yani bize bir elektrik mühendisi ile gerekli teşkilatı göndermesi gereken biri.

El Pelao benim emrime girmeğe hazır. Kendisine, şimdilik, Josamy, Gelman ve Stamponi'nin gruplarıyla bizim aramızda irtibat ajanı olmasını ve çalışmalara başlamaları için 5 adam göndermesini teklif ettim. Gidip Maria Rosa Oliver ve ihtiyara bizden selam söylemesi gerekiyor. Kendisine, bize göndermek için 500 peso, taşınması için de 100 peso verecekler. Kabul ettikleri takdirde, Arjantin'in kuzeyinde araştırmalara girişmeleri ve bana bir rapor göndermeleri gerekiyor.

Tania gerekli irtibatı sağladı ve adamlar geldiler. Fakat ona göre, adamları buraya jiple gönderdiler. Adamlar burada bir gün kalmağı düşünüyordular. Şimdi işler çatallaşmıştı. Birinci defasında Josamy kalamadı bile. İkincisinde ise, Tania burada olduğundan temas dahi kurmadı. Tania İvan'dan oldukça kötü bir şekilde bahsediyor. Bunun altında neyin yattığını bilmiyorum. Loyola, 9 Şubat'a kadar yaptığı 1500 dolarlık harcamanın hesabını gönderdi. Mesajında ayrıca gençlik teşkilatı yönetim kurulundan koptuğunu da bildiriyor. İvan'dan da

iki rapor aldık. Birincisi, askerî bir okulun fotoğraflarıyla ilgili işe yaramaz bir şey. Diğeri ise, yine önemsiz bilgiler veren bir rapor. Önemli olan kodlu mesajları çözememesi. Antonio'dan, tutumunun doğruluğunu ispata çalışan bir rapor aldık. Radyonun bir ölümü tekdir eden yayını dinliyoruz. Fakat, daha sonra aynı yayın Loro'nun söylediklerinin doğruluğunu ispatlıyor.

22 Mart

Saat ... de, kötü bir şekilde saklanmış ... az bir miktarda yiyecek kampı ... terk ediyoruz. Öğleye doğru aşağıya vardık. Ziyaretçiler dahil 47 kişilik bir grup meydana getiriyoruz.

İnti geri geldi ve bana Marcos'un işlediği bir sürü hatayı ilettili. Bu benim patlamama ve Marcos'a, söylenenler doğru olduğu takdirde gerilla grubundan kovulacağını bildirmeme yettili. Marcos gruptan kovulmaktansa, kurşuna dizilmeği tercih ettiğini söyledi.

5 kişinin, nehrin ilerisinde pusu kurmaları ve Antonio'nun yönetiminde Miguel ve Loro'nun keşfe çıkmaları emredildi. Pacho, Arganaraz'ın evini kuşbakışı gören tepede gözetlemeye yattı, fakat hiçbir şey göremedi. Akşam üzeri, keşfe çıkanlar geri döndü. Kendilerine sert bir ihtarda bulundum. Olo, çok heyecanlandı ve kendisini savundu. Zamanı iyi seçilemeyen toplantımız bir çoğunun patlamasına yol açtı ve iyi sonuçlar vermedi. Olayların, Marcos'un anlattığı şekilde cereyan ettiğinden emin değiliz. Rolando'yu, adamların miktarını ve bunların gruplara dağıtılması meselesini kesin olarak halletmesi için gönderdim. Zira, biz, merkezde 30 yoldaş, ağıktan ölmek üzere idik.

23 Mart

Savaş faaliyetleriyle geçen bir gün, Pombo, yukarıda kalan bazı eşyaları geri getirmek için bir sefer tertiplemek istiyordu. Fakat, Marcos'un yerine başkası getirilinceye kadar buna taraftar olmadığımı söyledim. Saat 8'i geçerken Coco koşa koşa geldi. Ordunun bir kısmının pusuya düştüğünü bildirdi. Bu olayın sonunda 60'lık üç havan, 16 mazer, 3 tane Bz, 3 tane USIS, 1 tane 30'luk, iki radyo ve bir sürü bot ele geçirmiştik. Ayrıca düşman askerlerinden 7 tanesini öldürmüş, 4 tanesini yaralamış ve 14'ünü de esir almıştık. Fakat yiyecek ele geçirememiştik. Bu arada, düşmanın, Nacahuasu'nun iki ucundan ilerleyip merkezî bir noktada birleşmek için yaptığı planları da elde ettik. Çocukları derhal öbür tarafa geçirdik; Marcos'u, hemen hemen bütün öncü kuvvetlerle birlikte, düşmanın ilerleyiş yolu üzerine yerleştirdim. Bu arada, artçıların bir kısmıyla merkezdekiler müdafaa için kalacak. Braulio da, düşmanın diğer ilerleyiş yolu üzerinde bir pusu kuruyor. Geceyi, yarın düşmanın meşhur **ranger**'lerinin gelip gelmeyeceğini görmek için bu şekilde geçiriyoruz. Esir bir binbaşıyla bir yüzbaşı bülbül gibi konuştular.

El Chino'nun getirdiği bir mesajı deşifre ettik. Mesajda, Debré'nin seyahati, 60 bin pesonun gönderildiği, el Chino'nun ricaları ve İvan'a mesaj yazılmamasının nedenleri var.

Bu arada Sanchez'den de, Mito'yu bazı yerlere yerleştirme imkânları hakkında bilgi veren bir rapor aldım.

24 Mart

Ele geçirdiğimiz ganimetin komple listesi şu :

16 mavzer, 64 mermisiyle birlikte 3 havan topu, 2 Bz tüfeği, 2 bin adet mavzer mermisi, herbirinde iki şarjör bulunan 3 tane USIS, iki şerit mermiyle bir 30 luk. 7 ölü ve aralarında 4 tanesi yaralı olan 14 esir var. Marcos'u, hiç bir sonuç alamadığı bir keşfe gönderdik. Fakat uçaklar şimdi evimizi bombalıyor.

İnti'yi, esirlerle son bir defa daha konuşması ve üzerlerindeki, işimize yarayacak bütün elbisele ri aldıktan sonra kendilerini serbest bırakması için gönderdim. Sadece iki subayla ayrıca konuştuk ve onları giyinik olarak gönderdik. Binbaşuya, ölülerini kaldırması için ayın 27'sine kadar izin verdiğimiz i bildirdik ve şayet kalırsa, bütün Lagunillas bölgesi için mütareke teklif ettik. Fakat bize cevap olarak ordudan istifa edeceğini bildirdi. Yüzbaşı ise, orduya, bir yıl önce, partidekilerin talebi üzerine geri döndüğünü, Küba'da yüksek tahsil yapan bir kardeşi bulunduğunu söyledi. Ayrıca, bizimle işbirliği yapmağa hazır iki subayın da isimlerini verdi. Fakat uçaklar bombardımana başlayınca tarifsiz bir korkuya kapıldılar. Korkan sadece onlar değildi. Bizimkilerden Raul'la Walter da aynı durumdaydılar.

Marcos etrafı kolağan ettiyse de bölgede kimseye rastlamadı. Marcos, adamlardan bazılarıyla bazı önemsiz eşyaları getirmeğe gitti. Fakat biraz sonra adamları geri gönderdi. Zira yürümek istemiyorlarmış. Bunları gerilla grubundan çıkarmak lazım.

25 Mart

Gün, hiçbir yenilik olmadan geçti. León, Urbano ve Arturo, nehrin girişlerini her iki taraftan gören bir noktaya gözetleyici olarak gönderildiler. Öğ-

lende, Marcos pusu kurduğu mevkii terketti ve herkes asıl pusunun kurulduğu noktada toplandı. 18.30'da, hemen hemen bütün personelin bulunduğu bir sırada yürüyüşümüzün tahlilini yaptım ve bunun anlamını belirttim. Marcos'un hatalarını açıkladım, kendisini azlederek öncülerin şefliğine Miguel'i getirdim. Aynızamanda Paco, Pepe, Chingolo ve Eusebio'nun terhisleri açıklandı. Onlara, çalışmadıkları takdirde, yemek yiyemeyeceklerini, kendilerine tütün verilmeyeceğini ve şahsi eşyalarının daha faydalı diğer yoldaşlara dağıtılacağını söyledik. Burada bulunan gençlik kolu üyelerinin ihraç edildikleri bir sırada kendisini açığa vuran Kolle'nin tasayvuruna imada bulundum. Önemli olan hareketlerdir. Hareketlerle bağdaşmayan sözlerin hiç bir önemi yoktur. İncelemeye yeniden başlanması ve öküzin aranılması için emir verdim.

Pedro ve Doktor'la konuşarak gerillacılıkta edindikleri tecrübelerin çok iyi olduğunu söyledim. Apolinar'la birlikte kendilerini cesaretlendirdim. Uçakların bombardımanı sırasında duyduğu korkudan, çarpışmalardaki tutumundan ve yolculuk sırasında kendisini koyverdiğinden ötürü de Walter'ı tenkit ettim. Gereken tepkiyi göstermedi.

El Chino ve Pelao'yla birlikte bazı ayrıntıları tesbit ettim. Fransız'a da durumumuzun uzun bir tanıtımını yaptım.

Toplantıda, birliğimize «**Bolivya Millî Kurtuluş Ordusu**» adını verdik. (Düşmanla karşılaşma konusunda da bir tebliğ yayınlayacağız.)

26 Mart

İnti, Ticucha bölgesinde bir inek bulabilmek için beraberinde Antonio, Raul ve Pedro olduğu hal-

de erkenden gitti. Fakat üç saat kadar ötede bazı düşman askerleriyle karşılaştıklarından geri döndüler. Söylediklerine bakılırsa kendilerini kimse görmemiş. Ayrıca, askerlerin çıplak bir tepede mevzilenmiş nöbetçileri olduğunu ve parlak damlı bir evden sekiz kadar adamın çıktığını gördüklerini söylediler. Yaki diye anlandığımız nehrin hemen civarındalar. Marcos'la konuşup kendisini artçı kuvvetlerin olduğu yere gönderdim. Hareket tarzının pek iyiye gittiğini sanmıyorum.

Eşya taşımak için bir grup kurduk ve normal nöbetçileri yerlerine diktik. Arganaraz'ı gözetlediğimiz yerden 30 - 40 kadar askerle, yere inmekte olan bir helikopter gördük.

27 Mart

Nihayet bugün haber patladı ve radyo bütün gün bundan bahsetti. Bir sürü bildiri yayınladı, Barrientos bir basın toplantısı yaptı. Resmi bildiride onların verdiği ölü sayısı bizimkilerden bir kişi fazla gösteriliyor. Bunların önce yaralı olarak ele geçirildikleri, daha sonra da tarafımızdan kurşuna dizildikleri açıklanıyor. Buna karşılık bizim 15 ölü ve ikisi yabancı olan 4 esir verdiğimiz söyleniyor. Ayrıca gerilladan kendisi ayrılan bir yabancıyla gerillanın kuruluş şekline bahsediliyor. Esirlerin ve kaçakların konuşmuş oldukları bir gerçek. Fakat bunların nasıl konuştukları ve neler söyledikleri bizim için meçhul. Herşey, Tania'yı artık tanıdıklarını gösteriyor. Demek ki, iki yıl boyunca sabırla yürütülen iyi bir çalışma boşa gitmiş. Şimdi ziyaretçilerin hareket etmesi de çok güçleşti. Kendisine söylediğim zaman, Danton'un bundan hiç memnun kalmadığını sanıyorum. Bunu ileride göreceğiz.

Benigno, Loro ve Julio, Pirirenda yolunu aramağa gittiler. İki veya üç gün kalacaklar. Kendilerine Pirirenda'ya, kimseye görünmeden varmaları ve daha sonra da Gutiérrez'e doğru inmeleri emreldi. Keşif uçağı bir kaç paraşüt attı. Nöbetçi bunların av sahasına düştüğünü söylüyor. Antonio ile birlikte iki kişi bu konuda bilgi toplamağa ve mümkünse bir kaç esir almağa gittiler. Fakat hiçbir şey bulamadılar.

Akşam, kurmay heyetini topladık. Önümüzdeki günler için planlar yaptık. Yarın, ufak evimizden mısır getirtmek için bir taşıyıcı grup göndereceğiz. Ayrıca Gutiérrez'den yiyecek satın alınacak. Bu arada bir şaşırtma hücumu da yapmak gerek. Hücum Pincal ile Lagunilla arasındaki ormanlık bölgeden geçen arabalar üzerine yapılabilir.

Camiri'deki gazetecilere göndermeğe çalışacağımız 1 numaralı tebliğı kaleme aldık.

28 Mart

Radyoların programı gerilladan haberlerle dolup taşmağa devam ediyor. 120 kilometre çapındaki bir bölgede 2 bin kişi tarafından çevrilmişiz ve napalm bombardımanlarıyla desteklenen çember gittikçe sıkışıyormuş. 10 - 15 kadar da kayıp vermişiz.

Mısır bulmaları için Braulio'nun yönetiminde, 9 kişi gönderdim. Akşam üzeri bir sürü çılgın haberle geri geldiler : 1) ilerimizdeki durumdan bizi haberdar etmek için daha önceden hareket eden Coco kaybolmuş. 2) 16'da çiftliğe varmışlar ve mahzenin daha önce, yabancılar tarafından ziyaret edildiğini görmüşler. Mısır toplamak için etrafa dağıldıklarında Kızıl Haç'a mensup 7 kişiyle iki dok-

tor, beraberlerinde silahsız bir sürü asker olduğu halde çıkagelmisler. Bizimkiler, mütarekenin sona erdiğini söyleyerek kendilerini esir almışlarsa da daha sonra yollarına devam etmelerine izin vermişler. 3) Asker dolu bir kamyon gelmiş. Bizimkilerin elinde esir bulunan subaylar askerlere ateş etmeleri emrini verecekleri yerde, bizimkiler subayları, askerlere geri çekilmelerini emretmeğe zorlamışlar. 4) Disiplinli askerler geri çekilmiş ve bizimkiler, çürümeğe yüz tutmuş cesetlerin bulunduğu yere kadar sağlık ekibine refakat etmişler. Fakat adamlar cesetleri geri götürememiş ve yarın gelip bunları yakacaklarını söylemişler. Bizimkiler aslında Arganaraz'a ait olan iki atı onların elinden almış. Daha sonra da atların artık kendilerini takip edemediği yerde Antonio, El Rubio ve Aniceto'yu bırakarak geri dönmüşler. Tam kendisini aramağa gideceğimiz sırada Coco çıkageldi. Galiba bir yerde uyuyup kalmış.

Benigno'dan henüz bir haber yok.

Fransız biraz da fazla bir heyecanla, yabancı ülkelerde sağlayacağı faydalardan söz etti.

29 Mart

Hareket bakımından durgun, fakat haber bakımından çok hareketli bir gün. Ordu, doğru oldukları takdirde çok işimize yarayacak bir sürü bilgi sızdırıyor. Havana radyosu, Hükümetin OEA'ya, Küba'nın durumunu misal olarak gösterip, Venezuela'nın hareketini destekleyeceği haberini veriyor. Haberler arasında bir tanesi beni özellikle ilgilendirdi. Bu haber Piraboy boğazında, iki gerillacının öldürüldüğü bir çarpışmayla ilgili. Çünkü, Piri-randa'ya gitmek için bu boğazdan geçilir. Benigno

bu civarda bir keşif yapacaktı. Üstelik bugün dönmesi gerektiği halde geri de gelmemiştir. Kendisine boğazdan geçmemesi emredilmişti. Fakat bu son günlerde sık sık, verdiğim emirler yerine getirilmeğe başlandı.

Guevara'nın işi yavaş ilerliyor. Kendisine dinamit verdik ama bütün gün bundan faydalanamadı. Atlardan birini öldürüp bol miktarda et yedik. Oysa bu etin bizi dört gün idare etmesi gerekiyor. Oldukça zor gözükmesine rağmen, öbür atı buraya getirmeğe çalışacağız. Civarda leş yiyen kuş ve hayvanlar bulunduğuna göre, sağlık ekipleri henüz cesetleri yakmamış. Mahzen hazır olur olmaz, daha şimdiden civarda iyiden iyiye tanınan ve gittikçe kullanışsız hale gelen bu kamptan taşınacağız. Alejandro'ya, Joaquin ve Doktor'la birlikte burada kalacağını bildirdim. Rolando da çok bitkin halde.

Urbano ve Tuma'yla konuştum. Tuma'ya yaptığım tenkitlerin kaynağını anlatmağa muvaffak olamadım.

30 Mart

Her şey sakinleşti. Öğleye doğru Benigno ile arkadaşları geldiler. Hakikaten Piraboy boğazından geçmişler, fakat daha önce geçmiş iki kişinin izlerinden başka hiçbir şey görmemişlerdi. Köylüler tarafından görülmüş olmalarına rağmen, gidecekleri yere varmış ve geri dönmüşlerdi. Pirirenda yolunun dört saat çektiğini, görünüşte de hiç bir tehlike olmadığını söylüyorlar. Hava kuvvetleri, küçük evi devamlı bir şekilde makineli tüfek ateşine tuttu.

Antonio'yu iki kişiyle birlikte, nehrin üst kısımlarını keşfe gönderdim. Nehirde, bir keşif kolunun geçişinin izlerinin bulunmasına rağmen askerle-

rin oldukları yerde kaldığını söylediler. Bu arada siperler de kazmışlar.

Aşağıda kalmış olan kısarak getirildi. Bu durumda, en kötü şartlar altında bile dört günlük etimiz var. Yarın dinleneceğiz. Ertesi gün de öncüler, pek yakında yapılacak iki harekât için yola çıkacaklar. Birinci harekât Gutiérrez'i işgal etmek diğeri de Lagunillas'da, Arganaraz'ın yolu üzerinde düşmana bir pusu kurmak.

31 Mart

Çok önemli bir yenilik yok. Guevara mahzenin yarın bitmiş olacağını söyledi. İnti ve Ricardo, askerlerin havan topu ve hava hücumu hareketlerine hazırlanmak üzere gelip bizim küçük çiftliği istilâ ettiklerini bildirdiler. Bu durum bizim erzak almak için Pirirenda'ya gitme projemizi tehlikeye düşürüyor. Buna rağmen Manuel'e, adamlarıyla birlikte küçük eve kadar ilerlemesi emrini verdim. Şayet ev boşsa onu işgal edip iki adamıyla bana haber gönderecek. Bu sayede de yarından sonra yola çıkmamız imkânı olacak. Şayet ev işgal edilmiş ve ani bir hücumla ele geçirilemeyecek durumdaysa geri dönecek. Bu durumda da Arganaraz'ın çiftliğinin iki tarafına mevzilenmek ve Pincal ile Lagunillas arasında orduyu pusuya düşürme imkânları incelenecek.

Radyo soytarıca giriştiği neşriyata devam ediyor. Bildirileri gayriresmi çarpışma haberleri izliyor. Yaki ile Nacahuasu, arasındaki mevkiimizi iyice tesbit ettiler. Bir çevirme hareketine girişmelerinden korkuyorum.

Benigno ile konuşup, bizi aramakla ne kadar

hata ettiğini söyledim. Aynızamanda Marcos'un durumunu da açıkladım.

Akşam Loro ve Aniceto ile konuştum. Konuşma oldukça kötü bir hava içerisinde geçti. Loro, banna, çözülme halinde olduğumuzu bildirmeğe gelmiş. Daha açık konuşmasını isteyince de meselenin Marcos ve Benigno ile ilgili olduğunu açıkladı. Aniceto onunla hemen hemen dayanışma halindeymiş. Fakat daha sonra Coco'ya, bir kutu konservenin çalınmasında suçortacı olduklarını itiraf etmiş. İnti'ye de Loro'nun, Benigno ve Pompo üzerindeki fikirleri ile gerillanın genel bir çözülme içinde olduğu yolundaki görüşlerine katılmadığını söylemiş.

AYIN ÖZETİ

Bu ay olay bakımından bir hayli zengin geçti. Fakat genel görünüş aşağıdaki özellikleri gösteriyor: Gerilla için, tamamen gerçekleştirilen bir takviye ve ayıklama aşaması. Buna karşılık Küba'dan gelen elemanların da katılmasıyla yavaş bir gelişme devresi. Küba'lıların görünüşü kötü değil. Ayrıca Guevara'nın, fakir bir çevreden geldikleri belli olan adamları da var (2 kaçak, 1 geveze mahkûm, 3 tane işe yaramazla 2 tane lapacı.) Muhteşem ve tam bir darbeye nitelenen fakat daha sonra bir sürü kararsızlık ve olaylarla bezenen bir mücadeleye başlama safhası. (Marcos'un görevinden geri alınması ve Braulio'nun hareketi.). Düşmanın karşı hücumu geçmesi. Bu karşı hücumun nitelik ve amaçları şunlar: a) Bizi tecrite yönelmiş bir kontrol sisteminin kurulması için çalışmalar. b) Gerek memleket ve gerekse uluslararası alanda lüzumundan fazla yaygara c) köylüleri seferber etmek için şimdilik tamamen etkisiz olan bir çaba.

Tabii ki, kararlaştırdığımızdan önce yola koyulup yerimizi değiştirmek zorundayız. Durum iyi değil. Gerilla için, aşıldıktan sonra çok yararlı olacak, yeni bir deneme ve kendini gösterme devresi başlıyor.

Teşkilatımız řu şekilde :

ÖNCÜLER : şef Miguel, Benigno, Pacho, Loro, Aniceto, Camba, Coco, Dario, Julio, Pablo, Raul.

ARTÇILAR : şef Joaquin, muavini Braulio, Rubio, Marcos, Pedro, Doktor, Polo, Walter, Victor, (Pepe, Paco, Eusebio, Chingolo).

MERKEZ : Ben, Alejandro, Rolando, İnti, Pombo, Nato, Tuma, Urbano, Moro, Negro, Ricardo, Arturo, Eustaquio, Guevara, Willy, Luis, Antonio, León (misafir olarak bulunan Tania, Pelado, Danton, Chino), Serapio (mülteci).

6 | Nisan 1967

1 Nisan

Öncüler saat 7'de hazır olabildiler. Tabii bir hayli geç bu saat. Sadece, Nato ile birlikte ayı mahzeni'ne silahları saklamağa giden Camba yok ortada. Saat 10'da, gözetleme mevkiinde bulunan Tuma geldi ve av sahasında 3 - 4 asker gördüğünü söyledi. Derhal mevzilerimizi aldık. Gözetlemeye geçen Walter bana, beraberlerinde bir eşek veya katır bulunan 3 askerin bir yere bir şeyler yerleştirdiklerini gördüğünü bildirdi. Bana da gösterdi ama, ben hiçbir şey görmedim. Saat 16'da her ne şekilde olursa olsun saldırmayacaklarından, beklemenin gereksiz olduğuna kanaat getirerek geri çekildim. Fakat bana kalırsa bu Walter'in gözetlemede yanılmasından başka bir şey değil.

Yarın sabahtan itibaren her şeyi tahliye etmeyi ve Joaquin olmadığı zaman Rolando'nun artçılarının başına geçmesini kararlaştırdım. Saat 21'de, Nato ve Camba, geride kalan altı kişinin yemek du-

rumu hariç her şeyi düzenlemiş olarak geldiler. Bu altı kişi Joaquin, Alejandro, Moro, Serapio, Eustaquio, ve Polo. Üç Küba'lı bu duruma itiraz ediyorlar. Bu altı kişiye güneşte kurutulmuş et bırakabilmek için bir kısrağ daha öldürdük. Saat 23'de, Antonio, bir çuval mısırla geldi ve yeni bir şey olmadığını söyledi.

Sabahın dördünde, Rolando, dört lapacıyı beraberinde götürmek için topladı. Bunlar, Chingolo, Eusebio, Paco ve Pepe idi. Pepe, burada kalacağını söyledi ve kendisine bir silah verilmesini istedi. Camba onunla beraber gitti.

Saat 5'de Coco yeni bir mesaj getirdi. Bir ineği feda ettiklerini ve bizi beklediklerini bildiriyorlardı. Kendisine buluşma yeri olarak dağdan çıkan akarsuyu gösterdim. Yarın öğlende, akarsuyun, çiftliğin aşağı tarafına düşen kısmında buluşacağız.

2 Nisan

İnanılmayacak derecede çok eşya birikmiş. Bütün günümüz bunları esas mahzenlerine yerleştirmekle geçti. Yerleştirme işi saat 17'de bitmişti. 4 kişiyi nöbete diktik. Gün tam bir sükunet içinde geçti. Bölge üzerinde hiç uçak uçmadı. Radyo yorumlarında, çemberin daraldığı ve gerillacıların Nacahuasu boğazlarında müdafaaya hazırlandığı ileri sürülüyor. Ayrıca Don Remberto'nun tutuklandığı ve çiftliği Coco'ya satanın da o olduğu bildiriliyor.

Vakit hayli ilerlediğinden hareket etmemeğe karar verdik. Fakat yarın sabah saat 3'de harekete geçip, doğrudan doğruya Nacahuasu'yu izleyeceğiz. Her ne kadar randevuyu arka taraftan verdiyse de bu şekilde bir gün kazanacağız.

Moro'yla konuştum. Pisboğazlığı ve arkadaşlarıyla aşırı şekilde alay etme huyu yüzünden kendisini en iyi adamlar grubuna dahil etmediğimi söyledim. Bu konu üzerinde kısa bir süre konuştuk.

3 Nisan

Program hiç bir arıza olmadan gerçekleştirildi. 3.30'da hareket ettik ve yavaş bir şekilde yol aldık. 6.30'da dönemeçten geçtik ve 8.30'da çiftliğin yakınlıklarına vardık. Pusu kurduğumuz yerin önünden geçtik. Leş yiyen hayvanlar görevlerini büyük bir sorumluluk hissi içinde tam olarak yaptıklarından 7 cesetten geriye son derece iyi temizlenmiş iskeletler kalmıştı. Rolando ile temas kurmaları için iki adam (Urbano ve Nato) gönderdim. Öğleden sonra Piraboy boğazlarına doğru gittik. Burada inek eti ile birlikte mısır yedik ve uyuduk.

Danton ve Carlos'la konuştum. Kendilerine üç teklifte bulundum: Bizimle birlikte devam etmek, yalnız başlarına gitmek veya Gutiérrez yolunu takiben kendilerine daha iyi imkânlar aramak. Üçüncü şıkı tercih ettiler.

6 Nisan

Çok gergin geçen bir gün. Saat 4'de Nacahuasu'yu geçtik ve tekrar yürüyüşe koyulmak için günün doğmasını bekledik. Daha sonra Miguel civarı keşfe çıktı. Fakat askerlerin çok yakınına sokulduğu için iki defa geri gelmek zorunda kaldı. Saat 8'de Rolando, biraz önce terkettiğimiz boğazın hemen karşısında on kadar asker bulunduğunu söyledi. Oradan sessizce ayrıldık. Saat 11'de, bir tepenin üzerinde ve tehlikeli bölgenin dışındaydık. Rolando, yüzden fazla askerın dağdaki geçitte üslenmiş oldukları haberini getirdi.

Akşam üzeri, daha henüz akarsuya varmadığımız bir sırada, nehir tarafından gelen, sığırtmaç sesleri duyduk. Oraya gittik ve Arganaraz'ın bir kaç ineğiyle birlikte dört köylüyü ele geçirdik. Elllerinde, 12 baş hayvanı aramak için, ordu tarafından verilmiş serbest geçiş vesikası vardı. İçlerinden bir kaç uzaktan geçmiş, bu yüzden kendilerini yakalayamamıştık. İneklerden ikisini kendimize sakladık. Bunları bizim akarsuya kadar nehrin öbür tarafından götürdük. Dört sivilden ikisi, bir mütaahhitle oğlu, biri Chuquiasaca'lı bir köylüydü. Camiri köylülerinden olan dördüncüsü ise çok açık kalpli bir şekilde hareket etti. Biz de kendisine bildirimizi verdik. Dağıtacağına söz verdi.

Onları bir süre elimizde tuttuk, daha sonra da kimseye birşey söylememelerini tembih ederek salıverdik. Geceyi yemek yiyerek geçirdik.

7 Nisan

Berberimizde sağ kalan inek olduğu halde akarsuya girdik. Bu ineği de, daha sonra etlerini güneşte kurutmak için kestik. Irmağın yakınında pusuya yatan Rolando'ya gördüğü her şahsa ateş etmesi emredildi. Fakat hiçbir şey olmadı. Benigno ve Camba, bizi Prirenda'ya götürecek olan patıkayı izleyerek ilerlediler. Biraz sonra da, akarsuyun civarındaki dar vadide, bir bıçkı makinesinin motor gü-rültüsünü andıran sesler duyduklarını bildirdiler.

Urbano ve Julio ile, Joaquin'e bir mesaj yolladım. Bugün geri dönmediler.

8 Nisan

Bugün hiçbir yenilik yok. Benigno hareket ederek işinin başına döndü. Fakat işini bitiremedi.

Üstelik, yarın da bitiremeyeceğini söylüyor. Miguel, Benigno'nun tepeden gördüğü dar bir vadiyi aramağa gitti. Ama henüz geri dönmedi. Urbano ve Julio, yanlarında Polo olduğu halde geri döndüler. Askerler kampı ele geçirdiler. Tepelerde insan avına çıkmışlar. Geriye dönüşte civarımızdaki bir inşiten geçmişler. Joaquin bize bu konuda bilgi verdi ve ekteki belgelerde yer alan diğer bazı meselelerden de bahsetti.

Danalarıyla birlikte üç tane ineğimiz vardı. Bunlardan biri kaçtı. Elimizde dört hayvan kaldı. Bunlardan bir veya iki tanesini kesip elimizde kalan tuzla güneşte kurutacağız.

9 Nisan

Polo, Luis ve Willy, Joaquin'e bir not götürmek için gittiler. Aynızamanda, akarsuyun yukarısındaki gizli bir yere yerleşmek için grubuyla birlikte geri gelmesine de yardım edecekler. Nato ile Guevara bu yeri seçmekle meşgüller. Nato'ya göre, bulunduğumuz yerden bir saat kadar ileride, akarsuya biraz yakın olmakla birlikte, hiç de fena olmayan yerler var. Miguel geldi. Görebildiği kadarıyla, ilerideki patikanın Pirirenda'ya çıkması lazım. Fakat tam bir gün durmadan yürümek gerekiyor. Benigno'ya, yapmakta olduğu ve bitirebilmek için daha bir günlük zamana ihtiyaç gösteren işi de durdurmasını söyledim.

10 Nisan

Her türlü izi temizledikten sonra, Miguel'in bulunduğu geçitten geçerek Pirirenda - Gutierrez'e gitmeğe hazırlandığımız sırada gün doğdu. Günün ortasında El Negro, çok heyecanlı bir şekilde bize, 15 askerin nehrin aşağısına doğru yürüdüklerini ha-

ber vermeğe geldi. İnti de, pusuda bekleyen Rolando'yu ikaza gitti. Beklemekten başka yapılacak hiç bir şey yoktu. Biz de öyle yaptık. Tuma'yı, bize yeni haberler getirmek üzere hazır beklemesi için gönderdim. İlk can sıkıcı haberler çabucak geldi. El Rubio öldürücü bir yara almıştı. Nitekim kamp yaptığımız yere de ölüsünü getirdiler. Başına bir kurşun saplanmıştı. Olay şöyle geçmişti: Düşmana kurulan tuzak, öncülerden üç kişilik de takviye almış, artçılara mensup sekiz kişi nehrin iki kıyısına dağılmışlardı. 15 askerin geldiğini duyan İnti, derhal El Rubio'nun bulunduğu yere geçmiş ve kendisinin çok kötü bir şekilde mevzilenmiş olduğunu görmüştü. Bulduğu yer nehirden tabak gibi görünüyordu. Askerler büyük bir tedbire lüzum görmeden ilerliyor, nehrin kenarlarını ve patikaları araştırıyorlardı. Ya nehir kenarında, yada patikalardan birinde, pusuya düşmeden önce Braulio ve Pedro ile karşılaşmışlardı. Ateş bir kaç saniye sürmüş ve gerisinde 1 ölü, 3 yaralı ve 6 esir bırakmıştı. Bir gedikli derhal ölmüş, 4 tanesi de kaçmıştı. El Rubio'yu, bir yaralının yanında can çekişirken bulmuşlardı. Garand marka tüfeği tutukluk yapmıştı. Yanında tapası çekildiği halde patlamamış bir el bombası vardı. Durmu çok ağır olduğundan yaralı düşman askerini de sorguya çekememişlerdi. Nitekim o da, komutanları olan teğmenden hemen sonra ölmüştü.

Esirlerin sorgusundan şunları öğrendik : 15 asker Nacahuasu nehrinin alt tarafında bulunan bölüğe mensuptular. Bölük dar vadiyi geçmiş, ölülerin kemiklerini toplamış, daha sonra da kampı işgal etmişti. Radyonun kampta bazı fotoğraflar ve belgeler bulunduğunu iddia etmesine rağmen, askerler hiçbir şey elde edemediklerini söylemişlerdi. Bö-

lük, 15 tanesi bir grup gazeteciye refakat etmeğe gitmiş bulunan 100 kişiden meydana geliyordu. Bizimle çarpışanlarsa etrafta bir keşif yapmak ve saat 17'de geri dönmek emriyle yola çıkmışlardı. Esas kuvvetler Pincal'de bulunuyordu. Lagunillas'da 30 kadar asker vardı ve Piraboy'a doğru giden grubun da Gutiérrez'e doğru kıvrıldığı tahmin ediliyordu. Esirler, dağda kaybolup susuz kalan bu grubun macerasını anlattılar. Kaçakların geç geleceklerini hesaplayarak kurulan tuzağı olduğu gibi bırakmağı düşündüm. Rolando tuzağı 500 metre kadar ileri götürmüştü. Bu biraz tedbirsizlikti ama, şimdi bütün öncü kuvvetler ona destek olabiliyorlardı. İlk ısrarlar karşısında geri çekilmeğı emretmiştim ama, daha sonra herşeyi bulunduğu şekilde bırakmak daha mantıkî geldi bana. Saat 17'de, ordunun takviyeli kuvvetlerle ilerlediğı haberi geldi. Beklemekten başka çare kalmamıştı. Pombo'yu, bana durum hakkında etraflı bilgi getirmesi için gönderdim. Bu sırada, kısa bir süre, tek tük silah sesleri geldi. Hemen geriye dönen Pombo, askerlerin yeniden tuzağa düşmüş olduklarını bildirdi. Bir sürü ölü vermişler, bir binbaşı da esir düşmüştü.

Bu defa ise olaylar şu şekilde cereyan etmişti : Nehir boyunca yayılarak ilerlemişlerdi. Fakat tedbir almadıklarından tam bir sürprizle karşılaşmışlardı. 7 ölü, 5 yaralı ve 22 esir vardı. Bilanço şu (toplam). (Verilen bilgilerin eksikliği yüzünden bilanço yapılmasının imkânı yok.)

11 Nisan

Sabahleyin, bütün eşyaları taşımağa başladık. El Rubio'yu, alet yokluğundan, toprak seviyesindeki ufak bir çukura gömdük. Esirlere refakat edip

salıvermesi ve etrafa saçtıkları silahları toplaması için İnti'yi artçılarla birlikte bıraktık. Yaptığı araştırmanın tek sonucu, Garand tüfekleriyle birlikte iki yeni esir alması oldu. Gazetecilere iletmesi için, Binbaşuya 1 numaralı bildirimizden iki kopya verdik. Karşı tarafın kayıpları şunlar : İçlerinde iki de teğmen bulunan 10 ölü; Bir, binbaşı, birkaçı da assubay olmak üzere 30 esir ve 6 yaralı. Bunlardan birisi birinci, diğerleri de ikinci çarpışma sırasında yaralandılar. Hepsi Dördüncü tümenin emrinde olmalarına rağmen, çeşitli alayların elemanları bunlar. İçlerinde **Ranger**'ler, paraşütçüler ve bölgeden toplanmış, hemen hemen hepsi çocuk yaşta olan askerler var.

Eşyaların taşınmasını ancak öğleden sonra bitirebildik ve bunları koyabileceğimiz mahzeni bulduk. Fakat henüz eşyaları buraya yerleştirmedik. Son anda inekler ürktüler ve elimizde sadece bir dana kaldı.

Sabah erkenden, yeni kampımıza varacağımız sırada, bütün adamlarıyla birlikte aşağıya inen Joaquin ve Alejandro'ya rastladık. Söylediklerine bakılırsa, asker görme meselesi sadece Eustasio'nun muhayyilesinin bir eseri idi ve şimdiye kadar yer değiştirmek için yaptığımız yürüyüşler gereksizdi.

Radyo yeni bir kanlı çarpışmayı halk oyuna duyurdu ve ordunun 9 ölü verdiğini bize ait 4 kişinin de teşhis edildiğini bildirdi. Şili'li bir gazeteci kampımızın son derece ayrıntılı bir tasvirini yaptı. Burada benim sakalsız ve ağızda pipo olan bir fotoğrafımı bulmuş. Asıl yapılması gereken şey bunu nereden ele geçirdiğini öğrenmek. Bazı işaretler olmasına rağmen, üst mahzenin meydana çıkarıldığını ispat edecek hiçbir şey yok.

12 Nisan

Saat 6.30'da, dört tanesi hariç bütün gerillacıları, Rubio'yu anmak ve akıtılan ilk kanın bir Küba'lıya ait olduğunu belirtmek için bir araya topladım. Son günlerde öncüler arasında Küba'lıları küçük görme eğilimi vardı. Bu eğilim, Ricardo ile aralarında geçen bir olaydan sonra, Camba'nın, Küba'lılara karşı her geçen gün biraz daha az güvendiğini söylemesiyle su yüzüne çıkmıştı. Ateş gücü ve çarpışmalardaki canlılığı artan, buna karşılık, bilhassa son günlerde sayıca azalan grubumuzu geliştirmek için tek yolun sıkı bir birlik ve anlaşma olduğunu söyledim.

Nato'nun, yerini çok iyi tayin ettiği mahzene bütün ganimetimizi yerleştirdikten sonra, saat 14'de, ağır ağır yola koyulduk. O kadar yavaş yürüyorduk ki, bir akarsu başında uyku molası verdiğimizde bir arpa boyu bile yol alamamıştık.

Şimdi ordunun kabul ettiği ölü sayısı 11. Görünüşe bakılırsa ya yeni bir ölü buldular, yada yaralılardan biri öldü. Debray'nin kitabı üzerinde küçük bir incelemeye başladım.

Önemli gibi gözükmeyen bir mesajın ilk kısmını çözebildik.

13 Nisan

Daha çabuk ilerleyebilmek için grubu ikiye böldük. Buna rağmen yine de yavaşttık. Kampa, biz saat 16'da, geridekilerse 18.30'da vardılar. Miguel sabahtan gelmişti. Mahzenler düşman tarafından bulunmamış ve hiçbir şeye dokunulmamıştı. Mutfak eşyaları, fırın, yiyecekler hepsi yerli yerinde.

Aniceto ve Raul etrafta keşfe çıktılar ama iyi

bir keşif yapamadılar. Yarın bu konu üzerinde ısrar etmek ve İkira suyuna kadar gitmek gerek.

Kuzey Amerika'lılar, Bolivya'ya müşavir göndermenin eski bir projeye dayandığını, gerillacılarla hiçbir ilgisi bulunmadığını açıklıyorlar. Acaba, yeni bir Vietnam olayının başlangıcını mı yaşıyoruz?

14 Nisan

Monoton bir gün.

Hastaların sığınağından, 5 günlük yiyecek taşıdık. Üst mahzenden, sütözü kutuları getirmeğe gittik. Fakat anlayamadığımız bir durumla karşılaştık. Sütözü kutularından 23 tanesi eksikti. Oysa Moro buraya 48 kutu bırakmıştı. Kimsenin de bunları yürütmek için mahzene kadar gidecek vakti olmamıştı. Bu süt işi de hep başımıza dert açıyor. Özel mahzenden bir havan topu ile bir makinalı tüfek çıkararak, Joaquin'in gelişine kadar durumumuzunu kuvvetlendirdik.

Harekatı yönetme şeklimiz pek açık değil. Fakat, bana kalırsa en akıllı iş herkesin dışarı çıkması ve Muyupampa bölgesinde bir süre harekatı götürdükten sonra kuzeye doğru çekilmek. Bu mümkün olursa, şartlara göre Danton'la Carlos'u Sucre-Cochabamba yolu üzerine yerleştireceğiz.

Bolivya halkı için 2 numaralı bildiriye kaleme aldık. Manila için de Fransız'ın iletceği 4 numaralı raporu hazırladık.

15 Nisan

Joaquin bütün artçılarla nihayet geldi. Yarın hareket etmeği kararlaştırdık. Joaquin, bölgenin üzerinde uçakların uçtuğunu ve makilere doğru topçu atışı yapıldığını söyledi. Gün başka hiçbir ye-

nilik olmadan geçti. Kendilerine 30'luk mitralyözünü vererek, artçıların silah teçhizatını tamamladık. Marcos'u da yardımcı olarak yanlarına kattık.

Akşam, seyahat hakkında bazı tavsiyelerde ve sütözü kutularının kayboluşu hakkında da ciddi uyarılarda bulundum.

Küba'dan gelen uzun mesajın bir kısmını çözdük. Özet olarak Lechin, bizi destekleyen bir bildiri yayınlayacak. En fazla 20 gün içinde de gizlice memlekete dönecek.

Fidel'e son olaylar hakkında bilgi veren bir not yazdık. Notu şifreledik ve görünmez mürekkeple yazmağa karar verdik.

16 Nisan

Öncüler saat 6.15'de hareket ettiler. Biz de 7.15'de yola koyulup İkira suyuna kadar sıkı bir şekilde yürüdük. Tania ve Alejandro geride kaldı. Muayene ettiğimiz zaman Tania'nın 39, Alejandro'nun ise 38 derece ateşi olduğunu gördük. Üstelik, gecikme, yaptığımız programa göre ilerlememizi engelliyordu. Yanlarına El Negro ile Serapio'yu katıp her ikisini de İkira'nın üst kısmına bıraktık. Bella Vista denilen yerde dört köylüye rastladık. Bunlardan patates, mısır ve bir domuz satın aldık. Bunlar fakir köylüler ve bizim buradaki varlığımız kendilerini büyük ölçüde dehşete düşürdü. Geceyi yerimizden kıpırdamadan, yemek pişirip karnımızı doyurmakla geçirdik. Niyetimiz, dikkati çekmeden Ticucha'ya gitmek için, ertesi geceyi beklemek.

17 Nisan

Haberler ve bu haberlerle birlikte bizim de kararlarımız değişti. Köylülere göre Ticucha'ya git-

mek, bize zaman kaybettirecek. Çünkü, Muyupampa (Vaca Guzman) ya doğru daha kısa, direkt ve son bölümü arabayla aşılabilen bir yol varmış. Bir hayli tereddütten sonra doğrudan doğruya Muyupampa'ya giden yolu takibe karar verdik. Geride kalan dört kişiye aratmak için bazı çocukları görevlendirdim. Bu dört kişiyi Joaquin'le bırakacaktım. Joaquin'e de bölgede bir şaşırtma manevrası yapması ve bizi, üç gün süreyle beklemesi için emir gönderdim. Kendisi daha sonra, cepheden bir savaş girmeden bölgede kalacak ve bizim gelişimizi bekleyecek. Akşam köylülerden birinin oğlunun ortadan kaybolduğunu, belki de bizi ihbara gittiğini öğrendik. Fakat herşeye rağmen hareket etmeğe ve Carlos'la Fransız'ı bölgenin dışına çıkarmağa karar verdik. Moises geride kalan gruba katıldı. Şiddetli karaciğer ağrıları yüzünden geride kalması gerekiyor.

Eğer aynı yoldan geri dönersek Lagunillas'da alarm haline geçirilmiş ordu veya Ticucha'dan gelen bazı askerî gruplarla çatışmak tehlikesiyle karşılaşabiliriz. Fakat artçılarla olan bağlantımızın kesilmemesi için buna katlanmağa mecburuz. Saat 22'de hareket ettik. Kısa molalarla saat 4.30'a kadar yürüdük. O andan itibaren de biraz uyumak için durduk. Tahminen 10 kilometre kadar yol yürüdük.

Tanıştığımız köylülerden Simon, bütün korkaklığına rağmen, bizimle işbirliğine hazır. Vides adındaki başka bir köylü ise tehlikeli olabilir bizim için. Vides bölgenin en zengin adamı. Öte yandan, Carlos Rodas'ın oğlunun ortadan kaybolmasına da dikkat etmek gerekiyor. Bu çocuk bir hafiye olabilir.

18 Nisan

Sabaha karşı hatırı sayılır bir soğuşa rağmen kısa bir uyku çektik. Sabahleyin, öncüler civarda bir keşfe çıktılar. Çok az bilgi verebilen birkaç yerlinin eviyle karşılaştılar. Nöbetçilerimiz, Carlos Rodas'ın öbür oğlu olduğunu ve Yakunday'a gittiğini ispat eden bir atlı yakaladılar. Kendisini hapsedtik. Yavaş yavaş ilerledik ve ancak saat 3'de Matagal'a vardık. Buradan bir fersah ileride oturan ötekinin kardeşi A. Padilla'nın evine yerleştik. Fakir bir adam olan Padilla korkuyordu. Her çareye başvurarak bizim çekip gitmemizi sağlamağa uğraştı. Fakat şansına bakın ki biz oradayken yağmur yağmağa başladı, onun evine sığınmak zorunda kaldık.

19 Nisan

Bütün gün Padilla'nın evinde kaldık. Her iki yönden gelen köylüleri tutukladık. Bu da çok ahenk-
li bir esir grubuna sahip olmamızı sağladı. Saat 13'de, nöbetçilerimiz bize krallara layık bir hediye getirdiler. Bu Roth adında bir İngiliz gazetecisiydi ve Lagunillas'lı gençlerin yardımıyla, izlerimizi takip ederek gelmişti. Belgelerinin tastamam olmasına rağmen, bunlarda gene de bazı şüpheli taraflar vardı. Pasaportundaki meslek hanesinde öğrenci yazılıydı. Fakat daha sonra bu meslek hanesi gazeteci olarak düzeltilmişti. (Kendisi ise foto muhabiri olduğunu söylüyordu.) Porto - Riko'dan bir vize temin etmiş. Bir de Buenos Aires'deki adamımızdan kart almış. Bu konuda kendisini sorguya çektik. O zaman, bir süre önce, oradaki yabancı talebelere İspanyolca öğretmenliği yaptığını itiraf etti. Kam-pımıza da gittiğini söyledi. Kendisine orada Braulio'nun gezilerini ve tecrübelerini anlatan notların yer

aldığı, bir günlük gösterdiklerini açıkladı. Her zamanki hikaye... Disiplinsizlik ve sorumsuzluk her yerde hüküm sürüyor. Gazeteciye rehberlik eden çocuklardan, buraya gelişimizin, daha aynı gece Lagunillas'da haber alındığını öğrendik. Bu konuda birisi Lagunillas'a haber ulaştırmaş. Rodas'ın oğlunu sıkıştırdık. Kardeşiyle, Vides'in ırgatlarından birinin, 500 veya 1000 dolar arasında değişen ödüllü alabilmek için bizi ele vermeğe gittiklerini itiraf etti. Karşılık olarak atına el koyduk ve durumdan esir aldığımız köylüleri haberdar ettik.

Fransız'a gelince, İngiliz'in, iyi niyetini ispatlamak için kendilerinin buradan çıkmalarına yardımcı olmasını istiyor. Carlos, bütün hoşnutsuzluğuna rağmen kabul etti. Ben ise üzerinde bile durmadım. Saat 21'de ..... vardık ve Muyupampa'ya doğru yolumuza devam ettik. Köylülerin söylediklerine bakılırsa orada hava çok sakinmiş. Benim tarafımdan kaleme alınan bir raporun götürülmesi de dahil, İngiliz, İnti'nin kendisine teklif ettiği şartları kabul etti. Saat 23.45'de, gidenlerle vedalaştıktan sonra köyü zaptetmek için yola koyulduk. Ben Pombo, Tuma ve Urbano'yla birlikte kaldım. Çok şiddetli bir soğuk vardı. Isınmak için ufak bir ateş yaktık. Saat 1'de Nato geldi. 20 asker ve savunma devriyelerinin köye indiğini, köyün alarına geçtiğini haber verdi. İki tane M-3 ve iki tane de tabancaya sahip devriye kollarından birisi bizim keşfe çıkan bir grubumuzla karşılaşmış, fakat çarpışmadan teslim olmuştu. Benden talimat istediler. Kendilerine, vakit geç olduğundan çekilmelerini söyledim. Bu arada İngiliz gazeteci ile birlikte, Carlos ve Fransız'ı kendileri için en uygun durumu seçmekte serbest bıraktım. Saat 4'de, gayemize erişmeden geri

dönmeğe başladık. Carlos kalmağa karar verdi. Bu defa da, bütün isteksizliğine rağmen Fransız onu takip etti.

20 Nisan

Saat 7'ye doğru, akşam üzeri rastladığımız ve bize kahve ikram etmiş olan Nemesio Carabollo'nun evine vardık. Anahtarı kapının üzerinde unutmuştu. Bu arada arkasında dehşete düşmüş birkaç hizmetçi de bırakmıştı. Irgatlardan biraz kabak ve mısır satın alarak yemek meselesini hallettik. Saat 13'e doğru, üzerinde beyaz bir bayrak bulunan ve içinde Muyupampa'nın kaymakamı, doktoru ve papazı bulunan bir kamyonet geldi. Papaz bir Almandı. İnti kendileriyle konuştu. Barış teklif etmeğe geliyormüş. Fakat bu, kendilerinin aracı olmağı kabul ettiği millî nitelikte bir barış olacaktı. İnti kendilerine, saat 18.30'a kadar vereceğimiz listedeki malları temin etmeleri şartıyla, sadece Muyupampa için bir barış imkânı tanıdı. Fakat, ordunun o sırada köyden ikmal yapmakta olduğunu ileri sürerek buna yanaşmadılar, sürenin sabah saat 6'ya kadar uzatılmasını istediler. Bunu da biz kabul etmedik.

İyi niyetlerini ispat için iki karton sigarayla birlikte, bizim yanımızdan giden 3 kişinin Muyupampa'da tutuklandıkları ve içlerinden ikisinin, sahte belgelere sahip oldukları anlaşıldığından tehlikede buldukları haberini getirmişler. Carlos için kötü bir durum. Danton ise herhalde kendisini kurtarır.

Saat 17.30'da 3 tane AT-6 tipi uçak geldi ve yemek pişirmekte olduğumuz evi bombaladı. Bombalardan biri 15 metre kadar ilerimize düştü ve Ricardo'yu hafif bir şekilde yaraladı. Bu hareketi or-

dunun cevabı olarak kabul ettik. Gönderdiğimiz adamların naklettiklerine bakılırsa, askerlerin moral durumu adamakıllı bozuluyor.

Beraberimizde, birisi İngiliz gazetecisine, diğeri de hapsettiğimiz köylüye ait iki at bulunduğu halde saat 22.30'da yola koyulduk ve saat 1.30'a kadar Ticucha istikametinde yürüyüşe devam ettik. Ondan sonra da uyuduk.

21 Nisan

Bizi çok iyi şekilde karşılayan ve ihtiyacımız olan herşeyi satan Roso Carrasco'nun evine kadar kısa bir yürüyüş yaptık. Akşam ise, Muyupampa - Monteagudo yolunun ayırımı olan ve Taperillas diye adlandırılan noktaya kadar yürüdük. Niyetimiz bir su başında mola vermek ve pusu kuracak yeri tesbit etmek için bir keşif yapmaktı. Pusu kurmamızın bir başka sebebi daha vardı; bu da radyonun, biri İngiliz, diğeri Fransız, bir diğeri de Arjantin'li olan üç kiralık askerın öldürülmeleriyle ilgili olarak verdiği haberdı.

Akşam yemeğini yemeden önce, Nacahuasu'da ölen Vargas'ın kayınpederi ihtiyar Rodas'ın evine uğradık. Kendisinin, yaptığımız açıklamadan tatmin olmuş bir hali var.

Öncüler sözlerimi iyi anlamamış olacak ki, yoldan yürümeğe devam ettiler ve köpeklerin korkunç şekilde havlamasına sebep oldular.

22 Nisan

Hatalarla başlayan bir gün. Rolando, Miguel ve Antonio, bizim gelip ormana dalmamızdan sonra pusu kurmak gayesiyle keşfe çıktılar. Bu arada YPFB marka bir kamyonet içinde, izlerimizi süren bir grubu kıstırmışlar. Ayrıca, bir köylünün de

kendilerine, bizim bölgede geceki varlığımız üzerine bilgi verdiğini görünce hepsini hapsedmeğe karar vermişler. Bu bütün projelerimizi değıştirdi. Fakat, buradan gelip geçecek kamyonları pusuya düşürmeğe ve geldiğı takdirde ordu kuvvetlerine de bir tuzak kurmağa karar verdik.

İçinde bol miktarda muz ve bazı eşyalarla birlikte bir sürü köylünün de bulunduğu bir kamyon ele geçirildi. Fakat bu arada izlerimizi takip eden bir kamyonla, petrol şirketine ait birçok kamyonun geçişine göz yumuldu. Şimdiye kadar hemen hemen hiç elde edemediğimiz ekmeklerin ikram edilmesi yüzünden, yemek bizi oldukça geciktirdi.

Benim tasavvurum, petrol şirketine ait kamyonete bütün yiyeceklerimizi yüklemek ve öncülerle birlikte, 4 kilometre kadar ilerideki Ticucha yolunun kavşağına kadar ilerlemektir. Fakat ortalık kararırken, küçük uçak, mevzilerimizin üzerinde uçmağa başladı ve bunun üzerine komşu evlerdeki köpeklerin havlamaları daha ısrarlı bir hal aldı. Buradaki varlığımızın ihbar edildiğı gün gibi ortada olmasına rağmen saat 20'de harekete hazırдық. Fakat tam bu sırada âni ve kısa bir çarpışma başladı. Bize teslim olmamızı ihtar eden sesler duyduk. Hepimiz gafil avlanmıştık. Olup biten hakkında en ufak bir fikrim yoktu. Neyse ki, şahsi eşyamız ve diğer mallar kamyonette bulunuyordu. İşi anında organize ettik. Ortalıkta sadece Loro yoktu. Fakat herşey, şimdilik onun başının dertte olmadığını gösteriyordu. Zira çarpışmayı bizi çembere almak için tepeyi kuşatan askerlerin kılavuzlarını gafil avlayan Ricardo başlatmıştı. Rehberin vurulmuş olması muhtemel. Toplayabildiğimiz bütün atları da yanımıza alarak, kamyonetle hareket ettik. 6 atımız

vardı. Çocuklar nöbetleşe kâh at üzerinde, kâh yürüyerek yol alıyorlardı. Daha sonra, öncülerden altı kişiyi atlara bindirip herkesi kamyonete aldık. Saat 3.30'da Ticucha'ya ve saat 6.30'da da rahibe ait olan Meson'a vardık. Daha sonra da bir hendeğe gizlendik.

Harekâtın bilânçosu menfi : Bir yandan disiplinsizlik ve ileri görüşlü olmamak, bir yandan da bir adamımızın kaybı. (Bunun geçici olduğunu sanıyorum.) Bunun dışında parasını ödeyip de götüremediğimiz mallarla, Pombo'nun cebinden düşen bir paket dolar. Tabii bunlara, oldukça az sayıda asker tarafından bozguna uğratılışımızı eklemiyorum. Maneviyatlarının epey yüksek olmasına rağmen, adamlarımızın iyi dövüşen bir kuvvet haline gelebilmesi için daha çok çalışmamız gerekiyor.

23 Nisan

Bugünü istirahat günü olarak kararlaştırdık. Önemli hiçbir şey olmadı. Gün ortasında malum küçük uçak (AT-6) bölgenin üzerinde uçtu. Bunun üzerine muhafız kuvveti takviye edildi, ama bir sonuç çıkmadı. Akşam üzeri, ertesi gün için talimat verildi. Benigno ile Aniceto dört günlüğüne Joaquin'i aramağa gidecekler. Coco ile Camba Rio Grande'ye doğru giden patikada keşif yaparak kullanılacak hale getirecekler. Bu iş de dört gün alacak. Joaquin bize yetişinceye kadar, biz ordunun gelip gelmediğini öğrenmek için mısır tarlasının civarında kalacağız. Joaquin bütün adamlarıyla gelmek ve orada sadece hastalık yüzünden gecikecek olanları bırakmak emrini aldı.

Ne Danton'dan, ne El Pelado'dan, ne de İngiliz gazetecisinden haber var. Basına sansür konul-

du. Bu arada üç beş kişinin daha tutuklandığı bir çarpışma hakkında açıklama yaptılar.

24 Nisan

Keşif kolu gitti. Akarsuyun kaynağından bir kilometre kadar yukarda küçük bir düzlüğe yerleştik. Görüş alanı, papazın çiftliğinden 500 metre berideki son köylü evine kadar uzanıyor. (Tarlada marijuana bulduk.) Köylü geri döndüğünde hayretler içinde kaldı. Öğleden sonra bir AT-6 küçük evin üzerine iki defa yaylım ateşi açtı. Pacho esrarengiz bir şekilde ortadan kayboldu. Hastalanıp geride kalmıştı. Antonio ona kendisini beş saat içinde bizim yanımıza ulaştırması gereken yolu göstermişti. Ama Pacho, yola çıktığı halde gelmedi. Yarın onu aramağa gideceğiz.

25 Nisan

Kötü bir gün. Sabahın 10'una doğru Pombo, gözetleme noktasından gelip, 30 askerin küçük eve ilerlemekte olduğunu haber verdi. Antonio gözetleme noktasında kalmıştı. Biz hazırlanırken o da gelip 60 kişinin yaklaşmakta olduğunu, başkalarının da onları takip etmeğe hazırlandıklarını bildirdi. Kampın giriş yolunda alelacele bir pusu kurmağa karar verdik. Bunun için de akarsu kıyısında görüş mesafesi 50 metreyi bulan küçük bir dik patıkayı seçtik. Ben, Urbano ve Miguel otomatik tüfeklerle oraya yerleştik. Arturo, Doktor ve Raul her türlü kaçma teşebbüsünü yada bu yandan bir ilerlemeyi önlemek için sağ tarafı tutuyorlardı. Rolando, Pombo, Antonio, Ricardo, Julio, Pablito, Dario, Willy, Luis ve Leon'a gelince askerleri yandan bastırmak için akarsuyun öteki yanında saf tutmuşlardı. İnti, oraya sığınmağa kalkışacak olanları yakalamak için,

akarsuyun yatağında kalmıştı. Nato ile Eustaquio ateş başladığı zaman geri çekilme emriyle gözetleme yapıyordu. El Chino kamp yerini korumak üzere artçı olarak kalmıştı. Küçük kuvvetinde üç kişilik bir azalma olmuştu; Kaybolan Pacho ve onu aramağa giden Tuma ile Luis.

Biraz sonra üç Alman çoban köpeğiyle birlikte ilerleyen ilk düşman öncü kuvveti belirdi. Hayvanlar huysuzlanıyordu, ama bizi keşfetmiş de benzermiyorlardı. İlerlemeye devam ettiler. Ben birinci köpeğe ateş ettim, ama tutturamadım. Rehber ateş ederken M-2 tüfeğim tutukluk yaptı. Bu arada Miguel'in köpeklerden birini öldürdüğünü gördüm. Bunun dışında pusuya düşen olmadı.

Ordunun yan cephesinden kesik kesik bir ateş başladı. Ateşin kesildiği sırada geri çekilmeleri emrini iletisin diye Urbano'yu yolladım, ama Rolando'nun yaralandığı haberi geldi; kısa bir süre sonra da kendisini epeyce kan kaybetmiş bir vaziyette geri götürdüler ve plazma verilirken öldü. Bir mermi oyluk kemiğini kırmış ve atardamarlarla sinirlere kadar girmişti; kendisine müdahalede bulunulamadı bütün kanını kaybetmişti. Gerillanın en iyi adamını ve tabii temel direklerinden birini ve benim de daha çocuk denecek yaştanberi istilâ ile şu yeni ihtilal macerasına kadar 4'ncü kolun habercisi olan en iyi arkadaşımı kaybettik; onun donuk ölümü hakkında sadece farazi bir gelecek için kalıplaşabilecek olan «Senin küçük cesur yüzbaşı cesedin, sert biçimini sonsuzluğa yaymıştır» sözü söylenebilir.

Daha sonra, ve Rolando (San Luis) nun cesedini de dahil, herşeyi yanımıza alarak geri çekildik. Daha sonra Pacho bize yetişti, yanılmış; Coco'nun yanına gitmiş ve geri dönüşü bütün gecesini almış-

tı. Saat 3'de cesedi ince bir toprak tabakasının altına gömdük. Saat 16'da Benigno ile Aniceto gelip bize ordunun bir tuzağına düştüklerini, daha doğrusu askerlerle karşılaştıklarını haber verdiler. Sırt çantalarını kaybetmişlerdi ama kendilerine birşey olmamıştı. Bu, Benigno'nun hesabına göre hemen hemen Nacahuasu'ya vardığımız sırada olmuştu. Şimdi, iki tabii çıkış yolumuz kapanmıştı ve bir tırmanma yapmak zorundayız, çünkü Rio Grande'ye doğru çıkış iki sebepten ötürü iyi değil; önce bu, tabii bir çıkış yeri olduğundan, sonra da kendisinden haber alamadığımız Joaquin'den bizi uzaklaştırdığı için. Akşam üstü, Nacahuasu ve Rio Grande yollarının ayrıldığı noktaya vardık ve orada uyuduk. Bütün grubumun bir araya gelmesi için, burada Coco ile Camba'yı bekliyeceğiz.

Harekâtın bilânçosu aşırı derecede menfi; Rolando öldü; fakat sadece okadar değil; orduya verdiğimiz kayıplar, iki adamla bir köpekten ibaret ki bu da birşey değil, çünkü durum ne iyice incelenmiş, ne de iyice hazırlanmıştı ve atıcılar düşmanı görmüyordu. Nihayet gözetleme çok kötü idi ve bize zamanında hazırlanma imkânını vermemişti.

Bir helikopter iki defa papazın evi civarına indi, bir yaralıyı aramağa gelip gelmediklerini bilmiyoruz; uçaklar da bizim eski mevzilerimizi bombardımana geldi; bu da onların hiç ilerlemediğini ispatlıyor.

26 Nisan

Bir parça ilerledik ve Miguel'e kamp kuracak bir yer aramasını emrettim. O sırada adamlardan birini, Coco ile Camba'yı aramak üzere yolladık ama, öğle üzeri ikisiyle birlikte geri geldi. Söyle-

diklerine göre yüklü olarak, 4 saatlik yolu güçlkle hazırlamışlardı ve vadi tabanında bir tırmanmayı denemek mümkündü. Bununla beraber Benigno ile Urbano'yu Nacahuasu'ya dökülen nehrin vadisine yakın, muhtemel bir tırmanma yeri aramağa yolladım ama onlar, alaca karanlıkta geri dönüp herşeyin berbat olduğunu haber verdiler. Iquiri'ye çıkan bir diğer yol bulana kadar Coco tarafından açılan patikadan yola devam etmeğe karar verdik.

Bir maskotumuz var : Lolo adında bir geyik yavrusu. Bakalım yaşayabilecek mi?

27 Nisan

Coco'nun 4 saat dediği yolu 2,5 saatte aldık. Çok sayıda acı meyvalı portakal ağaçlarının bulunduğu bir yerde, haritada Masico olarak gösterilen bir noktayı bulduğumuzu sandık. Urbano ile Benigno yolu açmağa devam ettiler ve fazladan bir saatlik bir parça hazırladılar. Geceleyn soğuk fazla.

Bolivya radyoları yayınladıkları ordu bildirilerinde köpek yetiştiricisi olan bir sivil muhafızın ve Rayo adlı bir köpeğin öldürüldüğünü bildirdiler. Bizim de iki ölü verdiğimizizi söylüyorlar. Birinin Rubio takma adlı bir Kübalı, ötekinin de bir Bolivyalı olduğunu tahmin ediyorlar. Danton'un Camiri yakınında tutuklu olduğu doğrulanıyor. Ötekilerinin de hayatta ve onunla beraber oldukları kesin bir şey.

Yükseklik: 950 metre.

28 Nisan

Saat 15'e kadar yavaş yavaş yürüdük. Bu saatte akarsu orada kuruyor ve başka bir yön alıyordu. Orada durduk. Artık bir keşif yapmak için vakt geçti. Öyle ki, kamp kurmak için yeniden suyun

yanına döndük. Tam 4 günlük yiyeceğimiz kaldı. Yarın Iquiri'den Nacahuasu'ya varmağa çalışacağız ve geçidi açmamız gerekecek.

29 Nisan

Gördüğümüz bazı çatlaklardan bir takım denemelere giriştik ama başarı sağlayamadık. Burada hiç olmazsa faylardan ibaret dar bir vadinin içindeyiz. Coco henüz keşfini yapmadığı çaprazlamasına bir vadi gördüğünü sanıyor. Yarın bütün birliğimizle bu keşfi yapacağız. Oldukça gecikmemize rağmen 35 numaralı mesajı tamamen deşifre ediyoruz. Bunun bir paragrafı benden, Bertrand Russel tarafından Vietnam için yapılan bir çağırıya imzamızın konması için izin istiyor.

30 Nisan

Tepeye tırmanmağa başladık. Vadi sanılan şeydik yamaçlar içinde kayboluyor ama tırmanacak bir çıkış yeri bulduk. Gece bizi tepeye yakın bir yerde bastırdı ve fazla üşümeden orada uyuduk.

Lolo, kafasına bir kurşun sıkan Urbano'nun ateşli mizacının kurbanı olarak öldü.

Havana radyosu, Şili'li muhabirlerin, gerillaların çok güçlü olduklarını, şehirleri başarısızlığa uğrattıklarını ve son zamanlarda yiyecek dolu iki askerî kamyonu ele geçirdiklerini açıkladıklarını bildirdi. Siempre dergisi Barrientos ile yaptığı bir mülakatı yayınladı. Barrientos bu mülakatta burada Yankee askerî danışmanlarının var olduğunu ve gerillanın, Bolivya'nın sosyal şartlarından doğduğunu söylüyor.

AYIN ÖZETİ

Hernekadar 2 ciddi kaybımız, Rubio ile Rolando, varsa da işler aşağı yukarı normal görünüyor.

Rolando'nun ölümü ağır bir darbe, çünkü ben ona, muhtemel bir ikinci cephenin komutasını bırakmayı düşünüyordum. Dört yeni harekât yaptık. Bütünüyle hepsi de müsbet sonuçlar verdi ve bir tanesi çok başarılı oldu; El Rubio'nun öldüğü pus.

Bundan başka tecrit durumu tam. Hastalıklar bazı arkadaşların sağlığını bozdu ve bizi kuvvetlerimizi bölmek zorunda bıraktı. Bu da etkililiğimizin çoğunu elimizden aldı. Henüz Joaquin ile temas kuramadık. Örgütlü yıldırma sayesinde çoğunluğun tarafsızlığını sonunda sağlamış gibi olmamıza rağmen köylü üssü hâlâ gelişmiyor. Destek sonradan gelecek. Yeni katılan bir tek kişi olmadı. Üstelik ölenlerin yanısıra Taperillas çarpışmasından sonra ortadan yok olan Loro'yu kaybettik.

Askerî stratejiyle ilgili olarak şunlara değinilebilir: a) şimdiye kadar kontroller etkili olamamıştır. Bizi sıkıştırmalarına rağmen yer değiştirmemize de mani olamıyorlar, çünkü hareket kabiliyetleri az ve zayıflar. Bundan başka köpeklerle yetiştiriciye karşı son pusudan sonra artık ormanlara girmekten sakınacakları düşünülebilir. b) Çığırkanlık devam ediyor ama bu defa buna biz de katılıyoruz ve makalemin Havana'da yayınlanmasından sonra benim burada varlığımdan şüphe edilmesi gerek. Kuzey Amerikalıların buraya şiddetle müdahalede bulunacakları kesin gibi görünüyor. Zaten daha şimdiden helikopterleri burada, ve öyle anlaşılıyor ki görülmemiş olmalarına rağmen buraya yeşil berelileri gönderiyorlar. c) Ordu (en azından bir yada iki bölük) tekniğini düzeltti: Taperillas'da bizi habersiz bastırdı ve El Meson'da morali bozulmadı. d) Biraz sıkıcı olan öğretim faaliyetleri hariç köylünün seferber olması diye birşey yok.

Pek ustaca ve fazla etkili değiller. Onları yok farzedebiliriz.

Chino'nun durumu değişti; ikinci yada üçüncü bir cephenin kuruluşuna kadar savaşçı olacak.

Danton ile Carlos aceleciliklerinin, gitme konusundaki hemen hemen ümitsiz denecek isteklerinin ve benim de engel olmadaki enerji noksanımın kurbanı oldular. Öyle ki, Küba (Danton) ile olan irtibat da kesildi ve Arjantindeki hareket planı (Carlos) kaybedildi.

Sonuç olarak: Gerillanın kaçınılmaz olup önceden kestirilemeyen şeylere bakılırsa, herşeyin normal şekilde çözümlendiği bir ay geçti. Hazırlama niteliğindeki gerillacı sınavını geçiren bütün savaşçıların morali iyi.

7 | Mayıs 1967

1 Mayıs

Bu tarihi, yoldaki çalı çırpıyı sökerek, ama çok az da ilerliyerek kutluyoruz; henüz suların bölüşülme çizgisine ulaşmadık.

Almeida Havana'da, bana ve ünlü Bolivya gerillacılara iltifatlar yağdırarak bir konuşma yaptı. Konuşma biraz uzun ama iyiydi. Üç günlük yenebilecek yiyeceğimiz kaldı. Bugün Nato, sapanla bir kuş vurdu, artık kuş yeme çağına giriyoruz.

2 Mayıs

İlerleme bakımından yavaş ve coğrafi durum bakımından karışık bir gün. Çalı çırpıyı temizleme güçlüğünden dolayı, sadece iki saatlik yol aldık. Bir tepeden Nacahuasu'ya yakın bir noktayı kestirdim, bu da çok kuzeyde olduğumuzu gösteriyor ama Iqiri'den eser yok. Miguel ile Benigno'ya, Iqiri yada hiç olmazsa su yoluna varmayı denememiz için yolu açmalarını emrettim. Çünkü suyumuz yok.

Beş günlük yiyeceğimiz kaldı ama o da çok az yemek şartıyla.

Havana Radyosu, mübalağalı haberlerle Bolivya'ya saldıran yayınlarına devam ediyor.

Yükseklik 1760 meyreyi buldu, 1730 metrede uyuduk.

3 Mayıs

İki saatten biraz fazla ilerlemeğe imkân veren bir günlük sürekli bir çırpı temizlemesinden sonra, suyu az ve kuzeye doğru gider gibi olan bir sel yatağına vardık. Yarın bir taraftan yolu açma işine devam ederken yönün doğru olup olmadığını anlamak için keşif yapacağız. Yalnız iki günlük ve az miktarda yiyeceğimiz kaldı. 1080 metre yüksekte ve Nacahuasu'nun seviyesinden 200 metre yukarıdayız. Uzakta yönü kestirilemeyen bir motör sesi duyuluyor.

4 Mayıs

Sabahleyin Coco ile Aniceto sel yatağını keşfederken yolun açılmasına devam edildi. Saat 13'e doğru geri dönerek selin doğuya ve güneye döndüğünü ve bunun belki de Iquiri'ye gittiğini bildirdiler. Gidip machetero'ların (Ç. N. Machetero : «machete» adı verilen bir bıçakla çalı çırpıyı keserek yola açan kişi.) bulunmasını ve sel yatağından aşağı doğru inilmesini emrettim. Saat 13.30'da yola çıktık ve 17'de, bu defa yönün genel olarak doğu - kuzey - doğu olduğuna ve sonuç olarak, yönün değişmemiş olması şartıyla bunun Iquiri'ye gitmediğine kesin olarak inandık. Machetero'lar su bulmadıklarını ve kuru topraklardan başka birşey görmediklerini bildirdiler. Rio Grande'ye gidildiği düşüncesiyle ileri doğru yürümeğe karar verildi. Sadece bir cacaré

(İnsan yada hayvanların yaklaştığını görünce ötmeğe başlayan bir kuş.) avlandı ve boyu küçük olduğu için machetero'lar arasında bölüştü. İki günlük fakir bir yiyeceğimiz kaldı.

Radyo Loro'nun ayağından vurularak tevkif edildiğini bildirdi. Şimdiye kadarki açıklamaları iyi. Herşey onun evde değil de, belki kaçıma çalışırken yaralanmış olduğunu gösterir gibi!

Yükseklik : 980 metre.

5 Mayıs

Filen 5 saatlik ve 12 ila 14 kilometrelik bir yürüyüş yaptık. Inti ile Benigno'nun kurduğu bir kamp yerine vardık. Yani haritada bulunduğunu düşündüğümüz yerden çok kuzeydeki Congri selinin içindeyiz. Bu da bir çok soruları akla getiriyor : Iquiri nerededir? Benigno ile Aniceto'nun baskına uğradıkları yer Iquiri değil mi? Mütecavizler Joaquin'in adamları olamaz mı? Kesin olarak Ours'a doğru yönelmeyi düşünüyoruz, orada iki günlük yiyeceğimiz kalır ve oradan da eski kamp yerine gideriz. Bugün iki büyük kuş ile bir cacaré vurduk, bu da bize yiyeceğimizi tasarruf ederek iki günlük yedğimiz olması imkânını sağlayacak. Paket halinde çorba ile et konservesi. Inti, Coco ve Doktor, av için pusuya yattılar.

Debray'nin Camiri'de askerî bir mahkeme tarafından muhtemel bir gerilla şefi yada örgütleyicisi olarak yargılanacağı ilan edildi. Annesi dün geldi ve bu işin etrafında epey gürültü yapıldı. Loro'dan hiçbir haber yok.

Yükseklik : 840 metre.

6 Mayıs

Ours'a varışımızla ilgili hesaplar yanlış çıktı.

çünkü sel yatağındaki küçük evin uzaklığının daha önce kestirilenden fazla olduğu ortaya çıktı ve yol tıkalı idi. Bunun için bir geçit açmak gerekti. Küçük eve, yürümekten bıkmış adamlarla 1.400 metrelik yüksekliği aştıktan sonra saat 16.30'da vardık. Çok zayıf olan, sondan bir önceki yemeği yedik; sadece bir keklik vurduk, onu da machetero (Benigno) ile yürüyüş kolunda onun peşinden giden iki kişiye verdik.

Debray olayı etrafındaki haberler yoğunlaştı.
Yükseklik : 1100 metre.

7 Mayıs

Ours kamp yerine erkenden vardık, burada bizi 8 kutu süt bekliyordu. Bunlarla gücümüzü artıran bir kahvaltı yaptık. Yakındaki mahzenden bazı şeyler çıkardık. Bunlar arasında Nato için bir maver de var. Bu, 5 tanksavar bombası ile bizim bazukamız olacak. Nato, geçirdiği kasma krizinden sonra fenalaştı. Kamp yerine gelir gelmez Benigno, Urbano, Leon, Aniceto ve Pablito küçük çiftlikte bir arama yapmağa gittiler. Son çorbalarla eti yedik ama mahzende bulunan bir içyağı yedeğimiz var. Bir takım ayak izleri bulduk. Buradan askerlerin geçtiğini gösteren küçük bazı hasarlar var. Keşfe gidenler şafakta eli boş döndü. Askerler çiftlikte mısırları kesmişler (Bugün, benim gelişimle, gerillanın resmen başladığı altı ay oluyor).

Yükseklik : 880 metre.

8 Mayıs

Mahzenlerin düzenlenmesi ve şigelere doldurulması için öteki içyağı kutusunun da indirilmesi konusunda ısrar ettim. Çünkü yiyecek olarak sadece

bu var. Saat 10.30 sıralarında pusu yerinde tek tük silah sesleri duyduk. Silahsız iki asker Nacahuasu'ya çıkıyordu. Pacho bunları bir ileri karakol sanmış. Onları ayaklarından yaraladı ve karınlarını sıyırttı. Onlara, ihtarı üzerine durmadıkları için ateş ettiğini söyledi, tabii onlar hiçbir şey duymamıştı. Pusu kötü ayarlanmıştı ve Pacho iyi davranmadı. Çok sinirli. Antonio ile birkaç kişi daha sağ tarafa gönderilince durum düzeldi. Askerlerin açıklamalarından Iquiri yakınında buldukları anlaşılıyordu ama, yalan söylüyorlardı. Öğle üzeri bütün hızlarıyla Nacahuasu'dan aşağı inen iki tanesi daha yakalandı. Bunlar ava gittikleri ve Iquiri'den dönüşlerinde bölüklerinin yok olduğunu gördüklerini, onu aramağa koyulduklarını bildirdiler. Bunlar da yalan söylüyorlardı. Gerçekte av alanı içinde konaklamışlardı ve helikopter onlara yiyecek getirmediği için bizim çiftlikte yiyecek aramağa çıkmışlardı. İlk ikisinin kızartılmış ve çiğ mısır paketleriyle 4 kutu balıkları ve ayrıca şeker ve kahveleri müsadere edildi. Bol miktarda yediğimiz iç yağıyla birlikte günlük beslenme sorunu böylelikle çözümlenmiş oldu. Bazıları hastalandı.

Daha sonra nöbetçi, ırmağın dönemeç yerinde gidip gelen asker devriyelerinin birkaç defa tekrarlandığını bildirdi. Yaklaşık olarak 27 asker geldiği zaman gerginlik genelleşti. Anormal birşey görmüşlerdi ve asteğmen Loredo'nun komuta ettiği grup ilerledi. Loredo ateş açtı ve iki yeni askerle birlikte derhal öldü. Artık gece bastırmıştı. Bizimkiler ilerledi. 6 askeri esir ettiler. Diğerleri geri çekildi.

Bilanço : 3 ölü ve ikisi yaralı olmak üzere on esir; 7 M-1 ve 4 mavzer, kişisel teçhizat, cephane ve bazı yiyecekler. Hemen orada uyuduk.

9 Mayıs

Saat 4'de kalktık (ben uyumadım) ve kendileriyle konuştuktan sonra askerleri salıverdık. Asker ayakkabılarıyla giysilerini aldık ve yerlerine başkalarını verdik: Bize yalan söyleyenleri ise çorapla gönderdik. Yaralıyı taşıyarak çiftliğe doğru yöneltiler. Saat 6.30'da, içine ganimetleri koyduğumuz mahzen yolundan, maymunlar seline doğru çekildik. Yiyecek olarak yanımızda sadece iç yağı kaldı. Gücümün tükendiğini hissediyordum, yavaş ve kararsız adımlarla yola devam edebilmek için 2 saat uyumak zorunda kaldım. Bu durumda yürüdük. İlk su bulduğumuz yerde iç yağlı çorba içtik. Adamlar zayıf ve çoğunda ödem var.

Akşam üzeri ordu, ölüleri ile yaralılarının hesabını vererek, fakat esirlerden söz etmeksizin çarpışmanın muhasebesini yaptı. Büyük çarpışmaların olduğunu ve bizim ağır kayıplar verdiğimizizi bildirdi.

10 Mayıs

Yavaşça ilerlemeğe devam ediyoruz. El Rubio'nun mezarının bulunduğu kamp yerine gelince bırakmış olduğumuz charqui (Ç. N. Güneşte yada tuzla kurutulmuş et.) ile iç yağını kötü bir halde bulduk. Herşeyi topladık, askerlerden bir iz yok. Nacahuasu'yu dikatle geçtik ve Miguel'in bulunduğu yolu, tamamen açık olmayan bir boğazdan Piri-renda yolunu tuttuk. 17'de durduk ve charqui parçasıyla içyağını yedik.

Yükseklik : 800 metre.

11 Mayıs

İleri karakol önden gitti. Ben haberleri dinlemek için kaldım. Biraz sonra Urbano gelip bana

Benigno'nun bir yaban domuzu öldürdüğünü ve ateş yakıp onu parçalamak için izin istediğini söyledi. Benigno, Urbano ve Miguel göl yönünde yolu açmağa devam ederlerken biz, hayvanı yemek üzere kalmağa karar verdik. Saat 14'de yola koyulduk ve 18'de kamp kurduk.

Benigno ve Urbano ile ciddi olarak konuşmam gerek. Birincisi çarpışma günü bir kutu konserveyi yedi ve bunu yaptığını inkâr etti. Urbano da El Rubio kamp yerindeki charqui'nin bir kısmını yemişti.

Bölgede harekât halinde olan 4. Tümen komutanı Albay Rocha'nın görevinden alındığı ilan edildi.

Yükseklik : 1050 metre.

12 Mayıs

Yavaş yavaş yürüdük. Urbano ile Benigno yolu açıyordu. Saat 15'de yaklaşık olarak 5 kilometre ötede göl görüldü ve biraz sonra eski bir yol bulduk. Bir saat sonra içinde helvacı kabakları olan kocaman bir mısır tarlası bulundu, ama su yoktu. Kızartılmış helvacı kabağı ile iç yağı sote hazırladık ve mısır tanelerini ayıkladık. Mısır da kızarttık. Keşfetmiş olanlar geri dönerek, teğmen Henry Loredo'nun günlük notlarında iyi bir dost olarak bahsettiği Chico'nun evine geçen seferki gibi rastladıklarını bildirdiler. Loredo evinde değildi ama dört gündelikçi ile kocasının kendisini aramağa geldiği bir hizmetçi kadın vardı, geleni alakoyduk. Pirinçli domuzla sakatattan kızartma ve fazladan olarak bir de helvacı kabağı hazırladık. Pombo, Arturo, Willi ve Dario, çuvaları beklemek üzere kaldılar. Maalesef evdekinden başka su bulamadık.

Saat 5.30'da ağır adımlarla çekildik, hemen herkes hastaydı. Ev sahibi gelmemiştir. Yaptığımız hasarı ve kullandığımız şeyleri bildiren bir notu kendisine bıraktık. İşçilerle hizmetçiden herbirine, yaptıkları iş için onar dolar ödedik.

Yükseklik : 950 metre.

13 Mayıs

Geğirti, yellenme, kusma ve ishale geçen bir gün. Tam bir org konseri. Tamamen hareketsiz kalarak domuzu hazmetmeğe çalıştık. İki kutu suyumuz var. Kusuncaya kadar kendimi çok kötü hissettim, sonra düzeldi. Akşam üzeri kızartılmış mısı, helvacı kabağını ve dünkü ziyafetten kalanları yedik. Daha doğrusu bunu yapacak durumda olanlar yedi. Bütün radyolar ısrarla Venezuela'ya bir Küba çıkartmasının yapıldığını ve bunun başarısızlıkla sonuçlandığını bildirdi ve Leoni hükümeti bununla ilgili askerlerin adlarıyla rütbelerini verdi. Bunları tanımıyorum ama anlaşılıyor ki, yolunda gitmeyen birşeyler var.

14 Mayıs

Benigno ile Camba'nın bir keşif sırasında buldukları bir patikadan Pirirenda gölüne varmak üzere, erkenden yola çıktık. Hareketten önce bütün adamları topladım ve onlara karşılaştığımız sorunlar üzerinde görüşlerimi bildirdim. Özellikle beslenme sorunu üzerinde durdum. Benigno'yu bir kutu konserveyi yediği ve bunu inkâr ettiği, Urbano'yu gizlice charqui yediği, Aniceto'yu başka birşey söz konusu olunca kaçındığı halde, yiyeceğe dokunan herkesle titizlik içinde işbirliği yaptığı için suçladım. Toplantı sırasında yaklaşmakta olan kamyonların gürültüsünü duyduk. Yakındaki gizli bir yere,

lazım olur diye elli kadar helvacı kabağı ile iki yüz kilo kadar darı sakladık.

Daha yoldan ayrılıp fasulya toplamağa yeni başlamıştık ki, yanımızda patlamalar duyuldu ve biraz sonra uçaklar «vahşice», fakat bulunduğumuz yerden 2 yada 3 kilometre öteden «bombardıman»a başladı. Küçük bir yokuşu tırmanmağa koyulduk. Askerler ateşe devam ederken göl göründü. Güneş batarken içindekilerin biraz önce bırakıp gittiği, yiyecek bakımından iyi durumda olan bir eve yaklaştık, su vardı...

Çok hoş pirinçli bir tavuk yahnisi yedik ve saat 4'e kadar orada kaldık.

15 Mayıs

Kayda değer bir şey yok.

16 Mayıs

Yürüyüşün başında kusma ve ishalle birlikte çok kuvvetli bir karın ağrısına tutuldum. Ağrıyı demerol ile kestiler ve beni bir hamağa taşıdıkları sırada kendimi kaybettim. Uyandığım zaman çok sakinleşmiştim ama, küçük bir çocuk gibi altıma yapmıştım. Ödünç olarak bir pantolon verdiler fakat su yokluğundan, bir fersah öteden pislik kokuyordum. Bütün günü orada geçirdik, ben hep uyukluyordum. Coco ile Nato etrafı taradılar ve güneyden kuzeye doğru giden bir yol buldular. Geceleyin mehtap süresince bu yolda yürüdük, sonra da dinlenmeğe geçtik.

Aldığımız 36 numaralı mesajla tamamen tecrit edilmiş olduğumuzu gördük.

17 Mayıs

Saat 13'e kadar yürüyüşe devam ettik, o saatte, üç gün önce terkedilmiş olduğu açıkça anlaşılan

bir kereste fabrikasına vardık. Şeker, mısır, iç yağı, un ve uzaktan taşındığı anlaşılan fiçiler içinde su vardı. Kamp kurmak üzere orada kaldık. O sırada adamlarımız kamp yerinden çıkıp orman içinde yolları keşfe gitti. Raul'un dizinde bir yara açıldı. Çok acıyor ve yürümesine engel oluyor. Kuvvetli bir antibiyotik tatbik edildi. Yarın da yarası deşilecek. Yaklaşık olarak 15 km. yol açtık.

Yükseklik : 920 metre.

18 Mayıs

Roberto - Juan Martin.

İşçilerin yada ordunun gelmesi ihtimaline karşı günümüzü pusuda geçirdik. Yeni bir şey yok. Miguel, Pablito ile beraber gitti ve çaprazlamasına bir yola sapıp, kamptan yaklaşık olarak iki saat ötede su buldu. Raul'un yarası deşildi ve 50 santimetre küp irinli bir sıvı çıkarıldı. Enfeksiyona karşı genel bir tedavi yapılıyor ona. Bu gerillada ilk defa olarak diş çektim, bunun kurbanı Camba. İşler yolunda gitti. Küçük bir fırında pişmiş ekmeğe, akşam üzeri de beni kedi gibi kusturan berbat bir papara yedik.

19 Mayıs

Keşif kolu, yol kavşağında pusu kurmak üzere bir saat önce yola çıktı. Sonra keşif kolunun bir kısmını değıştirmeğe gittik, onlar da Raul'u kavşağa kadar getirmek üzere gittiler. Merkezde kalanlar ise, erzak çuvallarını su başına taşımağa devam ettiler. Antonio bayıra doğru küçük bir keşif yaptı. Terkedilmiş bir askerî kamp buldu. Orada da kuru tayınlar kalmıştı. Nacahuasu uzakta olmasa gerek. Congri selinin alt tarafına kadar inebileceğimizi he-

sapladım. Tahminlerin tersine, akşam üzeri hep yağmur yağdı.

On günlük yiyeceğimiz var ve civarda helvacı kabaklarıyla mısır bulunması gerek.

Yükseklik : 780 metre.

20 Mayıs

Camilo

Yer değiştirmeden geçen bir gün. Sabah merkez pusuya yattı. Öğleden sonra da onun yerini, Miguel'in bulunduğu mevkiin kötü olduğu kanısında olan Pombo'nun komutasındaki keşif kolu aldı. Miguel sel bayırını inceledi ve arka çantası olmadan 2 saatte ulaşılabilecek Nacahuasu'yu buldu. Kimin tarafından atıldığı bilinmeyen bir el tüfek sesi duyuldu. Nacahuasu kıyılarında iki mangalık olması gereken başka bir askerî kampın izleri var. Hır çıkaran Luis ile bir çatışma oldu. Yetkimi kullanarak pusuya gitmesini yasakladım. İyi bir tepki gösterdiği anlaşılıyor.

Barrientos bir basın toplantısında Debray'nin gazetecilik vasfını kabul etmedi ve Kongre'den idam kararı isteyeceğini açıkladı. Hemen bütün gazetecilerle bütün yabancılar ona Debray hakkında sorular sordular. İnanılmıyacak kadar zayıf delillerle kendini savundu. Hayal edilebilecek en güçsüz adam bu...

21 Mayıs

Pazar. Yer değiştirme olmadı. Öğleyin onar kişilik gruplar halinde sırayla pusuya yattık. Raul'un durumu yavaş yavaş düzeliyor. İkinci bir deşme ile yaklaşık olarak 40 santimetre küp irinli su çıkardılar. Artık humması yok ama, çok acı çekiyor ve hemen hemen hiç yürüyemiyor. Onun için endi-

şeliyim. Akşam üzeri esaslı bir yemek yedik : et suyu, un, doğranmış charqui ve üzerine mote (Tuzsuz kaynamış mısır) serpilmiş helvacı kabağı.

22 Mayıs

Kereste fabrikasının sorumlusu Guzman Robles öğle üzeri hurda bir jip içinde şoförü ve oğluyla çıkageldi. Başlangıçta ordu kılavuzu olarak olup biteni görmek üzere gelmiş pozunu takınmıştı, ama yavaş yavaş baklayı ağzından çıkardı. Akşam üzeri oğlunu rehin bırakıp Gutierrez'e gitmeğe razı oldu. Yarın gelmesi gerek. İleri karakol bütün gece pusuda kalacak ve yarın biz saat 15'e kadar bekleyeceğiz. Ondan sonra çekilmemiz gerekecek, çünkü durumumuz tehlikeli bir hal alabilir. Herşey adamın bize ihanet etmiyeceğini gösteriyor ama, biz onun, şüpheyi uyandırmadan bir takım pazarlıklara girişip girişmeyeceğini bilmiyoruz. Arazisi üzerinde kullandığımız herşeyin parasını ona ödedik. Bize Tatarenda, Limon ve Ipita hakkında bilgi verdi. Bir teğmenin bulunduğu Ipita'dan başka hiçbir yerde asker yok. Tatarenda hakkında söylediklerini kulaktan duymuş, çünkü oraya gitmemiş.

23 Mayıs

Gerginlik dolu bir gün. Kereste fabrikasının sorumlusu bütün gün görünmedi. Hiçbir faaliyet olmamasına rağmen, akşam üzeri 17 yaşında bir çocuk olan rehine ile birlikte çekilmeğe karar verdik. Mehtapta bir saat kadar patika üzerinde yürüdük ve yolda uyuduk. On günlük bir yiyecek yükü ile yola çıkmış bulunuyoruz.

24 Mayıs

Bomboş olan Nacahuasu'ya iki saatte vardık.

Saat 4'e doğru Congri sel yatağı bayırına doğru gittik. Bugün de Moro'nun aksaması yüzünden yavaş yavaş yürüdük. İlk yolculuğumuzdaki ilk yürüyüş gününde yararlandığımız kamp yerine vardık. Biz iz bırakmamıştık, yeni izler de bulmadık. Radyo, Debray'nin yargıç önüne çıkmasıyla ilgili isteğinin reddedildiğini bildirdi. Saladillo'dan bir yada iki saat uzakta bulunduğumuzu hesapladım. Tepeye varınca yapılması gerekeni kararlaştıracamız.

25 Mayıs

Bir buçuk saatte iz bırakmadan Saladillo'ya vardık. Nehrin kaynağına kadar yaklaşık olarak iki saat yürüdük. Orada yemek yedik ve 15.30'a doğru tekrar yola koyulduk. Saat 18'de 1.100 metrede kamp kurduk, ama daha tepeye ulaşamamıştık. Çocuğ'a göre, büyük babasının chaco (Geçimi sağlıyacak kadar tarım yapılan toprak) suna kadar daha iki fersah, Benigno'ya göre de Rio Grande üzerindeki Varhas'a kadar bir günlük yolumuz daha var. Kararı yarın vereceğiz.

26 Mayıs

İki saatlik bir yürüyüşten ve 1.200 metrelik tepeyi aştıktan sonra çocuğ'un büyük amcasının chaco'suna vardık. Burada iki toprak işçisi çalışıyordu, bize doğru yürüdükleri için yakalamak zorunda kaldık. Bunlar ihtiyarın kayınbiraderleriydi. Yaşları 16 ve 20. Bize çocuğ'un babasının tevkif edildiğini ve herşeyi söylediğini bildirdiler. Ipita'da 30 asker var ve köşede devriye geziyorlar. Bir domuz kızartmasıyla korda pişmiş helvacı kabağı ve iç yağ yedik. Çevrede su olmadığı için Ipita'dan fıçıyla getiriyorlar. Akşam üzeri iki kardeşin 8 km. ötede-

ki chaco'suna doğru yola çıktık. Ipita'ya doğru 4, Batı'ya doğru da 4 km. Şafakta oraya vardık.

Yükseklik: 1.100 metre

27 Mayıs

Tembellik ve biraz da ümitsizlikle geçen bir gün. Umulan bütün nimetlerden, sadece biraz kurumuş seker kamışı bulduk. Bir de işe yaramaz bir prese! Chaco'nun yaşlı malsahibi öğle üzeri arabasıyla domuzlar için su getirdi. Geri dönerken, ileri karakolun pusu kurmuş olduğu yerde garip birşey görmüş. İleri karakol, bir toprak işçisiyle birlikte onu saat 18'e kadar hapsedmiş. Biz gelince, iki kardeşin büyüğü ile birlikte kendisini serbest bıraktıracak pazartesiyeye kadar çevrede kalmalarını ve açıklamada bulunmamalarını tembih ettik İki saat yol yürüdük ve bizi Caraguatarenda'ya götürmesi gereken yola girerek bir mısır tarlası içinde uyuduk.

28 Mayıs

Pazar. Erken kalktık ve yola koyulduk. Bir buçuk saat sonra Caraguatarenda chaco'larının sınırına varmıştık. Benigno ile Coco'yu keşfe yolladık. Fakat kendilerini gören bir köylüyü tutukladılar.

Biraz sonra, hiç de özel korku belirtileri göstermeyen tam bir tutuklu kolonisine sahiptik. Ortaya çıktığımız zaman ihtiyar bir kadın ve çocukları bağırmağa başladı. Ne Pacho, ne de Pablo onları susturma cesareti gösteremediler. Kadın köye doğru kaçtı. Saat 14'de köyü işgal ederek iki kıyısına yerleştik. Biraz sonra maden yataklarından bir jip aldık. Yarısı özel kişilere, yarısı da maden yataklarına ait olan iki jip'le, iki kamyonu ele geçirdik. Biraz yemek yedik, kahve içtik ve bir sürü tartışma-

dan sonra saat 19.30'da Ipitacito yönünde yola çıktık. Orada bir dükkanı zorla açtırttık ve 500 dolarlık mal alarak büyük bir şatafatla köylülere emanet ettik. Yolumuza devam ederek Itay'a vardık ve burada Ipitacito'daki dükkanın sahibinin bulunduğu bir evde çok iyi şekilde ağırlandık. Malların fiyat listesini yaptık. Bir hayli pazarlık ettim, öyle sanıyorum ki beni tanıdılar. Bize biraz peynir ekmekle kahve verdiler. Bu ağırlamada bir bit yeniği var. Santa Cruz demiryolu üzerindeki Espino'ya doğru yola devam ettik. İleri vitesi çıkarılmış olan Ford markalı kamyon Espino'dan üç fersah ötede bozuldu. Sabahtan öğleye kadarki zamanımızı onu tekrar yürütme çabasıyla geçirdik ve tam oradan iki fersah ötede tıkanıp kaldı. İleri karakol çiftliği ele geçirdi ve jip hepimizi oraya taşımak için dört sefer yaptı.

29 Mayıs

Espino obası nisbeten yeni, çünkü eskisi 58 su baskınında tamamen sular altında örtülüp kalmıştı. Burası bir Guarani (Daha çok Paraguay yerlilerine verilen ad) topluluğu olup çok çekingen ve az İspanyolca konuşan yada öyle görünen kişilerden ibaret. Çok yakında çalışan petrol işçileri vardı. Bir kamyonla el koyup içine sığılabildik. Ama fırsat kaçırmıştı, çünkü Ricardo bataklığa saplanıp, onu oradan çıkaramadı. Aynı bir dünyada imişiz gibi kesin bir sessizlik oldu. Coco bize etraftaki yollar hakkında bilgi sağlamakla görevliydi, yetersiz, birbirine zıt bilgiler getirdi. Öyle ki, biraz tehlikeli fakat bizi Rio Grande yakınına götürecektir olan bir yürüyüş için yola çıkacakken son anda vazgeçtik.

Su bulunan Muchiri'ye gitmek zorunda kaldık.

Öncü grubu jip'le (Coco ile birlikte 7 kişi) diğerleri yaya olarak saat 3.30'da yola çıktık.

Radyo, Camiri'de bulunan Loro'nun kaçtığını bildirdi.

30 Mayıs

Demiyolu hattına vardık. Bizi Michuri'ye götürmesi gereken yolu bulamadık. Onu ararken, kavşaktan 500 metre ötede bir madenocağı yolu bulduk. İleri karakol jip'le bu yolu tuttu. Antonio geri çekilirken, yanında köpeği, ufak tefek silahlı bir genç geldi. Kendisine durmasını söylediğimiz zaman kaçtı. Bu aksilik karşısında, Antonio'yu yolun giriş yerinde pusuda bıraktım. Yaklaşık olarak 500 metre uzaklaştık. Saat 11.45'de Miguel ortaya çıkıp doğuya doğru 12 km. yol gittiğini fakat ne ev ne de su bulamadığını bildirdi. Kuzeye doğru ayrılan yoldan başka birşey yoktu. Ona, üç kişiyi yanına alarak, jip'le bu yolda Kuzey'e doğru bir keşfe çıkmasını ve gece yarısından önce geri gelmesini emrettim. Saat 15'de sakin sakin uyurken pusu yerinden gelen bir silah sesiyle uyandım. Haberler çabucak geldi. Ordu ilerlemiş ve tuzağa düşmüştü. Üç ölü, bir yaralı; anlaşılabilir bilanço böyleydi. Bu pusuya Antonio, Arturo, Nato, Luis, Willy ve Raul katılmıştı. Yaya olarak geri çekildik ve kavşağa kadar 12 km. yol yürüdük ama, Miguel'i bulamadık. O zaman öğrendik ki jip'in motoru kızdığı için sarsılıyordu. Onu üç kilometre ötede bulduk, hepimiz işedik ve büyük bir matara su ile Julio ve Pablo'nun beklediği son safhaya vardık. Saat 2'de herkes bir ateşin etrafında toplanmıştı. Bu ateşte üç güvercini kızarttık ve domuz etini pişirdik. İhtiyat olarak, su bulunan yerlerde içirmek üzere bir hayvanı alakoyduk.

İniyoruz: şimdi 750 metreden 650 metreye in-
mekteyiz.

31 Mayıs

Jip, idararı ve bir matara suyu ile yiğitçe yoluna devam etti. İki aksilik gidişatımızı değiştirdi. Kuze-ye giden yol bitti ve Miguel durmak zorunda kaldı. Gözcü gruplarından biri bisikletle av hayvanları için tuzak kurmağa giden Gregorio Vargas adındaki köylüyü durdurdu, bu onun işidir. Adamın tutumu pek açık değildi ama, su bulunan yerler hakkında değerli bilgiler verdi. Bunların biri arkamızda idi. Köylünün rehberliğinde bir grubu, su bulmak ve yemek pişirmek üzere yolladım. Giderken orduya ait iki kamyon gördüler ve çabucak pusu kurdular. Anlaşılan iki kişiyi vurmuşlar. Nato ilk kartuşunu boşuna atmış olduğu için onun yerine sahici bir mermi koymuş ve tanksavar bombası burnunun dibinde patlamış. Yaralanmamış ama silahı parça parça olmuş. Uçaklar tarafından hırpalanmadan çekilmeğe devam ettik ve ikinci su yerini buluncaya kadar 15 km. yol gittik. Artık gece olmuştu. Fazla ısınan jip, benzin yokluğundan can çekişiyordu. Akşam karnımızı doyurduk.

Ordu bir bildiri yayınlıyarak bir teğmenle bir erin öldüğünü itiraf etti ve «gözle görüldüğü» kaydıyla bizim de ölü verdiğimizizi ekledi. Yarın demiryolunu aşıp dağa çıkmağa çalışmak niyetindeyiz.

Yükseklik : 620 metre.

AYIN TAHLİLİ

Dağlarda dolaşmamıza rağmen Joaquin ile teması geçememiş olmamız çok kötü. Bazı unsurlar onun kuzeye doğru yer değiştirdiğini gösteriyor.

Askerî bakımdan, hiçbir kayba uğramaksızın onların kayıp verdiği üç yeni çarpışma yapmış ve Pirirenda ile Caraguatarenda'ya girmiş olmamız başarı belirtileri. Köpeklerde iş olmadığı görüldü ve safdışı edildiler.

En önemli noktalar şunlar :

- 1) Manila, La Paz ve Joaquin ile temas edememek : bu bizi 25 kişilik bir grup halinde bırakıyor.
- 2) Artık korkmamağa başlamalarına ve bizim de onların hayranlığından yararlanmamıza rağmen köylülerin tamamıyla bize katılması. Bu yavaş ve sabır isteyen bir iş.
- 3) Kolle'nin aracılığıyla partinin işbirliğine yanaştığı anlaşılıyor.
- 4) Debray işinin şamatası hareketimize, on başarılı çarpışmadan daha büyük bir savaşçılık değeri kazandırdı.
- 5) Gerilla yavaş yavaş, iyi kullanıldığı takdirde güçlü ve güvenli bir moral kazanıyor.
- 6) Ordu hâlâ örgütlenmiyor ve tekniği hissedilir derecede düzelmiyor.

Aydın haberi, Loro'nun hapsedilip kaçması. Şimdi ya bize katılacak, yada temas kurmak için La Paz'a doğru gidecek.

Ordu, Masicuri bölgesinde bizimle işbirliği yapmış olan bütün köylüleri tevkif ettiğini bildirdi. Şimdi, birbirinden farklı olsa da her iki tarafın köylüler üzerinde korku yaratacağı safha geliyor. Bizim başarımız, gerillanın gelişmesi için gerekli olan kalite değişmesi olacak.

8

Haziran 1967

1 Haziran

İleri karakolu, yolda mevzilenmek ve yaklaşık olarak 3 kilometre uzaktaki yol kavşağına kadar bir keşif yapmak üzere yolladım. Birkaç günden beri görünmeyen uçaklar bölge üzerinde uçuşa başladı. Zaten radyo, kötü havalar yüzünden ara verilen harekâtın yeniden başlayacağını bildirmişti. İki ölü ile üç yaralı hakkında acayip bir bildiri yayınladılar. Bunda eskilerin mi, yenilerin mi sözü olduğu anlaşılmıyor. Yemekten sonra, 5'de yola doğru hareket ettik. 7 - 8 kilometreyi hadisesiz katettik. 1,5 saat yoldan yürüdük. Sonra bizi 7 kilometre ötedeki bir chaco'ya götürmesi gereken küçük bir patikaya saptık. Herkes yorgun olduğu için yarı yolda uyuduk. Bütün yol boyunca, uzakta yalnız bir tek silah sesi duyuldu.

Yükseklik: 800 metre

2 Haziran

Gregorio'nun tahmin ettiği gibi 7 kilometre

sonra chaco'ya vardık. Orada büyük bir domuz yakalayıp öldürdük. Tam o sırada Braulio, Robles'in sığır çobanı, oğlu, çiftlik sahibi Symuni'nin üvey oğlu ve bir de köylü çıkageldi. Sel yatağının 3 kilometrelik yolunu aştık. Parçalanmış domuzu taşımak için köylülerin atlarından yararlandık. Kaybolduğunu ilan ettiğimiz Gregorio'yu görmesinler diye köylülerin dikkatini başa yere çektik. Hemen hemen Merkez'in bulunduğu sırada asker ve fiçılarla dolu bir kamyon geçti. Kolay bir av ama yakalamadık. Çünkü domuzumuz vardı ve biran önce ziyafete konmaya canatıyorduk. Akşamı yemek pişirmekle geçirdik. Saat 3.30'da, herbirine gündelikleri karşılığı olan onar dolar verip 4 köylüyü salıverdik. Saat 4.30'da karnını doyurmuş olan Gregorio'yu görevle yola çıkardık. Kendisine 100 dolar verildi. Selin suyu acı.

3 Haziran

Saat 6.30'da selin sol kıyısından yola çıktık. Öğleye kadar yürüdük. Benigno ile Ricardo'yu keşfe yolladık. Pusu kurmak için güzel bir yer buldular. 13'de mevzilerimizi tuttuk. Ricardo ile ben, birer merkez grubunun başındaydık. Pombo uçlardan birinde, Miguel de bütün ileri karakolla ideal bir noktadaydı. Saat 14.30'da domuz dolu bir kamyon geçti. Ona dokunmadık. 16.20'de boş şişelerle dolu bir kamyonet, saat 17'de de, bir askerî kamyon geçti, içinde üzerleri örtülü iki asker uyuyordu. Ateş edecek cesareti kendimde bulamadım. Durdurmayı da akıl edemedim. Bıraktık geçti. 18'de pusuyu kaldırdık. Yeniden sele ulaşmak için yolu inmeğe devam ettik. Sele yeni varmıştık ki, konvoy halinde 4, arkasından da 3 tane kamyon geçti. Ama anlaşılan içlerinde asker yoktu.

4 Haziran

Gerekli şartlar belirirse başka bir pusu kurmak niyetiyle sel boyunca yürümeğe devam ettik. Batıya doğru giden bir yol bulduk ve oraya saptık. 14.45'de kahve ve yulaf pişirdik. Çamurlu bir su birikintisindeydik ama kampımızı kurduk ve orada uzun zaman kaldık. Akşam üzeri güneyden bir rüzgâr esti. Arkasından inceden bir yağmur başladı ve bütün gece devam etti.

5 Haziran

Patikayı bıraktık çiseleyen yağmur altında ormanda bir yol açtık. Saat 17'ye kadar, yani iki saat bir çeyrek, bu bölgenin en yüksek dağının yamaçları üzerindeki sık bir makiyi aça aça yürüdük. Ateş bugünün ulu Tanrısı idi. Gün hiçbir şey yemeden geçti; mataralardaki içilecek suyu yarınki kahvaltı için saklıyoruz.

Yükseklik: 750 metre

6 Haziran

Hafif bir kahvaltıdan sonra Miguel, Benigno ve Pablito yolu hazırlamak ve etrafı keşfetmek için gittiler. Saat 14'e doğru Pablo, bir sürü ile birlikte terkedilmiş bir chaco'ya vardıkları haberiyle geri geldi. Hepimiz yola koyulduk ve Rio Grandeye varmak üzere chaco'yu geçtik. Oradan, yakınlarda ıssız bir ev bulması emriyle birini keşfe gönderdik. Aldığımız ilk bilgilere göre, 50 askerin bulunduğu Puerto Camacho'ya 3 kilometre mesafedeyiz. Oraya bir patikayla varılıyor. Bütün akşamı domuz ve locro (Bolivya'nın doğu kesiminde charqui, pirinç ve nişasta ile yapılan tipik bir çorba -- Ç. N.) hazırlamakla geçirdik. Gün, bekleneni sağlamadı ve gün batışından sonra yorgun bir halde hareket ettik.

7 Haziran

Rehberliğimizi yapan köylünün oğlu artık gidecek yer kalmadığını haber verinceye kadar, terk edilmiş meralarda sakınarak ilerledik. Helvacı kabbakları, şeker kamışı, muz ağaçları ve biraz da fasulya bulunduğunu evvelce öğrendiğimiz başka bir chaco'ya rastlayınca kadar kıydan yola devam ettik. Kampımızı orada kurduk. Bize rehberlik eden çocuk şiddetli karın ağrısından şikâyete başladı. Bunun doğru olup olmadığını bilmiyoruz.

Yükseklik : 560 metre.

8 Haziran

Hem kıydan hem de chaco'dan gözetlenmekten kurtulmak için kamp yerimizi 300 km. kadar uzaklaştırdık. Benigno, Pablo, Urbano ve Leon kayalığın içinde bir yol açmağa gittiler ama, öğleden sonra geri dönerek bunun imkânsız olduğunu bildirdiler. Urbano'ya, saygısızlıklarından dolayı bir uyarmada daha bulunmak zorunda kaldım. Yarın kayanın yakınında bir sal yapmağa karar verdik.

Sıkıyönetim ile maden işçilerinin ayaklanma tehdidine dair haberler aldık ama hepsi kısa sürdü.

11 Haziran

Tam huzur içinde geçen bir gün. Pusuda kaldık ama ordu ilerlemedi. Sadece küçük bir uçak bölgenin üzerinde birkaç dakika uçtu. Bizi Rosita'da bekliyor olabilirler. Tepedeki yol ilerledi ve hemen hemen zirveye ulaştı. Ne olursa olsun yarın gideceğiz. Rahat rahat 5 - 6 günlük yiyeceğimiz kaldı.

12 Haziran

Önce Rosita'ya yada hiç olmazsa yeniden Grande'ye kadar gidebileceğimizi sanarak yürümeğe baş-

ladık. Fakat işin güç olduğu anlaşılınca haber beklemek için bir su başında konakladık. Gün kavuşuyordu. Güney rüzgârı soğuk ve yağmurlu bir gece geçirmemize sebep oldu.

Radyo ilginç bir haber verdi: Presencia Gazetesi, cumartesi çarpışmasında ordunun bir ölü ile bir yaralı verdiğini bildirmiş. Çok iyi bir haber ve muhakkak ki doğru. Böylece, çarpışmaları düşmana kayıplar verdiren bir tempo ile sürdürüyoruz, demektir. Başka bir haber, aralarında gerillacıların şefi İnti'nin bulunduğu 3 kişinin öldüğünü bildiriyor ve gerillanın kuruluşunu garip bir tarzda veriyor: 17 Küba'lı, 14 Brezilya'lı, 4 Arjantin'li, 3 Peru'lu. Küba'lularla Peru'lular hakkındaki kısım doğru. Bunu nasıl öğrendiklerini anlamak gerek.

Yükseklik : 900 metre.

13 Haziran

Subaşına doğru ancak bir saat yürüyebildik, çünkü yol açıcılar ne Rosita'ya geldiler, ne de ırmağa. Hava çok soğuk. Oraya yarın varılması mümkün. Şöyle böyle 5 günlük yiyeceğimiz kaldı.

İlginç olanı, ülkenin politik şaşkınlığı içinde yapılan sayısız anlaşma ve karşı anlaşmalar. Gerillanın oynayabileceği katalizör rol, bu derece açık olarak nadiren görülmüştür.

Yükseklik: 840 metre.

14 Haziran

Celita : (4....)

Yol açıcı Miguel ve Urbano'dan haber bekliyerek günü soğuk suyun bulunduğu yerde, ateşin yanında geçirdik. Yer değiştirmeleri için kendilerine verilen mühlet saat 15'e kadardı. Ama Urbano daha geç geldi. Bir sele vardıklarını ve orada izler

görüldüğünü, bunun da Rio Grande'ye varılabileceği kanısını verdiğini bildirdi. Orada kalıp kalan et-suyunu da tükettik. Artık bir paylık yer fıstığı ile 3 paylık mote'den başka bir şeyimiz kalmadı.

Artık 39 yaşındayım ve beni gerillacı geleceğim hakkında endişeye düşüren bir yaşa doğru meta-netle ilerliyorum. Şimdilik bir eksikliğim yok.

Yükseklik: 840 metre

15 Haziran

Rio Grande kıyısına, tanıdığımız ve benim Rosita'dan iki saat ötede bulunduğunu hesapladığım bir yere 3 saatten az bir zamanda varıyoruz. Köylü Nicolas 3 kilometrelik bir uzaklıktan söz ediyor. Kendisine 150 peso ile gitme izni verildi, o da bir füze gibi kaçtı. Vardığımız yerde kaldık. Aniceto bir keşif yaptı. Irmağın geçilebileceğine inanıyor. Yer fıstığı çorbası ile kaynamış ve içyağında kızartılmış **totali** yüreği yedik. Sadece üç günlük mote kaldı.

Yükseklik: 610 metre.

16 Haziran

Bir kilometrelik bir yürüyüşten sonra karşı kıyıda ileri karakolun adamlarını gördük. Pacho çevreyi keşfetmek için geçmiş ve ırmağın geçit yerini bulmuştu. Belimize kadar gelen buz gibi soğuk sudan geçtik; biraz akıntı vardı. Bir saat sonra Rosita'ya vardık. Orada Ordu'ya ait olduğu anlaşılan birkaç eski ayakkabı bulduk. Rosita bazen tahmin edilenden fazla su taşıyor. Haritada çizilmiş patikadan bir iz yok. Buzlu su içinde bir saat yürüdük ve **totali** yüreklerinden yararlanıp Miguel'in daha önceki bir keşif sırasında gördüğü arı kovanını bulmayı denemek için orada kamp kurmağa karar ver-

dik. Kovan bulunamadı. Mote ve hindistancevizi ile içyağından başka birşey yemedik. Yarın ve öbür gün için mote'den başka birşey kalmadı. Rosita'ya doğru yaklaşık olarak 3 kilometre yürüdük, 3 kilometre de Rio Grande'ye doğru.

Yükseklik: 610 metre

17 Haziran

Saat 5.30'da Rasita boyunca 15 kilometre kadar yol gittik. Haritada yalnız Abapocito gösterilmiş olduğu halde, biz yolda dört selden geçtik. Oradan yeni geçmiş kişilerin bıraktığı çok sayıda izler bulundu. Ricardo bir hochi (Amerika'da yaşayan tavşan büyüklüğünde bir hayvan — Ç. N.) vurdu ve bu bizi mote ile birlikte bütün gün tok tuttu. Yarın için sadece mote kaldı ama bir ev bulmamız muhtemel.

18 Haziran

Kahvaltıda bütün mote'yi yiyip bitirdik. Neyse ki, iki saatlik bir yürüyüşten sonra, saat 11'de, içinde mısır, şeker kamışı, onu sıkamak için bir pres, helvacı kabakları ve pirinç bulunan bir ev bulduk. Proteinsiz bir yemek hazırladık ve Benigno ile Pablito'yu etrafta keşif yapmak üzere yolladık. Saat 2'de Pablo geri dönüp chaco'su buradan 500 metre ötede bulunan bir köylüye rastladıklarını ve biraz ötede, geldikleri zaman tutsak ettikleri başkalarının da bulunduğunu haber verdi. Akşam üzeri kamp yerini değiştirdik ve buradan yedi fersah ötedeki Abapo'dan gelen yolun ağzındaki genç adamların chaco'sunda uyuduk. Evleri Mosquera ile Oscura'nın birleştiği yerde, buradan 10-15 kilometre ötede ve Oscura'nın kıyısında.

Yükseklik: 680 metre.

19 Haziran

İçinde üç ailenin oturduğu 3 evden ibaret obaya varmak için yavaş yavaş 12 kilometreye yakın yol katettik. İki kilometre aşağıda, tam Mosquera ile Oscuro'nun birleştiği yerde Galvez adında bir aile oturuyor. Burada oturanlarla konuşabilmek için onları sıkıştırmak gerek, çünkü hepsi küçük birer hayvan gibi. Genellikle bizi iyi karşıladılar ama, bir ay önce buradan geçen bir askerî komisyon tarafından belediye başkanı atanan Calixto çekingen ve bize ufak tefek bazı şeylerin satılmasına karşı bir tutum takındı. Gece olurken tabancalı ve bir mavzerli üç domuz tüccarı geldi. Onları sorgu için ileri karakol nöbetçisi Inti'ye havale ettik. O silahlarını almayınca onları gözetleyen Antonio müdahale ederek silahlara el koydu. Calixto bunların Postrer Valle'li tüccarlar olduğunu ve kendilerini tanıdığını söyledi.

Rosita'ya sol tarafından katılan başka bir ırmak var, adı Suspiro. Bu ırmak boyunca kimse oturmuyor.

Yükseklik: 680 metre.

20 Haziran

Sabahleyin, chaco'daki gençlerden biri olan Paulino, o üç kişinin tüccar olmadıklarını bize bildirdi. Bir tanesi teğmendi, diğer ikisinin de tüccarlıkla ilgisi yoktu. Bu haberi, nişanlısı olan Calixto'nun kızından almıştı. Inti birkaç adamla oraya gitti ve subayı dışarı çıkarmaları için kendilerine saat 9'a kadar mühlet verdi. Aksi halde hepsi kurşuna dizilecekti. Biri hemen ağlıyarak çıkageldi. Bu bir polis assubayı olup, bir gümrük kolcusu ve kendiliğinden gelen Postrer Valle'nin öğretmeni ile beraber

gönderilmişti. Adı geçen köyde 60 askerle bulunan bir albay tarafından yollanmışlar. Görevleri dört gün süreceek uzun bir seyahati gerektiriyordu ve Oscura boyunca daha başka yerlere de uzanacaklardı. Onları öldürmeyi düşündük ama sonra ben, onlara savaşın kuralları hakkında ciddi bir uyarda bulunarak salıvermeyi kararlaştırdım. Nasıl geçebildiklerini araştırınca, Aniceto'nun Julio'yu çağırma üzere nöbeti bıraktığı sırada içeri sızdıkları anlaşıldı. Zaten Aniceto ile Luis nöbet yerinde uyurken bulunmuşlardı. Cezalandırıldılar. 7 gün açığı yapacaklar. Buna karşılık, ne kızartılmış, ne de pişirilmiş domuz, ve ne de bol miktarda verilen et suyundan yiyebilecekler. Tutsakların bütün eşyası da alınacak.

21 Haziran

Birçok dış çektim ve adım Fernando Sacamuelas'a çıktı. Öğleden sonra muayenehanemi kapadım ve tekrar yola çıktık. Bir saatten fazla yürüdük. Bu savaş sırasında ilk defa bir katıra bindim. 3 tutsak Mosquera yolunda bir saat yürütüldü ve saatleri ve abarca'ları (köylü sandalı — Ç. N.) dahil olmak üzere bütün eşyaları alındı. Belediye Başkanı Calixto ile Paulino'yu rehber olarak götürmek niyetinde idik ama Calixto hasta idi yada öyle görünüyordu. Ciddi şekilde gözdağı vererek kendisini orada bıraktık. Paulino'ya Cochacamba'ya gitme görevini verdik. İnti'nin karısı için bir mektup, Manila için şifreli bir mesaj ve 4 bildiri götürecektir. Bunların dördüncüsü gerillamızın kuruluşunu veriyor ve İnti'nin ölümünü yalanlıyor. Bu ..... dır. Şimdi, şehirle temas kurup kuramayacağımızı göreceğiz.

Yükseklik: 750 metre.

22 Haziran

Pasiones denilen bir subaşına varmak için Oscura yada Morocos'tan ayrılarak birkaç saat sıkı bir yürüyüş yaptık. Haritayı inceledik. Herşey Florida'dan yada Paulino'nun bir kayınbiraderinin oturduğu Piray'dan uzakta olmadığımızı gösteriyor, ama Paulino yolu bilmiyor. Mehtaptan yararlanarak yola devam etmek niyetindeydik, fakat pek uzakta olmadığımızı göre, bu zahmete değmez.

Yükseklik : 950 metre.

23 Haziran

Doğru dürüst ancak bir saat yürüyebildik. Patika kayboldu ve yeniden bulabilmek için bütün sabah ile öğleden sonrasının bir kısmını geçirdik, geri kalan zamanı da patikayı açmak için harcadık. Saint - Jean gecesi, adı çıktığınca soğuk olmadı.

Yükseklik : 1050 metre.

Astım beni ciddi şekilde tehdide başladı. İlaç yedeğim çok az.

24 Haziran

Toplam olarak 4 saatte 12 kilometre katettik. Bazı yerlerde yol iyi ve açıkça görülebiliyordu, bazı yerlerde de yeniden keşfetmek gerekmekteydi. Sürüleriyle oradan geçmiş olan çobanların izlerinden giderek inanılmayacak kadar dik bir bayırı çıktık. Yamaçta bir akarsu yanında kamp kurduk. Radyo maden ocaklarındaki kavgadan haberler veriyor. Astımım şiddetleniyor.

Yükseklik : 1200 metre.

25 Haziran

Çobanlar tarafından açılan yolda onlara yaklaşılmadan yürümemize devam ettik. Öğleye doğru

ateş almış bir meranın üzerinden uçaklar geçti. Yangınla uçakların geçişi arasında bir ilişki olup olmadığını bilmekle beraber, yolumuza devam ettik ve saat 16'da Paulino'nun kızkardeşinin oturduğu Piray'a vardık. Bu tarafta biri terkedilmiş 3 ev vardı. Evlerin birinde kimse yoktu, üçüncüsünde Paulino'nun kızkardeşiyle 4 çocuğu vardı. Kocasını ise öteki evden Paniagua ile Florida'ya gitmek üzere çıkmıştı. Herşey normal görünüyordu. Oradan bir kilometre uzakta Paniagua'nın bir kızı oturuyor, biz kamp kurmak üzere orasını seçtik ve derhal bir süt danası satın alıp kestik. Coco, Julio, Camba ve Leon ile birlikte alışveriş yapmak üzere Florida'ya gönderildi, fakat askerlerin bulunduğunu öğrendiler. Yaklaşık olarak 50 kişi. Evin sahibi Fernelon Coca adında bir ihtiyar.

Arjantin Radyosu 87 kişinin öldüğünü bildiriyor. Bolivya'lılar bunların sayısını gizliyor (Siglo XX - Yirminci Yüzyıl). Astımım artmağa devam ediyor ve rahat uyumama engel oluyor.

Yükseklik : 780 metre.

26 Haziran

Benim için kara bir gün. Herşey normal görünüyordu. Florida yolu üzerinde pusuda olanları değiştirmek üzere 5 kişi yollamıştım ki silah sesleri duyuldu. Atla hemen oraya gittik ve tuhaf bir manzarayla karşılaştık: tam bir sessizlik içinde, ırmağın kumları üstünde ve güneşin altında dört asker cesedi yatıyordu. Gidip silahlarını alamıyorduk, çünkü düşmanın durumunu bilmiyorduk. Saat 17 idi. Bunu yapabilmek için geceyi bekledik: Miguel bize, sola tarafında kırılan dalların çıkardığı bir gü-rültü duyduğunu bildirdi. Antonio ile Pacho oraya

gittiler ama ben, görmeden ateş etmemeleri emrini verdim. Hemen aynı anda her iki tarafta silah sesleri duyuldu, geri çekilme emrini verdim. Çünkü bu şartlar altında kaybetmemiz ihtimali fazlaydı. Geri çekiliş gecikti. İki yaralı olduğu haberi geldi: Pombo bacağından, Tuma da karnından. Elimizdeki imkânlarla ameliyat etmek üzere onları derhal eve taşıdık. Pombo'nun yarası derin değil; hareketsiz kaldığı için bizi de endişeye düşürdü, hepsi o kadar. Tuma'nın karaciğeri yırtılmış ve barsağı delinmişti. Ameliyat sırasında öldü. Onu yitirmekle her bakımdan sadık, ayrılması imkânsız bir arkadaşı kaybettim ve sanki oğlumu kaybetmiş gibi oldum. Vurulduğu zaman saatinin bana verilmesini istedi. Ve kendisini tedavi ile meşgul olduklarından bunu yapmadıkları için kendisi çıkarıp Arturo'ya verdi. Bu davranış, bu saatin, daha önce diğer arkadaşlar için yaptığım gibi, görmediği oğluna gönderilmesini istediği anlamına geliyor. O saati bütün savaş boyunca taşıyacağım. Oradan uzağa gömmek üzere cesedi bir atla taşıdık.

İki yeni casus tutuklandı: bir gümrük teğmeni ile gümrük eri. Kendilerini adamakıllı azarladık. Üzerlerinde iç donlarından başka birşey bırakılmaksızın saliverildiler; çünkü yararlı olabilecek her şeylerinin alınması yolundaki emrim yanlış anlaşılıştı. 9 atla yola koyulduk.

27 Haziran

Tuma'yı gömme görevini büyük üzüntü içinde iyi kötü yerine getirdikten sonra yolculuğumuza devam ettik ve güpegündüz ancak Tejeria denen yere gelebildik. Saat 14'de ileri karakol 15 kilometrelik bir gezinti yapmağa gitti, biz de saat 14.30'da

yola çıktık. Geceye kalanlar için yolculuk uzun sürdü; Rehberlerimizin yeri olan Paliza'ya saat 2.30'da vardılar.

Yükseklik: 850 metre.

28 Haziran

Tejeria'da ihtiyar Paniagua'nın yeğeni olan evin sahibine, ona ulaştırırsın diye iki at verdik.

40 dolara bir rehber bulduk. Bizi, Don Lucas'a giden yolun kavşağına kadar götürecekti, fakat biz daha önce bir su başında durduk. Oradan ayrıldık; Moro ile Ricardo daha da geç kaldılar. Ben haberleri dinleyemedim. Saatte bir kilometre yapıyoruz. Söylendiğine göre, Ordu radyosu Mosquera bölgesinde gerillacılarla yapılan bir çarpışma sırasında 3 ölü ile 2 yaralıdan bahsediyor. Bizim son çarpışmamız söz konusu olsa gerek; ama biz hiç şüphe götürmeyecek şekilde 4 ceset görmüştük. Belki de biri tam bir ölü numarası yapmıştır.

Zea adında birinin evine vardık, içeride kimse yoktu, sadece danalar ve inekler vardı.

Yükseklik: 1.150 metre

29 Haziran

Moro ve Ricardo ile, özellikle Ricardo ile gecikmeleri yüzünden ciddi bir konuşma yaptım. İleri karakoldan Coco ile Dario ve Moro, arka çantalarını atlara yüklemiş olarak yola çıktılar. Nato kendininkini alakoydu, çünkü bütün hayvanlardan sorumlu olan o. Pombo ile benimki bir katıra yükletildi. Pombo uysal bir kısırağın üzerinde oldukça kolaylıkla gidebiliyordu. Onu çok yüksekte, 1.800 metrede oturan Don Lucas'ın evine bıraktık. Bu adamın iki kızı ve kızlardan birinin guatrı var. Biri hemen hemen boş, öbürü iyi döşenmiş iki ev daha var. Boş olanı

bir mevsim işçisinin. Gece yağmurlu ve soğuktu. Verilen bilgilere göre Barchelon yarım gün süren bir yolda, ama patikadan gelen iki köylüye göre bu yol çok kötü. Evin sahibi aynı şeyi söylemiyor ve kolaylıkla düzeltilebileceğini iddia ediyor. Komşu köylüler merakla kapılarak geldiler ve şüpheli kişiler olarak tutuklandılar.

Yolda, şimdi yirmi dört kişiden ibaret olan bizim birlikle bir konuşma yaptım. Adamlara bir örnek daha verdim: El Chino. Kayıpların ne demek olduğunu ve oğlum gözü ile baktığım Tuma'nın ölümünün benim şahsım için ne anlam taşıdığını açıkladım. Disiplinsizliklerini yürüyüşün yavaşlığını tenkit ettim ve pusuda olup bitenlerin bir daha tekrarlanmaması için bazı tavsiyelerde bulundum. Kurallar gözönünde bulundurulmadığı takdirde boş yere can kaybı olacağını söyledim.

30 Haziran

İhtiyar Lucas bize komşuları hakkında bazı bilgiler verdi. Bunlardan ordunun buralara araziyi hazırlamak için gelmiş olduğu sonucu çıkıyor. İçlerinden Andulfo Diaz adında bir tanesi, Barrientos taraftarı bir sendika olan bölge köylü sendikasının genel sekreteri. Öteki felçli olduğu için serbest bırakılan geveze bir ihtiyar. Bir de, meslekdaşlarına göre korkak olan ve başına iş açılmasını diye konuşabilecek biri var. İhtiyar bizimle beraber gelmeği ve Barchelon'a doğru bir yol açmamıza yardım etmeyi vadetti. İki köylü bizimle beraber gelecek. Gününü dinlenmekle geçirdik. Yağmurlu ve bozuk bir gün.

Politik alanda en önemli olan şey, Ovando'nun, benim burada olduğumu söyleyen beyanatı. Bundan başka Ordu'nun mükemmel talimli gerillacılarla

karşı karşıya olduğunu ve safları arasında Kuzey Amerika Ordusu'nun en iyi tümenlerini bozguna uğratan Vietkong komutanlarının bulunduğunu da söyledi. Debray'nin hangi şartlar altında neler söylediğini bilmiyoruz. Ancak, Ovando'nun iddiaları, lüzumundan fazla konuşmuşa benzeyen Debray'nin açıklamalarına dayanıyor. Keza Loro'nun öldürülmüş olduğu söylentileri de doluyor. Nacahuasu olayının ve ocaklardaki ayaklanmanın kışkırtıcısının ben olduğumu iddia ediyorlar. İşler iyi düzenleniyor. Az sonra «Fernando Sacamuelas» olmaktan kurtulacağım.

Küba'dan bir mesaj alındı. Bunda Peru'daki gerilla örgütünün az geliştiği, çok sayıda silaha ve adama sahip oldukları, fakat bir servet harcadıkları açıklanıyor. Paz Estansoro ile Seone adında bir albay ve Pando bölgesinin zengin bir Movimiento'cusu (Latin Amerika'da Devrim Hareketi — Ç. N.) olan Ruben Julio adlı biriyle sözde bir gerilla örgütünden söz ediyorlar. Guayaramerin'de olacaklar ..... Bu ..... dur.

AYIN TAHLİLİ

Menfi noktalar şunlar: Joaquin ile temasa geçmenin imkânsız oluşu ve sürekli şekilde adam kaybı. Ordu'nun bilmemesine rağmen, her biri bir bozgun teşkil ediyor. Bu ay içinde küçük birkaç çarpışmaya giriştik ve onların kendi haberlerine göre Ordu'ya 4 ölü ile 3 yaralı verdirdik.

En önemli karakteristikler şunlar :

1) Temas yokluğu. Bu da bizim yaralı Pombo ile birlikte 24 kişiden ibaret kalmamıza ve hareket kabiliyetimizin sınırlı olmasına yol açıyor.

2) Köylülerin hareketimize katılmaması ken-

dini hissettirmeğe devam ediyor. İçinden çıkılmaz bir çember bu : Köylüleri angaje olmağa sevk etmek için harekâtımızı devamlı şekilde meskun bir alan üzerinde yapabilmemiz gerek, bunun için de daha fazla adama ihtiyacımız var.

3) Gerilla hikayesi efsanevi bir hal alıyor, biz yenilmez, insanüstü kişileriz.

4) Paulino vasıtasıyla sonuç verebilecek bir teşebbüste bulunmuş olmamıza rağmen, temassızlık partiye kadar uzanıyor.

5) Haberlerin başlıca konusunu Dabray teşkil ediyor. Ama şimdi benden de bahsediliyor ve ben hareketin şefi olarak görülüyorum. Hükümetin bu teşebbüsünün sonuçlarının, bizim için menfi mi yada müsbet mi olduğunu göreceğiz.

6) Gerillanın morali sağlam ve mücadele kararı artıyor. Savaşta bütün Kübalılar örnek oluyor. Gevşek davranan sadece iki üç Bolivyalı var.

7) Ordu askerî bakımından sıfır olmakta devam ediyor, ama köylüler nezdinde bizim dikkat etmemiz gereken bir çalışma yapmakta; çünkü gerek korku ile gerekse aldatma ile bir cemaatin bütün üyelerini hafiye haline sokuyor.

8) Maden ocaklarındaki katliam, durumu bizim bakımımızdan açıklığa kavuşturuyor. Eğer bilirdi yayınlanabilirse bu, işimizi kolaylaştıracak.

En acil görevimiz La Paz ile teması kurmak, askerî ve tıbbi ekipman bakımından gereçlerimizi yenilemek ve her ne kadar eylem halinde savaşçıların sayısı 10 - 25'e kadar iniyorsa da şehirden 50 - 100 kadar adamın seferber edilmesini sağlamaktır.

9 | Temmuz 1967

1 Temmuz

Hava tamamen kararmadan haritada Barcelona diye gösterilen Barchelon yönünde yola çıktık. İhtiyar Lucas yolu düzeltmek için bize biraz yardım etti ama yol, herşeye rağmen oldukça dik ve kayganlığını muhafaza ediyor. İleri karakol sabah gitti, biz de öğle üzeri. İnmek ve boğazı tekrar çıkmak için bütün öğleden sonraki zamanı harcamamız gerekti. Önde yola devam eden ileri karakoldan ayrı olarak ilk chaco'da yatmak zorunda kaldık. Adları Yopez olan çok utangaç üç çocuk vardı.

Barrientos bir basın toplantısı yaparak benim varlığımı kabul etti ama, birkaç gün zarfında hesabımın görüleceğini de bildirdi. Bize fare ve engerek yılanı gözüyle bakarak, o alışılmış sonu gelmeyen budalalığını gösterdi.

Yükseklik: 1.550 metre

Andrés Coca adında bir köylüyü tutukladık. Onu yolda bulmuştuk; ayrıca, Roque ile oğlu Pedro'yu da götürdük.

2 Temmuz

Sabah, yukarıda, Don Nicomedes Arteaga'nın evinde kamp kurmuş olan ileri karakola katıldık. Orada bir portakal ağacı var. Ayrıca bize sigara sattılar. Asıl ev aşağıda Piojera üzerinde. Oraya gittik, bol bol yemek yedik. Piojera tamamen keskin bir kayalık içinde akıyor. Onu ancak Angostura yönünde, akıntısına doğru izlemek mümkün. Çıkış yeri, Junta yakınında bulunuyor ama, epey yüksek olan tepeyi aşmak gerek. Burası önemli, çünkü bir yol kavşağını teşkil ediyor. Sadece 950 metrede olup havası çok ılımlı. Sakırğa, yerini mariguy'a (tehlikeli bir Amerika sineği.) bırakıyor. Obayı Arteaga'nın eviyle oğullarıninkiler teşkil ediyor. Küçük bir kahve tarlaları var, civarın sakinleri geçici olarak buraya gelip çalışıyor. Şimdiki halde San Juan taraflarından 6 ırgat var.

Pombo'nun ayağı, belki de at üstünde geçen sonsuz yolculuklar yüzünden yeteri kadar çabuk iyileşmiyor, ama güçlük çıkarmıyor. Şimdilik bundan korkmuyoruz.

3 Temmuz

Pombo'nun ayağını mümkün olduğu kadar dindirebilmek için yerimizde kalıyoruz. Yüksek fiyatlarla mal alıyoruz. Köylüler korku ile çıkarları arasında bocalıyorlar. Ama, ihtiyacımız olan şeyleri temin ediyorlar. Birkaç fotoğraf almam herkesin ilgisini çekti. Bakalım bunları nasıl developpe edip büyütecek ve ulaştıracağız : Üç önemli sorun. Öğleden sonra bir uçak geçti. Birisi, bir gece bombardımanı tehlikesinden söz etti. Akşam üzeri herkes kaçmağa kalkıştı ama biz, tehlike olmadığını

anlatarak hepsini alakoyduk. Astımımınla savaşma-
ğa devam ediyorum.

6 Temmuz

Halkın bizi korku ile karşıladığı bir bölgeyi ge-
çerek Pena Colorada yönünde erkenden yola çıktık.
İkinci sonunda Palermo'nun üstünde 1600 metreye
vardık ve köye doğru inmeğe başladık. Burada bir
küçük dükkân var. İhtiyat olarak, bazı alışverişler
yaptık. Yola çıktığımızda gece basmıştı bile. Bura-
da yaşlı bir dul kadının evi var. Kararsız olan ileri
karakol bunu işgali beceremedi. Plana göre, Sumai-
pata'dan gelen bir arabayı ele geçirerek, orada hü-
küm süren şartlar hakkında bilgi edindikten sonra
arabanın şoförü ile birlikte oraya gidecektik. Sonra
DIC'i alacak, eczaneden alışveriş yapacak, hastane-
yi yağma edecek, bir miktar konserve ile hamur işi
satın alıp gidecektik.

Ancak, Sumaipata'dan hiçbir araba gelmediği-
ni ve hiçbir arabanın durdurulmadığını öğrendiği-
miz için fikrimizi değiştirdik. Ricardo, Coco, Pacho,
Aniceto, Julio ve Chino, bu defa Santa Cruz'dan ge-
len bir kamyonu güçlük çekmeden durdurdular, fa-
kat onun arkasından gelip ötekini desteklemek üze-
re duran başka bir kamyon daha vardı, onu da ala-
koydular. O zaman kamyonla seyahat edip kızını
indirmek istemeyen bir kadınla uzun süre çekişmek
zorunda kaldılar. Üçüncü bir kamyon geçiyordu,
ne olup bittiğini görmek için durdu. Adamların ka-
rarsızlığı karşısında dördüncü bir kamyon daha
durdu ve yol tıkanı. İşler yoluna girdi: 4 kamyon
alt yanda sıralandı ve şoförlerden biri kendisine so-
ranlara mola verdikleri cevabını vermeğe başladı.
Adamlarımız kamyonun biri ile Sumaipata'ya git-

tiler. İki gümrük erini, arkasından da karakol komutanı teğmen Vacaflor'u tevkif ettiler. Parolayı çavuşa verdirip içinde 10 asker bulunan karakolu, şiddetli bir çatışma ve direten askerin biriyle karşılıklı ateşten sonra, bir yıldırım hareketiyle aldılar. 5 mavzerle bir Z-B-30'u ele geçirdikten sonra 10 tutsağı götürüp Sumaipata'dan bir kilometre uzakta çırılçıplak bıraktılar. Gereç sağlama alanındaki harekât ise başarısız oldu. El Chino kendini Pacho ile Julio'nun etkisine kaptırdığı için işe yarar hiçbirşey almadılar. İlaçlar arasında gerilla için elzem olanlar alınmışken bana lazım olanların hiçbiri yoktu. Harekât ahalinin gözleri önünde cereyan etmişti. Öyle ki, haber bir toz bulutu gibi yayılıverdi. Saat 2'de, ganimetimizle birlikte yola koyulmuştuk bile...

7 Temmuz

Yürüyüşümüz, hiç mola vermeden, Ramon'un evinden bir fersah uzakta, geçen defa bizi bir adamın çok iyi karşıladığı bir şekerkamışı tarlasına kadar devam etti. Korku halk arasında kökleşmiş halde. Adam bize bir domuz sattı ve iyi davrandı. Los Ajos'da 200 askerin bulunduğunu ve San Juan'dan gelen kardeşinin orada da 100 askerin bulunduğundan söz ettiğini haber verdi. Ben onun dişlerini çekmek istiyordum ama, o, buna yanaşmadı. Astımım artıyor.

8 Temmuz

Şekerkamışlarının bulunduğu yerdeki evden Piojera'ya kadar dikkatle yürüdük. Herşey sakindi, hattâ askerlerin sözü dahi edilmiyordu. San Juan'dan gelenler orada asker bulunmadığını söylüyordu. Besbelli ki adam, bizim gitmemizi sağlamak için asker haberini uydurmuştu. El Piray'a kadar ırmak

boyunca yaklaşık olarak iki fersahlık yol aldık. Oradan da bir fersah ötedeki mahzene vardığımız zaman gece bastırmıştı. Artık Filo yakınındayız.

Devam edebilmek için kendime birçok iğne yaptım ve sonunda 1/900 collyre'li bir adrenalin eriyiği kullandım. Eğer Paulino görevini yerine getirmemişse, astımım için ilaç aramak üzere Nacahuasu'ya dönmek zorunda kalacağız.

Ordu bir bildiri yayımlayarak bir kişinin öldüğünü kabul etti. Bunun, Ricardo, Coco ve Pachonun karakolu aldıkları sırada cereyan eden çatışmada olması gerekiyor.

9 Temmuz

Yürüyüşe çıkarken yolu kaybettik ve bütün sabahı onu aramakla geçirdik. Öğle üzeri, bizi şimdiye kadar ulaştığımız en büyük yüksekliğe, 1.840 metreye çıkararak ve pek belli olmayan bir yola girdik. Biraz sonra bir tapera'da (terkedilmiş kulübe yada geçici olarak kurulmuş barınak — Ç. N.) konakladık. Filo yolu üzerinde hiçbir garanti yok.

Radyo Catavi, Siglo XX ve Comibol işçileriyle 14 maddelik bir anlaşmanın yapıldığını ilan etti. Bu işçiler için tam bir bozgun.

10 Temmuz

Geç vakit hareket edebildik. Çünkü bir at kaybolmuştu, sonra geri geldi. En büyük yükseklikte, 1.900 metrede az kullanılan bir yoldan geçtik. Saat 15.30'da bir tapera'ya vardık ve geceyi orada geçirmeğe karar verdik ama, yolların bittiğini görmek gibi bir sürprizle karşılaştık. Kıyıda köşedeki patikalar incelendi ama, onlar da hiçbir yere ulaşmıyordu. Karşıda, Filo'ya ait olmaları muhtemel chaco'lar görünüyordu.

Radyo, haritada yer almayan ve Sumaipata ile Rio Grande arasında bulunan El Dorado bölgesinde gerillalarla bir çatışma olduğunu ilan etti. Ordu kendisinin bir yaralı verdiğini bildiriyor, bizim de iki ölü verdiğimizizi.

Öte yandan, Debray ve El Pelado'nun açıklamaları zararlı oluyor. Özellikle gerillanın kıta ile ilgili amacını öğrendiler ki, bunu yapmamalıydılar.

11 Temmuz

Yağmurlu ve çok sisli bir gün. Geri gelirken bütün yolları kaybettik ve eski bir patikayı yeniden açarak aşağı inen ileri karakoldan ayrı kaldık. Bir danayı kestik...

12 Temmuz

Bütün günü, Miguel'den haber beklemekle geçirdik, fakat yalnız Julio gün batarken geldi ve güney yönünde akan bir sele inmiş olduğunu söyledi. Yerimizde kaldık. Astım beni bir hayli sarstı.

Radyo şimdi en önemli nokta ile ilgili olarak doğru gibi görünen bir haber verdi. Iquira'da bizim bir ölü verdiğimiz ve askerlerin, Lagunillas'ın cesedini alıp götürdükleri bir çarpışmadan söz ediyor. Bu cesedin kendilerine verdiği sevinç, bütün bu işte bir doğruluk payı olduğunu gösteriyor.

13 Temmuz

Sabahleyin çok dik ve kötü hava yüzünden kayganlaşmış bir tepeyi indik ve saat 11.30'da Miguel'i bulduk. Selin akış yönünde giden patikadan ayrılan bir başka patikada keşif yapmak üzere Camba ile Pacho'yu yolladım. Bir saat sonra geri dönüp chaco'larla evler gördüklerini ve bunlardan terkedilmiş birine girdiklerini bildirdiler. Oraya ha-

reket ettik, küçük bir selin akıntısını izleyerek ilk eve vardık ve geceyi orada geçirdik. Evin sahibi biraz sonra geldi ve bir kadının, yani belediye başkanının anasının bizi gördüğünü, buradan bir fersah ötede bulunan Filo obasındaki askerlere haber vermiş olabileceğini bildirdi. Bütün gece nöbet tuttuk.

14 Temmuz

Bütün gece sürekli olarak yağmur çiseledi. Öğle üzeri iki rehberi de birlikte götürerek yola çıktık. Bunlar belediye başkanının kayınbiraderi Pablo ile ilk evin erkeği olan Aurelio Mancilla idi. Kadınları ağlar halde bıraktık. Yolun ikiye ayrıldığı bir yere geldik. Biri Florida ile Moroco'ya, öbürü de Pampa'ya gidiyor. Rehberler Pampa yoluna devam etmemizi salık verdiler, kabul ettik. Fakat 500 metre ilerlememiştik ki, 30 askerin bulunduğu Pampa'daki asteğmenden Filo'daki asteğmene bir mesaj ve un getiren atlı genç bir asker ile bir köylü gördük. Yön değiştirmeğe karar verdik. Florida yoluna girdik ve biraz sonra kamp kurduk.

PRA ve PSB Devrim Cephesi'nden çekiliyor. Köylüler Barrientos'u Falanj'la bir birlik kurmakla tehdit ediyorlar. Hükümette birlik hızla bozuluyor. Ne yazık ki şu anda fazladan 100 adamımız daha yok.

15 Temmuz

Oldukça az yürüdük, çünkü yol çok kötü olup yıllardanberi terkedilmişti. Aurelio'nun tavsiyesi üzerine belediye başkanının bir ineğini kestik ve şahane bir yemek yedik. Astım beni biraz bıraktı.

Barrientos bizi birkaç saat içinde yok edecek olan Cintia harekâtını ilan etti.

16 Temmuz

Yürüyüşe yavaş başladık. Çünkü yol açmak zaman alıyordu. Hayvanlar kötü yolda çok yoruldu. Yüklü hayvanlarla ilerlemenin mümkün olmadığı dar bir boğaza varıncaya kadar yürüdük. Gün battıktan sonra da Miguel ile ileri karakoldan 4 kişi ilerlemeğe devam ettiler ve bizden ayrı uyudular.

Radyo kayda değer hiçbir haber vermedi. Solumuzda bıraktığımız Duran yakınındaki 1.600 metrelik bir yüksekliği aştık.

17 Temmuz

Yolu kaybettik ve o yüzden yürüyüşe ağır ağır devam ettik. Rehberin sözünü ettiği bir portakal bahçesine varacağımızı umuyorduk ama, oraya vardığımızda ağaçların kurumuş olduğunu gördük. Kamp kurmamıza imkân veren bir subaşı var. Gerçekte sadece 3 saatlik bir yürüyüş yaptık. Astımım çok iyi. Belki Piray'a gitmek üzere yararlanmış olduğumuz yola rastlarız. Duran'ın yakınındayız.

Yükseklik: 1.560 metre.

18 Temmuz

Bir saatlik bir yürüyüşten sonra rehber yolu kaybetti ve bir daha bulamayacağını söyledi. Niha yet eski bir patika bulundu ve Miguel kendine bir geçit açıp bu yolu izleyerek bizi Piray yolu kavşağına ulaştırdı. Kamp kurduğumuz bir subaşına varınca, üç köylü ile genç askeri, serbest bıraktık. Coco, Pablito ve Pacho ile birlikte Paulino'nun gizli yere birşey bırakıp bırakmadığına bakmağa gitti. Her-

şey önceden kestirildiği gibi giderse yarın akşam gelmeleri gerek. Genç asker kaçacağını söylüyor.

Yükseklik : 1.300 metre.

19 Temmuz

Eski kamp yerine kadar küçük bir gezinti yaptık ve Coco'yu beklemek üzere orada nöbete girdik. Coco saat 18'de geldi ve aşağıda hiçbir şey olmadığını söyledi. Tüfek yerinde, fakat Paulino'dan bir iz yok. Aksine, askerlerin yolun bizim bulunduğumuz tarafından geçtiklerini gösteren izler var.

Siyasal haberler, nerede biteceği bilinmeyen müthiş bir krizi haber veriyor. Şimdilik Cochabamba tarım sendikaları, Barrientos'u destekleyen «hristiyan eğilimli» bir siyasal parti kurdular. Barrientos da kendisinin «4 yıl hükümette kalmasına izin verilmesi» ni istiyor. Hemen hemen bir yalvarma bu. Siles Salinas, biz iktidara gelirse herkesin kafasını uçuracağı tehdidini savuruyor. Savaş içindeki ülkede ulusal birliği salık veriyor. Hem yalvaran, hem de demagoji yapan bir hali var. Belki de kendisine bir halef hazırlıyor.

20 Temmuz

Paniagua'nın oğullarından biri ile Paulino'nun damadını bulduğumuz ilk iki eve kadar dikkatle yürüdük. Bize rehberlik ettiği için ordunun onu araması dışında, Paulino hakkında hiç kimse birşey bilmiyor. Bizden bir hafta sonra gelen ve Florida'ya kadar yollarına devam eden 100 kişilik bir grubun geçtiğini gösteren izler var. Anlaşılan ordu pusuda 3 ölü ve iki yaralı vermiş. Ne olup bittiğini görmek ve alışveriş yapmak üzere Coco'yu, Camba, Leon ve Julio ile birlikte Florida'ya kadar yolladık. Coco bir miktar yiyecek ve atlarımızdan ikisinin sahibi olan Melgar adında biriyle geri döndü. Melgar emrimize

girdi ve hem ayrıntılı hem de biraz fanteziye kaçan bilgiler verdi ki, bunlardan esas olarak şu anlaşılıyor : Gidişimizden 4 gün sonra Tuma'nın, hayvanlar tarafından parçalanmış cesedi bulundu. Ordu, ancak, çıplak teğmenin ortaya çıkmasından sonra, çarpışmanın ertesi günü ilerledi. Sumaipata harekâtı bütün ayrıntılarına kadar biliniyor, buna başkaları da ekleniyor ve bu köylüler arasında alay konusu oluyor. Tuma'nın piposu ile bazı eşyası dağınık şekilde bulundu. Soperna adını taşıyan bir binbaşı bize karşı bir sempati ve hayranlık duyarmış gibi davranıyor. Ordu Tuma'nın öldüğü Coco'nun evine kadar geldi ve Tejeria'ya, sonra da Florida'ya geçti.

Coco bu adamdan, bir mektup yollamak üzere yararlanmayı düşündü ama ben, önce onu ilaç almağa göndermek suretiyle denemeyi daha ihtiyatlı buldum. Bu Melgar, aralarında bir kadının da bulunduğu bir grubun bu tarafa doğru geldiğinden söz etti ve bunu, Rio Grande belediye başkanının buradakine yolladığı bir mektuptan öğrendiğini söyledi. Florida yolu üzerinde bulunduğu için belediye başkanına kendisiyle konuşmak üzere İnti, Coco ve Julio'yu yolladık. Belediye Başkanı başka gruplar hakkında bilgisi olduğu iddiasını reddetti ama bütünü bakımından Melgar'ın söylediklerini doğruladı. Su olmadığı için çok kötü bir gece geçirdik. Radyo Moises Guevara olması gereken gerillacı cesedinin kimliğini açıkladı ama, Ovando bir basın konferansında, bu konuda çok ihtiyatlı davrandı ve kimliğin tesbiti sorumluluğunu İçişleri Bakanı'nın üzerine attı. Bütün bunların yalan ve kimlik tesbitinin uydurma olması muhtemel.

Yükseklik : 680 metre.

21 Temmuz

Sakin bir gün geçirdik. İhtiyar Coca ile konuştuk. Kendisine ait olmadığı halde bize bir inek satmıştı. Üstelik parasının verilmediğini söylüyordu. İneğin kendisine ait olmadığı iddiasını da şiddetle reddediyordu. İneğin parasını asıl sahibine ödemesi gerektiğini kendisine hatırlattık. Akşam üzeri Tejeria'ya giderek bir domuz ile chankaka (şekerli ekme — Ç. N.) satın aldık. Alışverişe gitmiş olan İnti, Benigno ve Aniceto çok iyi karşılandılar.

22 Temmuz

Çok yüklü bir halde erkenden yola çıktık. Moroco'ya giden yolu bırakıp göle giden yola saptık. Yol bir yada iki kilometre güneyde... İlerisini bilmediğimiz için kılavuzlar çıkardık. Bu arada, göl kenarında hayvan otlatan Mancilla ile küçük Pania-gua'yı gördük. Hiçbir şey söylememelerini tembihlemiştik ama şimdi durum farklı. Yaklaşık olarak iki saat yürüdük ve bir akarsunun yanında uyuduk. Buradan iki patika çıkıyor. Biri güney - doğuya doğru uzanıyor, öbürü de daha önemsiz olup güneye doğru gidiyor.

Radyo, Bustos (Pelao)'un karısının beni burada gördüğünü söylediğini bildirdi. Ama kadın buraya başka niyetlerle geldiğini iddia etti.

Yükseklik : 640 metre.

23 Temmuz

Adamlar yol keşfine çıkarken biz kamp yerinde kaldık. Yollardan biri Seco Nehri'ne, daha önce Piray'in sularının kendisine katıldığı ve kumun henüz bu suları emmediği yere, yani bizim pusu yerimiz ile Florida arasına çıkıyor. Öteki yoldan 2 yada

3 saat ötede bir tapera'ya varıyor. Burada keşif yapmış olan Miguel'e göre oradan Rosita'ya gidilebilir. Yarın, Melgar'ın Coco ile Julio'ya bahsettiği yollardan biri olması muhtemel olan bu yoldan gideceğiz.

24 Temmuz

Bulunan patikayı izlemek suretiyle yaklaşık olarak 3 saatlik yürüyüş yaptık. Bu patika bizi 1.000 metreden 940 metreye indirdi ve orada bir selin yanında kamp kurduk. Yollar burada sona eriyor ve yarını en iyi çıkış yerini aramakla geçireceğiz. Burada Florida'ya bağlı olarak faaliyet gösteren birçok chaco var. Burası belki de Canalones adı verilen yer. Manila'nın uzun bir mesajını çözmeğe çalışıyoruz.

Raul, Maximo Gomez okulu subaylarının terfi ettiğinden söz etti ve bu arada Çekler'in Vietnam'la ilgili yorumlarını çürüttü. Dostlar bana yeni bir Bakunin adını veriyor ve 3 yada 4 Vietnam daha yaratılması halinde çok kan akacağından yakınıyorlar.

25 Temmuz

Günü dinlenerek geçirdik ve ikişer kişilik 3 grubu, çeşitli yerlerde keşif yapmak üzere yolladık. Bu işle Coco, Benigno ve Miguel görevlendirilmişti. Coco ile Benigno aynı yere vardılar. Oradan Moroco yoluna girilebiliyor. Miguel akarsuyun Rosita Nehrine döküldüğünü ve her ne kadar yolu machete ile açmak gerekiyorsa da, bu yola sapılabileceğini kesinlikle söyledi.

Biri Taperas'da, diğeri de San Juan del Potrero'da, aynı grubun aynı anda yapması mümkün olmayan iki harekât haber verildi. Bu durumda böyle bir grubun gerçekten var olup olmadığı, yada olayların doğruluğu sorusu ortaya çıkıyor.

26 Temmuz

Benigno, Camba ve Urbano, Moroco'nun aksi yönde, akarsu içinde bir yol açma görevini almışlardı. Grubun geri kalanı kamp yerinde kaldı ve merkez geride bir pusu kurdu. Özellik taşıyan hiçbir şey yok.

San Juan del Potrero harekâtı ile ilgili haberler yabancı radyolar tarafından bir sürü ayrıntı ile yayınlandı : 15 askerle bir albayın esir edildiği, soyuldukları, sonra da serbest bırakıldıkları. Bizim tekniğimiz bu. Bu yer, araba sürülebilecek Cochabamba - Santa Cruz yolunun öteki tarafında bulunuyor.

Akşam üzeri, 26 Temmuz'un anlamı üzerine küçük bir konuşma yaptım. Oligarşilerle ihtilalci dogmalara karşı ayaklanma. Fidel Bolivya'dan da kısaca bahsetti.

27 Temmuz

Hareket için herşey hazırды ve pusudaki adamlar saat 11'de kendiliklerinden gitme emrini almışlardı ki, Willy 11'den birkaç dakika önce gelerek ordunun orada olduğunu bildirdi. Willy'nin kendisi, Ricardo, İnti, Chino, Leon ve Eustaquio orduya doğru giderek Antonio, Arturo ve Chapaco ile birlikte harekâtı yapmışlar. Harekât şöyle cereyan etmiş : Tepede 8 asker görünmüş. Eski bir küçük yoldan güneye doğru inmişler ve birkaç havan topu güllesi atıp bir bez parçasıyla bazı işaretler yaptıktan sonra gitmişler. Bir ara Melgar adında birinin çağrıldığı duyulmuş ki bu, Florida'daki Melgar olabilirdi. 8 asker dinlendikten sonra pusuya doğru yürümeğe başlamışlar. Pusuya yalnız dört tanesi düşmüş, çünkü ötekiler biraz daha ağırdan alıyormuş. Kesin olarak 3 ölü var. Birisinin ölü olmasa da yaralı olduğu

muhakkak. Silah ve teçhizatlarını almadan çekildik, çünkü bunları almak güçtü. Bayıra doğru gittik. Diğer bir küçük boğazda yeni bir pusu kurduk. Atlar yolun vardığı yere kadar ilerledi.

Astım beni şiddetli bir şekilde sarstı. Müsekkinler de bitiyor.

Yükseklik : 800 metre.

28 Temmuz

Coco, Pacho, Raul ve Aniceto, Suspiro olduğunu sandığımız ırmağın ağzında keşif yapmak üzere gönderildi. Oldukça dar bir boğazda kendimize bir yol açarak biraz yürüdük. İleri karakoldan ayrı olarak kamp kurduk. Çünkü Miguel ileri gitmişti. Bizim atlarımız kuma saplanıp yürümekte güçlük çektileri için çok uzakta kaldık.

Yükseklik : 760 metre.

29 Temmuz

Hayli sulak bir bölgede, kıyılarda sığınacak iyi yerlerin bulunduğu güneye doğru inen bir boğazda yürümeğe devam ettik. 16 sularında Pablito'ya rastladık. Bize Suspiro'nun ağzında bulunduğumuzu söyledi, olağanüstü bir şey yok. Ben bir an için bu boğazın Suspiro'ya ait olmadığını, çünkü sürekli olarak güney yönüne gittiğini düşünmüştüm ama son dirsekte batıya döndü ve Rosita'ya döküldü. 16.30 sularında artçı birlik geldi ve ben ırmağın ağzından uzaklaşmış olmak için yolculuğa devam etmeğe karar verdim, ama Paulino'nun chaco'sunu geçmeğe cesaret edemedim ve Suspiro'nun ağzından bir saatlik mesafede kamp kurduk. Akşam üzeri, vatanının bağımsızlık günü olan 28 Temmuz'dan söz etmesi için sözü El Chino'ya bıraktım. Sonra bu kamp yerinin neden kötü olduğunu açıklıyarak sabah saat

5'de kalkıp Paulino'nun chaco'sunu işgale gitme emrini verdim.

Havana Radyosu, ordu erlerinden bazılarının pusuya düşürüldüğünü, bir kısmının ise helikopterle tahliye edilebildiğini bildirdi. Ancak yayını tam dinleyemedik.

30 Temmuz

Astım yine sıkıştırmağa başladı ve bütün geceyi uykusuz geçirdim. Saat 4.30'da Moro kahve pişirirken ırmağı geçen bir fener gördüğünü haber verdi. Nöbet değiştirmek için uyandırılan Miguel ile Moro gelenleri durdurmağa gittiler. Konuşulanları mutbaktan duydum :

— Hey, kimsiniz?

— Trinidad müfrezesi!

Ve ardından silah sesleri duyuldu. Miguel biraz sonra bir yaralıdan aldığı bir M - 1 ile bir fişeklik getirdi. Abapo'ya doğru giden 21 kişi olduğunu, 150 kişinin de Moroco'da bulunduğunu bildirdi. Hüküm süren karışıklık içinde tesbit edilemeyen daha başka kayıplar da verdirdik onlara. Hayvanları yüklememiz uzun zaman aldı. El Negro düşmandan aldığı balta ve havantopu ile kayboldu. Saat çoktan 6 olmuştu ve yükler düştüğü için daha da zaman kaybedildi. Öyle ki, son geçitte bile biz hâlâ, cesaretini tekrar toplayan düşman askerlerinin ateşi altındaydık. Paulino'nun kızkardeşi evindeydi ve bizi sükûnetle karşılayıp Moroco'daki bütün adamların La Paz'da tutuklu olduklarını söyledi.

Adamlarımı sıkıştırdım ve Pombo ile birlikte yolun bittiği ve mukavemetin örgütlenebileceği ırnak boğazına, ateş altında gittik. Ben atları sürerken Miguel'i Coco ve Julio ile birlikte ileriye gönder-

dim. Düşmanı tutmak için artçılardan 7, öncülerden de 4 adam kalıyordu. Arkada kalmış olan Ricardo da savunmayı takviye edecekti. Benigno, Dario, Pablo ve Camba ile birlikte sağda idi. Ötekiler sola düşüyordu. Tam uygun olan ilk yerde durulması emrini vermiştim ki, Camba gelip Ricardo ile Aniceto'nun ırmağı geçerken düştüklerini bildirdi. Urbano, Nato ve Leon'u iki atla gönderdim ve Coco'yu nöbetçi olarak önde bırakıp Miguel ile Julio'yu arama yapmak için yolladım. Miguel ile Julio emir almaksızın ırmağı geçtiler. Biraz sonra Camba geri dönerek Miguel ve Julio ile birlikte askerlerin baskınına uğradıklarını, askerlerin fazla ilerlediğini ve Miguel'in geri çekilerek, emir beklediğini bildirdi. Camba'yı Eustaquio ile birlikte gönderdim ve ben, İnti, Pombo, Chino ile kaldım. Saat 13'te Julio'yu nöbetçi bırakarak Miguel'i aramak üzere adam yolladım. Ben de yanımdaki adam ve atlarla birlikte çekildim. Nöbet tutan Coco'nun bulunduğu tepeye geldiğimizde bütün hayatta kalanların ortaya çıktığını öğrendik. Raul ölmüş, Ricardo ile Pacho yaralanmıştı. Olaylar şöyle cereyan etmişti : Ricardo ile Aniceto ihtiyatsızca ilerlemiş ve birincisi yaralanmıştı. Antonio ateş hattı kurmuş. Arturo, Aniceto ve Pacho, Ricardo'yu almağa gitmişti. Fakat Pacho yaralanmış, Raul ise ağzından yediği bir kurşunla ölmüştü. Çekilme zor olmuş, yaralılar sürüklenirken Willy ile Chapaco (başka yerde Luis adıyla geçer) hiç yardım etmemişlerdi. Hele Chapaco... Bundan sonra Urbano'nun gurubu ile Benigno'nun adamları bunlara katılmış. Öyle ki, öteki kanat boşalmış ve askerler oradan ilerleyip Miguel'i bastırılmışlardı. Çalılar arasında zorlu bir yürüyüşten sonra ırmağa gelip bize katıldılar. Pacho atla geliyordu ama Ricardo ata bine-

mediği için bir hamakla taşınması gerekmişti. Biz yaralılara bakarken, Miguel, Pablito, Dario, Coco ve Aniceto'yu sağ kıyıdaaki derenin ağzını isgal etmek üzere yolladım. Pacho'nun kasıklarından geçen ve hayalarının derisini sıyıran hafif bir yarası var. Ricardo ağır şekilde yaralanmıştı ama ne yazık ki gerekli olan plazmayı Willy'nin çantası ile birlikte kaybettik. Ricardo saat 22'de öldü. Onu ırmağın yakınında, askerlerin bulamayacağı gizli bir yere gömdük.

31 Temmuz

Saat 4'de ırmak boyunca ilerledik ve kestirme bir yolu geçtikten sonra iz bırakmadan ırmağın alt tarafına indik. Sabahleyin Miguel'in pusuda beklediği dereye vardık. Emri anlamamış ve iz bırakmıştı. Suyun akış yönünün aksine 4 kilometre kadar yürüdük ve izlerimizi silerek ormana girdik. Derenin kollarından birinin yakınında kamp kurduk. Akşam üstü harekâtın hatalarını açıkladım: 1) Kötü bir yerde kamp kurma, 2) Zamandan kötü şekilde yararlanmak ki, bu da ötekilerine, bize ateş etme imkânını vermişti, 3) Ricardo'nun, sonra da onun yardımına giden Raul'un yararlanmasına yol açan kendine aşırı güvenme, 4) Malzemeyi kurtarmağa seri karar verememek.

İlaç dolu 11 torba, birkaç dürbün ve üzerine Manila'nın mesajlarını kaydetmiş olduğum manyetofon gibi kaybedilmeleri tehlikeli olan bazı eşya, içine not düşmüş olduğum Debray'nin kitabı ile Troçki'nin bir kitabı kaybolmuştu. Üstelik bu eşyanın ele geçmesi hükümet için siyasal bakımdan büyük önem taşıyor. Askerlerin de kendilerine güveni artacak. Onların iki ölü ile 5 yaralı verdiğini hesap-

ladık, ama birbirine zıt iki açıklama var: biri, ayın 28'inde 4 ölü ile 4 yaralı olduğunu açıklayan ordu bildirisi, öteki de ayın 30'unda 6 yaralı ile 3 ölüden söz eden Şili'nin bildirisi. Ordu bunun ardından başka bir bildiri yayınlıyarak bir ceset ele geçirdiğini ve bir asteğmenin tehlikeyi atlattığını bildirdi.

Bizim ölülerden Raul hakkında fazla bir şey söylenemez, çünkü çok içine kapanık olup pek savaşçı ve çalışkan değildi. Ama, pek soru sormamasına rağmen daima politik sorunlarla ilgilendiği görülüyordu. Ricardo Küba grubunun en disiplinsiz olanı idi ve günlük zorluklara pek katlanamıyordu. Ama olağanüstü bir savaşçı idi. Kongo'da ikinci cephenin ilk bozgunu sırasında olduğu gibi burada da sağlam bir yoldaşı. Ölümü bizim için ağır bir kayıptır. 22 kişiyiz. Pacho ile Pombo yaralı. Ben ise astımın pençesindeyim.

AYIN TAHLİLİ

Geçen ayın olumsuzlukları devam ediyor. Yani, Joaquin'le, dışarısı ile temas kurma imkânsızlığı ve kayıplarımız. Şimdi üçü sakat (bir tanesi ben) olmak üzere 22 kişiyiz, bu da bizim hareket kabiliyetimizi azaltıyor. Sumaipata'nın alınışı da hesaba katılırsa 3 çarpışmamız oldu. Bu orduya 7 ölü ve 10 yaralıya mal oldu. Bu rakamlar bildiriler birbiriyile çeliştiği için kesin değildir. Biz iki adam kaybettik, bir de yaralımız var.

En önemli karakteristikler şunlar :

- 1) Sürekli temasın tamamen yok oluşu.
- 2) Tanıdık ihtiyar köylüler tarafından karşılanmamızdaki bazı cesaret verici belirtilere rağmen, köylülerin bize katılmayı hâlâ kendini hissettiriyor.

3) Gerilla efsanesi kıta çapında yayılıyor. Ongania sınırları kapatıyor. Peru kendine göre tedbirler alıyor.

4) Paulino'nun aracılığıyla temas kurma teşebbüsü başarısızlığa uğradı.

5) Gerillanın morali ile savaş tecrübesi her çatışmada yükseliyor. Camba ile Chapaco'nun gevşekliği devam etmekte.

6) Ordu hep yanılmakta devam ediyor ama, çok savaşçı halleri olan birlikler var.

7) Hükümette politik kriz artıyor ama Birleşik Devletler, Bolivya için önemli bir yardım teşkil eden ve memnunsuzluğu azaltmağa yarayan küçük krediler veriyor.

Öncelikle görülmesi gereken işler şunlar: temaslara yeniden kurmak, yeni gerillalara sahibolmak ve ilaç sağlamak.

10 | Ağustos 1967

1 Ağustos

Sakin bir gün. Miguel ile Camba yolu yapmağa başladılar. Arazinin bozukluğu ve bitki örtüsünün sıklığı yüzünden ancak bir kilometre kadar yol açabildiler. Bizim için 5-6 günlük et sağhyabilecek vahşi bir tay öldürdük. Ordu'nun buraya gelmesi halinde bir pusu kurmak amacıyla hendekler kazdık. Yarın yada öbür gün gelirler de kamp yerini bulmazlarsa geçmelerine izin vermek ve sonra da ateş etmek düşünülüyor.

Yükseklik: 650 metre.

2 Ağustos

Benigno ile Pablo sayesinde yol açımı işi iyi ilerlemişe benziyor. Vardıkları noktadan hareket ederek kamp yerine dönebilmek için iki saate yakın bir zaman harcadılar. Bir «toplum düşmanı» nın cesedinin götürüldüğünü ilan ettiğinden beri radyo artık hakkımızda hiçbir haber yayınlamıyor. Astım

beni çok fena sarstı ve son enjeksiyonumu harcadım. Artık elimde sadece on günlük tablet var.

3 Ağustos

Yol, açmamız fiyasko ile sonuçlandı. Miguel ile Urbano bugün ancak 57 dakikada dönebildiler. Çok yavaş ilerliyoruz. Yeni hiçbirşey yok. Pacho iyileşiyor, ben de aksine kötüyüm: geceyi de gündüzü de fena geçirdim. Yakında bir iyileşme ihtimali görmüyorum. Damardan novokain iğnesi yapmayı denedim, ama sonuç alamadım.

4 Ağustos

Adamlarımız güney - batıya doğru yönelen ve Rio Grande'ye giden akarsulara katılması mümkün olan bir kanyona vardılar. Yarın ikişer kişilik ekipler halinde dört kişi çalı kesmeğe gidecek ve Miguel bizim tarafa çıkıp terk edilmiş chaco'ları varmış gibi görünen bir yere bakacak. Astımım biraz iyileşti.

5 Ağustos

Benigno, Camba, Urbano ve Leon ilerlemek üzere ikişer kişilik ekiplere ayrıldılar ama Rosita'ya katılan bir akarsu yollarını kesti. Bunun üzerine tarlalar arasında yola devam ettiler. Miguel chaco'yu görmeğe gitti ama onu bulamadı. At etini bitirdik. Yarın balık tutmağa çalışacağız. Öbürgün de başka bir atı feda edeceğiz. Yarın bir subaşına kadar ilerliyeceğiz. Astımım azgın bir hal aldı. Ayrılmaktan korkmama rağmen bir grubu ileri göndermek zorunda kalacağım. Benigno ile Julio gönüllü olduklarını bildirdiler. Nato'nun tutumunun ne olduğunu görmek gerek.

6 Ağustos

Kampın yeri değiştirildi. Üç saatlik değil, an-

cak bir saatlik bir yürüyüş söz konusu idi ki, bu da, varacağımız yerden çok uzakta olduğumuzu gösteriyor. Benigno, Urbano, Camba ve Leon machete'lerini kullanmağa devam ederken Miguel ile Aniceto yeni akarsuyu, Rosita'ya katıldığı yere kadar keşfe gittiler. Akşam üzeri hâlâ gelmedikleri için tedbir aldık. Zaten ben de uzaktan bir havan topunun sesini duyar gibi olmuştum. Bundan sonra İnti, Chapaco ve ben Bolivya bağımsızlığının yıldönümü olan bugün hakkında konuşmalar yaptık.

Yükseklik : 720 metre.

7 Ağustos

Saat 11'de Miguel ile Aniceto'nun kaybolduklarını tahmin ederek Benigno'ya akarsuyun Rosita'ya katıldığı yere kadar dikkatle ilerlemesini ve eğer oraya kadar varmışlarsa hangi yöne gitmiş olabileceklerini araştırmasını emrettim. Fakat saat 13'de kayboldukları sanılanlar ortaya çıktı. Yolda bazı güçlüklerle karşılaşmış ve o gece Rosita'ya varamışlardı. Olduğumuz yerde kaldık ama çalı biçiciler başka bir akarsu buldular. Yarın oraya geçeceğiz. Anselmo adındaki yaşlı at bugün öldü ve artık yükleri taşıyacak bir tek atımız kaldı.. Astımım düzelmiyor ve ilaçlarım da tükeniyor. Yarın Nacahuasu'ya bir grubun gönderilmesi kanusunda karar vereceğim.

Bugün buraya geleli ve gerilla kurulumu tam dokuz ay oluyor. İlk 6 kişiden ikisi öldü, biri kayıp, ikisi de yaralı. Benimse nasıl durduracağımı bilmediğim astım krizlerim devam ediyor.

8 Ağustos

Bir saat kadar yürüdük. Benimse yol iki saatimi aldı, çünkü küçük kısrak yorgundu. Bir ara

boynuna bıçakla vurup yaraladım. Yeni kamp yeri, herhalde Rosita yada Rio Grande'ye kadar konaklayabileceğim sonuncu sulak kamp olacak. Machetero'lar buradan 40 dakika (2 - 3 kilometre) ötede. 8 kişilik bir gruba şu görevi verdim : yarın buradan gidecek ve bütün gün yürüyecekler. Ertesi gün Camba geri dönüp neler olup bittiği hakkındaki haberleri getirecek. Bir gün sonra da Pablito ile Dario haber getirecekler. Diğer beş kişi Vargas'a kadar yola devam edecek ve oradan Coco ile Aniceto geri dönüp işlerin nasıl gittiğini anlatacak. Benigno, Julio ve Nato ilaç aramak üzere Nacahuasu'ya kadar gidecekler. Pusuya düşmemek için çok dikkatli ilerlemeleri gerek. Biz onların peşinden gideceğiz. Buluşma noktaları da şunlar: Vargas'daki ev yada daha yukarıdaki mahzenin karşısında bulunan akarsu, Rio Grande üzerinde Masicuri (Honorato) yada Nacahuasu. Hızımıza göre, bu noktalardan birinde buluşacağız. Ordudan yeni haberler var, bizim kamp yerlerinin birinde silahlarımızı bulduklarını öğrendik. Akşam üzeri herkesi topladım ve şu nokta üzerinde durdum: Güç bir durumdayız. Pacho kendini toparlıyor ama ben işe yaramaz bir haldeyim. Küçük kısrak hikayesi, bazı anlarda kendi kontrolümü kaybettiğimi göstermektedir. Bu düzelecektir ama, durumun herkes için aynı şekilde ağır olması gerekir ve katlanamıyacak durumda olanların bunu açıkça söylemesi lazımdır. Büyük kararların alınması gereken bir anda bulunuyoruz. Bu tür savaş bize, insan soyunun en yüksek mertebesini teşkil eden ihtilalci olma imkânını veriyor ama, aynı zamanda tam anlamıyla insan olmamıza da imkân vermektedir. Bu mertebelerden hiçbirine ulaşacak güçte olmadıklarını hissedenlerin bunu söylemeleri

ve mücadeleyi bırakmaları gerekir. Bütün Küba'lılar ve Bolivya'lılardan bazıları mücadeleye sonuna kadar devam edeceklerini açıkladılar. Eustaquio da aynı şeyi yaptı ama Muganga ile ilgili olarak bir tenkitte bulundu. Çünkü Muganga katıra odun yükleyeceğine arka çantasına yüklüyordu. Bu, Muganga'nın öfkeli şekilde karşılık vermesine yol açtı. Julio, Moro ile Pacho'yu aynı nedenlerle tenkit etti ve bu defa da Pacho küplere bindi. Burada, çok ayrı seviyede iki sorunun tartışılmakta olduğunu söyleyerek çekismeye son verdim: Bir yandan mücadeleye devamda kararlı olup olunmadığının bilinmesi, öte yandan gerillanın yüceliğine halel getiren küçük kavgalar ve iç sorunlar.

Eustaquio ile Julio'nun değindikleri noktalar hoşuma gitmedi ama, Moro ile Pacho'nun verdikleri karşılıkları da tutmadım. Daha ihtilaci ve örnek insan olmak gerek.

9 Ağustos

8 keşifçi bu sabah gitti. Machetero'lar, yani Miguel, Urbano ve Leon onlardan elli dakika sonra hareket ettiler. Topuğumdaki bir çıbanı açtılar. Ayağımı yere basabiliyorum ama hâlâ canım yanıyor. Ateşim var. Pacho çok iyi.

Yükseklik: 780 metre.

10 Ağustos

Antonio ile Chapaco avlanmak üzere geriye doğru gittiler ve dişi bir geyikle, yabani bir dişi tavuskuşu getirdiler. İlk kamp yerini görmüşler. Orada yeni bir şey yok. Bir yük de portakal getirdiler. İki tane yedim. Bu, derhal bir astım krizi geçirmeme sebep oldu ama pek şiddetli değildi. Saat 13.30'da 8'lerden biri olan Camba geldi ve şu haberleri getir-

di: dün su içmeden yatmışlar ve bugün saat 9'a kadar yine su bulamadan yürümeğe devam etmişler. Benigno çevrede keşif yaptıktan sonra su bulmak için Rosita yönünde yola koyulmuş. Pablo ile Dario su bulmadan geri dönmeyeceklermiş.

Fidel'in uzun bir nutku. Geleneksel partilere ve özellikle Venezuela'nınkine sövüp sayıyor. Herhalde kulislerde şiddetli çatışmalar olmuştur. Ayağımı yeniden tedaviye başladılar. Daha iyiceyim ama henüz tam değil. Üstüne üstlük, yarın, bir günde sadece 35 dakikalık bir ilerleme kaydeden machetero'lara üssümüzü yaklaştırmak üzere yola çıkacağız.

11 Ağustos

Çalı biçiciler çok yavaş ilerliyor. Saat 16'da Pablo ile Dario, Benigno'nun, Rosita'ya yakın olduğunu ve üç günde Vargas'a varacağını tahmin ettiğini bildiren bir mesajı ile geldiler. Pablito geceyi geçirdikleri subaşından saat 8.15'de ayrıldı ve 15 sularında Miguel'i buldu. Anlaşılan dişi tavus astımına iyi gelmedi, hafif bir kriz geçirdim. Bu yüzden payımı Pacho'ya verdim. Öğleyin kaybolan ve geceyarısı tekrar ortaya çıkan küçük bir akarsuyun yanına yerleşmek üzere kamp yerimizi değiştiriyoruz. Yağmur yağdı, hava soğuk değil, çok mariguy var.

Yükseklik: 740 metre.

12 Ağustos

Kapalı bir gün. Machetero'lar çok ağır ilerliyor. Burada yeni bir şey olmadığı gibi fazla yiyecek de yok. 6 günlük yiyeceğimizi temin etmek üzere yarın bir atı daha feda edeceğiz. Astımım aynı, şimdilik dayanabiliyorum. Barrientos gerillacıların gerilediğini ilan etti ve yeniden Küba'ya karşı bir mü-

dahalede bulunma tehditlerine başladı. Her zaman-ki gibi aptalca konuşuyordu.

Radyo Monteagudo'da bizim bir ölü vermemizle sonuçlanan bir çarpışmadan söz etti. Ölen, Tarata'dan Antonio Fernandez. Bu, Tarata'lı Pedro'nun asıl adına epey benziyor.

13 Ağustos

Miguel, Urbano, Leon ve Camba, Benigno tarafından bulunan su başında kamp kurmağa ve oradan da yola devam etmeğe gittiler. Üç günlük yiyecek götürdüler, yani bugün kesilen Pacho'nun atından birkaç parça. Dört hayvan kaldı ve öyle görünüyor ki yiyecek buluncaya kadar bir tanesini daha kesmemiz gerekecek. Eğer işler yolunda gittiyse Coco ile Aniceto'nun yarın buraya gelmeleri gerek. Arturo iki dişi tavuskuşu avladı. Chapaco gittikçe dengesizlik belirtileri gösteriyor. Pacho ise gittikçe iyileşiyor. Astımım iki gündür şiddetlendi. Şimdi günde üç tablet alıyorum. Ayağım hemen hemen iyileşti.

14 Ağustos

Her bakımdan kara bir gün. Yeni hiçbir şey yok ama, akşam üzeri haberleri dinlerken, gönderdiğimiz adamların gittikleri mahzenin düşman tarafından alındığını öğrendik. Öylesine açık bilgiler verdiler ki, hiçbir şüphe kalmıyor. Bugünkü acıip hava astımımı azdıracak. Her türlü dokümanlarımızla fotoğraflarımızı da aldılar. Bize indirilen en ağır darbe bu. Birisi konuşmuş olsa gerek. Kim? Bir muamma...

15 Ağustos

Pablito'yu bir mesajla erkenden Miguel'e gönderdim. Coco ile Aniceto henüz dönmemişlerse, Be-

nigno'nun aranması için iki adam göndermesini bildirdim.' Ama Pablito onlara yolda rastladı ve üçü birden geri geldiler. Miguel bana, gece nerede bastırırsa orada kalacağını ve kendisine biraz su gönderilmesini bildirmiş. Yarın ne olursa olsun erkenden yola çıkacağımızı bildirmek üzere Dario'yu gönderdik. Dario o sırada yolun tamam olduğunu haber vermeğe gelen Leon ile karşılaştı.

Bu arada bir Santa Cruz radyosu ordunun Muypampa grubundan iki kişiyi tutsak ettiğini bildirdi. Artık şüphe yok, Joaquin'in grubu söz konusu ve şimdi onun çok sıkışmış olması gerek. İki tutsak da konuşmuş. Hava soğuktan ama ben fena bir gece geçirmedi. Aynı ayağımın başkası başka bir çıbanı deştirmek gerekecek. Pacho adamakıllı iyileşti. Chuyuyako'da, ordunun kayıp vermediği başka bir çarpışmanın da cereyan ettiğini bildirildi.

16 Ağustos

Nisbeten iyi bir yol üzerinde 3 saat 40 dakikalık bir yürüyüş yaptık. Bu arada bir saat de dinlendik. Bir kıymık battığı için katır beni olduğum gibi yere fırlattı, neyse ki yararsız beresiz kurtuldum. Ayağım iyi. Miguel, Urbano ve Camba machete ile yolu açmağa devam ettiler ve Rosita'ya vardılar. Benigno ile arkadaşlarının mahzene bugün gitmeleri gerekiyordu. Uçaklar bölge üzerinde birkaç defa uçtu. Herhalde, Vargas'ın oralarda izler görülmüş olacak. Belki de Rosita veya Rio Grande boyunca inmekte olan bir birliği havadan koruyorlar. Akşam üzeri adamlarımı toplayarak yarın suyu geçerken karşılaşabileceğimiz tehlikelerle ilgili uyarılarda bulundum.

Yükseklik : 600 metre.

17 Ağustos

Erkenden yola çıktık ve saat 9'da Rosita'ya vardık. Coco orada iki silah sesi duyar gibi oldu. Bunun üzerine birkaç adamı pusuda bıraktık ama hiçbir şey olmadı. Yoluñ geri kalan kısmını çok yavaş katedebildik. Çünkü durmadan yolumuzu kaybediyorduk. Nihayet saat 16.30'da Rio Grande'ye varıp orada kamp kurduk. Ben mehtaptan yararlanarak yola devam etmek niyetindeyim ama, adamlar çok yorgundu. Kıt kanaat iki günlük at etimiz kaldı. Benim için bir günlük mote var. Öyle anlaşılıyor ki bir atı daha kesmemiz gerekecek. Radyo, Nacahuasu'daki 4 mahzeni ele geçirdiklerine dair dellilleri ortaya koyacağını bildirdi. Bu, maymunlar mahzeninin de ele geçtiğini gösteriyor. Kötü şartlara rağmen astımdan pek şikâyetim yok.

Yükseklik : 640 metre. (Dün 600 metrede olduğumuz düşünülürse mantıksız bir şey bu).

18 Ağustos

Her zamankinden daha erken yola çıktık. Ancak, bir tanesi oldukça derin olan dört ırmak geçidini geçmemiz ve bazı yerlerde patikalar açmamız gerekti. Bu yüzden, akarsuya saat 14'de vardık. Yorgunluktan bitkin halde olan adamlarımız istirahat çekildiler. Nibarigui'ler (Ç. N. bir nevi küçük sivrisinek) bulut halinde. Gece ise çok soğuk. İnti bana Camba'nın gitmek istediğini söyledi. Ona göre, içinde bulunduğu maddi şartlar dayanmasına imkân vermiyor. Ayrıca mücadelenin geleceğini iyi görmüyor. Tabii tipik bir korkaklık hali bu. Gitmesine izin vermek yerinde bir tedbir olur ama, bizim Joaquin'e katılmamıza imkân verecek yolu yalnız o

biliyor, onun için şimdilik gidemez. Yarın hem onunla, hem de Chapaco ile konuşacağım.

Yükseklik : 680 metre.

19 Ağustos

Miguel, Coco, İnti ve Aniceto bir müfrezezin bulunduğu anlaşılan Vargas'a gidecek en iyi yolu bulmak üzere keşfe çıktılar. Ama yeni hiçbir şey yok, herhalde eski patikadan devam etmemiz gerekecek. Arturo ile Chapaco ava giderek bir geyik vurdular. Arturo, Urbano ile nöbet tutarken de bir tapir vurdu. Ama yedi defa ateş ettiği için kamp yerinin birbirine girmesine sebep oldu. Bu hayvan bize dört günlük et sağlayacak, geyik de bir günlük. Bir de fasulya ile sardalya yedeği var: toplam altı gün. Listede sırası gelen kırat postu kurtaracağına benzer. Camba ile konuştum ve kendisine gelecek konağımız olan Joaquin'e varmadan gidemeyeceğini söyledim. Chapaco gitmeyeceğini, çünkü bunun bir alçaklık olacağını, ama bundan altı ay, bir yıl sonra gitmeyi düşündüğünü söyledi. Ben kendisine bu umudu verdim. Biribirini tutmayan bir sürü şey söyledi. Durumu iyi değil.

Haberler sadece Debray etrafında, diğer sanıklardan söz bile edilmiyor. Benigno'dan hiçbir haber yok. Belki de varmıştır.

20 Ağustos

Machetero'lar, yani Miguel ile Urbano ve «bayındırlık işleri», yani Willy ile Dario fazla ilerlemiyor, onun için bir gün daha burada kalmağa karar verdik. Coco ile İnti hiçbir şey avlamadılar ama Chapaco bir geyikle bir maymun vurdu. Geyik etinden yedim ve gece şiddetli bir astım krizi geçirdim.

Doktor hâlâ hasta. Onu adeta kötürüm hale sokan bir lumbagosu var anlaşılan. Benigno'dan haber yok. Bu durum endişe verici.

Radyo, Sucre'den 85 kilometre uzakta gerillaların bulunduğunu haber verdi.

21 Ağustos

Aynı yerde, Benigno ile arkadaşlarından habersiz geçen bir gün daha. Beş maymun avlandı. 4'ünü Eustaquio, birini de Moro vurdu. Moro lumbagosundan sikâyetçi olmakta devam ediyor, kendisine meperidine verildi. Geyik eti astımına iyi gelmiyor.

22 Ağustos

Nihayet yola çıktık ama, ondan önce bir alarm verildi, çünkü kıyıda kaçır gibi olan bir adam görmüştük; bu, yolunu kaybeden Urbano idi. Doktora mevzii bir anestezi yaptım, böylece, acı çekmesine rağmen kısırağın üstünde yolculuğa devam edebildi. Biraz daha iyi görünüyor. Pacho yaya yürüdü.

Sağ kıyıda bir kamp yeri kurduk. Artık Vargas'a varmak için birkaç machete darbesi kâfi. Yarın ve öbür gün için tapir eti var elimizde. Yarından sonra artık avlanamayacağız. Benigno'dan haber yok. Coco'dan ayrılalı on gün oluyor.

Yükseklik: 580 metre.

23 Ağustos

Zor bir gün geçirdik. Çünkü sarp bir kayalık-tan geçmemiz gerekti. Kırat ileri gitmemek için dayattı. Biz de onu çamura batmış bir halde bıraktık. Yakın zamana kadar meskûn olduğu izlerden anlaşılan küçük bir avcı kulübesine vardık. Pusuya yat-tık. Biraz sonra iki adam bu pusuya düştü. Kurulmuş on tuzakları olduğunu ve bunlara bakmağa git-

tiklerini iddia ediyorlar. Onlara göre ordu Vargas'ın evinde, Tatarenda'da, Caraguatarenda'da, Ipita ve Yumon'da konaklamış olup iki gün önce Caraguatarenda'da cereyan eden çarpışmada bir asker yaralanmış. Belki de aç kalmış ya da sarılmış olan Benigno'dur bu. Adamlar askerlerin yarın balık avlamağa geleceklerini söylediler. 10-20 kişilik gruplar halinde geliyorlarmış. Tapir etini ve onların dinamitle avlamış olduğu balıkları adamlarımıza dağttık. Ben piring yedim, çok iyi geldi. Doktor biraz iyi. Debray'nin duruşmasının eylül ayına ertelendiği ilan edildi.

Yükseklik: 580 metre.

24 Ağustos

Saat 5.30'da kalk borusu çalındı ve izlemek niyetinde olduğumuz boğaza doğru yollandık. İleri karakol yolu açtı. Daha bir kaç metre ilerlemiştik ki karşı taraftan üç köylü görüldü. Migueli'i çağırdık ve herkes pusuya yattı. 8 asker geliyordu. Irmaktan geçmelerine izin verecek ve yaklaştıkları zaman ateş edecektik. Ama askerler geçmedi. Birkaç tur atmakla yetindiler ve tüfeklerimizin menziline geçtiler, fakat biz ateş etmedik. Tutsaklarımız, bunların sadece avcı olduğunu söylüyorlar. Miguel ve Urbano'yu, Camba, Dario ve avcı Hugo Guzman ile birlikte, batıya doğru giden fakat nereye çıktığı bilinmeyen bir yolu izlemek üzere gönderdik. Biz bütün gün pusuda kaldık. Gece bastırırken macheterolar tuzak kurarak tuttıkları hayvanlarla, bir kondor ve çürümüş bir yaban kedisiyle döndüler. Bunları yuttuğumuz gibi tapir'den ne kaldıysa onu da gövdeye indirdik. Geriye sadece fasulya kaldı. Bir de ne avlayabilirsek...

Camba'nın morali adamakıllı bozuldu. Askerlerden söz edildiğini duydu mu titriyor. Doktor, acısı devam ettiğinden kendi kendisini talamonal'la tedavi ediyor. Ben oldukça iyiyim ama, karnımı müthiş aç.

Ordu, yeni bir mahzeni bastığını, kendi tarafında sadece iki hafif yaralı bulunduğunu, buna karşılık gerillacılar tarafında «kayıplar» olduğunu açıklayan bir bildiri yayınladı.

Havana Radyosu Taperillas'da bir çatışma olduğu ve ordunun bir yaralı verdiği söylentilerini nakletti ama, haberi kesinlikle doğrulamadı.

25 Ağustos

Gün yeni hiçbir şey olmadan geçti. Kalk borusu saat 5'te çalındı ve machetero'lar erkenden yola çıktılar. 7 kişiden ibaret ordu kuvvetleri mevzilerimizin birkaç adım yakınına kadar geldi. Ama askerler geçmeye kalkışmadılar. Ateş ediyorlardı, avcılarını çağırır gibi bir halleri vardı. Yarın fırsat çıkarsa onlara hücum edeceğiz. Yol ilerlemiyor, onun için Miguel, Urbano'yu talimat almak üzere gönderdi ama o, talimatı hiçbir şey yapılamıyacak bir saatte çok kötü şekilde nakletti.

Radyo, Dorada tepesinde Joaquin yüzünden çıktığı anlaşılan ve Camiri'den 3 kilometre ötede gerillacıların bulunduğunu açıklayan bir çarpışmayı haber verdi.

26 Ağustos

Her şey tersine döndü: 7 kişi geldi ama ayrıldılar. 5'i ırmağın aşağısına doğru, ikisi ırmağı geçmeğe gitti. Pusunun sorumlusu olan Antonio vakitsiz ateş etti. Bu da askerlerin takviye aramalarına imkân verdi. Diğer 5'i buldukları yerden atlaya-

rak hızla çekildiler. İnti ile Coco bunlara saldırdı ama onlar sipere girip bizimkileri püskürttüler. Çok yakınlımıza kurşunlar düşüyordu. İnceleyince anladım ki, bunlar düşman kurşunları değildi. Ateş eden Eustaquio idi, çünkü Antonio ona hiçbir şey bildirmemiştir. Öyle kızdım ki, kendimi kaybederek Antonio'yu adamakıllı hırpaladım.

Oradan ağır ağır yola çıktık, çünkü Doktor pek formunda değil, buna karşılık askerler üstünlüğü ele alarak 20-30 kişilik bir grup halinde karşılıklı adadan ilerliyordu. Onlarla karşılaşmak hatalı olurdu. Coco ile İnti, karar verme yeteneği bakımından kendilerini gösterdiler.

Doktor bitkin bir hale gelip yürüyüşümüzü geciktirmeğe başlayınca kadar işler yolunda gidiyordu. Saat 18.30'da bizden birkaç metre ötede olup bizimle temas kurmuş bulunmasına rağmen Miguel ile buluşmadan durduk. Moro bir boğazda kaldı, çünkü son etabı çıkamadı. Üç gruba ayrılmış halde uyuduk. İzlediğimize dair bir belirti yok.

Yükseklik: 900 metre.

27 Ağustos

Bir çıkış yeri bulmak için günümüzü ümitsizce geçirdik. Rio Grande'nin yakınındayız. Yumon'u artık geçtik ama alınan bilgilere göre yeni ırmak geçitleri yok, sadece Miguel'in kayalığından devam etmek suretiyle aşağı inilebilecek. Ama oradan da katırlar geçemez. Bir tek çıkaryol kalıyor: küçük bir dağ silsilesini aşmak, sonra da Rio Grande-Massicuri'ye doğru yola devam etmek. Ama bunun yapılıp yapılamıyacağını ancak yarın öğrenebileceğiz. 1.300 metrelik tepeleri aştık. Bunlar aşağı yukarı çevrenin en yüksek tepeleri olup geceyi 1.240 met-

rede geçirdik. Hava çok soğuktu. Ben çok iyiyim ama Doktor oldukça kötü durumda ve suyumuzu bitirdik. Yalnız onun için biraz kaldı.

İyi haber, ya da mutlu olay: Benigno, Nato ve Julio çıkageldiler. Tam bir macera geçirmişler, çünkü Vargas ile Yumon'daki askerlerle az daha çatışacaklarmış. Sonra Saladillo'dan inen, ordan Nacahuasu boyunca çıkan bir birliği izlemişler. Congri deresinden yukarı doğru çıkan ve askerler tarafından yapılmış olan üç yol görmüşler. Ayın 18'inde varmış oldukları mağarada 150 kadar asker bulunuyormuş. Burada az daha yakayı ele veriyorlarmış ama görünmeden kaçmayı başarmışlar. Büyük babanın chaco'suna gitmişler. Orada helvacı kabakları bulmuşlar. Yalnız kabaklar kalmış, çünkü çiftlik terkedilmiş halde. Yeniden askerlerin arasından geçmişler, silah seslerimizi duymuşlar. Geceyi civarda geçirdikten sonra izimizi takip ederek bizi bulmuşlar. Benigno'ya göre Nato çok iyi imiş ama Julio iki defa kaybolmuş ve askerlerden biraz korkuyormuş. Benigno, birkaç gün önce Joaquin'in adamlarından birkaçının oradan geçmiş olduğunu tahmin ediyor.

28 Ağustos

Kapalı ve biraz bunaltıcı bir gün. Susuzluğumuzunuzu caracoré (Afrika inciri) ile giderdik. Zavalıca bir çare. Miguel, kötü bir tabancası olan Pablito'yu avcılardan biriyle beraber su aramağa gönderdi. Saat 16.30'da henüz gelmediği için Coco ile Aniceto'yu onu aramağa gönderdim. Onlar da gece dönmediler. Artçılar bayır tarafında kaldı, bu yüzden radyoyu dinleyemedik. Yeni bir mesaj yayınlanmış. Nihayet iki aydır bize arkadaşlık eden küçük

kısrağı kesmek zorunda kaldık. Onu kurtarmak için her şeyi yaptım ama açlık gitgide artıyordu. Şimdi hiç olmazsa yalnız susuzluğun acısı çekilecek. Yarın suya kavuşabileceğimizi sanmıyorum.

Radyo, Tatarenda'da bir askerin yaralandığını açıkladı. Benim bilmediğim şey şu: kendi kayıplarını bu kadar titizlikle açıkladıklarına göre, diğer noktalarda neden yalan söylesinler? Eğer yalan söylemiyorlarsa Caraguatarenda ve Taperillas gibi ıssız yerlerde onlara kayıp verdirenler kim? Eğer Joaquin adamlarını iki gruba ayırmamışsa, yada bağımsız yeni yuvalar yoksa...

Yükseklik: 1.200 metre.

29 Ağustos

Zor ve oldukça bunaltıcı bir gün. Machetero'lar çok az ilerliyor. Bir ara Masicuri'ye hangi yoldan gideceklerini şaşırılmışlar. 1600 metre yükseklikte oldukça rutubetli bir yerde kamp kurduk. Burada, meyvesi susuzluğu nisbeten gideren bir cins kamış yetişiyor. Bazı arkadaşlar susuzluk yüzünden tamamen yıkılmış halde: Chapaco, Eustaquio, El Chino. Yarın muhakkak bir subaşı bulmamız gerekecek. Katırcılar iyi dayanıyor.

Radyoda önemli haberler yok. Özellikle, haftadan haftaya uzayan Debray'nin dâvasından söz ediyorlar.

30 Ağustos

Durum endişe verici bir hal almağa başlıyordu. Machetero'lar baygınlık geçirdi, Miguel ile Dario idrarlarını içtiler. El Chino da aynı şeyi yaptı. Sonuç feci oldu; ishaller ve kramplar... Urbano, Benigno ve Julio bir kanyona doğru inip su buldular. Bana katırların geçemeyeceğini bildirdiler, ben

de Nato ile kalmağa karar verdim, ama İnti su ile yukarı çıktı. Üçümüz oturup kısarak eti yedik. Radyo aşağıda kaldığı için haberleri alamadık.

Yükseklik : 1200 metre.

31 Ağustos

Sabahleyin Aniceto ile Leon aşağıda bir keşif yapmağa gittiler ve saat 16'da subaşındaki kamp yerinden itibaren katırlar için bir geçit bulunduğu haberiyle geldiler. Oraya kadar gitmek hayli zordu, ama ben gidip yeri gördüm. Hayvanların oradan geçebileceğini sanıyorum. Miguel'in yarın son kayadan bize bir dönüş yeri yapmasını ve yolu açmağa devam etmesini emrettim. Biz de katırlarla inme görevini üzerimize alacaktık.

Manila'dan bir mesaj var ama not edemedik.

AYIN ÖZETİ

Bu, savaş bakımından, geçirdiğimiz ayların şüphesiz ki en kötüsü oldu. Mahzenlerin orada bulunan ilaçlar ve dokümanlarla birlikte kaybedilmesi, özellikle psikolojik alanda ağır bir darbe oldu. Ayın sonunda iki kişinin kaybedilmesi ve at eti yiyerek devam eden yürüyüş, adamların moralini bozdu. Ve ilk ayrılma olayı, yani Camba'nın gidişi de ortaya çıktı. Bu, aslında iyi bir şey ama mevcut şartlar içinde değil. Dışarsı ve Joaquin ile temassızlık ve tutsaklanan adamların konuşmuş olması birliğin moralini bozdu. Benim hastalığım adamlarımızdan bazılarında kararsızlık yarattı. Bütün bunlar, düşmanla ağır kayıplar verdirmemiz gereken biricik çarpışmada sadece bir kişiyi yaralayabilmiş olmamızda yankısını buluyor. Diğer taraftan susuz tepeler arasındaki güç yürüyüş, adamlarının bazı olumsuz taraflarını ortaya çıkardı.

En önemli karakteristikler şunlar:

1) Hâlâ hiçbir temasımız yok ve yakında bunu kuracağımızdan da ümitli değiliz.

2) Hâlâ köylülerin bize katılmasını sağlayamadık ki bu, son zamanlarda kendileriyle kurabildiğimiz temasların azlığına bakılırsa mantığa uygun bir şeydir.

3) Savaşçıların morali bozuluyor, umarım ki geçicidir.

4) Ordu etkililiğini de, savaşçılık kabiliyetini de artıramıyor. Moralimiz kadar ihtilalcilik efsanemizin de çöktüğü bir devirdeyiz. En acele yapılması gereken görevler geçen ayınkilerin aynı olmakta devam ediyor, yani: temasları yeniden kurmak, savaşçı sağlamak, ilaçlar bulmak ve gerillayı yeniden donatmak.

İnti ile Coco'nun gitgide daha sağlam asker ve ihtilalciler olarak kendilerini gösterdiklerini belirtmem gerek...

11 | Eylül 1967

1 Eylül

Katırla birlikte erkenden kanyona indik. Ancak bu pek de kolay olmadı. Katırlardan biri fena halde düştü. Doktor hâlâ iyileşmedi. Ama ben biraz daha iyiyim ve katırı sürerken bile iyi yürüyorum. Yürüyüş tahmin edilenden uzun sürdü ve ancak 18.15'de Honorato'nun evinin yanındaki akarsuya vardık. Miguel hiç duraklamadan devam ettiyse de ancak yola kadar gidebildi. Gece bastırmıştı. Benigno ile Urbano dikkatle ilerlediler ve anormal hiçbir şey göremediler. Bunun üzerine boş olan evi işgal ettik. Çevrede Ordu için yapılıp sonradan terk edilmiş birçok baraka vardı. Un, içyağı, tuz ve oğlaklar bulduk. Oğlakların ikisini kestik ve o gece kendimize mükellef bir ziyafet çektik. Evde ve yolun giriş yerinde birer nöbetçi bıarakarak şafakla beraber çekildik.

Yükseklik: 740 metre.

2 Eylül

Coco, Pablo, Benigno ve Miguel'i pusuda bırakarak sabah erkenden chaco'lara doğru yeniden yola çıktık. Öteki tarafa da bir nöbetçi bıraktık. Saat 8'de Coco gelip bir sığırtaçmacın Honorato'yu aramağa geldiğini bildirdi. 4 kişi idiler, ben geri kalan üçünün de getirilmesi emrini verdim. Bütün bunlar zaman aldı, çünkü bizim bulunduğumuz yerden eve kadar bir saatlik yol vardı. Saat 13.30'da arka arkaya silah sesleri duyuldu, bir köylünün bir asker ve bir atla yaklaştığı öğrenildi. Pombo ve Eustaquio ile birlikte nöbet tutan Chino «bir asker!» diye bağırıp tüfeğini doldurmuş. Asker ona ateş ederek kaçmış, Pombo ateş etmiş ve atı öldürmüş. Bu defa tepemin taşı attı: bu gerçekten beceriksizliğin dikâlâsıydı. Zavallı Chino mahvoldu. Bu arada dört sığırtaçmacı ve iki tutsağı salıverdık, herkesi de Masicuri'nin üst tarafına yolladık. Sığırtaçlardan 700 dolara küçük bir boğa satın aldık. Hugo'ya, çalışmasına karşılık 100 dolar, kendisinden aldığımız bazı eşyaya karşılık da 50 dolar verdik. Ölen atın, Honorato'nun evinde, sakat olduğu için bırakıldığı anlaşıldı. Sığırtaçlar, Honorato'nun karısının, askerler kocasını dövdükleri ve nesi varsa yedikleri için ordudan şikayet ettiğini söylediler. 8 gün önce sığırtaçlar geçtiği zaman Honorato, bir kaplan ısırtığını tedavi ettirmek üzere Valle Grande'de imiş. Ne olursa olsun evde birisi vardı, çünkü oraya vardığımız zaman yanan bir ateş bulduk. Chino'nun hatası yüzünden, o akşam sığırtaçların gittiği yönde yola çıkmağa ve askerlerin sayısının çok az olduğunu ve geri çekildiklerini farzederek ilk eve varmaya karar verdim. Ama çok geç yola çıktık, akarsuyu ancak saat 3.45'de aşabildik. Üstelik evi

de bulamadığımız için, gün doğuncaya kadar ineklerin geçtiği bir yolda uyumak zorunda kaldık.

Radyo, Camiri bölgesinde Joaquin adında bir Küba'nın komutasındaki 10 kişilik bir grubun yok edildiğine dair pis bir haber verdi. Fakat bu haberi veren, Amerika'nın Sesi Radyosu idi. Mahalli istasyonlar ise bundan söz etmedi.

3 Eylül

Bugün pazar olduğu için yine aksilikler birbirini kovaladı. Şafakta, Masicuri'yi nehrin ağzına kadar gözden geçirdik ve sonra Rio Grande'ye doğru çıktık. Saat 13'de İnti, Coco, Benigno, Pablito, Julio ve Leon, askerler orada değilse eve varmak ve yasantımızı biraz daha dayanılacak hale sokan yiyecekler satın almak için yola çıktılar. Grup önce iki ırgat yakaladı. Bunlar evsahibinin orada olmadığını, asker de bulunmadığını, epey de yiyecek bulabileceğimizi söylediler. Başka haberler: Dün 5 asker eve uğramadan dört nala geçmiş. Honorato oğullarından ikisiyle beraber iki gün önce evine gelmiş. Çiftlik sahibinin yanına vardıklarında oraya 40 asker gelmişti. Gelişigüzel bir çarpışma oldu. Bunda bizimkiler en azından köpekli bir asker öldürdü. Askerler tepki göstererek onları kuşattılar ama, bağrışmaları üzerine geri çekildiler. Tek piring tanesi bile alınmadı. Uçak bölgenin üzerinde uçarak birkaç roket attı. Herhalde Nacahuasu üzerineydi bu. Köylülerin verdiği diğer bir bilgi de şu: Bu bölgede gerillacı görmemişler ve onlara dair ilk haberleri dün geçen sığırtmaçlardan almışlar.

Amerika'nın Sesi yeniden, ordu ile olan çarpışmanın bir muhasebesini yaptı. Bu defa on kişiden hayatta kalan tek kişinin José Carrillo olduğu bil-

dirildi. Bu Carillo'nun Paco olduğunu bildiğimize ve yok etme işi Masicuri'de cereyan ettiğine göre herşey bunun esaslı bir palavra olduğunu gösteriyor.

Yükseklik: 650 metre.

4 Eylül

Miguel tarafından yöneltilen 8 kişilik bir grup, Masicuri'den Honorato'ya kadar giden yol üzerinde saat 13'e kadar pusuya yattı. Özel hiçbir şey yok. Bu sırada Nato ile Leon güç belâ bir ineği getiriyorlardı ama biz arkasından iki esaslı öküz ele geçirdik. Urbano ile Camba suyun akış yönünün aksine, yaklaşık olarak 10 kilometrelik yol yapıyorlardı. Geçilmesi gereken dört su geçidi var ve bir tanesi derin. Küçük boğayı kestik ve hem gereç, hem de haber toplamak üzere gönüllü istedik. İnti, Coco, Julio, Aniceto, Chapaco ve Artura seçildi; İnti'nin komutasındalar. Pacho, Pombo, Antonio ve Eustaquio da katılmak istediler. İnti'nin verdiği talimat şöyle: şafakta eve varmak, ne gibi hareketler olduğunu gözlemek, asker yoksa gereç sağlamak, varsa evin etrafını dolaşmak, bir askeri tutsaklamayı denemek; esas olanın kayıp vermemek olduğunu hatırlıktan çıkarmamak. Çok ihtiyatlı olmayı da salık verdi.

Radyo, Yeso geçidinde, 10 kişilik grubun yok edildiği yerdeki yeni bir çarpışmada bir ölü olduğunu haber verdi. Bu da Joaquín hikayesinin palavra olduğunu gösteriyor. Bundan başka Palmarito'da öldürülüp Camiri'ye nakledilen Peru'lu doktor El Negro hakkında bütün bilgileri verdiler. Kimliğinin tesbitine El Pelado yardım etmiş. Bu defa gerçek bir ölünün söz konusu olması gerek. Diğerleri

uydurmaca, yada böbürlenmek için olmalı. Ne olursa olsun, şimdi Masicuri ile Camiri'den söz eden haberlerin metinleri acaip.

5 Eylül

Gün, hiçbir haber alınmadan sonucu beklemekle geçti. Grup saat 4.30'da geri dönerek bir katır ve biraz da mal getirdi. Mal sahibi Moro'nun evinde askerler vardı ve az daha köpekleriyle grubu meydana çıkaracaklardı. Anlaşılan geceleri yer değiştiriyorlar. Adamlarımız evin etrafını dolaşıp Montano'nunkine giden bir yol buldular. Burada kimse yoktu ama mısır bulup bir kental kadar getirdiler. Öğle üzeri ırmağın öteki tarafına geçtiler ve öbür tarafta iki eve rastladılar. Birinci evden herkes kaçmıştı; katırı müsadere ettiler. Ötekinde mukavemet gördüğümüz için tehlide başvurmak zorunda kaldık. Oranın sakinleri o zamana kadar gerillacı görmemiş olduklarını ve ancak karnavaldan önce Perez'in evinde bir grupla (yani bizle) karşılaştıklarını söylediler. Grubumuz tekrar yola çıktığında daha gündüzdü ve Moro'nun evini işgal etmek için geceyi bekledik. İşler yolunda gidiyordu ama Arturo kayboldu ve patikada uyudu. Onu aramakla iki saat harcadık. Hayvanlar silmediği takdirde burada bıraktığımız izler bizi ele verebilir. Bu arada bazı eşyayı da düşürmüştük. Adamların morali derhal değişti.

Radyo ölen gerillacıların kimliklerinin tesbit edilemediğini, ama her an bu konuda yeni bilgiler verebileceğini bildirdi. OLAS'ın bir zafer kazandığını, fakat Bolivya delegasyonunun boktan olduğunu bildiren mesajın tümü çözüldü. P. C. B.'den Aldo Flores, E.L.N.'in temsilcisi olduğunu iddia etti ve onu

yalanlamak gerekti. Kolle'nin bir adamını konuşmalara çağırdılar. Lozano'nun evi aranmış, ancak kendisi saklanıyor. Debray'nin takas edilebileceği sanılıyor. Hepsi bu kadar besbelli ki bizim mesajımızı almadılar.

6 Eylül

Benigno.

Benigno'nun doğum günü iyi başladı. Gelen hububattan un öğüttük. Bununla, şekerli mote yapıp herkese dağıttık. Sonra Miguel 8 kişinin başında pusuya yatmağa gitti. O sırada Leon da küçük bir boğa getiriyordu. Vakit biraz geciktiği, yani saat 10'u biraz geçtiği ve onlar da gelmedikleri için, Urbano'yu gönderip öğle üzeri pusuyu kaldırmalarını bildirdim. Birkaç dakika sonra bir silah sesi, arkasından kısa bir yaylım ateşi duyuldu. Biz mevzilenirken Urbano koşarak geldi. Köpekleri olan bir devriyeye rastlamıştı. 9 adamım öteki yanda idi. Nerede olduklarını kesinlikle bilmediğim için ümitsizliğe kapılmıştım. Irmağın kenarına varmadan oradan çıkabilmek için yolu düzelttik. Moro, Pombo ve Camba'yı, Coco ile birlikte oraya yolladık. Bu sırada Miguel çalı çırpımın arasından bütün adamlarıyla çıkageldi. Olup bitenleri anlattı. Miguel bizim patikada nöbetçi bırakmadan ilerlemiş ve hayvanları toparlamaya çalışmıştı. Leon bir köpeğin havlamasını duymuş, Miguel de ihtiyat olarak geri dönmeğe karar vermişti. O sırada silah sesleri duymuşlar. Ağaçların berisindeki patikadan bir devriyenin geçtiğini görmüşler. Bunun üzerine kendilerine başka bir yol açıp, geri dönmüşler. 3 katırla 3 sığırı alarak oradan ayrıldık. İki tehlikeli olan dört su geçidini geçtikten sonra eski kamptan 7 ki-

lometre kadar uzakta yeni bir kamp kurduk. İneği kesip kendimize bir ziyafet çektik. Artçı birlik kamp yönünden gelen ve uzun süren mitralyöz ve silah sesleri duyduğunu haber verdi.

7 Eylül

Kısa bir yürüyüş. Bir su geçidini aştık. Sarp arazi yüzünden güçlüklerle karşılaştık. Miguel ilerde bizi beklemek için kamp kurmuş. Yarın keşifte bulunacağız. Durum şu : Uçaklar, kamp yerine gelmiş olmalarına rağmen bizi burada aramıyor. Radyo ise benim grubun şefi olduğumu ilân etti. Öyle ise, sorulabilecek soru şu : Acaba bizden korkuyorlar mı? Zayıf ihtimal. Acaba tırmanmayı imkânsız mı buluyorlar? Kendimizin ne yaptığını ve onların da neler bildiğini gördükten sonra ben bunu sanmıyorum. Yoksa bizi stratejik bir noktada sıkıştırmak üzere ilerlememize imkân mı vermek istiyorlar? Olabilir. Gereçlerimizi sağlamak için Masicuri bölgesinde kalacağımızı mı sanıyorlar? Bu da olabilir. Doktor çok daha iyi, ama ben yeniden rahatsızlandım ve uykusuz bir gece geçirdim.

Radyo José Carrillo (Paco)dan elde edilmiş değerli bilgilerden söz ediyor. Onu cezalandırmak lazım. Debray, Paco'nun kendi aleyhinde düşmana yaptığı açıklamalardan söz ediyor. Bu açıklamaları yalanlıyor ve düşmana kendisinin avlandığını, onun için yanında bir tüfek bulunduğunu söylüyor. La Cruz del Sur Radyosu kadın gerillacı Tania'nın cesedinin bulunuşundan büyük bir önemle bahsediyor. Ceset Rio Grande kıyısında bulunmuş. Yapılan açıklamalar El Negro olayındaki kadar gerçek hissinin vermiyor. Aynı istasyona göre ceset Santa Cruz'a

götürülmüş, Altiplano istasyonu ise bu konuda hiç bir haber vermedi.

Yükseklik 720 metre.

Julio ile konuştum. Durumu çok iyi ama temas yokluğundan ve yeni kişilerin bize katılmayışından yakınıyor.

8 Eylül

Sakin bir gün. Antonio ile Pombo'nun emrinde sabahtan akşama kadar sekizer kişilik pusular kurduk. Hayvanlar bir **chuchial**'dan (bir tür bambu ekilmiş tarla) iyi beslendiler. Düşen katır da iyileşiyor. Aniceto ile Chapaco suyun akış yönünün tersine bir keşif yapmağa gittiler. Döndüklerinde yolun hayvanlar için nispeten iyi olduğunu söylediler. Coco ile Camba ırmağı göğüslerine kadar suya dalarak geçtiler. Karşıdaki bir bayırı tırmandılar ama, birşey göremediler. Bu kez, Miguel ile Aniceto'yu yolladım. Daha sıkı bir keşif yapan Miguel hayvanları geçirmenin çok güç olacağı kanısına vardı. Yarın bu yönde ısrar edeceğiz, çünkü hayvanları yüksüz olarak sudan geçirmek daima mümkün.

Radyo Barrientos'un, bir «hristiyan mezarlığı»na gömülen, kadın gerillacı Tania'nın defin törenine katıldığını ve sonra Honorato'nun evi olan Puerto Mauricio'ya gittiğini bildirdi. Bolivya'lılar aldatılmış, kendilerine vad edilen ücret verilmemişti. Barrientos, aldatılmış Bolivya'lılara, ellerini başlarının üzerinde kenetleyip askerî merkezlere teslim oldukları taktirde aleyhlerinde kovuşturma yapılmayacağını bildirdi. Barrientos'a bir gösteri yaparcasına küçük bir uçak Honorato'dan aşağı doğru bomba attı.

Bir Budapeşte gazetesi Che Guevara'yı patetik ve sorumsuz görünen bir kişi olarak tenkit etti ve eylem karşısında pratik tutumlar takınan Şili Partisi'nin marksist davranışını övdü. Sırf, alçaklarla, her kalıba giren uşakların maskelerini düşürüp tükürdüklerini yalattmak için iktidara gelmeyi ne kadar isterdim!..

9 Eylül

Miguel ile Nato keşfe gittiler. Dönüşlerinde, suyun geçilebileceğini, yalnız hayvanların yüzmesi gerektiğini bildirdiler. İnsanlara göre bir su geçidi bulduk. Kamp kuracağımız sol kıyıda da oldukça büyük bir akarsu var. Antonio ile Pombo'nun yönetimi altında 8'er kişi pusuda kalmaya devam etti. Yeni bir şey yok. Aniceto ile konuştum, birçok Bolivya'lının gevşediğini söylemesine rağmen kendisinin sağlam bir görünüşü var. Coco ile İnti'nin politik çalışma yapmadıklarından şikayet ediyor. İneği bitirdik, yarın bir çorba yapacağımız dört ayağandan başka birşey kalmadı artık.

Radyonun verdiği tek haber, Debray davasının en az 17 Eylül'e ertelendiğinden ibaret.

10 Eylül

Kötü bir gün. İyi belirtilerle başladı ama, sonradan hayvanlar çok kötü olan yolda direnmeğe koyuldu. Sonunda biri artık yürüyemez oldu. Arkada kaldığından, onu öteki tarafta bırakmamız gerekti. Bu kararı Coco aldı çünkü nehir çok yükselmişti. Biri Moro'nun silahı, öbürü Benigno'nun tüfeğinin 3 tanksavar bombası olmak üzere dört silah da öteki kıyıda kaldı. Öbür katırın üstünde yüzerek ırmağı geçtim, Geçerken ayakkabılarımı kaybettim. Şimdi abarca giymek zorundayım, bu da pek hoş-

ma gitmiyor. Nato giysileri ve muşambaya sarılmış silahlarını bir çıkın yaparak, yükselen nehre daldı. Ama yüzerken herşeyini kaybetti. Ürken öbür katır suyu tek başına geçmek için bir hamle yaptı. Fakat su artık geçit vermediği için onu geri döndürmek zorunda kaldık. Bu defa, Leon katırla birlikte geçmeyi denedi ama, az daha ikisi de boğuluyordu, çünkü fırtına başlamıştı. Nihayet hepimiz, hedefimiz olan akarsuya vardık ama, Doktor'un durumu çok kötü. Bütün gece elleriyle ayaklarındaki nevralsi ağrılarından şikayet etti. Hayvanları tekrar öteki kıyıya yüzdürmek niyetindeydik, ama yükselen sular buna imkân vermedi. Uçaklarla helikopterler de bölgenin üzerinde devamlı uçuyor. Helikopterler hiç hoşuma gitmiyor, çünkü kıyıya pusu kurmak için asker indirmiş olabilirler. Yarın nerede bulunduğumuzu açığa çıkarmak üzere hem ırmağın akış yönünün aksine, hem aşağı doğru keşifler yapılacak.

Yükseklik : 780 metre. Yol : 3 - 4 kilometre.

Bir olaya değinmeyi az daha unutacaktım : bugün, altı aydan beri ilk defa yıkanabildim. Bu, daha önce birçok arkadaşın da ulaştığı oldukları bir rekordur.

11 Eylül

Sakin bir gün. Adamlar akarsuyun ve ırmağın yukarı taraflarını keşfe gittiler. Irmağa gitmiş olanlar gece bastırırken dönüp, ırmak biraz daha alçalınca bir geçit bulmanın çok muhtemel olduğunu ve hayvanların yürüyebileceği kıyıların varlığını haber verdiler. Akarsuyu keşfe giden Benigno ile Julio bunu çok üstünkörü yaparak öğle üzeri geri döndüler. Artçıların yardım ettiği Nato ile Coco katır

geçirterek geride kalmış eşyayı aramağa gittiler. Mitralyöz kurşun şarjörlerinin bulunduğu bir torbadan başka bir şey bırakmadılar.

Tatsız bir olay cereyan etti : El Chino, Nato'nun bir filetoyu kızartıp tamamen yediğini söyledi. El Chino'ya kızdım, çünkü bunu önlemek onun görevi idi ama, incelenince işler tamamen karıştı. Çünkü El Chino'nun bu harekete izin verip vermediğini anlamak mümkün değildi. Yerine başka birinin getirilmesini istedi. Ben de bu göreve yeniden Pombo'yu getirdim. Bu, özellikle El Chino için ağır bir darbe oldu.

Radyo, bu sabah Barrientos'un benim çoktanberi öldüğüme dair iddiasını yayınlamıştı. Ancak, akşam aynı radyo, benim ölü yada diri olarak yakalanmamı sağlayacak bilgiler verene 50,000 Dolar (4.200 ABD Doları) ödeneceğini ilân etti. Galiba silahlı kuvvetler ona bir ..... vermiş olmalı. Bölgeye herhalde beni tarif eden el ilanları dağıtılmıştır. Requeteran, Barrientos'un koyduğu ödülün psikolojik bakımdan etki yapmak amacı güttüğünü söyledi. Çünkü gerillacıların inatçılığını ve savaş azmini kırmak için başka çaresi yok...

Pablito ile uzun uzun konuştum. O da bütün ötekiler gibi temassızlıktan endişe duyuyor ve başlıca işimizin şehirle temas kurmamız olduğu kanısını öne sürüyor. Ancak «Ya Vatan Ya Ölüm» sloganını gerçekleştirmek için sonuna kadar dayanmağa azimli olduğunu gösterdi.

12 Eylül

Gün traji-komik bir olayla başladı : Saat 6'da kalk borusu çalınırken, Eustaquio bana bir takım adamların akarsu yönünden buraya doğru geldikle-

rini haber verdi. Herkes silahlara sarıldı. Onları gördüğünü zanneden Antonio'ya kaç kişi olduklarını sorduğumda el işaretiyle beş kişi gördüğünü bildirdi. Sonunda anlaşıldı ki, hayal görmüşlerdi. Birliğin morali bakımından tehlikeli bir hayal, çünkü hemen psikozdan söz edilmeğe başlandı. Ondan sonra Antonio ile konuştum. Besbelli ki normal durumda değil. Ağlamağa başladı. Fakat, bunun sadece uykusuzluktan ileri geldiğini, çünkü 6 günden beri angaryada olduğunu, nöbette uyduğunu ve bunu kabul etmek istemediğini açıkladı. Chapaco bir emre karşı itaatsizlik etti ve üç gün angarya cezasına çarptırıldı. Akşam üzeri, Antonio ile anlaşamadığı için ileri karakola geçmeyi istedi. Reddettim. İnti, Leon ve Eustaquio, uzakta görülen büyük bir dağ silsilesinin öteki yanına geçmek için yürünüp yürünemeyeceğini anlamak amacıyla akarsuda ciddi bir keşif yapmağa gittiler. Coco, Aniceto ve Julio hayvanları geçirmek imkânı olup olmadığını araştırmak üzere nehrin yukarı kesiminde keşfe çıktılar. Anlaşılan, Barrientos'un koyduğu ödül belirli bir sansasyon yaratmış. Ancak bir gazeteci, benim gibi tehlikeli biri için 4.200 A.B.D. Doları'nın az olduğunu açıkladı. Havana Radyosu, OLAS'ın, E.L.N.'den bir destek mesajı aldığını bildirdi. Bir telepati mucizesi!

13 Eylül

Keşifçiler geri döndü : İnti ile grubu bütün gün akarsu boyunca ilerlemişler. Epey yüksekte geceledikleri için üşümüşler. Akarsu karşıda, batı yönünde olan bir dağ silsilesinden doğuyor. Hayvanların geçmesine elverişli değil. Coco ile arkadaşları ırmağı geçmeyi denediler ama başarı sağlayamadı-

lar. Pesca olması gereken bir ırmağın kanyonuna varmadan önce 11 sivri kayayı aşmışlar. Hayat belirtisi olarak sadece yanmış chaco'lar ve bir öküze rastlamışlar. Hayvanların öteki yandan geçmesi gerekecek. Ancak, hep birlikte oraya bir salla geçmeğe çalışacağız.

Dario ile konuştum ve isterse gidebileceğini bildirdim. Bana önce gitmenin tehlikeli olduğu karşılığını verdi. Ama ben kendisine, burasının bir barınak olmadığını ve bir kere kalmağa karar verirse, bir daha geri dönemeyeceğini hatırlattım. Bu uyarıyı kabul ettiğini ve kendine çekidüzen vereceğini söyledi. Göreceğiz.

Radyonun verdiği tek haber, baba Debray'e karşı havaya ateş edildiği ve politik bir broşür halini almasını istemedikleri için Debray'nin hazırlamakta olduğu bütün savunma evrakının elinden alındığı yolunda...

14 Eylül

Zor bir gün. Saat 7'de Miguel bütün öncü birlikle ve Nato ile beraber gitti. Bu kıydan mümkün olduğu kadar çok mesafe katetmek ve geçidin zor olduğu yerde bir sal yapmak emrini almışlardı. Antonio bütün artçı birlikle pusuda kaldı. Nato ve Willy'nin bildikleri küçük bir mağarada iki M-1 bırakıldı. Saat 13.30'da, haber alamadığımız için yola koyulduk. Katırla ilerlemek mümkün olmadı. Ben bir astım krizi başlayınca hayvanı Leon'a bırakıp yola yaya olarak devam etmek zorunda kaldım. Geri karakol, aksi emir almadıkça, saat 15'de yürüyüşe geçme emrini aldı. Pablito hemen hemen bu saatte gelip öküzün hayvanların geçiş noktasının karşısında bulunduğunu ve bir kilometre yukarıda salın ya-

pıldığını bildirdi. Hayvanların gelmesini bekledim. Bu, ancak saat 18.15'de, onları aramak üzere adam göndermemden sonra oldu. İki katır geçti. (Öküz ise daha önce geçmişti). Biz salın bulunduğu yere kadar yavaş yavaş yola devam ettik. O zaman, bu tarafta 12 adamın daha bulunduğunu gördüm. Yalnız 10 kişi geçmişti. Akşamı, böyle bölünmüş halde geçirdik ve kokuşmuş öküz etimizin kalan parçalarını da yedik.

Yükseklik: 720 metre. — Yol: 2 - 3 kilometre.

15 Eylül

Aşılan yol biraz uzun oldu: 5 - 6 kilometre. Ama Pesca Irmağına bir türlü varamadık. Çünkü, hayvanları iki defa sudan geçirmek gerekti. Ve katır geçmemekte inat ediyordu. Bir sefer daha kaldı. Bakalım katırlar geçebilecek mi?

Radyo Loyola'nın tutuklandığını ilan etti. Bu herhalde fotoğraflardan olacak. Elimizde kalan boğa da can verdi. Tabii celladın elinde.

Yükseklik: 780 metre.

16 Eylül

Gün salın hazırlanması ve ırmağın aşılmasıyla geçti. Küçük bir kaynağın bulunduğu kamp yerine kadar hemen hemen 500 metre yürüdük. İki kıyından bağlanan ipler sayesinde sağlam bir salla kazasız belasız geçtik. Yalnız kaldıkları anda Antonio ile Chapaco arasında bir dalaşma daha oldu ve Antonio, Chapaco'ya küfrettiği için 6 günlük ceza verdi. Hakklılığından emin olmadığım halde, bu karara saygı gösterdim. Akşam üzeri, Eustaquio, Nato'yu, bir porsiyon fazla yemekle suçlayınca bir çatışma daha oldu. Oysa ortada incir çekirdeğini dolduracak bir

şey yoktu. Yiyecek bir şey bulunmadığı için hep bunlar. Doktor da başka bir problem. Julio bu konuda ileri geri laflar ediyor. Bütün bunlar aslında önemsiz.

Yükseklik : 820 metre.

17 Eylül

Pablito.

Ağız bilimiyle ilgili bir gün: Arturo ile Chapaco'nun birer dişini çektim. Miguel ırmağa kadar bir keşif yaptı ve Benigno yolu inceledi. Katırların geçebileceğini, fakat ondan önce ırmağı geçmek için yüzmek zorunda kalacaklarını bildirdiler. Pablito'nun şerefine, biraz pirinç pişirdik. Bugün 22 yaşına bastı. Gerillanın en genci de o.

Radyo duruşmanın geri bırakıldığından ve Loyola Guzman'ın tevkifine karşı yapılan bir protestodan başka haber vermedi.

18 Eylül

Saat 7'de yola koyulduk ama Miguel hemen geri dönerek, dönemeçte 3 köylü gördüğünü ve bunların bizi görüp görmediklerini bilmediğini söyledi. Onları tevkif etmesi emrini verdim. Chapaco, Arturo'yu kendi şarjöründen 15 kurşun aşırımla suçlayarak yine ortalığı karıştırdı. Felâket bir herif bu. Ama, Kübalı'larla tartışması sırasında hiçbir Bolivyalı'nın ondan yana çıkmaması iyi. Katırlar yüzmelerine lüzum kalmadan bütün yolu geçtiler. Fakat bir uçurumdan geçerken siyah katırlardan biri, 50 metre aşağı yuvarlanarak yaralandı. Küçük eşekleriyle Piraypandi'ye giden 4 köylüyü yakaladık. Köylüler Aladino Gutierrez ve adamlarının Rio Grande kıyısında avlandıklarını söylediler. Benigno, Aladi-

no, karısı ve başka bir köylü tarafından görülmüştü. Bu çok büyük bir ihtiyatsızlıktı. Bunu öğrendiğim zaman müthiş kızdım ve hareketini ihanet olarak vasıflandırdım. Benigno, bu durum karşısında, bir ağlama krizine tutuldu. Bütün köylülere yarın, buradan 6-8 fersah ötede kendilerinin oturdukları çiftlik olan Zitano'ya bizimle beraber gidecekleri bildirildi. Aladino ile karısı çekingen davranıyor, bunun için kendilerinden bazı yiyecekleri binbir güçlükle satın alabildik.

Radyo şimdi, Loyola'nın «gerillacıların misillemesinden korktuğu için» iki defa intihara teşebbüs ettiğini söyledi. Bazı öğretmenler de tutuklanmış. Bizimle çalışmamış olsalar bile, en azından gerillaya sempatileri olduğu anlaşılıyor. Loyola'nın evinde çok şey bulmuş olmaları gerek. Ama, başları mahzendeki fotoğraflar yüzünden belâya girdiyse hiç şaşmam.

Gece bastırırken küçük uçak ile mustang bölge üzerinde keyif kaçırıcı bir uçuş yaptılar.

Yükseklik: 800 metre.

19 Eylül

Köylüler hayvanlarını bir türlü toparlayamadıkları için yola çıkmamız uzun sürdü. Moro ile ağır ağır ilerliyorduk. Irmağın ötesine vardığımızda üç tutsak daha alındığını ve öncülerin iki fersah ötede bir çiftlik bulmak ümidiyle yola koyulduğunu öğrendik. Bu iki fersahı katetmek de, daha önceki iki fersah gibi çok uzun zaman aldı. Akşamın saat 9'una doğru, sadece şekerkamışı ekili olan bir çiftliğe vardık. Öncülerimiz ise saat 21'den sonra meydana çıktı.

İnti ile, oburluğa eğilimi üzerine bir konuşma

yaptım. O da bana çok üzgün bir halde bunun doğru olduğunu, yalnız olduğumuz zaman açık bir otokritik yapacağını söyledi. Bununla beraber, kendisine karşı yapılan bazı ithamları reddetti. 1.440 metreden geçtik, şimdi ise 1.000 metredeyiz. Buradan Lucitano'ya 3, en kötümser tahminle 4 saatlik bir yol var. Nihayet domuz eti yedik. Tatlıyı sevenler ise ağızlarını **chankaka** ile tadlandırabildiler.

Radyo, Loyola konusunda ısrar ediyor. Öğretmenler de grev halinde. Tutuklulardan biri olan Higueras'ın çalıştığı ortaokulun öğrencileri açlık grevi yapıyor. Petrol işçileri yeni petrol projesine karşı grev yapacaklar.

20 Eylül

3 saatte kolayca varılacağı söylendiği için, gün batarken Lucitano çiftliğine varmak üzere saat 15'de yola çıkmaya karar verdim. Ama birçok güçlükler yolculuğumuzu saat 17'ye kadar uzattı ve zifiri bir karanlık bizi tepede yakaladı. Aladino Gutierrez'e ancak saat 23'de varabildik. Ama bize satacak fazla bir şeyi yoktu. Yalnız biraz sigara ile öteberi satın aldık. Üzerimize giyebilecek hiçbir şey bulamadık. Bir parça kestirdikten sonra 4 fersah ötede olduğu anlaşılan Alto Seco'ya doğru saat 3'te yola koyulduk. Varır varmaz da belediye başkanının telefonuna el koyduk. Ne yazık ki, telefon yıllardan beri çalışmıyormuş. Belediye başkanının adı Vargas, bu göreve bir süre önce gelmiş.

Radyo önemli hiçbir şey vermiyor. 1.800 metreye çıktık, Lucitano ise 1.400 metrede.

21 Eylül

Mehtap altında, saat 3'de yola çıktık. Hemen hiçbir canlıya rastlamadan şimdiye kadar ulaştık-

larımızın en yükseği olan 2.040 metreye kadar çıktık. 9 sularında iki sığırtmaca rastladık. Bize Alto Seco'nun yolunu tarif ettiler. Daha iki fersahlık yolumuz vardı. Altı saattir yürüdüğümüz halde sadece iki fersah yol katedebilmişiz. İşte rastladığımız ilk evlerden bazı yiyecekler satın aldık. Bunları yemek için belediye başkanının evine gittik. Daha sonra Piraymiri (1.400 metre yüksekte) kıyısında su ile işleyen bir mısır değirmenine rastladık. Oradaki köylüler çok korkuyor, bizden kaçmağa çalışıyorlar. Seyyaliyete sahip olmadığımızdan çok zaman kaybettik. Alto Seco'ya kadar olan iki fersah, saat 12.35'den 5'e kadar zamanımızı aldı.

22 Eylül

Biz, yani merkez, Alto Seco'ya vardığımızda, belediye başkanının, bizim yaklaştığımızı bildirmek üzere dün yola çıktığını öğrendik. Misilleme olarak dükkanında ne varsa hepsini aldık. Alto Seco bizi korku ve merakla karışık bir tutum içinde karşıladı. Burası 1.900 metre yükseklikte 50 evden ibaret küçük bir köy. İhtiyaçlarımızı karşılamak üzere hepimiz seferber olduk ve terkedilmiş bir evde hatırı sayılır miktarda yiyecek topladık. Valle Grande'den gelmesi gereken kamyonet gelmedi. Bu da, belediye başkanının bizi ihbar ettiğini doğruluyor. Bu arada belediye başkanının karısı aldığımız malzemenin parasını ödememiz için sızlanıp duruyordu. Ama metelik vermedim. İnti, akşam üzeri okulda bir toplantı yaparak, ağızlarını açmadan dinleyen 15 kişilik bir köylü grubuna ihtilalimizin amacını anlattı. Yalnız öğretmen, köylerde savaşıp savaşmadığımızı sordu. Çocukca saflığı, köylü kurnazlığını ve bilgicliği bir araya toplamış bir adamdı bu. Sosyalizm ko-

nusunda bir sürü soru sordu. Küçük bir çocuk bize rehberlik etme teklifinde bulundu. Aynızamanda bizi «tilki» diye tanınan öğretmene karşı uyardı. Saat 1.30'da Santa Elena yönünde yola çıktık ve saat 10'da oraya vardık.

Yükseklik: 1.300 metre.

Barrientos ile Ovando bir basın toplantısı yaparak, dokümanlardan alınan bütün bilgileri açıkladılar ve Joaquin grubunun yok edildiğini bildirdiler.

23 Eylül

Burası güzel bir portakal bahçesi. Günü dinlenip uyumakla geçirdik, ama daima tetikte idik. Saat 1'de kalktık ve 2'de Loma Larga yönünde yola koyularak şafakta oraya vardık. 1.800 metre yüksekte geçtik. Adamlar çok yüklü olduğu için yürüyüş çok yavaş oluyor. Benigno'nun yaptığı yemek yüzünden midem bozuldu.

24 Eylül

Loma Larga adını taşıyan küçük köye vardık. Ben karaciğer sancısı ve kusmalar yüzünden, adamlarım da hiçbir sonuç vermeyen yürüyüşlerden dolayı bitkin bir haldeyiz. Pujio yolunun kavşağında gecelemeğe karar verdim. Biz Loma Larga'ya varınca bütün köylüler kaçmış, sadece Sostenos Vargas adında bir köylü kalmıştı. Ondan satın almış olduğumuz bir domuzu kestik.

Yükseklik: 1.400 metre.

25 Eylül

Pujio'ya erkenden vardık ama, orada bizi birgün önce görmüş olanlar vardı. Gelişimiz fısıltı gazetesiyle önceden duyurulmuş olmalı. Pujio dağba-

şında küçük bir köy. Adamlar bizi görünce tabanları yağlamışlardı. Ancak sonradan çekine çekine yaklaştılar ve bize çok iyi davrandılar. Şafakta, borcunu ödemeyen birini tutuklamak üzere, Serrano'dan Chuquisaca'ya bir zaptiye gelip gitmişti. Üç eyaletin birleştiği bir yerde bulunuyoruz. Katırlarla ilerlemek tehlikeli oluyor ama, ben doktorun en iyi şartlar altında seyahat etmesini istiyorum, çünkü çok halsiz düştü. Köylüler bu bölgede hiç askere rastlamadıklarını söylüyorlar. Tranca Mayo'ya kadar duraklaya duraklaya ilerledik. Orada yol kenarında uyumak zorunda kaldık, çünkü Miguel benim istediğim tedbirleri almamıştı. Higuera Belediye Başkanı civarda. Tutuklanması için emir verdim.

Yükseklik: 1.800 metre.

İnti ve ben, Camba ile konuştuk ve Pucara'nın yanında bulunan La Higuera'nın görüneceği yere kadar bizimle beraber gelmesini, oradan da Santa Cruz'a doğru gitmesini kararlaştırdık.

26 Eylül

Bozgun. Şafakta herkesin bayram yaptığı Pichacho'ya geldik. Burası ulaştığımız en yüksek nokta: 2.280 metre. Köylüler bize karşı çok iyi davrandılar. Ovando'nun, yakalanmamın bir an meselesi olduğunu ilan etmesine rağmen, fazla endişeye kapılmadan yola devam ettik. La Higuera'ya varınca herşey değişti: bütün erkekler yok oldu, yalnız birkaç kadın kalmıştı. Coco telgrafçının evine gitti, çünkü orada telefon vardı. Ve 22 tarihli bir bildiri getirdi. Bunda Valle Grande Vali Yardımcısı, Belediye Başkanı'na, çevrede gerillacıların bulunduğu öğrenildiğini, her çeşit haberin Valle Grande'ye bildirilmesi gerektiğini ve masrafların orada ödene-

ceğini bildiriyordu. Telgrafçı kaçmıştı, ama karısı, kimsenin telefon etmediğine dair teminat verdi. Çünkü bugün civardaki Jagüey bayramı idi.

Öncüler, Jagüey'e gidip gidemeyeceğimizi ve katırlarla Doktor hakkında nasıl karar verebileceğimizi tesbit etmek üzere saat 13'de yola çıktılar. Biraz sonra ben, köyde kalmış olan ve korkudan tirtir titreyen tek adamla konuşurken bir koka taciri çıkageldi. Valle Grande ile Pucara'dan geldiğini ve hiçbir şey görmediğini söyledi. Tedirgin bir hali vardı. Önce bu tedirginliğin bizim orada oluşumuzdan ileri geldiğini sandım ve yalanlarına rağmen ikisini de salıverdim. 13.30 sularında, yakındaki tepeye çıktığımda dağdan gelen silah seslerinden bizimkilerin bir pusuya düştüğünü anladım. Düşman ateşinden kurtulanları beklemek üzere köyde savunmayı örgütledim. Çıkış yeri olarak Rio Grande'ye giden bir yolu tesbit ettim. Birkaç saniye sonra Benigno, Aniceto ve Pablito çıkageldiler. Miguel, Benigno yaralı, Pablito'nun ayağı ise feci durumda idi. Coco ve Julio öldürülmüştü. Camba ise çantasını bırakarak kaybolmuştu. Artçı birlik derhal yola koyuldu. Ben de iki katırı beraber sürükleyerek peşlerine takıldım. Arkadakiler çok yakından ateş altına alındı. İnti ise bizimle teması kaybetti. Küçük bir pusuda yarım saat kadar bekleyip dağdan gelen hücumu biraz daha karşı koyduktan sonra İnti'yi bırakmağa karar verdik. Ama, biraz sonra o da bize katıldı. O anda Leon'un kayıp olduğunu farkettilik. İnti, onun torbasını yolda gördüğünü ve bu yoldan gitmiş olması gerektiğini söyledi. Kanyonda hızla yürüyen bir adam gördük. Bunun Leon olduğu sonucuna vardık. İzleyenleri şaşırtmak için katırları kanyondan aşağı saldık. Biz de az öte-

te acı su bulunan küçük bir boğazdan yola devam ettik. Saat 12'de uyuduk. Çünkü artık ilerleyecek halde değildik.

27 Eylül

Saat 4'de bir çıkış yeri arayarak yeniden yola koyulduk. Saat 7'de çıkış yerini bulduk ama, bulduğumuz yol, tahmin ettiğimizin aksi yönde idi. Karşıda çıplak ve görünüşte zararsız bir tepe vardı. Uçaklardan korunmak üzere bir korulukta ilerleyerek biraz daha yükseğe çıktık. Tepede karşımıza bir yol çıktı. Ancak bu yoldan bütün gün hiç kimse geçmemişti. Gece bastırırken bir köylü ile bir asker tepeyi yarısına kadar çıktılar ve bir süre, bizi görmeden ortaya dolandılar. Aniceto bir keşif yaptı ve oldukça kalabalık bir asker grubunun yakındaki bir evde bulunduğunu gördü. Bu bizim için en kolay çıkış yolu idi ama artık kesilmişti. Sabahleyin yakındaki bir tepeye, bir birliğin çıktığını gördük. Güneşte parlıyan bir şeyler taşıyorlardı. Daha sonra, öğle üzeri tek tük silah sesleriyle yayılım ateşleri ve bağırımlar duyduk: «Orada!»; «Çık ordan!»; «Çıkacak mısın, evet mi, hayır mı?» Adamın akibetini öğrenemedik. Bunun Camba olduğunu tahmin ediyoruz. Başka bir yerden suya inmek için gece ayrı bir yol izledik. Öncekilerden daha sık bir çalılığın içine düştük. Burada dik bir yarma bizi önlediği için su aramak için kanyona kadar inmemiz gerekti.

Radyo, Galindo Bölüğü ile bir çarpışma yaptığımızı, 3 ölü verdiğimizizi, bunların da kimliklerinin tesbiti için Valle Grande'ye götürüleceğini ilan etti. Belli ki ne Camba'yı, ne de Leon'u ele geçirememişler. Bu defa kayıplarımız çok ağırdı. En üzücü ka-

yıp Coco. Miguel ile Julio da mükemmel savaşçılardı. Üçünün de insan olarak değeri ölçüye vurulamaz. Leon, iyi resim yapardı.

Yükseklik: 1.400 metre.

28 Eylül

Endişe dolu bir gün. Hattâ bir ara son günümüzü yaşadığımızı hükmettik. Şafakta su getirdik. O sırada İnti ile Willy kanyona iniş için yol ararken birdenbire geri döndüler. Çünkü karşıdaki tepenin bütününe bir yol kesiyor ve bu yoldan atlı bir köylü geçiyordu. Saat 10'da teğhizat çantalarını yüklenmiş 46 asker önümüzden geçti. Uzaklaşmaları için geçen zaman bize asır kadar uzun geldi. Saat 12'de başka bir grup geldi. Bu defa 77 kişi idiler. Bu yetmiyormuş gibi o anda bir de silah sesi duyuldu. Askerler de mevzie girdi. Subay, yamaca inmeleri emrini verdi. Anlaşılan, bizim bulunduğumuz yamacı kastediyordu. Fakat son anda yaptıkları bir telsiz görüşmesinden sonra inmekten vazgeçtiler. Barındığımız yer, yukardan gelecek bir taarruza karşı savunmasızdı. Bizi bulurlarsa hiçbir şekilde kurtulma imkânımız yoktu. Az sonra, arkada kalmış bir asker yorgun bir köpek gibi geçti. Yürütmek için onu dürtüklüyorlardı. Ardından geride kalmış birine rehberlik eden bir köylü görüldü. Biraz sonra da geri döndü. Başka da olağanüstü birşey olmadı. Ama ateş edildiği an dehşet verici bir andı. Bütün askerler çantaları ile geçti. Bu, onların çekildiklerini gösteriyor. Akşam üstü de küçük evde ateş falan görünmedi. Genellikle geceyi selâmladıkları silah sesleri de duyulmadı. Yarın bütün gün küçük köyde keşif yapacağız. Bir ara çiseleyen yağmur bizleri ıslattı ise de, izlerimizi silmeğe yetmedi.

Radyo Coco'nun kimliğinin tesbit edildiğini bildirdi. Julio ile ilgili olarak karışık bir haber verdi. Miguel'i, Manila'da faaliyetlerini tesbit ettikleri Antonio ile karıştırıyorlar. Bir ara benim öldüğüm haberini de yaydılar ama sonra yalanladılar.

29 Eylül

Yine gergin bir gün. Keşif: Inti ile Aniceto bütün gün evi gözetlemeğe gittiler. Yol üzerinde hareket erken saatte başladı. Öğleye doğru her iki yöne giden çantasız askerler geçti; bazıları da yüksüz eşeklerle geçiyor, sonra yüklü eşeklerle dönüyorlardı. Saat 18.15'de Inti geldi. Aşağı inen 16 askerin chaco'ya girdiklerini ve bir daha çıkmadıklarını bildirdi. Anlaşılan eşekler orada yüklenmişti. Bu haberler, orada pusu kurmuş askerlerle bizim varlığımızı sezebilecek köpekler bulunduğunu gösteriyordu. Onun için bu yoldan gitmek tehlikeliydi. Yarın iki keşif yapacağız: biri aynı yerde. Öteki, tepeye mümkün olduğu kadar çıkarak orada bir çıkış yeri olup olmadığına bakmak olacak. İkinci keşfi yaparken, askerlerin işlediği yoldan geçmek zorunda da kalabiliriz.

Radyo hiçbir haber vermedi.

30 Eylül

Yine gergin bir gün. Şili'nin Balmaceda Radyosu, ordunun resmi kaynaklarına atfen, Che Guevara'nın vahşi bir kanyon içinde sıkıştırılmış olduğunu haber verdi. Mahallî istasyonlar bu konuda hiçbir şey söylemiyor. Belki bizim burada olduğumuzu kesinlikle biliyorlar ama bunun bir manevra olması da muhtemel. Az sonra askerlerin geçişi başladı. Saat 12'de 40 asker ayrı kollar halinde ve elde silah

geçtiler. Küçük eve kadar gidip orada kamp kurdu- lar. Onlar da kuşku içinde olduklarından nöbetçi diktiler. Aniceto ile Pacho buna önem verdiler. Inti ile Willy, Rio Grande'nin kuş uçuşu 2 kilometre öte- de bulunduğu, kanyonu çıkarken üç ev olduğu ve oralarda, kimse tarafından görülmeksizin kamp ku- rulabileceği haberini getirdiler. Su taşıdık. Saat 22'de, bir gece yürüyüşüne başladık. El Chino'nun karanlıkta yürüyememesi, ilerleyişimizi zorlaştırı- yor. Benigno çok iyi ama Doktor kendini toparlıya- mıyor.

AYIN ÖZETİ

Bu ayın, toparlanma ayı olması gerekiyordu. Öyle de olacaktı ama, Miguel, Coco ve Julio'nun pu- suda ölmeleri her şeyi altüst etti. Leon'u da kaybet- tik. Ayrıca tehlikeli bir mevkide beklemek zorunda kaldık. Camba'nın kayboluşu ise bizim için bir ka- zanç sayılır.

Küçük bazı çatışmalarımız oldu. Bir atı öldür- dük. Bir asker öldürdük, bir başkasını yaraladık. Urbano bir devriye sıkıştırdı. Ve meşum Higuera pususu... Katırları bırakmak zorunda kaldım. Astım krizlerim yeniden başlamazsa bir daha katırlara pek ihtiyacımız olmayacak.

Öteki grubun ölüleri hakkında değişik haberler veriliyor. Yedi kişinin birden öldürüldüğü haberi mübalâğalı olabilir. Ama, hayatta kalan bir kaç ki- şinin ordu ile temastan kaçınarak dolaşması müm- kün olsa bile, bu grubu bertaraf edilmiş saymamız gerekiyor.

Ayın karakteristikleri : Ordunun şimdi etkilili- ğini daha fazla göstermesi, köylü kitlesinin bize hiç-

bir bakımdan yardım etmemesi ve köylülerin mühbir halini alması hariç, geçen ayınkilerin aynı.

En önemli iş kaçmak ve daha güvenli başka bölgeler bulmak. La Paz'daki şebekemiz parçalanmış olmakla beraber orası ile de yeniden temas kurmamız gerek. Birliğin geri kalan kısmının morali oldukça iyi. Yanız kendisiyle konuşmazsam ilk fırsattan istifade kaçacağından şüphelendiğim Willy var.

12 | Ekim 1967

1 Ekim

Yükseklik : 1.600 metre.

Ayın bu ilk günü yeni hiçbir şey olmadan geçti. Gün doğarken küçük bir koruluğa geldik ve yaklaşılacak noktalara nöbetçiler dikerek kampı kurduk. 40 asker, işgale niyetlendiğimiz kanyondan havaya ateş ederek uzaklaştılar. Saat 14'de son silah sesleri duyuldu. Sanki küçük evlerde hiç kimse yok. Oysa Urbano beş askerin inip yürümeğe devam ettiğini, ama bunların nereye gittiğini görmediğini bildirdi. Burada bir gün daha kalmağa karar verdim. İyi bir yer. Çünkü buradan düşman birliğinin bütün hareketleri izlenebildiği için güvenle geri çekilmek mümkün. Pacho, Nato, Dario ve Eustaquio su aramağa gittiler, saat 21'de döndüler. Chapaco bir takım uydurma kızartmalar hazırladı ve biraz charqui dağıtıldı; böylece açlığımızı bastırdık.

Hiçbir haber alamadık.

2 Ekim

Antonio.

Askerler bütün gün görünmedi. Sadece çoban köpeklerinin güttüğü oğlaklar mevzilerimizin yakınından geçti. Köpekler havladı. Kanyonda bize en yakın olan chaco'lardan birinin etrafını dolaşmaya karar verdik. Saat 18'e doğru inmeğe başladık. Böylece kanyona rahatça varmak ve yemek pişirmek imkânını elde edecektik. Yalnız Nato yolu şaşırdı, fakat yanlış istikamete gitmekte inat etti. Geri dönmeğe karar verdiğimizde iyice kaybolmuştuk. Geceyi yukarıda aç ve susuz geçirdik. Radyo, ayın 30'unda askerlerin yayılmasının nedenini açıkladı : La Cruz del Sur'un verdiği haberlere göre, ordu, Ora del Quinol'de adamlarımızdan küçük bir grupla bir çatışma olduğunu, her iki taraftan da ölen olmadığını, yalnız bizim kaçıışımızdan sonra kan izleri bulunduğunu bildirmiş. Aynı bildiriye göre grup altı kişiden ibaretmiş.

3 Ekim

Uzun ve gerilimli bir gün : Üsteki kamp yerimize gitmeğe hazırlandığımız anda Urbano gelip, geçmekte olan köylülerin biz yolda iken «dün sözü edilenler bunlar» dediklerini duyduğunu haber verdi. Haber doğru değildi ama ben, tamamen doğru imiş gibi davrandım. Susuzluğumuzu gidermeden askerlerin yoluna hâkim bir tepeye çıktık. Günün geri kalan kısmı tamamen sâkin geçti. Gece kavuşurken indik ve kahve yaptık. Suyunun acı, içinde pişirildiği çanağın da yağlı olmasına rağmen, yaptığımız kahve, bize çok nefis geldi. Sonra da orada yemek üzere hamur işi, alıp götürmek üzere de tapir etiyle pirinç pişirdik. Saat 3'de bir keşif yaptıktan

sonra yola çıktık. Askerler tarafından keşfedildiğine dair hiçbir iz taşımayan susuz bir boğaza girdik.

Radyo iki kişinin tutsaklandığını bildirdi. Antonio Dominguez, Flores (Léon) ve Orlando Jiménez Bazán (Camba). Bu sonuncusu ordu ile savaşmış olduğunu kabul ediyor, öteki ise Başkan'ın sözüne güvenerek teslim olduğunu açıkladı. İkisi de, Fernando hakkında bol bol bilgi veriyorlar. Kimbilir kamuoyuna açıklanmayan daha neler söylemişlerdir. İki kahraman gerillacının hikâyesi böylece son buluyor.

Yükseklik : 1.360 metre.

Debray'nin provokatör bir öğrenciye karşı yaptığı çok cesurca konuşmayı dinledik.

4 Ekim

Dinlendikten sonra yarım saat kadar boğazda ilerledik ve onunla birleşen bir başka boğaza rastlayıncaya kadar indik. Bu ikincisinden yukarı çıktık ve güneşten korunmak için saat 15'e kadar dinlendik. Bir yarım saatlik yürüyüş daha yaptıktan sonra, kanyonu sonuna kadar taradıkları halde su bulamayan keşif koluna rastladık. Saat 18'de boğazdan ayrıldık ve saat 19.30'a kadar bir keçi yolundan yürüyüşe devam ettik. Bu saatte artık karanlıktan hiçbir şey görünmüyordu. Sabahın saat 3'üne kadar orada kaldık.

Radyo, gerillacıların sığınmak üzere gidebileceği farzedilen Serrano bölgesini daha iyi kontrol edebilmek için 4. Tümen kurmayının Lagunillas'dan Padilla'ya kaydırıldığını bildirdi. Radyo, 4. Tümen kuvvetleri tarafından yakalanırsam Camiri'de, 8. Tümen tarafından yakalanırsam Santa Cruz'da yargılanacağımı açıkladı.

Yükseklik : 1.650 metre.

5 Ekim

Yeniden yürüyüşe geçip saat 5.15'e kadar güçle yola devam edebildik. Ondan sonra keçi yolunu bırakıp ağaçları bizi meraklı bakışlardan koruyacak kadar yüksek olan bir küçük koruluğa daldık. Benigno ile Pacho çeşitli keşifler yaptılar, su aradılar, yakındaki bir evin çevresinde dolandılar, fakat su bulamadılar. Oysa evin yakınında mutlaka bir küçük kuyu bulunmalı. Tam araştırmalarını bitirirlerken 6 askerin eve doğru geldiğini gördüler. Gece bastırırken susuzluktan bitkin bir halde yola koyulduk. Eustaquio bir yudum su için ağlayıp sızlıyordu. Çok kötü bir yolda düşe kalka ilerledikten sonra gün doğarken küçük bir koruluğa geldik. Etraftan köpek havlamaları geliyordu. Çok yakında çıplak ve yüksek bir tepe görünüyor. Yarası iltihaplanan Benigno'yu tedavi ettim. Doktor'a da iğne yaptım. Yaptığım tedaviden sonra da Benigno sabaha kadar ıstıraptan acı acı inledi.

Radyo o iki adamımızın Debray dâvasında şahit olmak üzere Camiri'ye nakledildiğini bildirdi.

Yükseklik : 2.000 metre.

6 Ekim

Çevrede yapılan bir keşif bir evin çok yakınında bulunduğumuzu, fakat biraz daha uzakta su bulunan başka bir evin de varolduğunu ortaya çıkardı. Oraya vardık ve bütün gün dam vazifesi gören düz bir taşın altında yemek pişirdik. Ama ben rahat değildim, çünkü güpegündüz az çok meskûn bir yerde idik ve çukur bir yerde bulunuyorduk. Yemek uzun sürdüğünden sabah erkenden yola çıkmağa ve bu küçük akarsuyun kavşak yerine kadar varıp,

hangi yönde gideceğimizi tesbit etmek için daha ciddi bir keşif yapmağa karar verdik.

La Cruz del Sur, Camba'larla yapılan bir mülâkattan söz etti. Orlando daha az aşağılık çıktı. Şili Radyosu'nun sansürden geçirilmiş bir haberine göre, bölgede peşimize 1.800 asker düşmüş bulunuyor.

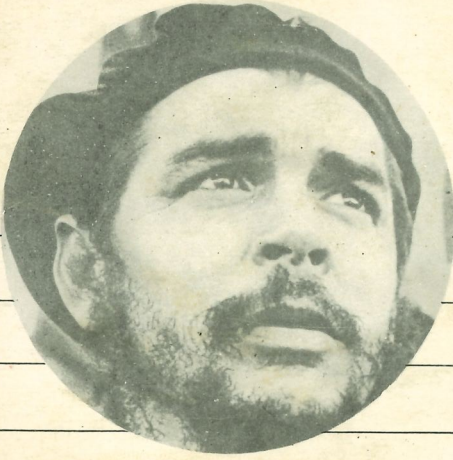
Yükseklik : 1.750 metre.

7 Ekim

Gerillaya başladığımızdan beri 11 ay geçti. Saat 12.30'da ihtiyar bir kadın kamp kurduğumuz kanyona keçilerini otlatmağa geldi. Onu tutuklamak zorunda kaldık. Kadın, askerler hakkında işe yarıyacak hiçbir haber vermedi, hiçbir şey bilmediğini ve uzun zamandan beri oralara gitmediğini söyledi. Sadece yollar hakkında bazı bilgiler verdi. Söylediğine göre, takriben Higuera's'dan 1, Jagüey'den 1 ve Pucara'dan 2 fersah uzakta idik. Saat 17.30'da Inti, Aniceto ve Pablito, guatrlı ve sakat bir kızı olan ihtiyar kadının evine gittiler. Kendilerine gevezelik etmemeleri için 50 peso verildi ama, dillerini tutacaklarından hiç emin değiliz. Saat 17'de, soluk bir ayışığı altında yola çıktık. Yürüyüş çok zor oldu. Kanallarla sulanan patates tarlalarının bulunduğu kanyonda epey iz bıraktık. Civarda hiçbir ev yoktu. Saat 2'de dinlenmek üzere durduk, çünkü artık ilerlemenin faydası yoktu. El Chino, gece yürüyüşlerinde gerçekten bir yük teşkil ediyor.

Ordu, Serrano'da, çembere alınmış 37 gerillacının geçişini önlemek üzere görevlendirilen 250 askerin varlığından söz etti. Bizim Acero ile Ora arasında sığındığımızı bildirdi. Haberde bir şaşkırtmaca kokusu var.

Yükseklik : 2.000 metre.

Bir kıtayı kurtarmak
İdealiyle hareket eden
bu bir avuç insanın
yarattıkları destan,
insan yiğitliğinin,
arzusunun ve büyüklüğünün
neler yapabileceğinin en canlı
delili olarak kalacaktır.
Che'nin yiğitçe çağrısı,
uğruna hayatını verdiği
fakirler ve sömürülenler
tarafından duyulacaktır.

FIDEL CASTRO